

Baş redaktor:

Afaq Məsud

Redaksiya heyəti:

Vaqif Bayatlı Odər

Zakir Fəxri

Saday Budaqlı

Yaşar

Zahid Sarıtorpaq

İlqar Əlfi

Mahir N. Qarayev

Etimad Başkeçid

Məsul katib:

Əlisəmid Kür

Redaktor:

Kəmalə Cəfərzadə

Kompüter tərtibatı:

Aqil Əmrahov

Korrektor:

Selcan Məmmədli

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi

“XƏZƏR” 1 / 2016
(Dünya ədəbiyyatı dərgisi)
200 səh.

ISBN 978-9952-503-21-0

© Azərbaycan Respublikasının Nazirlər
Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi,
Bakı-2016

BU SAYDA

NOBEL KÜRSÜSÜ

Tomas Mann – “Venesiyada ölüm” (hekayə), sitatlar ..5

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

Zahid Sarıtorpaq – şeirlər49

MƏKTUB

Məşhurların sevgi məktubları55

BƏŞƏRİ POEZİYA

Geri Snayder – şeirlər72

ABSURD

Daniil Xarms – “Yaşıl dəftər” silsiləsindən
hekayələr.....77

YAPON ƏDƏBİYYATI

Hekayələr93

ƏDƏBİ İRS

Jentil Markeş – Portuqaliya əfsanələri.....112

ÇAĞDAŞ FRANSIZ NƏSRİ

Erik-Emmanuel Şmitt –

“Oskar və Çəhrayı xanım” (roman).....121

RUS POEZİYASI

Yevgeni Yevtuşenko – şeirlər143

İLAHİ KEÇİD

Şəms Təbrizi – Sufilərin qırx qızıl qaydası146

ROMAN

Haruki Murakami – “Küləyin nəğməsini dinlə”153

ƏDƏBİ MOZAIKA192

TOMAS MANN

5

2016

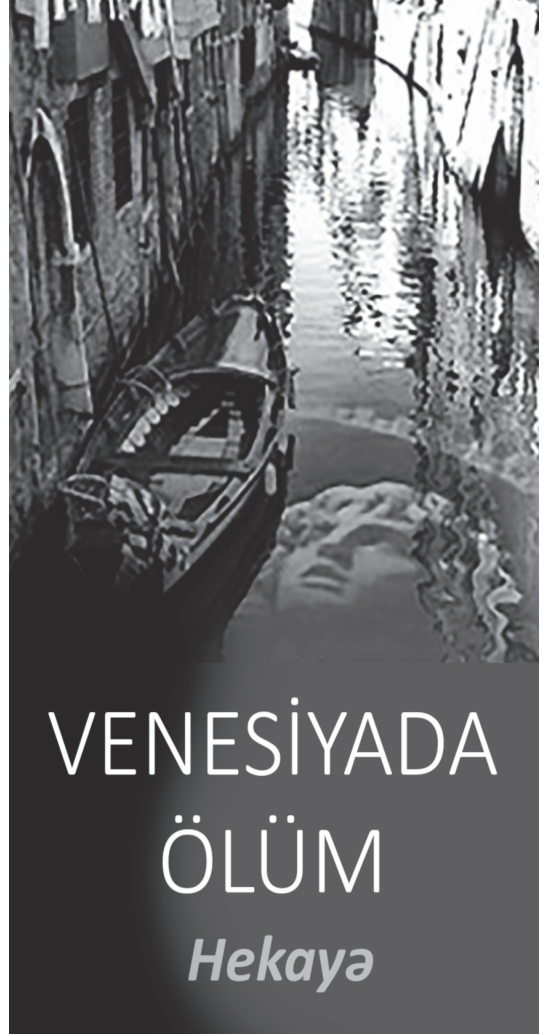
1875-ci ildə Almaniya, varlı tacir ailəsində dünyaya göz açıb. 1908-ci ildə yazdığı "Buddebroklar" romanı ilə özünü yazıçı kimi təsdiq edib. 1929-cu ildə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatına layiq görülüb. "Tonio Kreger", "Venessiyada ölüm", "Lotta Veymarda", "Doktor Faustus", "İosif və qardaşları" kimi onlarla məşhur əsərin müəllifidir.

Böyük yazıçı 1955-ci ildə Sürixdə vəfat edib.

Qustav Aşenbax, yaxud əlli yaş tamam olan gündən bəri rəsmən çağırıldığı kimi desək, fon Aşenbax qitəmiz üçün ağır gəlmiş 19... ilin iliy yaz axşamı Münhenin Prinsregenştrassedəki mənzilindən çıxdı və tək-tənha uzaq bir gəzintiye yollandı. Gün ərzində gördüyü işlərdən (ağır, təhlükəli və ondan məhz elə indi maksimum diqqət, ehtiyat, hadisələrə nüfuz və iradə dəqiqliyi tələb edən) həvəslənərək, batinindəki yaradıcılıq mexanizmini, Siseronun təbirincə desək, həqiqi bəlağətin mahiyyəti ehtiva edən həmin o "totus animi continuus"¹, hətta nəhərdən sonra belə, dayandırmaq gücündə olmayan yazıçıya vücudundakı getdikcə artan gücsüzlükdən dolayı indi daha çox lazım olan nicatgətirici gündüz yuxusu da yaxın gəlmirdi ki, gəlmirdi. Beləliklə, çay içəndən sonra, təmiz havada piyada gəzməyin ovqatını yüksəldəcəyi, ona işgüzar bir axşam bəxş edəcəyi ümidi ilə gəzintiye yollandı.

Mayın əvvəlləriydi və uzun həftələrdən sonra aldadıcı istisi olan bir yay havası bərqərar olmuşdu. Ağacları incə, tər yarpaqlara təzəcə bələnmiş İngilis bağında lap avqust ayıymış kimi, bir boğanaq vardı və onun şəhərə birləşən hissəsi ekipajlarla, piyadalarla doluydu. Nisbətən sakit və xəlvet ciğirlərin gəlib çıxdığı "Aumeyster" restoranında Aşenbax çəpəri yanında neçə karetanın və sənişin arabasının durduğu bağdakı səsli-küylü camaata bir-iki dəqiqə baxdı və batan günəşin şüaları altında geriye yollandı – lakin yolunu bu dəfə parkdan yox, yorulduğunu hiss edib düzəngahdan saldı. Tərs kimi, Feringin üzərində də qara buludlar sıxlaşmaqdaydı. Qərara aldı ki, Şimal qəbiristanı yaxınlığında birbaşa şəhərə gedən tramvaya minsin.

Qərribə təsadüfdən nə dayanacaqda, nə də onun həndəvərində bir ins-cins yox idi. Nə parıldayan relsləri daş döşənmiş küçəylə Şvabinq istiqamətinə uzanan Unqarers-

VENESİYADA ÖLÜM *Hekayə*

trassədə, nə Fering şosesində bircə ekipaj belə gözə dəymirdi. Satış üçün nəzərdə tutulmuş xaçların, sinə daşlarının və məzarüstü abidələrin sanki hələ sakinləri olmayan daha bir qəbiristan əmələ gətirdiyi, üzbəüzündəki, bitməkdə olan günün son işartıları içində Bizans üslublu zəng qülləsinin lal silueti görünən daşyonma emalatxanalarının hasarlarından o üzde belə, gözələrinə tərpenən hec

¹**totus animi continuus** – ruhun fasiləsiz hərəkəti (*lat.*)

nə dəymirdi. Qüllənin yunan xaçları ilə və işıqlı rənglərə üstünlük verilən mübhəm işarələrlə süslənmiş ön tərəfində, həm də qızılı hərflərlə həkk edilmiş simmetrik yazılar, axirət həyatına aid “Tanrı evinə aparın yol”, ya da “Əbədi nurun amanında olsunlar” kimi kəlamlar yerləşdirilmişdi. Aşenbax tramvay gözləyərkən bu yazıları oxumaqla başını qatır, onların şəffaf mistikasına ruhunun gözüylə nüfuz etməyə çalışırdı ki, birdən eyvanda, pilləkəni qoruyan iki əfsanəvi heyvan fiqurundan yuxarıda qərar tutmuş, qəribə qiyafəsinin təsiri fikirlərini tamam başqa səmtə yönəldən bir insan gördü, öz xəyallarından ayrıldı.

Zəng qülləsinin bürünc qapılarından çıxdı, yoxsa gözə dəymədən yaxınlaşaraq, küçə tərəfdənmi qalxdı qüllənin yanına – bunu bilmədi. Aşenbax bu məsələyə elə də dərinədən nüfuz etmədən, daha çox birinci ehtimala üstünlük verirdi. Bu ortaboş, arıq, saqqalsız və findıqburun olan adam daha çox süd bəyazı rəngdə çil-çil dərilili kürensəç tiplərə aid idi. Əynindəkilər bavariyalılara xas bir şey deyildi, həm də başına qoyduğu enli günlüklü lif şlyapa ona yad, uzaq ellərdən gələn bir adam görünüşü verirdi. Lakin arxasından asdığı əsl bavariyalı çantası bu qənaəti ilə düz gəlmirdi. Əynində sarı rəngli, qaba yundan toxunmuş gödəkcə vardı, sol əlini belinə söykəmişdi, qolunun üstünə boz rəngli nəşə, çox güman ki, plaş atmışdı, sağ əlində isə dəmir ucluqlu ağac vardı; onu döşəməyə dirəmiş, ayaqlarını çarpazlaşdırıb durmuşdu, bir böyrünü isə əl ağacının dəstəyinə söykəmişdi.

Başını elə qaldırılmışdı ki, idman köynəyinin qatlamaya yaxalığından arıq boğazında sivri hülqumu görünürdü, dik burnu və üzündə iki şaquli qırışı vardı, qızarmış ağımtıl gözləri uzaqlara baxırdı. Bəlkə də, hündür olduğuna, həm də bura qədəm basanları ucaldan bir məkanda dayandığına görə, onun duruşunda özündənrazı bir seyrçilik, cəsurluq, hətta elə bil bir vəhşilik də vardı. Üz-gözünü ya batan günəşin çəpəki şüalarından bürüsdürmüşdü, ya da elə zahiri görünüşünə xas olan bir qəribəlik idi bu, amma dodaqları çox nazik

idi, yuxarı – aşağı o qədər dartılırdı ki, ağ, həvə dişləri və damağı çöldə qalırdı.

Çox mümkün ki, indi tanımadığı bir kəsi, dalğınlığına rəğmən, bəs deyincə diqqətlə süzən Aşenbax kifayət qədər nəzakətli deyildi. Lakin onun gözüne birdən elə həmin şəxsin də bu baxışlara cavab verdiyi sataşdı, özü də meydan sulayırmış kimi, elə dik baxır, ona tamaşa edən baxışlarını qaçıрмаğa, başqa bir səmtə çevirməyə elə aşkar məcbur edirdi ki, xoşagəlməz bir hal keçirdi, üzünü çevirib, çəpər boyu addımladı, bu adama bir daha fikir verməməyi qərara aldı və onu elə həmin an da unuttu. Lakin Aşenbax naməlum şəxsin səyyaha bənzəməsindən, ya da ona göstərdiyi tamam başqa – fiziki, yaxud psixi təsirdən təəccüblənsə də, qəflətən sanki ruhunun qol-qanad açdığını, içində vücuduna hakim kəsilən həsrəti duydu. Daxilində uşaq kimi yerini dəyişmək, səfərə çıxmaq istəyi baş qaldırdı – elə canlı, elə təzə, daha dəqiqi, nə zamandan bəri yaşamadığı, artıq unuttuğu elə bir hiss ki... Əllərini arxasında çarpazlaşdırdı, baxışlarını aşağı dikərək, başına gələnlərin mahiyyət və mənasını anlamaq üçün yerində donub qaldı. Bu, şübhəsiz, səyahətə çıxmaq arzusu idi, başqa bir şey deyildi – lakin onu qəfil qızdırma kimi elə sarmışdı ki, artıq beyni dumanlanırdı. O, gəzmək-görmək həsrətindəydi, uzun müddətdən sonra, qəlbinin hələ də dinclik tapmamış fantaziyası rəngarəng dünyamızın bütün möcüzələrini və dəhşətlərini bir obrazda birləşdirirdi. İndi, o özü hər şeyi təsəvvüründə eyni anda təcəssüm etdirməyə can atırdı. O, səmanın altındakı ağlasığmaz, rütubətli, ilkin dünyanın keçilməzliyini xatırladan mənşəni görürdü; adaları, axarları ilə lil gətirən gölməçələri, buxardan öz dumanına bələnmiş tropik bataqlıqları görürdü; qıjkiçimlərin qalın kolluğundan, yaxında-uzaqda qəribə tərzdə çiçəkləyən bitkilərlə örtülmüş torpaqdan boy verib yüksələn palmaların tükü gövdələrini görürdü; qəribə bir eybəcərliyə malik, həm torpağa, həm də yaşıl işıqlarla sayrışan sulara kök atan ağacları, üzərində süd bəyazı rəngində, nəhəng fincanı xatırladan çiçəklər

üzən suları görürdü – o suları ki, dayazlıqlarında kəkilini qabardıb harasa çəpəki baxaraq, hərəkətsiz durmuş əyri, eybəcər dimdikli quşlar vardı; bambukun düyünlü gövdələri arasında qığılcımları oynayan işıqları – mariğa yatmış pələngin gözlərini görürdü və dəhşətdən, ehtirasının şiddətindən, ürəyi az qalırdı ağızından çıxsa. Sonra bu xəyalları söndü və Aşenbax başını bulayıb, daşyonma emalixanalarının hasarlarının dibiyə yenidən addımladı.

Hələ lap çoxdan, ən azından maddi vəziyyətinin ona istədiyi vaxt dünyanı gəzib-dolaşmaq imkanı verdiyi zamanlardan bəri, o, səyahətə gigiyenik, təmizləyici bir tədbir kimi baxırdı, bilirdi ki, bunu zaman-zaman, hətta arzu və meyillərinə rəğmən, mütləq gerçəkləşdirməlidir. Bir avropalı ruhunun və öz eqosunun qarşısında qoyduğu vəzifələrə başı həddən ziyadə qarışmış, yaradıcılıq planlarıyla tam yükləndiyindən dağınıqlıqdan, başıpozuqluqdan qaçan, elə buna görə də səs-küylü, rəngarəng dünyanı sevmək iqtidarında olmayan Aşenbax, yerin üzündə gördüklərini seyr etməklə kifayətləndiyindən, adət etdiyi çevrədən çıxmağa ehtiyac duymurdu, içində Avropanı tərək edib getmək meylə heç vaxt baş qaldırmırdı. O vaxtdan bəri həyatı qüruba doğru gedirdi, artıq yaradıcı insanlara xas olan yetişməmək, çatdırmamaq qorxusunu, günlərin birində, boynuna düşən vəzifələri tam yerinə yetirməyə özünü büsbütün sərf etməyə macal tapmamış, zaman saatının dayanacağı barədə həyəcanını boş bir şey kimi içindən qovmağa müvəffəq ola bilmirdi. Zahiri mövcudiyyəti artıq onun üçün az qala bir vətənə çevrilmiş bu gözəl şəhər və dağlarda tikdiyi, yağışlı yay aylarını keçirdiyi sadə bir evlə məhdudlaşdırdı.

Vücudunu indi, belə vaxtsız, belə qəfil çulğayan bu duyğuları az sonra, gəncliyindən bəri yiyələndiyi özününəzarət hissi cilovladı. O, dağlara köçənədək, həyatının mənası olan əsərini bəlli bir nöqtəyə çatdırmaq qərarına gəldi. Dünyanı dolaşmaq və deməli, işinə uzun aylar boyu fasilə vermək ideyası indi

ona elə mənasız və dağıdıcı göründü ki, üzərində ciddi düşünməyin artıq heç bir əhəmiyyəti yox idi. Lakin buna baxmayaraq, o, bu gözlənilməz həvəsin hansı zəmindən qaynaqlandığını da çox yaxşı bilirdi. Öz-özünə deyirdi ki, qaçmaq həvəsi üzaq diyarları görmək, yenilik yaşamaq, çiyinlərindən yükü atıb, özünü unutmaq xiffətindən doğur – o əslində öz işindən qaçır, usandırıcı gündəlik qayğılara bütün ehtirasını verməkdən can qurtarmaq istəyirdi. Düzdür, o gördüyü işi sevirdi və nəinki öz işini, hətta özünün qürurlu, inadkar, sınaqlardan çıxmış iradəsiylə getdikcə artan yorğunluğu arasında hər gün təzələnen mücadiləni də sevirdi. O mücadiləni ki, varlığından kimsə xəbər tutmamalıydı və ağırlığından doğan fəsadlar yaradıcılığına heç bir vəchlə öz təsirini göstərməməliydə. Lakin hər bir halda oxun yayını həddindən artıq tarım çəkmək, içindəki belə canlı və ısrarlı arzunu tərslək edib, boğmaq da ağıllı bir şey deyildi. O, öz işi barədə – elə dünənki kimi, bu gün də ilişib-qaldığı yer haqqında düşünməyə başladı, amma durduğu nöqtə gücə, təzyiqə eyni dərəcədə və açıq-aşkar müqavimət göstərirdi. O, qarşısındakı maneəni dağıdıb keçməyə, onu yoldan götürməyə cəhd göstərirdi, lakin hər dəfə ürəyənir və qəzəblə geri çəkilişirdi. Demək olmazdı ki, qarşısına nəsə fəvqəladə bir çətinlik çıxmışdı. Yox, ona mane olan, artıq özünə nisbətədə daimi bədgümanlığa çevrilən ən vasvası bir qətiyyətsizlik idi. Düzdür, gənc yaşlarında o, həmin bu bədgümanlığı istedadın mahiyyəti və təbiəti hesab edir, onun naminə geri çəkilərək, hisslərini cilovlayırdı. Çünki bilirdi – o bədgümanlıq bir təxminilik və yarımçıq bitkinliklə qane olmağa meyllidir. İndi, doğrudanmı bir zamanlar qula çevirdiyin hisslərin sənin sənətini gələcəkdə belə pərvazlandırmaqdan imtina etməklə, öz intiqamını alırdı? Yəni o hisslər forma və ifadələrin bəxş etdiyi bütün heyranlığı və sevinci də özünü aparıb? Pis yazdığını demək olmazdı; yaşının üstünlüyü ən azından bu idi ki, illərdən bəri içində öz ustalığına sakit bir

arxayınlıq vardı. Bütün alman millətinin bu ustalığı yüksək qiymətləndirməsinə baxmayaraq, onun özü buna qətiyyənlə sevinmirdi; yazıçıya elə gəlirdi ki, onun yaratdıqlarında həmin o sevincdən doğan ruh daim çatışmır və həmin bu çatışmayan ruh əslində, mütaliə edən dünya üçün dərin məzmunundan (təbii ki, bu da kiçik məziyyət deyildi) daha böyük xoşbəxtlikdir. Həm də yaydan qorxurdu, balaca evdə onun üçün xörək bişirən qadınla, yeməkləri masası üstünə qoyan xidmətçiylə tək qalmaqdan qorxurdu; dağ zirvələrinin və sıldırım qayaların adı görkəmindən qorxurdu. Düşündəndə ki, həmişəki kimi narazı, həvəssiz halda yenə onların mühasirəsinə düşəcək, bu qorxusu bir xeyli artırdı. Deməli, dəyişiklik lazımdır – sərsəri həyatdan, boş yerə sərf olunmuş günlərdən, heç olmasa, bircə çimdik lazımdı; yad hava, yeni qan gərəkdir ki, onun yayı bu qədər üzücü, qısır olmasın. Deməli, səfərə çıxmaq lazımdı – qoy nə olur olsun! Amma çox uzağa yox – pələnglərə çata bilməz. Yataq vaqonunda bircə gecə və mülayim cənubun dünya şöhrətli bir guşəsində iki-üç həftə, vəssalam...

Bunu fikirləşirdi ki, Unqarərştrassedən tramvay gurultuyla yaxınlaşdı, pillələrinə ayaq basan kimi isə, bu axşamını xəritənin və dəmiryolu marşrutlarının öyrənilməsinə həsr etməyi qəti qərara aldı.

Tramvay meydançasında o, lifli şlyapalı, buraya qətiyyənlə təsirsiz ötürülməyəcək gəlişinin səbəbkarı sayıla bilən şəxsi xatırladı, ətrafına boylandı. O harasa yox olmuşdu. Bunu hələ də anlaya bilmirdi, lakin o, nə bayaqkı yerində, nə dayanacağıın yaxınlığında, nə də tramvayın içində yox idi.

Qustav Aşenbax Sileziya əyalətinin L. şəhərində, nüfuzlu məhkəmə məmurunun ailəsində dünyaya gəlmişdi. O, Prussiyalı Fridrixin həyatına həsr olunmuş güclü bir epopeyanın müəllifi idi. Bu dəqiq və səbirli yaradıcı, saysız-hesabsız obrazları bir ideyanın çətiri altında birləşən müxtəlif insan talelərini tələsmədən, diqqətlə, ilmə-ilmə özünün "Mayya" romanına toxumuşdu. Gəncliyin bütöv bir

nəslinə mənəvi dəyərlər aşılaraq "Əhəmiyyətsiz" adı qoyduğu maraqlı və güclü bir hekayəsi də vardı. Nəhayət, ən tələbkər tənqidçilər tərəfindən konstruktiv gücü və dialektik bələğəti Şillerin bəsit və sentimental poeziya barədə mülahizələriylə yanaşı tutulan ecazkar "Ruh və incəsənət" traktatının müəllifi idi. Onun zabitlər, hakimlər, məmurlardan ibarət nəslə krala və dövlətə xidmət edərək, sakit, abırlı və təvazökar bir həyat sürürdü. Onların arasında nisbətən çılğın bir vaiz də olub; ailəyə çılğınlıq və həssaslıq, yazıçının çexiyalı bir kapelmeysterin qızı olan anasından keçmişdi. Elə görünüşündəki yad irqin əlamətləri də ondan gəlirdi. Ayıq düşüncəli məmur vicdanının qaranlıq, alovlu impulslarla vəhdəti, məhz bu yaradıcı insanı ərəşəyə gətirmişdi.

Poeliku Aşenbax özünün bütün varlığıyla şöhrətə can atırdı, tələskən olmamasına rəğmən, yazısının son dərəcə xarakterik və fərdi dəstxətinə görə erkən çağlarında ictimai əhəmiyyət daşıyan bir mövqeyə yüksələ bilmişdi. O, öz adını hələ gimnaziyada təhsil alarkən gündəmə çıxarmış, on ildən sonra isə artıq yazı masasından aralanmadan təmsilçilik etməyi öyrənmişdi – daim qısa, cəmi bir neçə sətirdə əksini tapan cavablarıyla (uğurlu və etibar qazanmış insanlara müraciət edən, həqiqətən də, çox olur) öz şöhrətini idarə etməyi də bacarırdı. Artıq qırx yaşında, işinin birbaşa əziyyəti və səbatsızlığından usansa belə, üzərində planetimizin bütün ölkələrinə aid poçt markaları olan qalaq-qalaq məktubları gündəlik nəzərdən keçirməli idi.

Onun bayağılıqdan və eksentrik oyunbazlıqdan uzaq olan istedadı, sanki həm geniş auditoriyanın etimadını qazanmaq, həm də eyni zamanda xiridarların heyranlığına, sənətə sevgisinə hesablanmışdı. Beləliklə, hələ yeniyetmə ikən hər tərəfdən hünər göstərməyə – özü də necə hünər! – çağırılan bu oğlan nə əyləncə, nə də qayğısız gənclik görürdü. Ömrünün otuz beşinci ilində Vyanada xəstələnəndə, insan ruhunun incə bilicilərindən olan birisi böyük bir kampaniyada belə demişdi:

“Aşenbax gəncliyindən bax, belə yaşayıb, – o, sol əlini yumruq kimi sıxmışdı, – Başqa cür, yəni, bax belə, – o yumruğunu açaraq, əlini ət parçası kimi, kreslonun qoltuğundan ixtiyarsız yerə sallamışdı, – yaşamağı özünə heç vaxt rəva bilməyib”. Bu cənab düz hədəfə vurmuşdu. Burda mənəvi hünər elə onda idi ki, təbiətən heç də sağlam olmayan Aşenbax, əslində qətiyyətlən dünyaya bunun üçün gəlməmişdi və hər şeyə yalnız daimi çalışqanlıqla nail olurdu.

Həkimlər oğlana məktəbə getməyi qadağan etmişdilər və o, dərslərini evdə oxumağa vadar olmuşdu. Tək-tənha, dostsuz böyüməyə məcbur qalan Aşenbax hər halda bir həqiqəti vaxtında dərk edə bildi: o, elə bir nəsle mənsubdur ki, onlar üçün nadir insan olmaq qətiyyətlən istedad deyil, onun yetişməsi üçün fiziki bir zəmindir. O, elə bir nəsle mənsub idi ki, onun nümayəndələri nəyə malikdirlərsə, hamısını tez bir zamanda verir, ömürlərinin qocalıq çağına əliboş yetişirdilər. Lakin onun ən sevimli sözü “davam gətirmək” idi və o, bu fikirdə idi ki, bu əmrvari deyim onun Prussiyalı Fridrix haqqında romanında mətanətli, qəhrəman stoizmin bütün mahiyyətini, mayasını özündə ehtiva etdirmiş və apofeozuna yüksələ bilmişdi. Özü də çox istəyirdi ki, qocalanadək yaşasın. Çünki həmişə belə fikirləşirdi ki, həqiqətən, dahi və yalnız insan ömrünün bütün pillələrində özünü göstərən sənət pərəstişə layiq ola bilər.

İstedadının onun boynuna yük etdiyi vəzifələri zəif çiyinlərində daşımağa məcbur olmasına baxmayaraq, çox ucalara qalxmaq istədiyindən, ilk növbədə özünüidarə qabiliyyətinə ehtiyacı vardı, – xoşbəxtlikdən xarakterindəki bu cəhət atasından keçmə irsi məziyyət idi. Başqalarının qırx, əlli yaşlarında öz vaxtlarını zay elədikləri, sarsaq işlərlə məşğul olduqları, qiymətli planlarını ertələmək qərarına üstünlük verdikləri bir zamanda o, gününə çiyinlərini, sinəsini soyuq su şırnağının altına tutmaqla başlayır, sonra əlyazmasının hər iki yanında gümüş şamdanlarda hündür mum şamlar yandırır, bir neçə saat ərzində yuxuda

topladığı gücü namusla, vicdanla incəsənətə qurban verirdi. Bixəbərlərin Fridrixin qəhrəmanlıqlarla dolu həyatı cərəyan edən “Mayya”nın bütün dünyasını, onun epik fonunu vahid gücün və nəfəsin bir nöqtədə olduğunu düşünməndə, heç bir günahı yox idi. Əksinə, hətta bunun özü belə onun mənəvi qələbəsi idi. Onun yaradıcılığı həqiqətdə gündəlik alın təriylə müşayiət olunan əməyin bəhrəsi kimi yüzlərlə ayrı-ayrı tapıntıların əzəmətli bir topluda birləşməsinə təmin edirdi. Əgər ən xırda detalları da daxil olmaqla, roman yaxşı idisə, səbəb yalnız bu idi ki, onun yaradıcısı, bir zamanlar doğma əyalətini süquta məcbur edənlər kimi geri çəkilmədən, tərəddüdə yer qoymayan bir inadkarlıqla eyni yazı üzərində apardığı işin gərginliyinə illər uzununu dözüür, bu işinə özünün ən yaxşı, ən məhsuldar saatlarını sərf edirdi.

Əsər həm təsirli, həm də dərin olsun deyə, əvvəla, hardasa sirlə bir oxşarlıq, ikincisi isə müəlliflə bütöv bir nəslin taleləri arasında bənzərlik olmalıdır. İnsanlar bilmir ki, bir sənət əsərini nəyə görə şöhrətlə mükafatlandırır. Məsələdən xəbəri olmayanlar elə bilirlər ki, əsərdə yüzlərlə məziyyət kəşf ediblər – tək özlərinin alovlu marağının altına bir bünövrə qursunlar; lakin onların heyranlığının həqiqi səbəbi, əslində tamamilə boş şeydir. Aşenbax romanın keçidlərindən birində belə bir şey yazmışdı ki, dahiyanə görünən nə varsa, – əzab və dərdlərə, yoxsulluğa, yiyəsizliyə, gücün azlığına, ehtiraslara və minlərlə maneəyə baxmayaraq özünü elə həmin “baxmayaraq” kəlməsi içində təsdiqləyir... Lakin bu, heç də təsadüfdən yazılan bir şey deyildi; bu, mühüm bir bilgi, onun həyat və şöhrətinin düsturu, bütün yaratdıqlarının açarı idi və təəccüblü deyil ki, bu düstur onun ən orijinal personajlarının xarakteri və davranışlarının mayasını təşkil edirdi.

Onun sevib seçdiyi yeni, neçə yol təkrarlanmasına baxmayaraq, hər dəfə sifət fərdi sayıla bilən qəhrəman tipi barədə ağıllı bir ədəbiyyatçı artıq çoxdan yazıb ki, bu, “intellektual və yeniyetmə kişilik konsepsiyası”dır,

hansı ki, “qılınc və nizələr bədənini dələndə belə, dişlərini qürurla, həm də, bir utancaqlıq içində bir-birinə sıxıb, qımıldanmadan durur”. İfade tərzinin bəlli passivliyinə baxmayaraq, bu, böyük hazırcavablıqla, çox dəqiq deyilmiş bir fikirdir. Axı qəzavü-qəder qarşısında duruş gətirmək, cəfalar içində xoş görünüş saxlamaq yalnız əzabkeşlik anlamına gəlmir; bu, həm də aktiv hərəkət, pozitiv bir qələbədir və bütün incəsənətin olmasa da, ən azından haqqında bəhs etdiyimiz sənətin ən gözəl rəmzi ele müqəddəs Sebastiandır. Hekayədə canlandırılmış dünyaya nəzər salmağa dəyər və baxsaq, orada bunları görəcəyik: özünün daxili boşluğunu, bioloji çürüməsini insanların gözündən sonuncu nəfəsində gizlətməyə çalışan bir təmkin; közərən odunu açıq atəşə çevirənə kimi, körükləyə bilən, gözəllik səltənətində hakimi-mütləqliyədək ucalmağı bacaran kiçildilmiş eybəcərlik; öz gücünü ruhun alovlanan dərinliklərindən alan və bütöv özündənrazı bir xalqı xaçın ayağına – öz ayağına gətirə bilən rəngi avazımuş gücsüzlük; formaya qulluq naminə mənasız, amma ciddi xoşagələn tövrlər; təhlükələrlə dolu saxta həyat, dağıdıcı xiffət və anadangəlmə fırlıdaqının çox incə sənəti...

Bu və ya bunlara bənzər başqa talelərə diqqət yetirən kəsdə qeyri-iradi təəddüdlər baş qaldırırdı – görəsən, yer üzündə zəiflərin qəhrəmanlığından savayı, qəhrəmanlıq varmı. Və bundan daha müasir nə ola bilər? Qustav Aşenbax əldən düşənədək çalışan, çəkə biləcəyindən artıq yükün altına girən, artıq nimdəlaşmış, amma hələ bir yerə cəmlənmiş iradə və müdrik idarəçilik hesabına, müvəqqəti olsa belə, əzəmətli görünə bilən, vəsaitdən kasıb olan boydankasadların, yük altında yıxılmamışların şairi idi. Onlar çoxdurlar və zəmanənin qəhrəmanlarıdır. Bu qəhrəmanların hamısı özünü onun əsərlərində tapıb – tanıyır; müəllifdə təsdiqlənir, yüksəlir, təənnüm olunur və əvəzində minnətdar olmağı bacarır, onun adını şöhrətləndirirlər.

O, özünün pis məsləhətlər verən zəmanəsi kimi, rəndələnməmiş gənc idi, ayağı tez-

tez bürəyir, yanlışığa yuvarlanır, zəif cəhətlərini hamının qarşısında bürüzə verir, sözü və əməliylə həm nəzakətə, dəm də ağıla qarşı xətalara yol verirdi. Lakin söylədiyinə görə, özündə böyük istedadın daim can atdığı mənlilik hissini tərbiyə edə bilmişdi. Üstəlik onun inkişafında demək olar ki, hər şey ləyaqət və məziyyət zirvəsinə aparən yoldakı bütün maneələri, şübhələri, təəddüdləri, kinayələri dağdan, şüurlu və inadkar yüksəlişdən ibarət idi.

Canlı, mənəvi dəyər baxımından əhəmiyyətə yətsiz olanı təcəssüm etdirmək bəsitliyi burjua çoxluğunu vəcdə gətirirdi: ehtiraslı və səmimi gəncliyi cəlb edən yalnız problemlərdir. Aşenbax problemlər qoyurdu, özü isə bir yeniyetmə kimi sadə idi. O, ruh töycüsü verənlərdən idi; yataqları acgözlüklə mənimsəyir, əkin üçün nəzərdə tutulan taxılı üyüdü, sirləri ağızından qaçırır, istedadı şübhə altına alır, sənətə xəyanət edirdi. Nə qədər ki, onun yaratdıqları ruhları oxşayır, pərəstişkarlarını canlandıraraq ucaldır, hələ özü cavan olan bir yaradıcı, biç yeri təzəcə tərləyən yeniyetmələri incəsənətin və ona qulluğun şübhəli mahiyyəti barədə özünün utanmaz mülahizələriylə sarsıdırdı.

Lakin görünür, nəcib və güclü ruhu idrakın acılığı qədər çiyirindirə bilən başqa heç nə yoxdur. Əlbəttə, yeniyetmələrə xas vicdan fundamentallığı və anlamazlıq yetgin, usta bir kişinin təcrübəsi, qətiyyətiylə müqayisədə səthi bir şeydir – iradəni cilovlamağa, zəiflətməyə qadir olan biliyi inkar etmək, ondan qaçmaq, başını uca tutub, üstündən ötüb keçmək kimi bir şey. Məgər səs-küyə səbəb olmuş “Əhəmiyyətə yətsiz” hekayəsi burda dövrün əxlaqsızlığına kəskin etiraz deyildimi? Gücsüzlükdən və etik natamamlıqdan öz arvadını biç yeri yenicə tərləmiş bir oğlanın ağışına itələyərək, hissini alçaqlığa bəraət verdiyini düşünən iradəsiz və dalaşqan birisinin obrazı təcəssüm etdirilmirdimi? Mənfurluğu nifrətlə damğalayan güclü söz burda mənəvi ikiüzlülükdən, düşkünlükdən uzaqlığı canlandırır; “hər şeyi anlamaq, hər şeyi bağışlamaqdır” məsələnin puçluğu üzərindən xətt çəkir və burda

hazırlananların deyil, baş verənlərin “oyanmış sadəilliyin möcüzəsi” olduğunu söyləyir və onun barəsində daha sonra elə həmin müəllifin öz dialoqunda qətiyyətlə, üzünə heç bir sirr pərdəsi çəkmədən söhbət açılırdı. Hadisələrin qəribə axarı! Bəlkə də bu “oyanmanın” sayəsində, yeni üstünlük və ciddiliyin nəticəsi gözəllik duyumu, aydınlıq, sadəlik və formanın ahəngdarlığına çevrilmişdi. Bunlar bəlkə də məhz o zaman təzahür edərək, onun əsərlərinə nəinki yüksək ustalığ, həm də klassik bir görkəm bəxş etmiş oldu. Lakin bilikdən başqa idrakın o üzündəki mənəvi məqsədyönlük məgər öz növbəsində dünyanın və insan ruhunun kasadlaşmasına gətirərək, şər işlərə, yasaq edilmiş, əxlaqi cəhətdən yolverilməz olan şeylərə aparmırmı? Və məgər formanın iki sifəti olmurmu? Axı o eyni zamanda həm əxlaqlı, həm də əxlaqsızdır. Özününizamlamanın təzahürü kimi əxlaqlıdır; amma ona görə əxlaqsızdır, əxlaqa ziddir ki, içində bir mənəvi biganəlik var və o bütün vasitələrlə bu mənəvi başlanğıcı özünün sərvətinə çevirməyə çalışır.

Hər necə olsa belə! İnkışaf nəticəylə o vaxt tən gəlir ki, onu kütlələrin etibar, geniş şöhrət müşayiət etsin. Belə olduqda, görəsən, şöhrətdən xəbərsiz bir şey kimi ötüb gedə bilərmə heç? Yalnız ümitsiz istedadsızlardır darıxan və yalnız onlardır ruhi dəyərlərə yüksələn, tənhalığın, əvvəlcə, əzablar və mübarizələrlə dolu, lakin sonra insan qəlbləri üzərində şərəfli hakimiyyətə çevrilən ciddi rütbəsini mənimsəyənlərə uşaq kimi gülməyə özündə bir ehtiyac duyanlar. İstedadın öz-özünü yetişdirərək, ərsəyə gətirməsində gör nə qədər oyunlar, inad və zövq var! Yetkin yaşlarında belə tərbiyəvi məqamlar Qustav Aşenbaxın əsərlərində özünü büruzə verirdi; artıq onun üslubunda nə gənclik cəsəreti, nə incə işıq-kölgə oyunları vardı – o, nümunəvi və danılmaz, ənənəvi və sarsılmaz idi. Hətta elə formal olmuşdu ki, ona baxanda, həyatının sonunda öz nitqindən guya bütün tərbiyəsiz sözləri çıxaran 14-cü Lüdvik barədə əfsanə yada düşürdü. O zamanlar xalq təhsili təsisatı

Aşenbaxın yaradıcılığından seçmələri məktəb müntəxəbatına daxil etmişdi. Təzəcə taxta çıxmış bir alman hökmdarı “Fridrixin” tərənnümçüsünə əlliilliyi münasibətiylə şəxsi zadəganlıq əta edəndə, onun da ürəyincə olmuşdu deyə, imtina etməmişdi.

Bir neçə çətin ildən və hardasa məskən salmaq üçün bir sıra cəhddən sonra Münhendə məskunlaşır və elə o zamandan bəri orada ürəyinə yatan hörmət və ehtiram içində yaşayır. Hələ lap gənc ikən professor ailəsindən olan bir qızla girdiyi nikah, qadının ölümüylə əlaqədar qüvvədən düşmüşdü. Bir qızı qalmışdı, o da artıq ərde idi. Oğlu isə heç vaxt olmamışdı.

Qustav Aşenbax bəstəboy, qarasaç, üzü daim tərəşli birisi idi. Nərmənazik bədəniylə nisbətdə başı adama çox iri gəlirdi. Əmgəyində seyrələ, gicgahlarında tam ağarmış, arxaya daradığı saçları enli, şırım-şırım olmuş alını dövrəyə alırdı. İri qövslü qızıl əynəyinin, çərçivəyə salınmamış şüşələri daim burnunun üstündəydi. İri ağız gah süst, gah da sərt görünürdü; arıq, qırıqlı yanaqları vardı, sanki yonulmuş çənəsini yumşaq bir çökək ikiyə bölürdü. Adama elə gəlirdi ki, çox vaxt əzabkeşlərə xas tərzdə yana əyilən bu başı böyük bələlər görüb; lakin bütün bu cizgilər ağır və nigaran həyatın deyil, incəsənətin tişəsiylə yonulmuşdu. Bu başın içindən doğulmuş bir replika Volterlə kralın müharibə barədə söhbətlərində şimşək kimi çaxmışdı. Eynəyinin şüşələri arxasından nüfuzedici baxışlarla baxan bu yorğun gözlər Yeddiillik Müharibə lazaretlərinin qanlı cəhənnəmini görmüşdü. Söhbət tək bir sənətkardan gedəndə belə, incəsənətin yüksək həyat olduğu görünür. O insanı həm dərinədən xoşbəxt edir və həm də tükəndirir. Ona xidmət edənlərin sifətində xəyali və mənəvi avantürələrin izini qoyur; hətta zahirən tam rahib həyatına bənzəş belə, elə bir ərköynlük, zəriflik, yorğunluq, əsəbi maraq doğurur ki, az qala ən qaynar, ehtiras və həzzlərlə dolu bir mühit yaradaraq, onu yaşamağa sövq edir.

Həm kübar həyat, həm ədəbiyyat sarıdan

işin çoxluğu səyahət ehtirasıyla alışıb-yanan Aşenbaxı həmin gəzintidən sonra, demək olar ki, hələ iki həftə də Münhendə saxladı. Nəhayət, bir aydan sonra qayıtması üçün özünün şəhər kənarındaki evini hazırlamağı tapşırıb, may ayının ikinci yarısında gecə qatarı ilə Triyeste gəldi, səhəri Polşaya gedən gəmiyə minmək üçün orda bir gün qaldı.

Özünün öyrəşmiş olduğu həmişəki çevrəsindən fərqli, yad bir ətraf axtardığından və onun əlyeten olmasını arzuladığından, müvəqqəti yaşamaq üçün Adriatik dənizində son illər geniş şöhrət tapmış İstriya sahilləri yaxınlığındakı bir adanı seçdi. Bu ada açıq dənizdə, qayaların gözəl bir tərzdə kəsdiyi sahil xəttinə malik idi. Rəngbərəng, qəribə paltarlar geyən əhalisi bizim qulaqlarımıza tamam yad olan bir dildə danışdı. Lakin yağışlar, ağır, rütubətli hava və hoteldə yalnız avstriyalılardan ibarət əyalət cəmiyyətiylə mehriban dənizin, qumlu sahillərin bəxş etdiyi könül oxşayan ünsiyyətin qeyri-mümkünlüyü onu yaman qıcıqlandırır. Tezliklə əmin oldu ki, seçimini düzgün etməyib. Onu haraların daha çox cəlb etdiyini də dəqiq bilmirdi və “yaxşı, bəs hara getməli?” sualının cavabı onun üçün hələ də açıq idi. Burdan keçən gəmi marşrutlarını öyrənməyə başladı, axtarışda olan nəzərlərini uzaqlara zilləyərək düşündü, qəflətən qarşısında qaçılmaz bir səyahətin hədəflərini gördü. Əgər bircə gecədə nağıl qədər bənzərsiz, əlçatmaz bir məqsədə yetişmək istəyirsənsə, hara gedərdin? O-o, burası tam aydıdır! Onda bəs niyə burdadır? Əlbəttə ki, səhv edib. Ora getmək lazımdır, özü də təcili. Bu nəhs adanı tərək etmək üçün o daha ləngiyəsi deyil.

Gəlişəndən bir həftə yarım sonra, ayağını sahilə basan kimi, Venesiyaya yola düşsün deyərək artıq buxar maşınlarını körükləyərək, tam hazır etmiş gəminin yaş göyertəsinə qalxması üçün sürətli motorlu qayıq Aşenbaxla baqajını erkən sabahın dumanında Hərbi körfəzə aparırdı.

Üzü üzler görmüş, Nuh əyyamından qalma, his-pas içində olan, cansıxıcı bir italyan gəmiyi

idi. Dişlərini hörmətlə ağardan qozbel, pinti görkəmli matros Aşenbaxı tələsik mağaraya bənzər, süni işıqlandırılmış kayuta ötürdü; orda, masa arxasında şapkasını yan qoymuş, dişlərində siqaret kötüyü tutmuş, görkəmindən köhnə sirkələrin direktorlarına oxşayan keçisaqqal birisi oturmuşdu və bu adam iztehzalı təbəssümlərinə ara vermədən, işgüzar görkəmlə sənişinlərin soyadını, hara yollandıqlarını yazır, biletlərini verirdi. “Venesiyaya” – deyərək, Aşenbaxın dalınca təkrar edərək, əlini uzatdı, qələminə batırdı. “Venesiya, birinci dərəcəli! Buyurun!” O, bir neçə səliqəsiz cızmaqara etdi, yazdıqlarının üstünə mavi qum səpdi, dənəciklərin quruyaraq, qarşısındakı gil fincana tökülməsini gözlədi, kağız sümüklü sarı barmaqlarıyla qatladı və yenə yazmağa girişdi. Amma çərənləməyindən də qalmırdı: “Səyahətin ünvanını əla seçmişiniz! Ah, Venesiya! Gözəl şəhərdir... Savadlı adam üçün qarşısı-alınmaz bir ecazkarlıq mənbəyidir – özünün tarixinə və elə müasir gözəlliklərinə görə də!” Hərəkətlərində və boşuna çərənləməsində adamı çaşdırıb yayındıran nəse vardı: elə bil onun Venesiyaya getmək iradəsini sarsıtmaq istəyirdi. Pulu cəld götürdü və qalığını bir krupye fərasətiylə ləkəli mahud örtüyün üstünə atdı. “Xoş əyləncələr, cənab, – deyərək, süni bir tərzdə təzim də etdi. – Sizə kömək edə bildiyim üçün bəxtiyaram... Buyurun, cənablar!..” – deyərək, həmin an əlini yelləyərək, səsləndi, guya sənişin əlindən macalı yox idi, baxmayaraq ki, kayutda Aşenbaxdan başqa bilet dalınca gələn bir kimsə gözə dəymirdi. Aşenbax göyertəyə qayıtdı.

Bir əlini məhəccərə söykəyərək, limanda toplaşmış, gəminin sahiləndən necə aralanmasına, göyertədəki sənişinlərə tamaşa etmək üçün toplaşmış bekar kütləyə baxırdı. İkinci dərəcəli kayutların sənişinləri – kişilər, qadınlar, alt göyertədə toplaşaraq, öz çamadan və boxçalarından oturmaq kimi istifadə edirdilər. Üst göyertədə isə bir dəstə cavan durmuşdu – görünür, Poladan olan prikazçiklərdi, İtaliyaya qarşıdakı səfərlərində yaman heyəcanlı idilər.

Çıxmağa hazırlaşdıqları səfərdən aşkar qürur duyan cavanlar söhbətləşib gülür və məhəccərlərdən əyilərək çantalarını qoltuqlarına vurub, kontorlarına tələsən sahildəki, yoldaşlarına iynəli zarafatlar yollayır, onlarsa göyertədən boylanan bəxtəvərləri əl ağaclarıyla ərkəyənə hədələyirdilər. Onlardan ən son dəbdə açıq-sarı rəngli kostyum geymiş, qırmızı qalstuklu, yanları qatlanmış panama qoymuş cavan, bütün kampaniyadan qırıldayan səsi və canfəşanlıqla seçilirdi. Lakin ona bir qədər diqqətlə baxan Aşenbax birdən dəhşət içində dərk etdi ki, bu cavan, deyəsən, öz görkəminə əl gəzdirib. Onun ağızının və gözlərinin qırağındakı qırıqlar, arıq, damarlı boynu açıq-aşkar qocalığından xəbər verirdi. Yanaqlarının boğuş çəhrayılığı da, yəqin, qrim idi; alabəzək lentli həsir şlyapasının altından görünən açıq-şabalıdı saçları – parik, gülümsəyərkən ağartdığı sarımtıl incə dişləri – hansısa diş həkiminin ucuz əl işi idi. Ucları yuxarı eşilmiş biğləri, nazik və sivriüclü saqqalı boyanmışdı. Hər iki şəhadət barmağında möhür-üzükləri olan əlləri də qoca əlləriydi. Aşenbax ona və dostlarının kampaniyasında özünü necə aparmasına ürpənərək baxırdı. Yəni onlar doğrudanmı bilmirlər bunu, görmürlər ki, o qocadır; özünü cavanlara tən tutmaqla onlara yarınır; əynindəki təzə dəbli alabəzək paltarları da özünə qəti yaraşmır? Yox, deyəsən, heç ağıllarına gəlmirdi. Onlar bu şəxsi aralarında görməyə, ona dözməyə verdiş etmişdilər, onun naz-qəmzəli şıltaqlığına yumşaq reaksiya verirdilər. Bu necə ola bilər axı?

Aşenbax əliylə alını ördü və keçirdiyi yuxusuz gecə ucbatından alışıb-yanan gözlərini yumdu. Ona elə gəlirdi ki, yer üzündə hər şey yolunu azıb, ətrafında hər şey pis yuxuymuş kimi eybəcərləşir, dünya qərribə bir tərzdə pozulur və bu prosesi dayandırmaq üçün mütləq üzünü əllərinlə örtməlisən, sonra isə əlini çəkib, bir də baxmalısən. Lakin bu arada onu tamam yeni bir hiss sardı – gözlərini anlaşılmaz bir qorxu içində açdı və gördü ki,

gəminin ağır, boğuş rəngli gövdəsi körpüdən aralanır. Gah dala, gah da qabağa getdikcə, mühərrikin gurultusu altında körpüylə gəminin gövdəsi arasındakı göyqurşağının bütün rəngləriylə sayrısan çirkli su zolağı genişləndirdi. Gəmi bir neçə yöndəmsiz manevrdən sonra burnunu, nəhayət ki, açıq dənizə sarı çevirdi. Aşenbax gəminin sağ yanına keçdi, qozbel artıq onun üçün burda şəzlonq¹ da açmışdı, əynində nimdaş, kirli frakı olan stüart da maraqlandı ki, bir sifarişi varmı.

Göy üzü bomboz, külək rütubətli idi. Liman da, adalar da arxada qalmışdı; sahil xətti tez bir zamanda dumanın içində gözdən itdi. Qurumağa fürsət tapa bilməyən göyertəyə rütubətli his piltə-piltə yağdırdı. Hardasa, bir saatdan sonra göyertənin üstünə örtük saldılar – artıq yağış başlamışdı.

Dizləri üstündə kitab olan səyyah, paltosuna bürünüb dincəlirdi, saatlarsa gözə çarpmadan ötüb-keçirdi. Yağış kəsdi, parusin örtüyü yığıldı. Üfüq xəttinin heç bir yerində sahil gözə dəymirdi. Tutqun göy qübbəsi altda açıq dənizin ağlasığmaz nəhəngliyi görünürdü. Lakin boş məkanda hissələrimiz zaman ölçüsünü itirir və biz biçimsiz bir fəzada sürünürük. Kölgə kimi qərribə fiqurlar, qoca ədəbaz, ona biletsatan keçisaqqal, yaygın əl hərəkətləri, cəfəng söhbətlər bütün bunlardan Aşenbaxın beyni dolub-daşdı və o yuxuladı.

Günorta yeməyi üçün onu kayut-kampaniyaya apardılar. Otaqların qapısı bura açıldığından dəhlizə bənzəyirdi: uzun masanın baş tərəfində onun üçün qab qoyulmuşdu, prikazçiklər qoca kefikök kapitanla birgə saat ondan bəri yemək-icməkdəydilər. Yemək kasad idi deyə, Aşenbax onu tez bitirdi. O, yenə yuxarıya qalxıb səmaya baxmaq, Venesiya üzərində göy üzünün necə aydınlaşdığını görmək istəyirdi.

Heç şübhəsi yox idi ki, məhz elə belə də olacaq, çünki bu şəhər onu hər zaman öz parıltılı şəfəqləriylə qarşılımışdı.

Lakin indi göy üzü də, dəniz də boğuş qurğuşun rəngdəydi, arabir yağış çisəyirdi və

¹şezlonq – dincəlmək üçün xüsusi kürsü

Aşenbax artıq dənizin onu tamam başqa Venesiyaya – quru yoluyla getdiyindən fərqli bir yerə gətirəcəyi haqda fikirlə barışmışdı. O, öndəki dor ağacının qarşısında durub, gözlərini dənizin ənginliklərinə zilləyərək, torpağın görünəcəyi anın intizarını çəkirdi. Yadına dalğın, vəcdə gəlmiş şair könlünün yaşadığı anlar düşmüşdü: gözləri qarşısında xəyalları sulardan boy verib, kilsə qübbələri və zəng qüllələri kimi ucalır, içindəki pərəstiş və sitayişdən, xoşbəxtlik və kədərdən yaranan ezəmətli bir nəğməyə çevrilirdi. İndi o, həmin nəğmənin ayrı-ayrı bəndlərini öz içində zümzümə edirdi. Artıq yaşadığı bu hisslərdən rıqqətə gələrək, özünün ciddi və yorğun qəlbindən soruşurdu ki, görəsən, yeni bir heyranlıq, yeni bir çaşqınlıq, gecikmiş də olsa, duyğularının gətirəcəyi yeni macəralar ona – bu azad sərsəriyə bir daha qismət ola bilərmi?

Budur, sağ tərəfdən uzanıb gedən sahil hamar bir xətt kimi görünürdü; balıqçı qayıqları artıq dənizə çıxırdı; o yanda nəzərə çarpan Çimerlik adasıydı; gəmi onu solda qoyaraq, asta sürətlə sivişib, elə adanın adını daşıyan dar limana girdi, sahiləki alabəzək daxmaların keçilməz sıxlığı qarşısında durdu və sanitar xidmətinin barkasını gözləməyə başladı.

Onu düz bir saat gözləməli oldular. Sənişinlər mənzil başına elə bil həm çatmışdılar, həm də yox; kimsə tələsmirdi, amma eyni zamanda hamı səbirsizlik içindəydi. Vətənpərvərlikləri güc gəlmişdi, bəlkə də şəhərin ictimai bağlar yerləşən tərəfindən suyun üzüylə uçub gələn hərbi şeypur səslərindən həvəslənən gənc Pola sakinləri indi göyertəyə tökülmüşdülər və içdiklərinin təsirindən qızıqaraq, sahil boyu marş edən bersalyerlərə “ura!” çığırmağa başlamışdılar. Lakin həqiqi iyrencilik, gənclərlə dostlaşan yüngülxasiyyət qocanın qızıqıb çıxardığı oyunlardan ibarət idi. Onun qoca kəlləsi içkiyə cavan dostlarının möhkəm başı qədər dözmək iqtidarında deyildi: o, çox biabırçı bir şəkildə sərxoş idi. Bayquş kimi baxır, siqaretini titrəyən barmaqlarında sıxaraq, var gücüylə çalışırdı

ki, müvazinətini saxlasın, kefilinin onu o yan-bu yana laxlatmasına baxmayaraq, yerindən tərpənmirdi, çünki artıq elə ilk addımda yıxılacağını hiss etmişdi, amma bütün bunlarla bərabər, eybəcər bir zirəklik göstərərək, ona yaxınlaşan hər kəsin düyməsindən yapışır, sarsaq şeylər danışır, ona-buna göz vurur, hırıldayır, kiminləsə gic zarafatlar edir, kimisə dolayır, üzüklü, qırıq-qırıq şəhadət barmağını onun-bunun burnu qarşısında oynadıb, dodaqlarını murdar bir işvəylə dilinin ucuyla yalayır. Aşenbax qaşqabağını töküb ona baxır və içində yenə mübhəm bir hiss oyanırdı – dünya ağılasıqmaz bir şeyə, əsl karikaturaya çevrilmək yolunda çətinliklə sezilən, amma qarşısı alınma bilməyəcək bir meyil nümayiş etdirirdi; amma yaxşı ki, şərait Aşenbaxa bu hisslərindən uzun-uzadı dadmaq imkanı vermədi: mühərrik gurultu salıb işə düşdü, mənzilə yaxın olan bu gəmi Müqəddəs Mark kanalı ilə irəliləməyə başladı.

Beləliklə, o yenə bu möcüzəni, dənizdən ucalan şəhəri, yaxınlaşan səyyahları təəccübləndirmək üçün inşa edilən fantastik tikililərin parlaq naxışlarını, sarayların xəyallara bənzər misilsizliyini, “Ah Körpüsü”nü, şirli sütunları, sahiləki Müqəddəs Markı və bu nağılvari məbədin xeyli irəli çıxmış cah-cəlalı qanadını, kanalın üstündəki körpünün tağından asılmış nəhəng saati öz gözləriylə görür və fikirləşirdi ki, Venesiyaya quru yoluyla, vağzaldan gəlmək, saraya arxa qapıdan girmək kimi bir şeydir, bu şəhərə – şəhərlərin ən qəribəsinə yalnız açıq dənizin ənginliklərindən gəlmək lazımdır.

Gəminin mühərriki dayandı, bir-birini sıxışdıran qondolalar¹ ona sarı tərpəndilər, gömrük məmurları aşağı endirilmiş gəmi körpüsüylə yuxarı qalxıb, öz vəzifələrini təcili yerinə yetirməyə başladılar. Nəhayət ki, sənişinlərin gəmidən enməsinə icazə verildi. Aşenbax izah etdi ki, ona şəhərlə Lido arasında sənişin daşıyan katerlərin durduğu limana getmək və baqajını aparmaq üçün bir qondola lazımdır: sahilə yerlənib-yataqlanmaq istəyir.

¹qondola – kayutlu Venesiya qayığı

Onun niyyətini alqışladılar, qondolyerlərə xəbər etdilər, onlar da öz aralarında yerli şivədə mübahisəyə başladılar. Lakin sahilə çıxmağa ona hələ ki, nəsbilə olmadı: yolu onun öz sandığı kəsmişdi – onu laxlayan pilləkəndən çətinliklə, zor gücünə, sürüyə-sürüyə endirirdilər. Odu ki, bir yadelliylə sağollaşan, “Arzu edirik ki, vaxtınızı yaxşı keçirəsiniz! Bizi xoş sözlərlə yad edin. Au revoir, excusez et bon jour,¹ cənab!” – deyərək, kefli-kefli çəkmələrini bir-birinə vuran, bəyirən, zəhlətökən qocaya qulaq asmaqdan daha bir neçə dəqiqə can qurtara bilmədi. Qoca gözlərini yumub, suyu axan ağzının qıraqlarını yalayır, qocalara xas sallaq dodaqlarının altında boyaqlı espanyolkası qabarırdı, “Mənim komplimentlərimi qəbul edin, əzizim, gözəlim, canım...” – deyərək, mızıldanaraq, o tərəf-bu tərəfə hava öpüşü göndərirdi. Elə bu yerdə onun qoyma üst dişləri alt dodağının üstünə düşdü. Aşenbax fürsət tapıb, ordan aralandı. Arxadan quruldamağa bənzər: “Mənim əzizimə, gözümün işığına” kimi sözləri artıq kəndir məhəccərdən tutub, pilləkənlə enəndə eşitdi.

Uzun fasilədən sonra, yaxud da ilk dəfə Venesiya qondolasına minəndə qəlbin ani titrəyişini kim yaşamayıb ki? Tarixin qədim zamanlarından kiçik dəyişikliklərə belə məruz qalmadan bizə çatmış qəribə, qara bir qayıq – özünü də eləsi ki, yer üzündə o rəngdə ancaq tabutlar olur... Bu qayıqlar bizə su şırıltısı eşidilən sakit gecələrdə gizli və cinayət dolu sərgüzəştləri, amma bunlardan da çox ölümün özünü, ona aparən yolları, dəfn mərasimini və sonuncu, səssizcə edilən səyahətləri xatırladır. Bu qayığın oturacağına əsl tabut qarası rəngdə olduğunun fərqi kim varmayıb axı? Tabut qarası rəngdə kreslo və elə həmin rəngdə də oturmaq üzlüyü, – yer üzünün ən yumşaq, ən rahat və ən zərif oturmağı deyilmi? Aşenbax qondolyerin ayaqları altında, səliqəylə qayığın burnuna yığılmış baqajıyla üzbeüz oturmağa əyləşəndə, bunu bir də, çox aydın şəkildə duydu. Hirsli qayıqçılar anlaşılmaz

mübahisələrini təhdidli əl hərəkətləriylə davam etdirirdilər. Lakin suların qoynunda yerləşən bu şəhərin məxsusi sakitliyi bu səs-küyü öz içinə hopduraraq, yoxluğa məhkum edir və dənizin üzərinə dağıdırdı.

Limanda isti idi. Quru küləyin nəfəsi hərdən yorğun səyyaha da yetişirdi. Yastıqların yumşaqlığı içində, gözlərini yummuşdu – adət etmədiyi bir dinclikdən ləzzət alırdı. “Yolumuz qısa, – fikirləşirdi, – amma mən istədim ki, bu yol əbədi olsun!” Qayığın ahəngdar ləngəri onu tünlükdən, səs-küydən alıb aparırdı.

Getdikcə ətrafı daha da sakitliyə qərğ olurdu. Artıq yalnız avarların səsi, suyun üzəriylə uçurmuş kimi irəliləyən, sivriburunlu, qara, ucu lap təbəzsinə bənzəyən qondolaya çırpılan dalğaların küt zərbəsi və bir də üçüncü bir səs – qondolyerin mızıltısı eşidilirdi – qırıq-qırıq, dişlərinin arasından, avarın ritminə uyğun... Aşenbax gözlərini açdı və təəccüb qaldı – liman genişlənməmişdi və onlar açıq dəniz istiqamətində irəliləyirdilər. Yəqin, rahatlığa bu dərəcədə uymaq yaramaz – gerek əmrinin dəqiq yerinə yetirilməsini tələb edəydi.

– Demək, limana, – deyərək, yarıçönmüş vəziyyətdə dilləndi.

Mızıltı kəsdi. Cavab gəlmədi.

– Demək, limana, – bir daha təkrar edərək, tam çöndü ki, qondolyerin üzünə baxsın, o isə Aşenbaxın arxasında ayaq üstə durmuşdu, solğun səmanın fonunda silueti tam görünürdü. Xoşagəlməz, hətta yırtıcı bir sifəti olan bu adam, göy matros paltarları geymişdi. Belinə sarı şərflə bağlanmış, başında bəzi yerləri artıq sökülmiş, formasını çoxdan itirmiş, yanakı qoyduğu həsir şlyapa vardı. Sifət quruluşunun, dik burnunun altından görünən açıq rəngli qıvrım bığlarının, heç şübhəsiz italyanlara aidliyi yox idi. Onu qondolyer sənəti üçün zahirən yararsız eləyən arıqlığına baxmayaraq, avarla çox cəld hərəkət edir, hər dəfə qolaylananda bütün bədəni yay kimi gərilirdi. Bir-iki dəfə gücə düşüb, dodaqlarını gərdi, iki sıra bəyaz dişləri göründü. Kürən qaşlarını düyərək,

¹ **Au revoir, excusez et bon jour** – Sağ olun, xoş günlər arzulayıram, bağışlayın!

qonağın başının üstündən baxa-baxa, qətiyyətlə, hətta bir az öcəşkən tərzdə dedi:

– Siz Lidoya gedirsiniz.

Aşenbax cavab verdi:

– Əlbəttə. Lakin qondolanı ona görə kirayə etmişdim ki, mənə ancaq Müqəddəs Mark meydanına çatdırsın. Orda vaporettaya minəcəm.

– Sizə vaporettaya minmək olmaz, cənab.

– Niyə?

– Çünki vaporettada baqaj aparmırlar.

Aşenbax xatırladı ki, həqiqətən də belədir və daha dinmədi. Lakin kəskin, öcəşkən və xarici təbəyə münasibətdə burda qətiyyəni yolverilməz olan danışiq təzi ona bağışlanmaz göründü. Dedi:

– Bu mənim öz işimdir. Bəlkə mən baqajımı saxlanca verəcəm? Siz geri dönməli olacaqsınız.

Araya tam sükut çökdü. Yalnız avar şappıldayır və qondolanın burnuna çırpılan dalğaların küt səsi gəlirdi. Sonra yenə anlaşılmaz mızıltı eşidildi: qondolyer öz-özülə danışdı.

Nə etmək olar? Qayıqda çox qaşqabaqlı və qətiyyətli bir adamla təkbətək qalan bizim səyyah məgər öz inadında israr edə bilərdimi? Amma etiraz etmək fikrinə düşməsəydi, yumşaq yastıqların üstündə necə də kef çəkərdi!.. Məgər bayaq bu yolun uzun, əbədi olmasını arzulamırdımı? İndi ən ağıllı iş, hər şeyi getdiyi kimi, öz axarına buraxmaqdır – bu həm də elə ən xoşagələnidir. Onun oturacağında nəşə bir hikmət vardı – qara örtüklü bu alçaq kreslo arxasında durmuş tərs qondolyerin hər avar zərbəsiylə onu elə şirin yırğalayır ki...

Cinayətkar əlinə düşdüyü barədə Aşenbaxın içinə ani olaraq dolan gizli bir şübhə, özünümüdafie barədə ciddi fikirlər oyatmadı. Ən xoşagələməzi bunun adı soyğunçuluq məqsədi ilə edilməsi olardı, deyə, düşündü. Borc hissi, yaxud qürura bənzəyən bir şey onu məcbur etdi ki, özünü ələ alıb, bir də toparlansın. Soruşdu:

– Nə qədər verməli olacam sizə?

Onun başının üstündən uzaqlara baxan qondolyer cavab verdi:

– Narahat olmayın, ödəyəcəksiniz.

Bunun cavabında nə demək lazım olduğu artıq tamamilə aydın idi. Aşenbax demək olar ki, avtomatik dilləndi:

– Məni istədiyim yerə aparmasanız, sizə heç nə ödəməyəcəm.

– Siz Lidoya getmək istəyirsiniz.

– Amma sizinlə yox.

– Mən sizi daha yaxşı aparıram.

“Düz deyir, – Aşenbax düşündü və yenə yumşaldı. – Düzdür, sən məni yaxşı aparırsan! Əgər pulqabıma gözün düşübsə və buna görə avar zərbəsiylə məni cəhənnəmə vasil etsən, bu, məni yaxşı apardın demək olacaq...”

Lakin buna bənzər heç nə baş vermədi. Əksinə, yaxınlıqda səyyar musiqçilərlə dolu bir qayıq göründü; qadınlar, kişilər gitara və mandolinanın müşayiəti altında mahnı oxuyar-oxuyar, onların qondolasından əl çəkmir, onu ötməyə çalışır, az qalırdılar qayıqları toqquşdursunlar və indi suların sükutunu xaricilər üçün oxunan məxsusi italyan musiqisinin sədalrı pozurdu. Aşenbax qayıqdan ona uzanan şlyapanın içinə bir əsginas atdı. Və yenə öz-özülə qırıq-qırıq söhbət edən qondolyerin mızıltısı eşidilməyə başladı.

Şəhərə gedən gəminin buraxdığı izdə yırğalana-yırğalana, nəhayət, mənzil başına çatdı. İki bələdiyyə məmuru əllərini arxalarında çarpazlayıb, gözlərini limandan çəkmədən, sahilə gəzirdilər. Aşenbax Venesiyanın bütün limanlarındakı kimi əlində dəstəli qarmaq olan qocalardan birinin köməyiylə qondoladan düşüb, körpücüyə qədəm basdı və yanında xırda pul tapılmadığından, ləpədyənin düz böyründəki hotələ getdi ki, pulunu xırdalasın və qondolyerin hesabını özü bildiyi kimi versin.

Vestibüldə ona kiçik əsginaslar verdilər, o qayıtdı – çamadanları artıq arabaya yığılmışdı, qondolyer və qondola isə yoxa çıxmışdı.

– Qaçdı, – əli qarmaqlı qoca dilləndi. – Pis adam idi, cənab, patentsiz işləyir! Bizdə birçə nəfərdir beləsi. Başqaları telefonla bura

xəbər verdilər. O da görəndə ki, yolunu gözləyən var, aradan çıxdı.

Aşenbax çiyinlərini çəkdi.

– Cənab bura havayı gəlib çıxdı, – qoca dedi və şlyapasını ona uzatdı.

Aşenbax şyapanın içinə pul atdı. Baqajını hotelə aparmağı tapşırırdı, özü isə arabanın dalınca addımladı; bəyaz çiçəkləri açmış, hər iki tərəfində aşxanaları, dükanları, pansionları olan, adanı kəsərək dənizə tərəf enən xiyabanla getdi.

Aşenbax geniş hotelə əsas keçiddən yox, bağın terrasından adladı və vestibüldə ləngimədən birbaşa kontora yollandı. Gəlişini qabaqcadan xəbər verdiyi üçün onu yaltaqlıqla, aşırı hörmətlə qarşıladılar. Qara, nazik bıqlı, bəstəboy, sakit, nəzakətli, fransız biçimli sürtük geymiş inzibatçı liftdə onunla ikinci mərtəbəyə qalxdı. Gözə çox xoş dəyən, gilənar rəngdə mebeli, gözəl rayihəli çiçəkləri və dənizə açılan hündür pəncərələri olan otağı ona nişan verdi.

İnzibatçı gedəndən sonra Aşenbax pəncərələrdən birinə yaxınlaşdı, – xidmətçi isə bu vaxt otaqda onun çamadanlarını yerbəyer edirdi, – və bu saatlarda demək olar ki, kimsəsiz olan çimərliyə, qabarma anlarında sahilə kiçik, uzun, sakit dalğalarını yollayan tutqun dənizə tamaşa etməyə başladı.

Seyrçiliyə dalan yalnız insanın qəlbi dumanlı, yağın və eyni zamanda həm də başqaları arasında olduğu anlardakından daha dərin, daha ağır, daha həssas olur və hissələrində mütləq bir qüssə çaları da duyulur. Tək bircə baxışla, gülüşlə, fikir mübadiləsiylə dünyanın mənzərəsi onu lazım olandan daha artıq maraqlandırır; sükutun içində hissələri dərinləşir, əhəmiyyətli bir hadisəyə, avantüraya, unudulmaz təəssürata çevrilir. Tənhalıq orijinal, cəsarətli, dəhşətli dərəcədə gözəl bir şeyi – poeziyanı doğurur. Lakin o həm də mənasız sözü, yolverilməz absurdu əmələ gətirir. Beləliklə, yoldakı olaylar, özünün gözəllik barədə sərəkləmələriylə iyrenc, qoca modabaz və zəhmət haqqını ala bilməyən məzlum qondolyer səyyahın qəlbini hələ də narahat edirdi.

Şüurunu zərrəcə zora salmamasına, düşünmək üçün ona heç bir əlyeri qoymamasına baxmayaraq, bütün bunlar ona çox qərribə və həyəcanlı gəlirdi. Amma bu arada o gözləriylə dənizi salamlayır, Venesiyanın bu qədər yaxın, əlyətən olmasına sevinirdi. Nəhayət ki, pəncərədən çəkildi, üzünə sərən su vurdu, xidmətçiye əlavə tapşırığını verdi, çünki lap rahatlaşmaq istəyirdi; əynində yaşıl zərbaftalı xidmətçi paltarı – livreya olan liftçiye də buyurdu ki, onu aşağı endirsin.

Dənizə çıxan terrasda çay içdi, sonra dənizkənarı bulvara düşdü və onun “Ekselsior” hotelinə sarı uzanan böyük bir hissəsini piyada gəzdi. O qayıdanda, artıq şam yeməyi üçün əynini dəyişmək vaxtı idi. Bunu tələsmədən elədi, çünki geyinəndə belə, işləməyə adətərdə idi, amma buna rəğmənlə zala çox tez endi. Orada tanış olmayan, özünü başqalarıyla maraqlanmış kimi göstərən və eyni səbrsizliklə şam yeməyini gözləyən xeyli qonaq vardı. Masanın üstündən qəzet götürüb, dəri kreslodə rahatlandı və burdakı adamlara göz qoymağa başladı. Zaldakı insanlar səyahətinin əvvəllərində, adada gördüklərindən müsbət mənada fərqlənirdilər.

İndi onun gözləri qarşısında hamını və hər şeyi səbirlə qucan üfük açılırdı. Müxtəlif dillərdə astadan danışanların səsi bir-birinə qarışmışdı. Ləyaqət mundiri sayılan axşam kostyumu sanki müxtəlif irq və təbəqələrdən olan cürbəcür adamları bir vahidə çevirirdi. Burda arıq, uzunsifət bir amerikalı, çoxsaylı rus ailəsi, tərbiyəçiləri fransız olan alman uşaqları vardı. Amma slavyan əlamətləri aşkar üstünlükdə idi. Aşenbaxın düz böyründə isə polyak dilində danışdırlar.

Bambuk masa arxasında, mürəbbiyenin nəzarəti altında yeniyetmələrdən ibarət, lap cavan bir kompaniya oturmuşdu: yaşı çox gümən ki, on beşlə, on yeddi arasında olan üç qız və uzun saçlı, görkəmindən on dörd yaşındaya bənzəyən oğlan. Aşenbax qızıllı, bal rəngli saçları olan bu balaca oğlanın qenirsiz gözəlliyinə heyran oldu. Düz burnu, gözəl ağızı, misilsiz ilahi ciddiliyi, solğun, zərif

üzünə hopmuşdu, ən yaxşı dövrlərin yunanlarını xatırladı. Formanın mükəmməlliyi elə təkraredilməz və özünəməxsus idi ki, Aşenbax hələ heç yerdə – nə təbiətdə, nə də təsviri incəsənətdə bundan yaxşı xəlv edilmış bir şey görmədiyini anladı. Sonra onun diqqətini oğlana, onun bacılarına verilən tərbiyənin tam fərqli bir yanaşmaya əsaslandığı çəkdi və bu hətta geyimdə belə özünü büruzə verirdi. Gənc qızların – onlardan yaşca böyüyü artıq yetkin sayıla bilərdi – paltarları o qədər abırismətli idi ki, onları nəinki bəzəmir, hətta bəlkə eybəcərləşdirirdi də. Qara-boz, ciddi və sadə, uzunluğu baldırlarının yarısından olan, cansıxıcı, qəsdən gen biçilmiş, yeganə bəzəyi bəyaz qatlama yaxalıqdan ibarət monastır paltarları qızları həm alçaqboy, həm də yöndəmsiz göstərirdi. Səliqlə, sıx yığılmış saçları onların üzünə rahibələrə xas mənasız, heç nə bildirməyən bir ifadə verirdi. Burda heç şübhəsiz, ananın amirənəliyi və oğlana qətiyyəni aid edilməyən, yalnız qızların tərbiyəsi üçün zəruri olan pədaqoji sərtliyi özünü göstərirdi. Bu oğlanın həyatı, görünür, valideynlərinin ona nisbətə, hər şeyə göz yummasıyla keçirdi. “Ayağından tikan çıxaran oğlan” tablosundakı kimi gözəl saçlarına kimsə qayçıyla toxunmaq cəsəətini özündə tapa bilmir, saçları burma-burma olub, alınına, qulaqlarının üstünə, boynundan çiyinlərinə tökülürdü. Enli qolları aşıya doğru daralaraq, onun incə uşaq biləklərinə kip oturan ingilis üslublu matros kostyumu özünün cürbəcür qaytanları, ilgəkləri, köbələriylə zərif simasına bir ərköylük və zənginlik çaları verirdi. Oğlan qara lak çəkməli sağ ayağını irəli qoyaraq, ona göz qoyan Aşenbaxa nisbətə bacılarının aşıyaşəviyyəli, süni ciddiliyinə qətiyyəni bənzəməyən, bir az saymazyanə şəkildə yanpörtü oturmuşdu. Görəsən, xəstə deyil ki, bu oğlan? Axı gur saçlarının qızılı rəngi onun fil dişi çalarında olan dərisini yaman vurğulayırdı. Bəlkə o, sadəcə ailənin həddindən ziyadə üz verilən və buna artıq adət etmiş ərköylün sevimlisidir? Sonuncu mülahizə Aşenbaxa daha ağılabatan gəldi. Artist təbiətli insanlar çox vaxt gözəllik

yaradan ədalətsizliyə mədhiyyələr yağdırmağa xəyanətkarcasına meyilli olur və əsilzadə üstünlüyünün bir tərəfdarına çevrilirlər.

Nəhayət ki, holda ofisiant göründü və ingilis dilində elan etdi: “Yemək hazırdır!” Toplaşanlar yavaş-yavaş restoranın şüşə qapıları arxasında görünməz olurdular. Liftin qapıları taqqıldayır, gecikənlər Aşenbaxın yanından tələsik keçirdilər. Qapının o üzündə artıq yeməyə başlamışdılar, amma gənc polyaklar hələ də bambuk masanın arxasında oturmuşdular. Yumşaq kresloda yeri rahat olan Aşenbax da onlarla bir yerdə gözləyirdi: onun gözləri indi gözəlliyin seyrinə dalmışdı.

Nəhayət, bəstəboy, şişman, yanaqlarında qırmızı boyaq olan mürebbiyə öz yetirmələrinə qalxmaq işarəsi verdi. Qaşlarını qaldıraraq, stulunu arxaya itələdi və yeganə bəzəyi bahalı mirvariləri olan boz-bəyaz paltar geymiş ucaboy xanıma təzim elədi.

Bu qadının soyuq və əzəmətli qaməti, azacıq pudraladığı saçlarını necə daraması, paltarının biçimi – bir sözlə hər şey möminliyin əsilzadəlikdən ayrılmadığı bütün yerlərdə yaxşı zövqə tən tutulan sadəliyyəylə diqqəti cəlb edirdi. Bu qadın alman əsilli bir mənşəb sahibinin arvadı ola bilərdi. Ona xüsusi gözəlliyi, həqiqətən, qiymətli bəzək əşyaları, – asma sırğalar və üçqat, çox uzun, albalı boyda dənələri olan boğuş parıltılı mirvarilər verirdi.

Uşaqlar tələsik qalxdılar və əyilib, onların başı üstündən mürebbiyəyə fransızca nəse deyən, bir qədər yorğunluğuna baxmayaraq, təkminli çöhrəsinə təbəssüm qonmuş analarının əlini öpdülər. Sonra o, şüşəli qapıya tərəf yollandı. Uşaqlar da dalınca getdilər: əvvəlcə yaşlarından asılı olaraq düzülən qızlar, onların ardınca mürebbiyə, lap axırda da sıranı qapayan oğlan. Hansı səbəbdənsə oğlan qapının arxasında gözdən itməmiş ətrafına boylandı və onun qeyri-adi, tünd-boz gözləri Aşenbaxın baxışına tuş gəldi. Baş onları seyr etməyə qarışmış, qəzeti dizinin üstünə düşmüş yazıçı uzaqlaşan ailənin dalınca baxırdı.

Onun gördüklərində əslində, təəccüblü bir şey yox idi. Uşaqlar nahar masasının arxasına keçmək üçün analarını gözləyir, onu ehtiramla salamlayır və zala daxil olarkən, özlərini yüksək cəmiyyətdə qəbul olunan qaydalara uyğun aparırdılar. Lakin bütün bunlar elə dəqiq, elə bir nəzakətlə, elə hörmətlə edilirdi ki, Aşenbaxı qərribə bir rıqqət bürüdü. Orda bir az da ləngidi və sonra baş ofisiyantın ona uzaq bir masa göstərdiyi zala keçdi – yerinin polyak ailəsinin oturduğu masadan çox uzaq olduğuna içində təəssüf etdi.

Yorğun, eyni zamanda həyəcanlı idi və darıxdırıcı yemək vaxtı başını abstrakt, hələ üstəlik transendental düşüncələrlə qatır, fikirləşirdi ki, insan gözəlliyinin yaranması üçün, qanuna uyğun olanlar fərdi nəsnələrə ahəng yaratmalıdır. Sonra da burdan forma və incəsənətin ümumi problemlərinə keçdi və nəhayət, belə qərara gəldi ki, fikirləri və tapıntıları ona yuxularındakı, oyanandan sonra tamam puç və gərəksiz olduğu aşkarlanan dumanlı xoşbəxtlikləri xatırladır. Restorandan çıxandan sonra əyləşib tənəki çəkdi, axşamın xoş rayihəsiylə dolu parkda gəzdi, yatağına girdi, ayrılmaq mümkün olmayan dərin bir yuxuya qər q oldu və rəngarəng rüyalar içində bütün gecəni daş kimi yatdı.

Hava ertəsi gün də düzəlmədi. Sahildən külək əsirdi. Ağımtıl örtüyə bürünmüş səmanın altında küt bir sükunət içində olan, üfüqləri cansıxıcı dərəcədə yaxın, özü isə sahilə qumsal dayazlıqlarının dibini göstərəcək qədər uzaqlaşmış dəniz, gözləri önündə uzanıb gedirdi. Pəncərəni açanda, Aşenbaxa elə gəldi ki, körfəzdən kif qoxusu gəlir.

İçində bir sıxıntı baş qaldırdı. Elə o dəqiqə burdan çıxıb getmək haqda fikirləşdi. Artıq lap çoxdan, çox illər qabaq, sevinc dolu yaz günlərindən sonra burada onu elə indiki kimi bir hava haqlamışdı və onda Venesiyadan kefi pozulmuş, məyus halda qaçıb getmişdi. Məgər indi eyni darıxma azarından, gicgahlarında duyduğu döyüntüdən, göz qapaqlarının ağırlaşmasından əziyyət çəkmirdi? Yer dəyişmək indi artıq çox əziyyətli idi, lakin

küləyin istiqaməti dönməsə, burda qalmaq haqda fikirləşməyə dəyməzdi. Yanılmamaq üçün əşyalarını açıb tökməməyə qərar verdi. Saat doqquzda bufetdə – holl ilə restoranın zalı arasındakı kiçik otaqda səhər yeməyini yedi.

Burda böyük hotellərin qürur mənbəyi olan sükut bərqərar idi. Yumşaq ayaqqabı geymiş ofisiyantlar səssizcə addımlayırdılar. Fincanlara toxunan çay qaşıqlarının səsi, pıçılıyla deyilən sözlər – qulaqlara dəyən yalnız bunlar idi. Aşenbaxın gözü ondan iki masa aralı, qapı ilə çəpəki küncdə oturmuş polyak qızlarına və onların mürəbbiyələrinə sataşdı. Əyinlərində göy rəngli kətdən dar, qatlama bəyaz yaxalıqlı, qolları manjetli paltarlar olan, kül rəngli saçları sıx yığılmış, göz qapaqları bir qədər qızarmış qızlar şax oturmuşdu, mürəbbə qabını lütfkarlıqla bir-birinə ötürürdülər. Onlar artıq yeməyi bitirirdilər. Oğlan yanlarında deyildi.

Aşenbax gülümsündü. “Ay səni, balaca tənbel! – fikirləşdi. – Sən bacılarından fərqli, istədiyini qədər yatmaq haqqını artıq qazanmışsan”. Və qəflətən kefi açıldı, öz içində bir sitat gətirdi: “Tez-tez paltar dəyişmək, sakitlik və isti vanna...”

O, səhər yeməyini tələsmədən yedi, zərbafta tikməli papağını əlində tutmuş portyenin gətirdiyi poçtla tanış oldu və papirosunu ağzından çıxarmadan, bir neçə məktubu açdı. Elə buna görə də küncdəki masada yolu gözlənilən yuxucul oğlan görünəndə, o hələ burda idi.

Oğlan şüşəli qapıdan içeri keçdi və tam sükut içində zalı çəpəki addımlayıb, özünükülərə tərəf üz tutdu. Qamətini necə tutmasından, dizlərinin hərəkətindən, ağ çəkməli ayaqlarını necə atmasından onun yerışı təsvirə gəlməyəcək dərəcədə yüngül, ürkək və eyni zamanda qürurlu görünürdü – masaların arxasındakı yad adamlara yanpörtü boylanaraq, baxışlarını bir-iki dəfə qaldırıb endirdi, uşaqlara xas utancaqlıq içində olduğundan, daha xoş təsir bağışladı. Gülümsünərək, özünün zərif və qeyri-adi dilində nəse

deyə-deyə stula əyləşdi, onun yandan görünüşü Aşenbaxı yenə heyrətləndirdi, hətta bu yeniyetmənin ilahi gözəlliyindən qorxdu da. Bu gün onun əynində mavi zolaqlı bəyaz parçadan yaxalığına qırmızı ipək bant bağlanmış köynək vardı. Lakin bu yaxalığın arasından özünün bənzərsiz gözəlliyiylə əynindəki geyimə o qədər də yaraşmayan vücudu çiçək kimi dikəlirdi, başı paros mərmərinin sarımtıl sayrışması içində görünən Erotun surətinə bənzəyirdi, nazik, ciddi qaşlar, gicgahlarına düşən kölgələr, sallanaraq qulaqlarını tam gizləyən qıvrım saçlar...

“İlahi, necə gözəldir bu!” – Aşenbax bəzən peşəkar bir rəssamın mükəmməl yaradılmış bir əsər qarşısında öz həyəcan və heyranlığını bildirdiyi tərzdə düşündü. Onun fikirləri bir az da uzağa getdi: “Düzü, məni dəniz və qum cəlb etməsəydi belə, nə qədər ki, sən varsan, mən də burda qalardım!” Beləliklə, o, ayağa qalxdı, hotel işçilərinin ehtiramla salamlanmasına cavab verərək, holldan keçdi, böyük terrasdan endi və körpünün üstüylə mehmanxanaya müştəriləri üçün taxta çəpərlə ayrılmış çimərliyə tərəf addımladı. Orda kətan şalvarlı, matros köynəyi geymiş, başında həsir şlyapa olan, gözetçi vəzifəsini icra edən ayaqyalın qocadan xahiş etdi ki, onun üçün ayrılmış kabinəni göstərsin, masa və kreslonu bayıra – üzərinə qum səpilmiş taxta meydançaya çıxarsın. Özü isə sürüyərək dənizə, qumu mum kimi qızılı-sarı olan ləpədüyənə yaxınlaşdırdığı şezlonqda yerini rahatladı.

Çimərlik, burdakı mədəniyyət, təbiətin bu guşəsində aldığı ləzzət onun başını qatır və həmişə olduğundan daha artıq sevinc bəxş edirdi. Boz, ölgün dəniz artıq canlanmışdı – qoynunda suyu şappıldadan uşaqlar onu bəzəyirdi, sinəsinə uzgüçülər, sahilinə isə əlləri başları altında çarpazlanmış, qumlu dayazlıqlarda uzanan rəngbərəng fiqurlar yaraşlıq verirdi. Başqaları göy-qırmızı rənglənmiş kiçik, yastıdib qayıqlarda oturub avar çəkir, aşıb-çevriləndə isə gülməkdən özlərindən gedirdilər. Kabinələrin xeyli uzanan sırası qarşısında adamların əyləşdiyi eyvan

kimi taxta meydançalarda həm qayğısız bir cılıqlıq, həm də bir sakitlik hakim idi, bundan savayı, qonaq-qonaq oyunu, adi söhbətləşmə, səhər əlbisələrinin zərifliyi və dəniz sahilinin bəlli üstünlüklərindən sərbəst və təmkinlə bəhrələnən çılpaqlıq... Çimənlər suyun lap qırağında, yaş olduğundan bərkimiş qumun üstüylə bəyaz xalatlarda və rəngbərəng çimərlik kostyumlarında gəzişirdilər. Sağ tərəfdə uşaqların qumdan düzəltdiyi, bütün ölkələrin bayraqları sancılmış dəbdəbəli qəsr ucalırdı. Balıqçulağı, şirni və meyvə satıcıları dizi üstə enib mallarını düzürdülər. Sol tərəfdə, köndələn qoyulduğundan çimərliyin bitdiyi ərazini göstərən kabinənin qarşısında rus ailəsi yerləşmişdi: iridiş, saqqallı kişilər; ölgün, sallaq bədənli arvadlar; molbert qarşısında oturub, ümitsiz nidalar çıxararaq dənizin şəklini çəkən, baltikyanı əyalətlərin birindən olan qız; kifir olsalar da, xoş təsir bağışlayan iki uşaq; sahibini qane edən qul davranışlı, başına yaylıq bağlamış qoca dayə. Onlar sanki heyatdan məmnun idilər, başları oyuna qarışan, ipə-sapa yatmayan uşaqları yorulmadan səsləyir, şirniyyat aldıqları gülməli qocayla zarafat edirdilər – bundan ötrü yaxşı ki, bir neçə italyan sözü bildirilər; intim hərəkətlərinə göz qoyanlara qəti əhəmiyyət vermir, bir-birinin yanağından öpürdülər.

“Burda qalacam! Burdan yaxşısını tapa bilmərəm!” – Aşenbax fikirləşdi və əllərini dizlərində çarpazlayaraq, dənizin ənginliklərinə baxmağa başladı, dəniz isə onun nəzərlərindən yayınır, qarışır, duman içində görünməz olurdu. Aşenbaxın dəniz sevgisinin bəs deyincə dərin əsasları vardı: hadisələrin zəhlətökən çoxqatlılığından nicat tapmaq üçün daim sadə, təbii şeylərə sinərək, özünü unudub çalışan bir yaradıcının dinclik ehtiyacından, gördüyü işin mahiyyətiylə daban-dabana zidd olduğuna görə daha cəlbədicə görünən, yasaqlanmış, bölünməz, ölçüsüz, adı Heçlik olan əbədi faniyyə can atırdı. Etdiklərindən sonra dincəlmək – yaxşı şeylər üçün çalışan birinin arzusudursa, məgər bu Heçlik mükəmməlliyyənin formalarından biri deyil? Və, budur, boşluğun

seyrinə bu qədər dərindən dalandan sonra, sahilin üfqi xəttini qəflətən insan fiquru kəsdi. Aşenbax nəzərlərini nəhayətsizlikdən çəkəndə, diqqətini çətinliklə cəmlədi və gördü ki, elə həmin gözəl oğlan ondan solda, qumun üstüylə keçib getdi. O, ayaqyalın gedirdi, görünür, özünü suya vurmağa hazırlaşdı; onun sərrast ayaqları dizlərinə kimi lüt idi, tələsmədən irəliləyirdi, amma elə yüngül, qürurlu yeriyirdi ki, elə bil bütün ömrü boyu ayaqqabının nə olduğunu bilməmişdi; gedə-gedə, köndələn kabinələrə göz gəzdirdirdi. Amma elə ki, orda cani-dildən kef eləyən rus ailəsini gördü, üzünə qəzəbli bir nifrət dumanı çökdü. Alnını qırışdırdı, yuxarı gerilən dodaqlarının acı titrəyişi üzünün sol tərəfini tamam sardı, sanki yanağını ikiyə böldü; qaşları elə çatıldı ki, gözləri quyunun dibinə düşərək, qaşların kölgəsindən nifrətin sərt diliylə danışmağa başladı. O, baxışlarını aşağı dikdi, sonra sanki təhdid edirmiş sayaq onlara sarı bir də çöndü, nəyisə qovub uzaqlaşdırırmış kimi çiyinini oynatdı və düşmənlərini arxada qoydu.

Hansısa sezilməz bir hiss, bəlkə də ürküb-çəkinmək, hörmətə, həyaya bənzəyən nəse Aşenbaxı məcbur etdi üzünü çevirib, özünü elə göstərsin ki, guya heç nə görməyib. Sahildə təsadüfən gördüklərindən istifadə etmək yaramaz – hətta özünün gizlin düşüncələrində olsa belə. Lakin o, eyni zamanda həm də sevincək bir heyranlıq içindəydi, başqa sözlə desək, xoşbəxt idi. Uşaq milli fanatizminin mülayimliyindən qaynaqlanan bir çilgünlük idi bu – insan münasibətlərinə adlayırdı və təbiətin sanki yalnız gözləri oxşamaq üçün yaratdığı gözəllik daha dərin mənə kəsb edirdi. Bu onsuz da özünün gözəlliyiylə diqqət çəkən yeniyetməyə elə bir miqyas verdi ki, artıq ona yaşına uyğun gəlməyən bir ciddiliklə yanaşmağa ehtiyac vardı.

Qalanın yanında oynayan dostlarını uzaqdan çağırən oğlanın cingiltili və bir qədər zəif səsinə Aşenbax üzünü ona çevirmədən qulaq asırdı. Ona cavab verirdilər. Adını – görünür, qısaldılmış ad idi, – bir neçə dəfə çağırırdılar; Aşenbax bu adı ayırd etməyə çalışdı, amma

cəmi iki melodik hecanı seçə bildi – nəse “Adzo”, daha doğrusu, “Adzu” kimi bir şey – çağırış ifadə edən uzun “u” ilə. Adın gözəl səslənməsi Aşenbaxı sevindirdi – sahibinə gözəl yaraşırdı. Bir neçə dəfə bu adı səssizcə təkrarladı, sakitləşərək, poçtuyla məşğul olmağa başladı.

Kiçik yol qovluğunu dizinin üstündə açdı və qələmini götürüb, bu gün aldığı poçtdan bəzi məktublara cavab yazmağa girişdi. Lakin artıq on beş dəqiqədən sonra, mümkün və çox zövqlü əyləncədən əslində biganə olduğu bir işə görə xəyalən əl çəkməsi ona yer elədi. O, qələm-kağızı bir kənara tulladı. Yenidən üzünü dənizə tutdu, amma tezliklə, qum qalaçanın yanında qaynaşan yeniyetmələrin səsinə diqqəti yayındı və gözlərini sulardan çəkdi. Şezlonqda yerini rahatlayıb, sağ tərəfə, gözəl Adzionun nə etdiyinə baxmağa başladı.

Onu, elə baxan kimi gördü: qırmızı bant uzaqdan “gəl-gəl” deyirdi. O, başqa uşaqlarla birlikdə qum qalaçanın yaş yarğanı üzərində köhnə bir taxtadan körpü düzəltməklə məşğul idi – başını tərpedir, işi təşkil edir, tapşırıqlar verirdi. Uşaqlar qızılı-oğlanlı, on nəfər olardı – onunla yaşd və ondan kiçik; bir-birinin sözünü kəsə-kəsə polyak, fransız dilində, Balkan ləhcələrində danışırtdılar. Onun adı başqalarınınkindən daha tez-tez çəkiliydi. Görünür, uşaqların hamısı onunla dostluğa can atırdı – o bir heyranlıq, məftunluq örneyi idi. Oğlanlardan, çox güman, polyak əsilli, qara, yağlı saçı, kətan gödəkcəsi, qurşağı olan “Yaşu” çağırtdıqları tösmərək birisi onun ən sadıq canişini və dostu kimi görünürdü. Qala üzərində iş başa çatandan sonra, onlar qol-qola girib, çimərlik boyu gəzməyə başladılar və “Yaşu” gözəl oğlanı öpdü.

Aşenbax istədi barmağını silkələyib, hədələsin onu. “Sənə isə, Kritobul, məsləhətim budur, – deyər fikirləşib, gülümsündü, – bir illik səyahətə çıx! Çünki sağalmağın üçün bundan az zaman bəs etməyəcək”. Sonra o, elə burdaca meyvəsatandan aldığı iri, yetişmiş çiyələklə səhər yeməyini yola verdi. Çox isti

oldu, baxmayaraq ki, günəş göy üzünü örtən çənli dumanı heç cür dəlib keçə bilməmişdi. Süstlük onun ruhunu buxovladı, hissləri isə dənizin misilsiz sükutunun məstedici dilinə köklənirdi. “Adzio” kimi səslənən adın nə olduğunu axtarıb tapmaq bu ciddi adama layiqli məşğuliyyət və ən vacib bir iş kimi gəlirdi. Nəhayət, Polşayla bağlı hansısa xatirələrinin köməyiylə bu qənaətə gəldi ki, yəqin, bu Tadzio, Tadeuşun əzizləmə forması olacaq.

Tadzio çimirdi, onu gözədən itirən Aşenbax birdən dənizin içində, lap uzaqda onun başını, üzərkən növbəylə irəli atdığı əllərini gördü. Görünür dənizin o yeri dayaz idi, amma sahilə artıq nigaran qalmağa başlamışdılar, kabinələrdən onun adını çağıran qadın səsləri gəldi və bu ad bütün dəniz kənarını özünün yumşaq samitləri və sondakı uzun “u” saitiylə ağuşuna aldı – şirin və eyni zamanda vəhşi bir ad: “Tadziu! Tadziu!” Oğlan qayıtdı, başını arxaya əyib, ayaqlarına müqavimət göstərən suyu köpükləndirərək qaçırdı və özünün həddibuluğ gözəlliyiylə fərqlənən, bir-birinə dolaşmış qıvrım yaş saçları olan bu canlı varlığın qəflətən dəniz və səma qovşağının enginliklərindən necə zühhur etməsini – suyun ağuşundan çıxaraq qaçmasını görmək, mifik anlayışları dərinədən dərk etmək demək idi. Bu, sanki yaranışdan, tanrıların doğuşundan, zamanın başlanğıclarından gələn poetik xəbər idi. Aşenbax qapalı gözləriylə içində səslənən bu nəğməyə diqqət kəsilməmişdi və yenə də düşünürdü ki, bura yaxşıdır, burda qalacaq.

Sonra Tadzio sağ çiyindən sürüşmüş ağ mələfəyə bürünərək, qumun üstündə uzanıb dincəlirdi, başını çılpaq qoluna söykəmişdi. Aşenbax ona baxmayaraq, özüylə götürdüüyü kitabdan bir-iki səhifə oxuyanda belə, daim yadıncaydı ki, o, oğlana yaxın uzanıb və başını bir azca sağa çevirsə, qarşısında müstəsna bir gözəllik açılacaq. Zaman-zaman Aşenbaxa, hətta elə gəlirdi ki, burda onun hüzzurunun gözətçisi kimi oturub, öz işləriylə məşğul olsa belə, orda, lap yaxınlığında, sağ

tərəfindəki nəcib bir bəşər övladının asayışını ayıq-sayıq qoruyur. Gözəlliyi bəxşiş kimi almış qəlbini bir atalıq hissi doldurdu – öz ruhunu hər saat qurban verərək, həm də özünü gözəlləşdirən birisinin şəfqəti bütün vücudunu işğal etdi...

Günorta o çimərlikdən gətirdi, hotelə qayıtdı və liftlə öz otağına qalxdı. Orda güzgü qabağında bir xeyli duraraq, ağ saçlarına, cizgiləri sivriləmiş yorğun sifətinə uzun-uzadı baxdı. Həmin anlarda öz şöhrəti haqda, küçədə çoxlarının onu tanıyaraq, pərəstişlə süzməkləri barədə və bunlara görə hədəfi dəqiq vuran, cazibədar sözüne minnətdar olduğunu düşünürdü.

O, istedadının zahiri uğuruna aid edilə bilən, xatırladığı, bildiyi bütün şeyləri, hətta zadəganlıq fərmanını da yaddaşının dərinliklərindən çəkib çıxardı, sonra ikinci səhər yeməyi üçün aşağı enərək, masasının arxasında tək-tənha oturdu. Yeməyini qısa bir zamanda bitirib, liftə girərkən, yuxarı qalxacaq bu kiçik yuvaya onun dalınca səhər yeməyindən qayıdan bir dəstə yeniyetmə doluşdu. Tadzio da aralarında idi. O, Aşenbaxın lap yanında durmuşdu – ilk dəfəydi ki, bu qədər yaxın idilər, həmişəki kimi onu uzaq məsafədən, tabloya baxırmış kimi seyr etmirdi. Lap yaxından, insana xas bütün cizgilərini bircə-bircə seçərək, tanıyırdı. Kimse Tadzioya müraciət elədi, o, təsvirəgəlməz dərəcədə ecazkar bir təbəssümlə cavab verdi və ikinci mərtəbəyə çatan kimi, baxışlarını aşağı endirdi və dal-dala çəkilərək, liftdən çıxdı. “Gözəllik abırlı olur”, – Aşenbax qərara gəldi və bunun səbəbləri üzərində düşünməyə başladı. Amma bu arada fikir vermişdi ki, oğlanın dişləri elə də gözəl deyil, bir balaca kələ-kötürlüyü vardı, rəngləri də solğundu, onlarda sağlamlığa dəlalət edən bəyaz parlaqlıq yox idi – qan azlığında olan kimi, kövrək, şəffaf idi. “O zəif, xəstəhaldır, – fikirləşirdi Aşenbax, – yəqin, qocalana kimi yaşamayacaq”. Və bundan sonra içində baş qaldıran məmnuniyyət və dinclik hissəne qapılmaqdan vaz keçdi.

O, öz otağında iki saatını keçirdi, axşamüstü isə vaporetto¹ çürüntü qoxusu verən körfəzi gəzdi. Müqəddəs Mark meydanında çay içdi və adəti üzrə küçələri dolaşmağa yollandı. Bu dəfə gəzintisi özünü həm əhvali-ruhiyyəsinə, həm də yaxın gələcək üçün planlarına dəyişiklik gətirdi.

Küçələrdə boğucu, dözülməz isti vardı, hava elə ağır idi ki, evlərdən, dükanlardan, aşxanalardan gələn iylər, yağlı dəm qoxusu, buxar və sairə dağılmadan havada qalırdı. Papirosların tüstüsü də hərəkətsiz asılıb durmuşdu, yalnız xeyli müddətdən sonra yayılmağa başlayırdı. Dar səkilərdəki bashabas Aşenbaxı əyləndirmir, əksinə, əsəbiləşdirirdi. Nə qədər uzağa getsə, yalnız dəniz havasıyla sirokkonun² yarada bildiyi həm oyanma, həm də güc düşkünlüyü kimi iyrenc bir ovqat artarta bütün vücudunu çulğayırdı. Bədəni yapışqanlı tər bürüdü, artıq gözü görmürdü, sinəsində bir sıxıntı vardı, canını gah isti, gah soyuq sarırdı, gicgahlarında damarları guppuldayırdı. Tünlük küçələrin bashabasından canını qurtarmaq üçün, körpülərin üstüylə şəhərin yoxsul məhəllələrinə keçdi. Orda da onu dilənçilər əldən saldı, kanalların ürəkbulanıran buxarları boğdu. Kiçik bir meydanda, Venesiyanın dərinliklərində hələ də qalmış ecazkar və unudulmuş meydanların birində fontan qırağında oturdu, alınının tərini sildi və anladı: getmək lazımdır burdan.

Artıq ikinci dəfəydi anlayırdı ki, heç şübhəsiz, bu şəhər belə havada ona yalnız ziyan gətirir. İnad edərək, burda qalmaq səhv, küləyin dəyişəcəyinə ümid bağlamaq mənasız idi. Qərarı tez vermək gerəkdir. Evə bu dəqiqə dönmək olmazdı. Nə yay evi, nə qış mənzili onun gəlişinə hələ hazır deyildi. Axı dəniz, çimərlik yalnız burda deyil, bu murdar liman, onun qızdırma gətirən buxarları olmayan başqa yerlər də tapılar. Xatırladı ki, Triyest yaxınlığındakı bir kiçik dəniz kurortunu çox tərifləyirdilər. Niyə ora getməsin ki? Və təbii ki, çox təcili, ləngimədən getmək lazımdı, yoxsa təzə yerə uyğunlaşmağa vaxtı qalma-

yacaq. Fikirleşdi ki, artıq qərar qəbul olunub, ayağa qalxdı, ən yaxın dayanacaqda qondolaya mindi və kanalların alatoran labirintləriylə, gözəl, şirli, mərmər eyvanların altıyla, binaların sürüşkən küncələrindən yayınaraq, suyun aynasında təsvirləri sayrışan, fasadında şirkət lövhələri olan, görkəmlərindən qəmginlik yağan sarayların yanından ötüb, Müqəddəs Mark meydanına tərəf üzdü. Bu yol ona asan başa gəlmədi, şüşə fabriklərinin və krujeva emalatxanalarının təəssübkeşi olan qondolyer dayanıb, onu baxmağa, nəse almağa həvəsləndirməyə çalışırdı. Venesiyanın şıltaq gözəlliyi onu yenidən öz sehrinə salırdısa, bu düşgün şahzadənin alverçi xisləti isə, əksinə ayıldır, əsəbiləşdirirdi.

Qayıdandan sonra, hələ naharadək hotel inzibatçılarına elan etdi ki, gözlənilməz işlərinə görə, səhər səhər yola düşməlidir. Təəssüflərini bəyan edib, qəbzini yazdılar. O, nahar elədi və başa çıxan terrasdakı yellənən kreslodə oturub, bu bürkülü axşamını jurnalları oxumaqla keçirdi. Yatmamışdan, bütün əşyalarını yığaraq, qablaşdırdı.

Gecə yaxşı yata bilmədi, çünki qarşıdakı səfər onu narahat edirdi. Səhər pəncərəni açanda, göy üzü elə əvvəlki kimi tutqun idi, amma hava elə bil bir az təravətliydə və bu vaxt ona bir peşmanlıq üz verdi. Deyəsən, hotel rəhbərliyinə bəyanatı həddindən artıq tələm-tələsik, səhv, əsəb gərginliyi və anlaşıqlıq içində atdığı bir addım idi. Əgər bir qədər hövsələsini bassaydı, Venesiyanın havasına uyğunlaşmağa çalışsaydı, ya da havanın yaxşılaşmasını gözləseydi, qismətinə indi tələsmək yerinə, səhərini dünənki kimi, çimərlikdə keçirmək düşərdi. Amma artıq gecdir! İndi getməli və dünən istədiyini – istəməlidir. O geyindi və saat səkkizdə səhər yeməyi üçün aşağı endi.

Bufetin kiçik zalında hələ heç kəs yox idi. Oturub, sifarişini gözləyəndək bəzi müştərilər də gəldi. Və artıq fincanı ağzına aparanda gördü ki, polyak qızlar daimi müşayiətçiləri olan mürəbbiyələriylə içəri girdilər. Təmkinli,

¹vaporetto – Venesiyada adalar arasında işləyən ictimai nəqliyyat növü, teploxod

²sirokko – İtaliyada güclü cənub ya cənub-qərb küləyi

bu erkən saatlara xas təravətli, göz qapaqları qızarmış halda küncdəki pəncərənin qabağına keçib, masalarına yaxınlaşdılar. Elə həmin dəqiqə də furajkasını əlində tutmuş portye ona yaxınlaşdı və xatırlatdı ki, getmək vaxtdır. Onları, başqa gedənləri “Ekselsior” hotelinə aparsın deyə maşın artıq gözləyirdi, ordan da kater şirkətin özəl kanalıyla qonaqları vağzala çatdıracaqdı. Vaxt artıq lap az qalmışdı. Aşenbax isə elə bilirdi ki, tələsməyə ehtiyac yoxdur. Yola düşməsinə hələ düz bir saat vardı. O, bütün hotellərin öz müştərilərini vaxtından qabaq yola salmaq adətinə içində deyindi və portyenin diqqətinə çox ciddi şəkildə yetirdi: səhər yeməyini tələsmədən yemək istərdi. Portye könülsüz çəkildi ki, beş dəqiqədən sonra bir də yaxınlaşsın. Maşın artıq gözləyə bilmir. “Onda, sandığımı da götürüb, getsin!..” – deyə, Aşenbax əsəbi cavab verdi. Bilirdi ki, vaxtında marşrut katerinə minib, oraya gələcək və ümumiyyətlə, imkan versinlər necə, nə vaxt gedəcəyinin qayğısına özü qalsın. Portye təzim etdi. Aşenbax isə zəhlətökən xatırlatmalardan canını qurtardığı üçün səhər yeməyini rahat başa çatdırdı və hətta ofisiantdan qəzet də istədi. Ayağa qalxanda, vaxtı, həqiqətən, qıt idi. Elə oldu ki, həmin an Tadzio zala daxil oldu.

Öz masasına sarı keçəndə, az qaldı ki, Aşenbaxla toqquşsun – ağbaş, enli alınlı kişiylə üz-üzə gələndə baxışlarını aşağı saldı və onun yanından ötdü. “Əlvida, Tadzio! Səni çox seyr edə bilmədim!” – fikirləşdi Aşenbax. Nə qədər qəribə olsa da, bu sözləri dodaqlarını tərpedərək eşidilməz şəkildə tələffüz etdi və sonra bunu da əlavə elədi: “Tanrı sənə yar olsun!” – və yola çıxmaq üçün yığışmağa başladı. Hamıya çaypulu payladı, əynində fransız sürtüyü olan bəstəboy inzibatçıyla sağollaşdı və hoteldən onun çamadanlarını aparan mərtəbə növbətçisinin müşayiəti altında, elə gəldiyi kimi də piyada, adanı köndələninə kəsən, ağ çiçəkli xiyabanla çıxıb getdi və bu yol onu birbaş gəmilərin yan aldığı körpüyə gətirib çıxardı. Bilet aldı, yerinə əyləşdi – və bunun dalınca baş verənlər artıq qəzavü-

qədər, peşmanlığın dərinliklərinə acı bir səyahət idi.

Kiçik gəmi limandan ötən tanış marşrutla Müqəddəs Mark meydanının yanından keçib, Qrande kanalıyla üzüyuxarı şütüyüdü. Aşenbax gəminin ön tərəfindəki girdə skamyada oturmuşdu, məhəccərə söykənib, əliylə gözlərini işıqdan qoruyurdu. İctimai bağlar arxada qalmışdı, Pyasetta özünün krallara layiq gözəlliyiylə bir də gözə dəydi və elə o dəqiqə də itdi, cürbəcür sarayların uzun sırası başlandı, dönəndə isə, Rialtonun misilsiz mərmər tağı göründü. Aşenbax baxır, qəlbi parçalanırdı. Şəhərin onu qovan çürüntü, dəniz və bataqlıq qoxulu havasını indi bir rıqqətlə, daxili ağrıyla sinəsinə çəkirdi. Mümkün idimi ki, bütün bunların ürəyinə nə dərəcədə yaxın olduğunun fərqinə varmasın? Bu gün səhər qərarının düz olub-olmaması barədə yüngül təəssüf etdiyi tərəddüd dolu bir hiss, indi ümitsizliyə, əsl ağrıya, elə bir ürək sıxıntısına çevrilmişdi ki, lap gözləri dolur və bu duyğuları yaşaya biləcəyinə qabaqcadan hazır olmadığı üçün özünü möhkəm qınayırdı. Venesiyanı bir daha görməyəcəyi, bunun sonuncu vida olması barədə fikirlər ona ağır, bəzən isə lap dözülməz gəlirdi. Bu şəhər ikinci dəfəydi ki, onu öz xəstəsinə çevirirdi; ikinci dəfəydi ki, başını götürüb qaçmağa məcbur edirdi və deməli, gələcəkdə bu şəhərə yasaq, gücü çatmayan, haqqında xəyallara dalmaq belə yolverilməz olan bir şey kimi baxmalıydı. Üstəlik, o hələ bunu da hiss edirdi: indi getsə, içindəki utanc və inadkarlıq ona imkan verməyəcək ki, sevimli şəhərinə – qarşısında iki dəfə özünün fiziki zəifliyini göstərdiyi bu şəhərə bir də dönsün. Ruhun istəyi ilə cismnin imkanları arasındakı bu uçurum qocalmaqda olan bir insana elə ağır və mühüm, fiziki məğlubiyət isə elə utandırıcı və yolverilməz görünürdü ki, özünün dünən bu qərarı verməyə, öz məğlubiyətini ciddi mübarizə aparmadan etiraf etməyə onu məcbur etmiş iradəsizliyini heç cür anlaya bilmirdi.

Budur, gəmi artıq vağzala yaxınlaşır, onun- sa içindəki ağrı və çaşqınlıq ruhi sarsıntı

həddinədək yüksəlir. Əldən düşmüş Aşenbaxa burdan gedişi – ağılasıqmaz, qayıdıışı isə – ondan da dəhşətli görünürdü. Nəhayət, əldən düşmüş halda vağzal binasına girir. Artıq çox gecdir, əgər qatara yetişmək istəyirsənsə, bir dəqiqə belə itirmək olmaz. Həm istəyirdi, həm də yox. Lakin zaman onu sıxaraq irəli qovur; tələsik bilet alır və vağzal basabasında hotelin növbətçi kuryerini axtarır. O da yaxınlaşıb, deyir ki, sandığını artıq baqaja veriblər. Artıq verilib? Bəli, Komoyadək. Komo? Tələsik və acıqlı suallar, çaşqın cavablardan sonra bəlli olur ki, “Ekselsior” hotelinin ekspedisiyası onun sandığını da başqalarının baqajıyla bir yerdə, tamam səhv istiqamətə yola salıb. Kuryer sandığı saxlamaq ümidiylə tez yüyürür və gözləndiyi kimi, əliboş qayıdır. Aşenbax elan edir ki, baqajsız heç yana getməyəcək, geri qayıdıb, sandığı gələnədək gözləyəcək. Görəsən, kater getməyib ki, hələ? Kuryer əmin edir ki, kater çıxışda durub. Sonra isə tələsik, nəse deyə-deyə, kassiri məcbur edir ki, bileti geri götürsün və onun baqajını qaytarmaq üçün əlindən gələn hər şeyi edəcəyinə and içir. Bax, bu qərribə hadisə beləcə baş verir – şəhəri tərk etməyə hazırlaşan birisi vağzala gəlişindən iyirmi dəqiqə sonra, artıq Grande kanalıyla yenidən Lidoya qayıdırdı.

Həqiqətə qəti bənzəməyən, utandırıcı və ağılasıqmaz bir macərə. Taleyin xırda bir oyunundan hardasa, yarım saat qabaq dərin ürək ağrısıyla əlvida söylədiyən yerləri bir daha görmək... Kiçik, sürətli qayıq suyu köpükləndirə-köpükləndirə, qondola və gəmilərin arasında cəld və gülməli bir tərzdə manevrlər edərək, mənzil başına şütüyürdü, onun tənha sərnəşini isə üzündəki dilxorçuluq və təəssüf pərdəsi arxasında hardansa qaçmağa müvəffəq olmuş bir gəncin sevincini gizləyirdi. Ən uğurlu adamın belə həsəd aparacağı bu uğursuzluğuna hərdənbir hələ gülürdü də. İndi izahat vermək, təəccüb içində baxan sifətləri görmək lazım gələcəkdi. Amma sonra, – özünə belə təsəlli verirdi, – yenə hər şey yaxşı olacaq, axı bədbəxtlikdən qaça

bilməmiş, dəhşətli səhvini düzəltmişdi. Arxada qalmalı olan şeylər indi yenə qarşısında açılırdı və onlardan istədiyi qədər kam ala biləcəkdə... Bu nədir? Sürətlə hərəkət etməklərindən şaşırırdı, yoxsa külək, nəhayət ki, dənizdən əsməyə başlamışdı?

Dalğalar bütün adanı yararaq, “Ekselsior” hotelinədək uzanan dar kanalın beton divarlarına çırpılırdı. Avtobus artıq tələsik səyyahı orda gözləyirdi və budur, yerindən tərpenib, üzü bəyaz quzuları xatırladan köpük sürüsüylə dolu dənizin qırağıyla onu hotele apardı. Bəstəboy, bıqlı, sürtüklü inzibatçı enli pilləkənlə onun pişvazına çıxdı.

Şəxsən özü, həm də bütün təsisatları üçün xoşagəlməz olan bu hadisəylə əlaqədar, nəzakətli və yaltaq ifadələrlə dərin təəssüfünü beyan edib, Aşenbaxın öz baqajını məhz burda gözləmək fikrini alqışladı. Düzdür, otağı artıq tutulmuşdu, lakin əvvəlkindən heç də pis olmayan başqa birisini verəcəkdilər ona. Liftçi yuxarı qalxanda, təbəssümlə: “Pas de chance, monsieur”¹ – dedi. Beləliklə, bizim qaçqın yenə burda – əvvəlkindən həm quruluşu, həm də mebelləriylə çox az fərqlənən bir otaqda qərar tutdu.

Bu qərribə səhərin burulğanında gicəllənmiş halda, yorğun-yorğun əşyalarını çamadanından çıxarıb, pəncərənin qabağındakı kresloya çökdü. Dəniz yaşılmıtlı çalar almışdı, baxmayaraq ki, hava daha şəffaf, daha təmiz görünürdü, çimərlik kabinələrlə, qayıqlarla alabəzək olmuşdu, göy üzü elə əvvəlki kimi tutqun idi.

Aşenbax əllərini dizləri üstə qoyub, burda olduğundan məmnun, lakin həm də qərarlılığından, özünü yaxşı tanınamasından narazı və hətta pisikmiş bir halda pəncərədən baxırdı. Beləcə, dincələrək, azı bir saat oturdu, məqsədsiz xəyallara daldı. Günortaya yaxın zolaqlı kostyum geyib, üstünə qırmışı bant vurmuş, uzun körpünün üstüylə dənizdən qayıdan Tadzionu gördü. Aşenbax oturduğu hündür yerdən onu tanıdı, əslində, hələ görməmişdən tanımışdı, elə hazırlaşdı ki,

¹Pas de chance, monsieur – İşin tərs gətirməsidir də, cənab (*frans.*).

“ehe, Tadzio, bu yenə sənsən!” kimi bir şey keçirsən beynindən, amma içində səslənmək istəyən bu saymazıya salam qəlbinin həqiqəti qarşısında susdu. İçində qanının coşub kükrədiyini, sevinc və ürək ağrısı duydu, başa düşdü ki, buranı tərk etmək Tadzioya görə çətin olubmuş.

Qımıldanmadan oturmuşdu, burda kimsənin gözüne görünmədən, öz aləmindəydi. Üzünün cizgiləri canlandı, qaşları qalxdı, dodaqları maraqlı dolu çilgən bir təbəssümlə tərpendi. Sonra başını qaldırdı və kreslonun qoltuqlarından iradəsiz bir şəkildə aşağı sallanmış qollarını yana açdı, aramla, kimisə qucaqlayırmış kimi, dairəvi hərəkətlər etdi. Bu da bir növ salamlama idi, deyəsən.

O andan etibarən yanaqları alışıb-yanan, od püskürən çıpaq tanrısı dördçarxlı arabasını göylərin ənginliyində hər gün qovur, onun qızıl saçları isə şərqdən əsən küləyin altında yellənirdi. Dənizin tənbel dalğaları oynayan uzaqlığına bir ipək parıltısı enirdi. Qumsallıq qızmışdı. Havanın gümüşü-mavi sayrışması içində pas rəngli parusın aydın seçilirdi – bu örtük kabinələrin qarşısına çəkilməmişdi, çimənlər bütün səhər saatlarını onun kölgəsində keçirirdilər. Lakin axşamlar, parkdakı çiçəklərin misilsiz qoxuları ətrafa yayılanda, göydəki işıqlı ulduzlar sonu görünməz rəqslərinə başlayanda və zülmətə qərək olan dənizin sakit işıltısı qəlblərə aramla dolanda da buralar ecazkar olurdu. Həmin o axşamlar yeni, bir qədər nizamlı, xoşbəxt təsadüflərlə, asudə vaxtla dolu saysız-hesabsız günəşli günlərin müjdəçisi idi.

Xoş uğursuzluğun ləngitdiyi qonaq əşyaları qaytarıldıqdan sonra belə, burdan getmək üçün səbəb axtarmaq düşüncəsindən uzaq idi. İki gün bəzi məhrumiyətlərə dözməli və restorana səfər paltarında enməli oldu. Yolunu azmış sandığı nəhayət ki, otağına qaytarılanda hər şeyini diqqətlə yerbəyer etdi, komodu, şkaflı öz şeyləriylə dolduraraq, burda ürəyi istəyən qədər qalmağa qərar verib, sevindi ki, bu andan etibarən, özünün ipək çimərlik

paltarını geyəcək, naharda isə, qaydalara uyğun, qara kostyumunda olacaq.

Bu həyatın xoşagələm ahənginə artıq adət etmişdi; belə yaşam tərzinin dəbdəbədən xali olmayan hüzzuru onu tezliklə öz seyrinə saldı. Həqiqətən də, cənub dənizinin sahilindəki rahat həyat ilə sirli, ecazkar şəhərə daimi yaxınlığın sintezi əsl ləzzətdir! Aşenbax zövq almaq aşiqi deyildi. Avaraçılıq eləmək, özünü rahatlamaq, vaxtını qayğısız keçirmək üçün fürsət güdmək ona xas bir şey deyil, hətta tamam yad idi. Gənlik illərində belə, asudə vaxtdan həyəcan, nifrətlə qaçır, adi iş günlərinin ağışına can atırdı. Yer üzünün yalnız bu guşəsi ona rahatlıq və xoşbəxtlik əta edirdi. Yalnız bəzən, səhərlər, öz kabinəsinin çadırı altından cənub dənizinin lacivərd ənginliyinə xəyalpərəst bir dalğınlıqla baxanda, ya da ilıq gecələrdə iri ulduzları canlanmış səma altında Lidoya, daim ilişib qaldığı Müqəddəs Mark meydanından qondolada dönəndə; rəngbərəng işıqlar və havada əriyən serenada səsi yanından sanki üzərək keçəndə, o, özünün dağdakı kənd evini, yay qayğılarını, bağçasının üstünü sarmış alçaq buludları, axşamlar dəhşətli şimşəyin üfürüb söndürdüyü şamı və yemlədiyi qarğaların küknar budaqlarını necə yellədiyini xatırlayırdı. Həmin dəqiqələrdə ona elə gəlirdi ki, dünyanın lap kənarına, insanların nəsinə çox yüngül həyat düşmüş, qışı, tufan və çovğunu olmayan, okeanın ətrafdakı hər şeyi öz sərin nəfəsinə belədiyi, yalnız günəşli, qayğısız günlərin bəxtiyar bir asudəlik içində ötüb keçdiyi Eliziuma qaçıb.

Aşenbax Tadzionu çox, demək olar ki, həmişə görürdü; məhdud məkan və hamı üçün bir olan gündəlik rejimə görə gözəl Tadzio, kiçik fasilələri çıxmaq şərtiylə, daim yanında olurdu. Onu hər yerdə görür, onunla hər yerdə rastlaşırdı: hotelin aşağı zallarında; şəhərə gedib, geri dönərkən; adamı təravətləndirən su gəzintilərində; onları xoş bir təsadüfün görüşdüyü meydanın dəbdəbəsi içində və ümumiyyətlə, hər addımbaşı. Amma əsasən çimərlikdə keçirdiyi səhərlərdə həmişə əlinə xoşbəxt fürsət düşürdü

ki, bu gözəl məxluqu uzun-uzadı və pərəstişlə seyr etsin, öyrənsin. Bəli, xoşbəxtliyin bu labüdlüyü, hər gün yenilənən şəraitin bu səxavəti onun qəlbini bir razılıq, bəxtiyarlıqla doldurur və günəşli günlər bir-birini bitməz bir sırayla təqib edirdi.

O, tezdən dururdu – amma əvvəllər bunu yalnız işləməyə möhkəm ehtiyacı olduğundan edirdi – çimərliyə hamıdan qabaq, günəşin hələ nəvazişli olduğu və dənizin bəyazlıq içində işvələndiyi bir vaxtda gəlirdi. Aşenbax çəpərin yanında durmuş ağsaqqalı dostyana salamlayır, ayaqyalın qocaya köhnə tanış kimi təzim edirdi, qoca da onun kabinəsini səliqəyə salıb, qəhvəyi çadırı qurur və kreslonu kölgəyə çıxarırdı. O, yerini rahatlayırdı və həmin andan etibarən üç, dörd saat özünə qapıla bilirdi. Bu vaxt ərzində günəş zenitə qalxaraq, var gücünü yığır, dəniz gömgöy olurdu və o, Tadziya tamaşa edə bilirdi.

Aşenbax onun sol tərəfdən, suyun qırağına yaxın yerdən necə yaxınlaşdığını, kabinələrin arasından necə çıxdığını görürdü və ya bəxtiyarlıq içində, sevinclə birdən aşkar edirdi ki, onun necə keçdiyindən heç xəbəri olmayıb, o, artıq özünün göy-bəyaz çimərlik kostyunda burdadır – günün altında da, qumsallıqda da yenə özünün adi oyunlarında, xoş, qayğısız, sərbəst vaxt keçirməyində. Bu həm bir oyun idi, həm də istirahət; irəli-geri gedir, suyu şappıldadır, yüyürür, uzanır, üzürdü. Qadınlar ona kabinənin qarşısındakı taxta meydançadan göz qoyur, hərdən cingiltili səsle haylayırdılar: “Tadziu, Tadziu”. O da qaça-qaça onların yanına gəlirdi ki, əl-qol ataraq, indicə gördüklərindən danışsın, tapdıqlarını, tutduqlarını onlara göstərsin: bu balıqqulağılar, dəniz atları, meduzalar və yan-pörtü yeriyən xərçənglər idi. Aşenbax oğlanın dediklərindən bir kəlmə də anlaya bilmirdi, dediği ən adi sözlər belə, qərribə, dumanlı, sirlili bir şirinliklə səslənirdi. Oğlanın yad dildə danışdıqları bir musiqiyə çevrilir, qızmar günəş onu öz nuruna səxavətlə qərç edir, dənizin möhtəşəm dibsizliyi isə onun gözəlliyi üçün ləpələnən bir fon olurdu.

Tezliklə Aşenbax bu misilsiz, gözəl bədənin hər cizgisinə, hər yontəminə yaxşı bələd oldu. Onun heyranlığı bitib-tükənmirdi. O, gözəlliyin hər tanış nöqtəsinə sevinir, gördüklərini həyəcanla, ürəkdən alqışlayırdı. Qadınlar oğlanı kabinəyə yaxınlaşan qonaqla salamlamaq üçün çağırırdılar və o sudan sıçrayaraq çıxdı, qaça-qaça başını silkələyib, saçlarının suyunu tökdü və əlini qonağa uzadanda, bütün ağırlığını bir ayağı üstə saldı, digərini yerə azca toxundurdu – bədəninin bu əyilməsində, dönməsində o qədər ecazkarlıq, o qədər dalğınlıq, yaxın bir insana qarşı elə lütfkarlıq və diqqət vardı ki...

Sinəsinədək örtüyə bürünmüş, qəddini tam açaraq, uzanmışdı, sanki tişəylə yonulmuş əlini – yerə, çənəsini isə yumruğuna dirəmişdi. Yanında qısılib yatan “Yaşu” adlı oğlan, hər vəchlə ona nəvaziş göstərirdi və adama elə gəlirdi ki, dünyada tanrıların sevimlisi olan bu oğlanın öz vassalına baxarkən dodaqlarına qonan təbəssümündən cəlbedici bir şey ola bilməz.

O, Aşenbaxın düz böyründə, suyun lap kənarında, yaxınlarından aralı, əllərini başının dalında çarpazlayıb, ahəstə-ahəstə yırğalanaraq durmuşdu, dənizin maviliyinə, xırda dalğalara baxaraq, xəyallara dalmışdı, dalğalarsa sahilə çırpılır, oğlanın ayaqlarını bəyaz köpüyə bələyirdi. Onun bal rəngli saçları isə gicgahından, boynunun dalından halqa-halqa burulub axır; kürəkləri arasında zorla görünən narın tükü günəş yüngülcə qabardır, qabırğalarının incə və sinəsinin gözəl cizgiləri özünü mələfədən göstərirdi; qoltuqlarının altında hamar çökəklər görünürdü, dizlərinin altında dərisi parlaqdı və mavi damarları sanki dil açıb: bu bədən bənzərsizdi – deyirdi. Bu mükəmməl bədəndə hansı qan idi ki, axırdı belə? Düşüncə dəqiqliyi necə də təcəssüm edirdi! Məgər bu ilahi varlığı zülmətdə yaradaraq, sonra dünya üzünə çıxaran sərt və təmiz iradə ona – yaradana tanış və xas deyildi? Onun içində yaşayaraq, – ehtirasla dilin, ruhun təxmin etdiyi sərrast formanı insanın mənəvi gözəlliyinin obrazı və əksi

kimi çıxarıb azad edərək, dünyaya göstərən mægər elə həmin varlıq deyildimi?

Obraz və onun əksi! İndi gözləri dənizin göylüyü bitən yerdə durmuş nəcib fiquru seyr edir, heyranlıq içində düşünürdü ki, baxışlarıyla gözəlliyin özünü, ruhlar dünyasının burda insan cildində təzahür etmiş sakinini, ilahi fikrin təcəssümü olan bir formanın mükəmməlliyini görür və bu, özünün qənirsizliyiylə Aşenbaxın içində ruhunu xilas edəcək bir pərəstiş yaradır. Bu sərməst bir heyranlıq idi və qocalan sənətkar özünü bu hissə düşünmədən, acgözlüklə təslim etmişdi. Onun ruhu həyəcanlıydı, bütün bildikləri və yaşadıkları yerindən oynamışdı, cavanlıqdan ənənəyə uyğun mənimsədiyi və yaddaşı indiyədək öz oduna qızınmamış köhnədən köhnə fikirlərini qəflətən işıqlı dünyaya çıxarmışdı. Mægər o hardasa oxumamışdı ki, günəş bizim diqqətimizi intellektual şeylərdən yayındıraraq, hissi nəsnelərə yönəldir? Orda hələ bu da deyilirdi ki, o bizim şüur və yaddaşımızı elə zəhərləyir, öz sehrinə elə salır ki, ruh aldığı həzzin içində özünü unudur. İndi onun da gözü günəşin işıqlandırdığı əşyalardan ən gözəlinə zillənmişdi və ruhlar dünyasından gəlmiş bu obraz özünü gözəlliyiylə pərəstişə sövq edirdi.

Amur isə doğrudan küt uşaqları öyrətmək üçün onlara təmiz formalı, toxunmaqla hiss olunan fiqurlar göstərən riyaziyyatçılara bənzəyir və bu tanrı bizim üçün də mənəvi bir şeyi gözlə görünənə çevirir, insan uşaqlığının obraz və rənglərindən həvəslə istifadə edərək, onları yaddaşın ayrılmaz hissəsinə döndərir, gözəlliyin bütün çalarlarıyla elə bəzəyir ki, onu görəndə, içimizdə ağrıyla yanaşı bir ümid də alışır.

Vəcdə gəlmiş Aşenbax belə düşünür, belə hiss edirdi. Və budur, dənizin səsi və günəşin nurundan onun üçün ecazkar bir mənərə yaranır. Afinanın divarları altındakı qoca çinar – xoş rayihələrlə dolu, heykəllərin bəzədiyi mömin afinalıların nimfalar və Axoloyun şərəfinə nəzir-niyazlar gətirdiyi müqəddəs məkən. Şəffaf çay qol-budaqlı ağacın altına tökülür

və xırda, yumru çınqılların üstüylə axıb-gedir, cırcıramalar cırıldayır. Qızmar günəşdən gizlənən iki nəfər uzanıb və başları altında maili çəmənlik sanki bir yastıq kimidir; biri artıq yaşlı, digəri hələ yeniyetmədir; biri eybəcər, digəri gözəl, – sevgi oyatmağa borclu birisinin yanında bir müdrik. İltifatlı sözlərini iti, mənalı zarafatlara qatan Sokrat, Fedrə mükəmməllik, xeyirxahlıq öyrədirdi. Hiss etmək qabiliyyəti olan insanın əbədi gözəlliyə bənzər bir şey görərkən bütün vücudunu çulğayan vahimədən söz açırdı; gözəlliyi görsə də, onu dərk edə bilməyən, iman bağlamağın nə olduğundan bixəbər, yaramaz, xeyir əməllərdən uzaq insanın ehtiras və şəhvətindən danışdı; və bir də tanrılara xas simanı, mükəmməl bədəni seyr edərkən, təmiz qəlbə hakim kəsilən müqəddəs qorxudan bəhs edirdi – onun vücudunu çulğayan, iradənin tam itirilməsinə səbəb olan həyəcanından, gözəl birisinin qarşısında diz çökərək, baxışlarını qaldıra bilməməsindən və əgər ona divanə deyiləcəyindən çəkinməsəydi, həmin o misilsiz varlığa tanrının mücəssəməsi kimi, qurbanlar verə biləcəyindən söz açırdı... Belə ki gözəllik yalnız sevgiyə layiqdir və eyni zamanda, həm də gözlə görünəndir, mənim əziz Fedrim! Bunu yadında saxla: gözəllik ruhi nəsəninin yeganə formasıdır ki, biz onu hisslərimizlə qəbul edə bilirik. Elə buna görə də, ona dözə bilirik. Bir düşün, əgər bütün ilahi şeylər, şüur, həqiqət və mərhəmət bizə hisslərlə duyulan bir şəkildə gəlsəydi, necə olardıq? Mægər biz tükənməzdik? Bir zamanlar Zevsin qarşısına çıxan Semela kimi, yanıb kül olmazdıq? Beləliklə, gözəllik həssaslığın ruha aparan yoludur, – yalnız yoldur, yalnız vasitədir, mənim balaca Fedrim... Və burda bic, çoxbilmiş pərəstişkar belə bir fikir yürüdür: guya sevən ilahiyyə seviləndən daha yaxındır, yəni bu iki nəfərdən yalnız sevənin içində tanrı yaşayır, – incə fikirdi, həm də bütün zamanlarda insanın ağılına gəlmiş ən gülməli fikirdir; bu, elə bir düşüncə məhsuludur ki, bütün bicliklər, gizli ehtiraslar, sevgi həsrəti öz başlanğıcını ondan götürür.

Yazıcının xoşbəxtliyi fikirdir – bütövlükdə hissə çevrilənlərin düşüncəyə dönməsidir. Bu nəbz kimi vuran fikir, bu dəqiq hissə həmin günlər tənha Aşenbaxın qarşısında müti idi və onun iradəsi altındaydı: ruh gözəllik qarşısında ilahi bir həyəcan içində baş əyəndə, təbiət vəcdə gəlir. Qəflətən yazmaq istədi. Düzdür, deyirlər ki, Erot bekarçılığı sevir və yalnız onun üçün yaradılıb. Lakin bu böhran, bu gərginlik nöqtəsində onun oxuyla yaralananın oyanması yaradıcılıqla qayıtdı. Səbəbin, əslində heç fərqi yoxdur. Onun zəkasını mədəniyyət və zövqün əhəmiyyətli, vacib problemi haqqında açıq, sanballı söz açmaq, necə deyərlər, qaçanı qovmaq qayğısı məşğul etdi. Mövzu ona tanış və varlığının tərkib hissəsi idi; onu idrak nuruna çəkmək arzusu qəflətən qarşısıalınmaz bir hissə çevrildi. Və bu hissə ikinci bir istək də qoşuldu – Tadziunun iştirakıyla işləmək, nümunə kimi oğlanın obrazını götürüb, öz üslubunu tanrısal görünən bu bədənin silüetinə uyğun hərəkətə məcbur eləmək və bir zamanlar qartal Troya çobanını efirə qaldırdığı kimi, onun gözəlliyini ruh dünyasına qaldırmaq. Sözü zövqü heç vaxt ona belə şirin gəlməmişdi. Çadırın altında, rənglənməmiş masanın arxasında, qarşısında öz bütünü görərək, səsinin musiqisini eşidərək, nəsrini Tadziunun gözəlliyiylə həmahəng formalaşdırarkən, sözündə Erotun iştirakını belə aydın duyduğu olmamışdı. Yaxşı ki, dünya gözəl əsərin yalnız üzünü tanıyır, yararışının qaynaqlarını, necə ərsəyə gəldiyini yox. Belədə sənətkarın ilhamını qidalandıran mənbəyi tanımaq insanları çox vaxt çaşdırır, qorxuda və bununla da gözəl əsərin təsirini öldürə bilər. Qərribə saatlar! Adanı əldən salan qərribə səylər! Ruhla bədənin nadir ünsiyyəti! Aşenbax vəqərlərini yığaraq, çimərlikdən getməyə hazırlaşanda, özünü gücdən düşmüş, yorğun hiss etdi və yolverilməz bir pozğunluq edibmiş kimi, ona hətta, vicdanı belə əzab verdi.

Ertəsi gün hoteldən çıxarkən o, dənizə tək-tənha gedən Tadziunu hələ pillələrdən enərkən gördü – oğlan çimərliyin barısına

yaxınlaşdı. Ona özü də bilmədən, belə yüksək həyəcan bəxş etmiş birisiylə sərbəst, ürəkaçan tanışlığının təməlini qoymaq kimi sadə arzusu vardı. Onunla söhbət eləmək, nəşə soruşub, verdiyi cavaba sevinmək, fikrincə, öz-özünə alınması bir şey idi.

Gözəl oğlan tələsmədən gedirdi, ona çatmaq asan idi və Aşenbax addımlarını sürətləndirdi. Kabinələrin arxasındakı kiçik körpüdə onu haqlamaq, əlini çiyinə qoymaq, başına toxunmaq istəyirdi, artıq beynində hansısa sözlər, fransızca iltifatlı ifadələr dolaşır və bu dəm hiss edirdi ki, qəlbi, bəlkə də sürətli yerləşən, çəkil kimi vurur, nəfəsi tənqiyib və yalnız boğuc, titrək səslə danışa bilər; o, tərəddüd edirdi, özünü ələ almaq istəyirdi, qəflətən içinə bir qorxu doldu – bayaqdan onun dalınca gedirdi, birdən görə bilərdi, çönüb sual dolu nəzərlərini üzünə dikərdi, amma yenə ona can atırdı, sonra ayaq saxlayıb, niyyətinin üzərindən xətt çəkdi, başını aşağı salıb, oğlanın yanından ötüb keçdi.

“Çox gecdir! – fikirləşdi. – Çox gecdir!” Lakin gecdirmi? Axı indi atmadığı bu addım onu gözəl, asan, gərəkli bir ayrılığa apara bilərdi. Lakin o qocalmaqda olan birisiydi, yəqin, heç yaxınlaşmağa çalışmırdı da. Çünki özünün bu sərməst halının qədrini həddindən ziyadə bilirdi. İncəsənətdə həyatın vəziyyəti və mahiyyətini kim açar bilər ki? Kim anlaya bilər ki, onun içində özünə rəva görmədikləri ilə azgınlıq bu qədər möhkəm qarışıb? Zira şəfalı bir hicrandan qaçmaq özü də azgınlıq idi. Aşenbax daha özünü tənqidə meyilli deyildi: zövq, zamanının ruhi düzəni, özünə hörmət, yetkinlik və gec tapdığı sadəlik ona imkan vermədi ki, səbəbləri araşdırsın; niyyətini həyata keçirməyə məhz nəyin – vicdanının, yoxsa fərasətsizlik və zəifliyinin mane olduğunu qərarlaşdırarsın. O çaşmışdı, qorxurdu ki, kimsə – hətta gözetçi belə olsa – onun qaçışını, məğlubiyətini görər; həm gülməli görünməkdən qorxurdu, həm də özünün bu pak və komik qorxusuna gülürdü. “Qorxdun, – deyər, düşünürdü, – qorxdun və qanadlarını qorxaq xoruz kimi, döyüşün ən qızgın çağında

saldın yanına. Yox, vallah bu tanrıdır ki, sevdiyimizi görərkən qətiyyətimizi əlimizdən alır, onu məhv edir, qürurlu mənləyimizi sındırır, bizi yerə əyir...” O, məzələni, xəyallara dalırdı – hissələrindən qorxmaq üçün həddindən ziyadə təşəxxüslü idi.

Tətilinin müddətiylə də artıq maraqlanmırdı və evə qayıtmaq haqda fikirlər heç ağılına gəlmirdi. Hesabından böyük məbləğdə pul çıxardı. İndi onu nigaran qoyan yeganə şey polyak ailəsinin hoteldən çıxıb getməsi idi. Lakin hotel bərbərindən xəlvətcə öyrənə bilmişdi ki, polyaklar bura ondan azacıq qabaq gəliblər.

Günəş üzünü, əllərini qaraltmış, dənizin duzlu nəfəsi isə onu sevmək üçün möhkəmləndirmişdi. Qabaqlar yuxunun, qıdanın və təbiətin bəxş etdiyi bütün gücünü o, öz işinə verməyə tələsirdisə, indi günəşdən, istirahətdən və havadan aldığı nə varsa, israfçılıqla hissələrinin sərməstliyinə sərf edirdi.

Yuxusu qısa olurdu; yeknəsəq günləri xoşbəxt həyəcanla dolu qısa gecələr ayırırdı bir-birindən. Düzdür, otağına çox tez qalxırdı, çünki artıq saat doqquzda – Tadzıu gedən kimi, gün ona yaşanmış gəlirdi. Lakin elə ki, dan yeri sökülməyə başlayırdı, bütün vücudunu saran şirin bir qorxu, qəlbindəki macərələrin xətiyəsi onu yuxudan qaldırırdı. Yataqda qalmağa tabı çatmırdı, – qalxır, sübhün titrətməsindən xilas olmaq üçün xəletini çiyinlərinə atır və açıq pəncərənin qarşısında oturub, günəşin doğmasını gözləyirdi. Yuxunun nurlandırdığı ruhu bu ecazkar hadisə qarşısında sitayişdəydi. Səma, torpaq və dəniz hələ erkən səhərin ağımtıl dumanı içindəki rahatlığında; hələ nəhayətsiz ənginliklərdə öləziyən ulduzlar üzürdü. Lakin, budur, Erosun nikah gərdəyindən çıxmasının müjdəçisi olan yüngül meh əsdi və artıq üfüq xəttində zorla sezilən işıq həm səmanı, həm dənizi dünyanın oyanmağa başladığının əlaməti kimi, sökülən dan şəfəqlərinin rənginə bürüdü. Oğlanları qaçıran

ilahə idi yaxınlaşan – Kleyt və Kefalı da o oğurlamışdı və bütün olimplilərin acığına, gözəl Oriona olan sevgisindən kamını alan da elə özüyüdü. Kimsə dünyanın o başında qızılgüllər səpirdi, təsvirəgəlməz dərəcədə zərif işıq və rənglər çiləyirdi; içindən nurlanan, xidmətçi amurlar kimi şəffaf kiçik buludlar, mavi rayihələr və çəhrayının qoynundaydı; şəfəqin al qırmızısı dənizə düşdü və sular bu qırmızını tələsmədən irəli – sahilə apardılar; qızıl nizələr yerdən qalxaraq nəhayətsiz göylərə sancıldı, parlaqlıq bir yanğına çevrildi, isti alov səssizcə, bu yerlərə xas olmayan ilahi bir qüdrətlə dörd tərəfə yayıldı; alovun dilləri göy qübbəsini yaladı və qardaşının müqəddəs atları yalmanını oynada-oynada, səmaya qalxdı.

Tənha adam özünün yuxusuz gözləriylə bu ilahi cəlalə tamaşa edirdi, sonra yanağını əbədi möcüzənin öpüşünə təslim edib gözlərini yumdu. Sərt, fasiləsiz olaraq söne-söne gedən köhnə hissələri, qəlbinin erkən və misilsiz çağırışları indi çox qeyri-adi qıyafəyə girib, geri dönürdü, – tanıya bilirdi onları; tanıyınca isə, utancaq və çaşqın təbəssümlə salamlayırdı. O düşündü, xəyala daldı, dodaqları kiminsə adını tələsmədən pıçıldadı və hələ də gülümsünərək, hələ də üzü göylərə oturaraq, əllərini dizləri üstünə qoyub, yenə öz kreslosunda mürgülədi.

Lakin belə alovlu və bayramsayağı başlanan gün, elə sonra da yüksək əhvalı, fantastik dərəcədə dəyişmiş şəkildə qaldı. Gicgahlara, qulaqlara öteri mənalı-mənalı dəyənlər yad pıçıltı kimi, görəsən, hardan gəlirdi? Bəyaz lələkli buludlar Olimpin çəmənlikdəki sürüləri kimi, yüksəklərdə toplaşdı. Külək gücləndi və Poseydonun atları bir-birini sıxışdıraraq, şahə qalxdılar, çaparaq keçdilər, ya bəlkə mavi saçlının öküzləriydə – nəritlə, buynuz-buynuz gəlirdilər? Sahilin uzaq tərəfindəki qaya parçalarının arasında dalğalar keçi kimi atılıb-

düşür, oynayırdı. Həyatın çırpıntılarıyla dolu müqəddəs dəyişikliyə uğramış dünya ovsunlanmış insanı qucur və onun qəlbi gözəl nağıllar aləmində çırpınırdı. Neçə dəfələrlə Venesiyada günəş batarkən, parkdakı skamyada otururdu ki, bəyaz kostyumlu, alabəzək qurşaq, müxtəlif oyunlar üçün məxsusi toxaclanıb bərkidilmiş meydançada top qovan Tadziuya göz qoysun və ona elə gəlirdi ki, qarşısında Giasinti görür – iki tanrının sevimlisi olduğundan, ölməkdən savayı çarəsi qalmayan Giasinti. O hətta Zefirin gözəl oğlanla oynamaq üçün orakulu, yay və kifaranı unudan rəqibinə etdiyi dəhşətli paxıllığa bənzər bir hissdən əzab çəkirdi; amansız qısqanclığın onun gözəl başına tuşladığı diski də görürdü, cansız bədəni göydə tutarkən rəngi də qaçırdı və o şirin qandan içib, boy atan çiçəklərin üstündə bitib-tükənməyən şikayətləri yazılırdı...

Bir-birini yalnız gözlə tanıyan insanların münasibətlərindən daha qərribə və daha incə əlaqə ola bilməz, – onlar bir-biriylə hər gün, hər saat görüşür, bir-birini müşahidə edirlər, lakin ya hamının qəbul etdiyi qaydalara, ya da elə öz kaprizlərinə görə, zahiri biganəliklərini qoruyaraq görüşürlər – nə təzim edirlər, nə də ki, kəlmə kəsirlər. Onların arasında bir nigaranlıq, hər şeydən xəbərdar olmağa güclü bir maraq pərvazlanır – qeyri-məmnunluğun, ünsiyyətə, bir-birini tanımağa ehtiyacın, ən əsası isə həyəcanlı ehtirama bənzər bir şeyin qeyri-təbii şəkildə əzilməsindən dolayı şaşqınlıq... Nə qədər ki, insan başqasını tanımır, onu sevmə də bilər, hörmət də eləyər – onun da sevgisi, həsrəti kifayət qədər tanımamaqdan qaynaqlanır. Aşenbaxla gənc Tadziu arasında hansısa əlaqənin yaranması labüd idi və onlardan böyüyü nəhayətsiz bir sevincə diqqət yetirdi ki, cəhdləri, marağı heç də cavabsız qalmır. Məsələn, Tadziunu səhərlər çimərliyə kabinələrin arxasındakı taxta körpünün üstüylə deyil, qumla, Aşenbaxın kabinəsinin yanından getməyə, bəzən buna

heç gerek olmadan, hətta az qala onun masasına, kreslosuna toxunaraq keçməyə sövq edən nə idi? Bəlkə daha güclü hissiyyətə sahib olanın hələ fiziki və mənəvi cəhətdən yetkinləşməyən birsinə təsirindən qaynaqlanırdı bu? Aşenbax hər gün Tadziu gələndək gözləyirdi və hərdən özünü elə göstərirdi ki, guya məşğuldur, görmür onu. Lakin bəzən gözlərini qaldırırdı və bu zaman onların baxışları toqquşurdu. Hər ikisi elə anlarda fəvqəladə ciddi olurdular. Böyüyün ağıllı, ləyaqətli sifəti onun daxilindəki həyəcanı heç bir şeylə bürüzə vermirdi; Tadziunun gözlərində isə bir maraq, bir dalğın sual oyanır, yerışı qətiyyətsiz olur, özü isə ayağının altına baxır, sonra baxışlarını bir də qaldıraraq, uzaqlaşır və adama elə gəlirdi ki, çönüb arxasına baxmağa yalnız tərbiyəsi imkan vermir.

Amma bir axşam tamam başqa cür oldu. Nahar vaxtı polyaklarla mürəbbiyələri zalda görünmədilər – Aşenbax bunu nigaranlıqla öz içində götür-qoy etdi. Masa arxasından qalxaraq, elə əynindəki axşam kostyumu və həsir şlyapasıyla hotelin terrası boyunca narahat halda gəzişməyə başlamışdı ki, rahibəyə bənzər qızlar öz mürəbbiyələri və onlardan bir neçə addım dalda gələn Tadziu ilə bir yerdə fənərlərin işığında göründülər. Yəqin, onlar naharlarını şəhərdə etmişdilər və indi də körpüdən qaçırdılar. Sahil axşamlar sərin olurdu; Tadziu qızılı düymələri olan matros gödəkcəsi geymiş, dənizçi papağı qoymuşdu. Günəş və dəniz havası onun dərisini qaraltmamışdı – dərisi elə əvvəlki kimi, azacıq sarıya çalan mərmər rəngindəydi. Lakin bu gün həmişəkindən solğun görünürdü – ya soyuqdan idi, ya da fənərlərin işığından. Onun qaşlarının quruluşu daha aydın seçilir, gözlərinin qarası daha işıqlı görünürdü. O, qənirsiz gözəl idi. Aşenbax içindəki ağrıyla duydu ki, belə bir gözəlliyi yalnız tərənnum etməyə qadirdir, təsvirə yox.

O, qəlbine sevinc bəxş edən bu görüşə hazır deyildi, hər şey qəfil baş vermişdi deyə,

sifətinə sakit bir təmkin qondurmağa zamanı yetməmişdi. Sevinc, bəxtiyar bir ürəklik, heyranlıq – onların baxışları toqquşanda üzündəki ifadə bundan ibarət idi və həmin saniyə Tadziu gülümsündü. Dodaqları aramla aralandı, o, sadələvh, dil açıb danışan, insanı öz əsirinə çevirən səmimi bir təbəssümlə gülümsündü. Bu, şəffaf suyun aynasına əyilən Narsisin təbəssümüydü – qəlbin dərinliklərindən gələn ecazkar, titrək... O təbəssüm suda əks olunan gözəlliyinə əl uzadanda qonardı dodağa – öz kölgəsinin gəl-gəl deyən dodaqlarını öpmək arzusunun qeyri-mümkünlüyündən azacıq acı dadardı, bir az nazlı, bir qədər sirlili, həm də əzabverici, ovsunlanmış və ovsunlayıcı olardı...

Bu təbəssüm kimə ünvanlanmışdısa, onu belə müjdəsi kimi alıb, özüylə apardı. Aşenbax elə sarsılmışdı ki, terrasın, bağın işığından qaranlığa, parkın qalınlığına qaçdı. Dodaqlarından qəribə, qəzəbli, qınaqla dolu və eyni zamanda zərif sözlər tökülürdü: “Sən belə gülümsəməməlisən! Başa düş, heç kimə belə gülümsəmək olmaz!” O, skamyaya cumdu – həyəcandan halbəhal olmuşdu, gecə çiçəklərinin rayihəsini içinə çəkirdi. Skamyanın söykənəcəyinə yayılıb, qollarını iradəsiz halda sallamış, sarsılmışdı. Arabir titrəyiş keçirdi vücudundan, istəyin əbədi formulunu pıçıldaırdı, nifrətəlayiq, burda tam olaraq yer-siz, absurd, bununla bərabər müqəddəs və hər şeyə rəğmən, ləyaqətli formulunu : “Mən səni sevirəm!”

Burda olduğunun dördüncü həftəsində Qustav fon Aşenbax ətrafındakı dünyada bir dəyişiklik hiss etdi. Əvvəla, mövsümün qızgın çağının olmasına baxmayaraq, hotelin müştəriləri çoxalmır, aşkar azalırdı və Aşenbax ətrafında duyduğu alman dilinin qəribə bir tərzdə tükənib, susduğunun fərqi deyildi; odur ki, masa arxasında, çimərlikdə qulaqlarına artıq tamamilə yad səslər deyirdi. Üstəlik daha tez-tez baş çəkməyə başladığı bərbərlə söhbətində onu

sarsıdan bir söz də eşitdi. Bərbər burda qısa müddət qalandan sonra, çıxıb gedən bir alman ailəsindən söz salaraq, ona yarınırırmış kimi, əlavə elədi: “Siz ki, burda qalırırsız, cənab – bu belə sizi qorxutmur?” Aşenbax ona baxdı. “Bəla?” – deyərək, təkrar elədi. Çərənci dilini dişlədi, təlaşa düşdü, özünü elə göstərdi, guya eşitmir. Müştəri israr edəndə isə, bildirdi ki, qətiyyənlə heç nədən xəbəri yoxdur və dağdan-bağdan danışmaqla, söhbətin səmtini dəyişməyə çalışdı.

Bu, günorta olmuşdu. Bir neçə saat sonra Aşenbax yandırıcı günəşin altında, özü də bircə yarpağın belə tərənəmədiyi havada Venesiyaya yollandı: onu manyaksayağı bir hiss, polyak uşaqlarını hər yerdə izləmək ehtiyacı qovurdu ora – mürebbiyələrinin nəzarəti altında limana necə getdiklərini şəxsən görmüşdü. Sevimlisi Müqəddəs Mark meydanında yox idi. Lakin Aşenbax kölgəlikdəki girdə dəmir masanın arxasında oturub çay içəndə, birdən havadan qəribə, xoşagəlməz bir qoxu duydu. Ona elə gəlirdi ki, bədbəxtlik qoxuyan şübhəli, aptek iyi gələn bu şirin iyi artıq neçə gündür, fərqi varmıdan, şüursuz hiss etməkdədir. Havanı burun pərələriylə içinə çəkərək əmin oldu ki, həqiqətən, elədir və çayını bitirib, məbəd meydanını tərk etdi. Döngələrin dərəcəliyində o qoxu bir az da gücləndi. Bütün tinlərdə şəhər rəhbərlərinin belə havalarda labüdü olan bəlli mədə-bağırsaqlar sistemi xəstəliklərinin yayılmasına imkan verməmək üçün qıdada istridiyə bəliğindən imtina etməyi, kanalların suyunu içməməyi venesiyalıları tövsiyə edən plakatlar vurulmuşdu. Aydın idi ki, bu xəbərdarlıq həqiqəti əməlli-başlı bəzəyirdi. Camaat körpülərdə, meydanlarda toplaşırdı və bu şəhərdə yad olan birisi özü də onların arasında durub dinləyir, fikirləşirdi.

Sonra o öz qapısı ağızında, mərcanların və saxta ametistlərdən düzəldilmiş boyunbağların arasında durmuş dükançıdan soruşdu ki, bu xoşagəlməz qoxu nədir? Dükançı ona

qüssəli bir nəzər saldı, lakin sonra özünü toparlamağa tələsdi. "Profilaktika tədbirləridir, cənab, – deyə, əl-qolunu oynada-oynada cavab verdi. – Polisin bəyənmeməyimizə heç bir əsas verməyən tapşırığıdır. Bu hava adamı sıxır – sirokkodan ziyanlı heç nə yoxdur. Qisası, bu ehtiyat tədbirləri bəlkə də artıqdır, amma özünüz başa düşürsünüz də..." Aşenbax ona təşəkkürünü bildirib, yoluna davam etdi. Onu Lidoya qaytaran kiçik gəmidən də dezinfeksiya qoxusu gəlirdi.

Hotelə dönəndən sonra, elə o dəqiqə mütləq salonuna keçdi, qəzetlərə göz gəzdirməyə başladı. Başqa dillərdə olan qəzetlərdən heç bir məlumat ala bilmədi. Almandillilər isə hansısa şayiələrdən yazır, rəsmi təkziblər dərc edir və onlarda deyilənləri şübhə altına alırdılar. Aha, deməli avstriyalıların, almanların yoxa çıxmasının səbəbi bu imiş! Başqa millətlərin nümayəndələri, sadəcə olaraq, heç nədən xəbərdar deyildilər, heç bir şeydən şübhələnmirdilər və nəticədə, heç narahat da deyildilər. "Susmaq lazımdır, – əlindəki qəzeti masanın üstünə qoyan Aşenbax həyəcanla düşündü. – Bu barədə danışmaq olmaz!" Lakin eyni zamanda ətrafındakı dünyanı təhdid edən fəlakətin xəbəri onun qəlbini bir razılıq hissiylə doldurdu. Adi günlərin nizamı canilər kimi, elə ehtirasının əsiri olanlar üçün də dözülməzdir – onlar nizam və düzənin dağılmasından, normadan kənara çıxmağa dəlalət edən istənilən yayınmadan xəbər verən hər işarəyə sevinməyə bilməzlər, çünki ətraf dünyanın istənilən vəlvələsindən bir xeyir çıxarmağa həmişə dumanlı ümidləri var. Aşenbax da Venesiyanın çirkli küçələrində baş verən, üzərindən sükutla keçmək istədikləri və özünün ən mübhəm sirrinə qarışmış hadisələrdən, beləcə, fərqi varmadığı bir məmnuniyyət duyurdu. Bu səbəbdən də həmin sirri qorumaq onun üçün çox mühüm idi. Aşiq olmuş və yalnız Tadzionun gedə biləcəyindən nigran qalan sənətkar birdən anladı ki, bu

baş versə, həyatına necə davam edəcəyini təsəvvür etmir.

Tadzio ilə burda hamı üçün eyni olan gündəlik rejim və xoşbəxt təsadüflər ucbatından baş tutan görüşləri daha Aşenbaxı qane etmirdi; artıq oğlanı təqib edir, güdüdü. Məsələn, bazar günləri polyaklar heç vaxt çimərlikdə olmurdu, – o düşündü ki, bəlkə də Müqəddəs Mark meydanında, messa ibadətindədirlər və elə həmin dəqiqə ora cumdu, istisi uzaqdan duyulan meydandakı məbədin qızılı ala-toranında axtardığını o dəqiqə tapdı: Tadzio əyləşərək, dua kitabçasına tərəf əyilmişdi. Və Aşenbax uzaqda, laklı örtüyü çatlamış mozaik döşəmənin üstündə dizlərini bükərək xaç çəkən, dualarını pıçıldayan adamların arasında, şərq məbədinin əzəmətli dəbdəbəsi altında əzilərək durmuşdu. Əynində misilsiz gözəllikdə paltarları olan qabaqdakı ruhani buxurdanını yelləyərək oxuyur, içindəki ətirli qatran tüstüleyir, mehrabın qarşısındakı şamların sayrışan zəif alovunu özündə gizləyirdi. Qansız qurbanvermə mərasiminin şirintəhər qoxusuna bir az da başqa ətir – xəstə şəhərin iyi qarışırdı. Lakin Aşenbax tüstü və hisin, sayrışan şamların o üzündə, qabaqda durmuş gözəl oğlanın başını çevirib, gözləriylə axtararaq onu necə tapdığını gördü.

Sonra, camaat açıq qapılardan göyərçinlərin qaynaşdığı, günəşin nuruna qərq olmuş meydana töküləndə, sevgidən sərməst olmuş Aşenbax məbədin qapısı ağızında pusquda durdu. O, polyakların kilsədən necə çıxdığını, uşaqların meydandan keçərək, evə dönen analarıyla necə ehtiramla sağollaşdıqlarını gördü. Rahibə-bacılar, Tadzio və mürəbbiyə sağ tərəfə getdilər, "saatlı qüllənin" darvazalarından keçib, "Merçeriya"ya girdilər. Onlara bir qədər uzaqlaşmaq imkanı verərək, dallarınca düşdü və Venesiya gəzintisində bu dəstəni gözə dəymədən müşayiət etməyə başladı. Onlar addımını yavaşkıdanda, gözlenilmədən səmti dəyişəndə, məcbur olurdu

ki, ya aşxanalara girsin, ya da irəli buraxmaq üçün yad darvazaların ağzında gizlənsin; onları gözdən itirir, körpülərin üstüylə qan-tər içində, nəfəsi kəsilə-kəsilə, dallarınca yüyürür, zibili xirtəyə çıxan döngələrə girir və qaçmaq mümkün olmayan dar keçiddə onlarla qəfil üzbəüz gələndə, qorxudan rəngi qaçırdı. Amma desək ki, çox əzab çəkirdi, düz olmaz. Onun beyni də, qəlbi də məst olmuşdu. O, insan şüurunu və mənliliyini ayaqlarının altına salıb tapdamaqdan yaxşı əyləncə bilməyən şeytanın əmrinə tabe olaraq, irəli addımlayırdı.

Sonra müəbbiyə qondola çağırırdı və onlar əyləşəndə, binanın dalında, fontanın arxasında gizlənən Aşenbax da bir az uzaqlaşmalarını gözləyib, qondolaya mindi. Qondolyerə tələsik, boğuş səslə dedi ki, qabaqdakı, tindən indicə burulan qondolanı gizləncə təqib edə bilsə, yaxşı çaypulı alacaq və kişi bic-bic gülərək, hər şeyin qaydasında olacağını, vicdanla çalışacağını eyni səs ahəngiylə vəd edəndə, Aşenbax xəcalətindən lap üşüdü.

Beləcə, qara qayığın yumşaq, qara balıqları üstünə yığılaraq, başqa qara qayığın dalınca şütüyür, onun suda buraxdığı izə doğru bütün ehtirasıyla can atırdı. Bəzən onlar gözdən itirdilər və onda həyəcədən lap ürəyi sıxılırdı. Lakin təcrübəli qondolyer zirək bir manevrə, sıçrayışla və aralarındakı məsafəni ustalılıqla qısaltmaqla, gözdən itmiş qayığı Aşenbaxa qaytarırdı. Hərəkətsiz hava qoxularla dolu idi, günəş göyün üzünü qəhvəyiə boyayan buxarlanmaların dumanından keçərək, torpağı qızdırırdı. Ağaca, daşlara çırpılan suyun səsi eşidilirdi. Qondolyerin salamlama, ya da xəbərdarlıq anlamında olan qışqırtısına su labirintinin o başından eyni cavab gəlirdi – sanki qabaqcadan sirli bir sözləşmələri varmış. Yüksəkliyə dırmanan kiçik bağlardan mamır bağlamış divarlara badam qoxusu verən, bəyaz və qırmızı çiçəklər salxım-salxım sallanırdı. Boz ala-toranın içində gah orda, gah burda mavritaniya üslublu naxışları olan

pəncərələr görünürdü. Hansısa kilsənin mərmər pillələri suya sarı enirdi; pillələrə sığınmış qoca dilənçi öz şlyapasını keçənlərə uzadı, bəbəksiz gözlerini göstərirdi – guya kormuş. Əntiq mallar taciri xırda dükanın yerləşdiyi dəliyin qarşısından ötənlərin başlarını əməlli-başlı “piyləmək” ümidiylə onları yaltaq jestlərlə içəri dəvət edirdi. Bu Venesiya idi – adama yarınan və şübhəli gözəlçə, – ya nağıl, ya da gəlmələr üçün tələ; bir zamanlar onun çürüntü qoxulu havasında incəsənət dəli kimi, özbaşına çiçəklənirdi və bu şəhər öz musiqiçilərinə incə, insanın sayıqlığını əlindən alaraq, yatıran səslər bəxş etmişdi. Aşenbaxa elə gəlirdi ki, gözleri bütün bu misilsizliyi sümürür, qulaqları bu işvəli sədalara birer-birər dinləyir; o fikirləşirdi ki, Venesiya xəstədir və öz dərdini indi qəsdən gizlədir; odur ki, qarşısında irəli şütüyən qondolanı artıq heç utanmadan da təqib edirdi.

Sərməst edilmiş və yolundan azmış bu insan indi bircə şeyi dəqiq bilir, bircə şeyi dəqiq istəyirdi: qanını oynadan birisini göz çəkmədən izləmək, onun barəsində xəyallara dalmaq və yaxınlığında olmayanda, bütün sevnələr kimi, kölgəsinə aşıqanə sözlər pıçıldamaq... Tənhalıq, yad diyarlar, gecikmiş və mükəmməl bir məstlik ona cəsəret verir, utanmaq, qorxu nə olduğunu bilmədən, ən qərribə avantüralara sövq edirdi. Məsələn, Venesiyadan axşamdan xeyli keçmiş qayıdanda ehtirasının gücündən tam əldən düşərək, dəhlizdə, Tadzionun yaşadığı otağın qarşısında ayaq saxladı, alnını qapının taxtasına dirəyib, uzun müddət yerindən tərpənmək iqtidarında olmadı – tamam unutmuşdu ki, onu bu sərsəm vəziyyətində görənlər.

Lakin hər halda elə anlar olurdu ki, özünə gəlir, hissələrinə nəzarət etməyə çalışırdı. Anadangəlmə üstünlüklerini dərk edən, öz mənşəyinə əsilzadə marağı olan bir insan kimi, həyatının hər hadisəsində və uğurunda əcdadlarını xatırlayır, fikrən onların xeyir-

duasını, təqdirini tapmaq istəyirdi. Elə indi də belə qeyri-münasib macərada dolaşaraq, ekzotik və nəhayətsiz hisslərin girdabına qərqlər olarkən onlar barədə düşünür, sələflərinin xarakterlərini, ləyaqətli kişiliklərini yada salıb, əhvalsız halda gülümsünürdü. Nə deyərdilər, görəsen? Axı onların yaşadığı həyatdan tam fərqlənən, incəsənətlə lənətlənmiş, bir zamanlar, ata-babalarının gəncliyində yaşadığı həyatın bir parçası olan burjua əhvali-ruhiyyəsinə tam uyğun və özünün də lağa qoyduğu bu yaşam tərzi haqda nə deyə bilərdilər?! Onların əksəriyyəti kimi, o da qulluq etmişdi, o da əsgər, döyüşçü olmuşdu, – çünki incəsənət də əslində, bir savaşı, yorucu bir müharibədir. Bizim zamanlarda onu uzun müddət aparmaq mümkün deyil. Özünü təyinlə dolu olan, saysız-hesabsız “baxmayaraq”la üz bəzək qaldığınız, acı, inadlı, pəhrizkar həyat; o həyat ki, bizim zamanlarda yeganə mümkün şeyə – kövrək qəhrəmanlığın bir rəmzinə çevrilmişdi; onu haqlı olaraq, mətin, igid həyat saymaq olardı və nədənsə ona elə gəlirdi ki, əsarətinə düşdüyü Erot yalnız bu cür həyatı seçir, yalnız bu cür həyatı fərqləndirir. Məgər ən cəsur xalqlar ona digər tanrılardan daha artıq sitayiş etmədilərmi? Məgər cəsarətiylə ad çıxarmış şəhərlərdə çiçəklənən o deyildimi? Qədim, igid döyüşçülərdən bir xeylisi onun boyunduruğuna könüllü girir və bu tanrının yolladığı qismət, başqa məqsədlər naminə edilsə, qorxaqlıq damğası vurulan hərəkətlər qətiyyənlə alçaqlıq kimi qiymətləndirilmir: itaət, andiçmə, bitməz iltimaslar və qul mütiliyi nəinki aşıqı biabır etmir, əksinə alqışlanır, təqdir olunurdu. Onun sərməst beynində belə fikirlər dolaşırdı, ayaqları altında yenə möhkəm torpaq duymağa, öz mənliliyini tapmağa can atırdı. Və o eyni zamanda Venesiya küçələrindəki şübhəli hadisələri ayıq-sayıq, diqqətini yayındırmadan izləyirdi – ətraf dünyanın dərdləriylə qəlb ağrılarının ecəzkar bir şəkildə çulğalaşmasını izləyir və öz ehtirasını

qeyri-müəyyən, yasaq ümidlərlə yemləyirdi. Xəstəliyin vəziyyəti barədə yeni və mötəbər xəbərlər almaq istəyindən alışıb-yanaraq, qəhvəxanalarda alman qəzetlərini tələsik nəzərdən keçirirdi – çünki artıq neçə gün idi ki, onlar qiraətxanalardan yoxa çıxmışdı. Xəstələnenlərin və ölənlərin sayı guya iyirmi, qırx, nəhayət, yüz və daha artıq idi, lakin elə oradaca, bu rəqəmlərdən sonra epidemiyə barədə ayrı-ayrı yoluxma halları kimi danışılır, infeksiyanın kənardan gəldiyini yazırdılar və bütün bunlar italyan hakimiyyətinin təhlükəli oyunlarına etiraz və xəbərdarlıqlarla qarışırdı. Bir sözlə, həqiqəti tapıb, aşkar etmək qeyri-mümkün idi.

Aşənbax tənhalığına baxmayaraq, bu sirdən xəbərdar olduğunu bir üstünlük kimi qiymətləndirirdi. Burda tamamilə yad adam olmasına baxmayaraq, vəziyyəti bilən, lakin susmağa məcbur qalmış şəxsləri özünün məkrli suallarıyla birbaşa yalan danışmağa vadar edərkən, daxili bir məmnunluq hissi keçirirdi. Belə ki, bir dəfə böyük zaldakı səhər yeməyi zamanı fransız kostyumu geymiş, dörd bir tərəfə təzim edərək, baş verənlərə ayıq-sayıq göz qoyan, bir-iki kəlmə danışmaq üçün Aşənbaxın masasının yanında ayaq saxlayan bəstəboy, sakit inzibatçıyla söhbətə başladı. Sanki elə-belə maraqlanan Aşənbax “Niyə görəsen, son zamanlar Venesiyanı dezinfeksiya etməyə başlayıblar? Bu nə qəribə ideyadır?” – deyərək, sanki öləri verdiyi suala sakit, təmkinli adamdan “Polis tədbiridir, belə isti və küləkli havada həmişə təhlükəyə məruz qalan ictimai sağlamlığın qorunması məqsədini daşıyır” – cavabını aldı.

–Təqdirəlayiq uzaqqörənlikdir, – Aşənbax qeyd etdi.

Onlar meteoroloji səciyyə daşıyan daha bir neçə mülahizələrini bölüşdülər və inzibatçı ordan aralandı.

Elə həmin günün axşamı, nahardan sonra şəhərin səyyar musiqçilərindən ibarət kiçik

truppa hotelin qarşısındakı bağda tamaşa verirdi. İki kişi və iki qadın fənərin dəmir dirəyinə söykənərək, parlaq işıqdan ağappaq görünən üzlərini terrasa tutmuşdular; orda qəhvə, sərin sulardan içən kurort qonaqları isə bu xalq tamaşasını böyük həvəslə qarşılayırdılar. Hotelin personalı, liftçilər, ofisiyalar, kontor işçiləri qapılardan boylanırdı. Tamaşa həvəskarı olan və ləzzət almağı bacaran rus ailəsi, terrasdan gətirdikləri həsir stullarda yarımdayır qurub, aktyorlara yaxın oturmuşdu. Ağaların arxasında isə baş yaylığını çalma kimi burmuş qoca qulluqçuları durmuşdu.

Mandolina, gitara və ciyildəyən skripka dilənçi kökündə olan virtuoz ifaçıların əllərində susmaq bilmirdi. Çalgı vokal nömrələrlə əvəz olunurdu. Qadınlardan nisbətən cavan olanı adamın canına işləyən cırıltılı səsiylə arabir fəsləşən, şirintəhər tenora malik başqa birisiylə duet oxudu. Lakin bu truppanın həqiqətən talantlı və aparıcı ifaçısı, necə deyərler, komik bariton səsə və böyük ekspressiyaya malik gitaraçı idi. O, alətini əlindən buraxmayaraq, arabir qalanlarından aralanır, səhnənin ön tərəfinə qaçırdı ki, şən zarafatlarının və cəsərtli əməllərinin əvəzində mükafat kimi, iltifatlı gülüş eşitsin.

Aşənbax ballüstradanın yanında əyləşmişdi və hərdənbir qarşısındakı, yaqut kimi sayrışan bakaldan nar şirəsiylə sodalı suyun qarışığını sümürürdü. Onun əsəbləri özünü, aşağı əyarlı səslər və bayağılıq dərəcəsində həzin melodiyayla doydururdu, çünki ehtiras incəlik hissini əzir və ayıq halda yumorla yanaşacağımız, ya da iyrenərək rədd edəcəyimiz həmin o qıcıqlandırıcı təəssüratı ciddiyyətlə qəbul edir. Təlxəyin sıçrayışlarından üzünün cizgiləri donmuş, acı təbəssümü artıq ağzını əymişdi. O, özünü sıxmadan, sərbəst oturmuşdu, baxmayaraq ki, daxilən çox gərgin idi, çünki ondan beşcə addım aralıda, daş ballüstradaya söykənmiş Tadzio durmuşdu. Əynində hərdən nahara geydiyi həmin o qurşaqlı bəyaz kostyum

vardı. İlahi bir gözəlliklə sol əlini məhəccərə, sağını isə bəldən bir qədər aşağı, sağrısına söykəmişdi, ayaqlarını çarpazlamışdı, üzündə təbəssüm yoxuydu, maraq və ədəb-ərkanla aşağı baxır, səyyar musiqiçilərə tamaşa edirdi. Hərdən qəddini dikəldir, sinəsini geniş açır və hər iki əlinin incə hərəkətiylə ağ gödəkcəsinin etəklərini qurşağında səliqəyə salırdı. Lakin bəzən – qoca Aşənbax bunu özlüyündə məmnuniyyətlə qeyd edirdi – o, sol çiyinin üstündən çevrilib, qətiyyətsiz, ürkək, ya da ona aşiq olmuş birisini lap gözəlilmədən haqlamaq üçün, qəfil nəzər salırdı. Onunla göz-gözə gəlmirdi, çünki biabırçılıqdan çəkinməsi Aşənbaxı məcbur edirdi ki, baxışlarını gizlətsin. Terrasın dərinliklərində Tadzionu müşayiət edən qadınlar oturmuşdu. Məsələ artıq o dərəcədə qəlizləşmişdi ki, aşiq olmuş Aşənbax nədənsə şübhələncəklərindən, ifşa ediləcəyindən çox qorxurdu. Artıq neçə dəfə dəhşət içində diqqət yetirmişdi ki, onlar çimərlikdə, restoranın zalında, Müqəddəs Mark meydanında, əgər Tadzio yanlarındadırsa, hər dəfə uzaqlaşmağa çalışırdılar – bu onun qürurunu indiyədək dadını bilmədiyi əzablar içində incidən dəhşətli təhqir idi; elə bir təhqir ki, onu görməməyə vicdanı heç cür imkan vermirdi.

Bu arada gitaraçı bir solo – o dövrlərdə bütün İtaliyada geniş yayılmış uzun bir meydan mahnısını ifa etməyə başladı; onun nəqarətinə hər dəfə yoldaşları da qoşulurdu və ifaçıya da layiq olduğu qiyməti vermək lazımdır – musiqiyə bəs deyincə, kədər və plastika qata bilirdi. O, arıq, içməkdən əldən düşmüş haldaydı, çınqıl tökülmiş meydançada, həmkarlarından aralı durmuş, nimdaş keçə şlyapasını elə qoymuşdu ki, altından kürən saçları bir qulac çıxırdı, özünün ağziyyəli, meydanşulayan duruşuyla, simlərdə gəzişmə altında təsirli səslənən zarafatlarını üzüyuxarı, terrasa elə canı-dildən ünvanlayırdı ki, yaradıcı gərginlikdən lap alınının damarları şişirdi.

Venesiyalıya heç bənzəmir, daha çox neapollu küçə aktyorlarını xatırladırdı – yarımquldur, yarımkomediyaçı, ağziyyəli, özündənrazı, təhlükəli və maraqlı. Məzmununa görə bir quruşa dəyməyən mahnı onun dilindən ikibaşlı səslənir, ifadəli mimikası və bədən hərəkətləriylə, bic-bic göz vurmağı və dilinin ucuyla tez-tez ağızının yanlarına toxunmasıyla hardasa pisniyyətlə təsiri də bağışlayırdı. Adı şəhərli paltarının altından geydiyi idman üslublu qatlama yaxalığı olan köynəkdən arıq boğazında aydın seçilən eybəcər hülqumu görünürdü. Yaşını təyin etməyə imkan verməyən solğun, tüksüz sifəti, dik burnu cürbəcür mimika və eybəcərlikdə elə bil şumlanmışdı, kinayəli təbəssümünə isə kürən qaşlarının arasında özünə dərin yer eləmiş, onu tərs, az qala qəzəbli göstərən bir cüt qırıq yaman uyğun gəlirdi. Lakin darıxan Aşənbaxın ona diqqət yetirməsinə hər şeydən çox səbəb olan bu idi ki, yalnız özünə xas olduğunu düşündüyü şübhəli atmosfer bu təlxəyin vücudu ətrafında da dolaşmaqdaydı. Məsələ bunda idi ki, hər dəfə nəqarət vaxtı, müğənninin camaatı ədayla salamlaması zamanı elə ki, meydana dövrə vurmağa başlayırdı, Aşənbaxın lap yanından keçir və hər dəfə də karbol turşusunun kəskin qoxusu birbaşa onu vururdu.

İfasını bitirərək pulları yığmağa başladı. Əvvəlcə, böyük səxavət göstərən ruslardan başladı, sonra pillələri qalxdı. Oxuyarkən özünü elə həyasız aparırdı ki, indi yuxarıda fağıra dönmüş bu adam elə bil heç özü deyildi. Baxmayaraq ki, kürən qaşlarının arasındakı bir cüt qırıq alını ikiye bölərək, ona qəzəbli, azğın görkəm verirdi, yarımaq üçün bədənini əsdirərək, masadan masaya gəzir, mütilik ifadə edən məkrli təbəssümüylə özünün iri dişlərini göstərirdi. Özünə çörəkpulu yığan bu məxluqu hamı nifrətqarışıq bir maraqla süzür, ona toxunmaqdan çəkinərək, pulu barmaqlarının ucunda irəli uzatdığı şlyapasına

atırdı. Komediyaçı və “təmiz publika” ilə fiziki məsafənin aradan qalxması, tamaşaçıların ifadan hansı ləzzəti almalarından asılı olmayaraq, həmişə bəlli bir rahatsızlıq yaradır. O bunu hiss edir və günahını misilsiz mütiliklə yumağa can atırdı. Nəhayət, Aşənbaxa yaxınlaşdı və özüylə bir yerdə başqalarının çox güman ki, hiss etmədiyi qoxunu da gətirdi.

– Qulaq as, – Aşənbax boğuş səslə, demək olar ki, ixtiyarsız dilləndi.

Venesiyalı dezinfeksiya edirlər? Niyəsini söyləyə bilərsənmi mənə?

Oyunbaz xırıltılı səslə cavab verdi:

– Polisə görədir! Havaların isti keçməsi və sirokkoyla əlaqədar polis tapşırığıdır. Sirokkoy adamı məhv eləyir. Sağlamlıq üçün ondan pis şey yoxdur... – O, təəccüblənmiş kimi danışdı: yəni burda soruşmalı nə vardı ki... Və əlinin hərəkətiylə sirokkonun adama necə təsir etdiyini göstərməyə çalışdı.

– Deməli, Venesiyada heç bir bəla yoxdur? – deyə, Aşənbax yavaşca soruşdu.

Oyunbazın sifətindəki üzüyola ifadə komik bir anlamazlıq mimikasıyla əvəz olundu:

– Bəla? Hansı bəla? Siz demək istəyirsiniz ki, bizim polis bəladır? Zarafatçı adamsınız, sinyor! Yox bir! Profilaktika tədbiridir, anlayın, nəhayət! Belə havada vacib olan polis təlimatı... – Əl-qol hərəkətləriylə danışmağa başladı.

– Yaxşı, – deyə, Aşənbax elə bayaqkı kimi, yavaşca dilləndi və şlyapanın içinə iri məbləğdə pul tulladı. Sonra gözləriylə “get” işarəsi verdi. O, tabe oldu və dişlərini ağardaraq, ehtiramla təzim etdi. Heç pilləkənə çatmamış, ofisiantlardan ikisi onu haqlayıb, sorğu-suala çəkildilər. Çiyinlərini çəkir, andaman eləyirdi ki, bircə kəlmə belə çıxarmayıb ağızından və düz dediği hiss olunurdu. Onu buraxdılar, bağa qayıtdı və öz həmkarları ilə fənərin altında nə barədəsə danışmış, sonuncu vida mahnısıyla bir də çıxış etdi.

Aşənbax bu məzəli, anlaşılmaz dialektə, bütün qalan artistlər tərəfindən ürekdən, uca

səslə təkrarlanan, nəqarətində şaqqaqla gülmək olan bu mahnını nə vaxtsa eşitdiyini xatırlamırdı. Mahnının sözləri də, instrumental müşayiət də susurdu və bütün nəqarət ritmik, elə burdaca, yerindəcə təşkil olunmasına rəğmən, çox təbii səslənən xorla gülüşdən ibarət idi. Amma bu gülüş hamıdan yaxşı elə istedadlı solistin özündə alınırdı – bunu əsl gülüşdən qəti ayıra bilməzdin. İndi, onunla “təmiz publika” arasında məsafə təzədən bərqərar olandan sonra, aktyorun şənliyi, meydan sulamağı yenə qayıtmışdı və terrasda ünvanladığı sırtıq gülüşü həqiqətən kinayəli, hamını ələ salan bir qəhqəhə kimi çıxırdı. Adama elə gəlirdi ki, dəqiq tələffüz etdiyi, yarımçıq saxlamaq mümkün olmayan hər bəndin sonunda gülməkdən boğulurdu. İcini çəkir, səsi qırılır, çiyinləri silkələnir, lazımı anda qırtlağından bir partlayış kimi, qarşı-sıralınmaz bir qəhqəhə çıxırdı – o qədər təbii ki, ətrafda hamını yoluxdurur, bir an içində terrasda səbəbsiz və mənasız bir şadyanalıq baş qaldırırdı. Bu da müğənninin çılğınlığını sanki ikiqat artırırdı. Onun dizləri qatlanır, əliylə yanlarını döyəcəliyir, böyründən tuturdu. Əsim-əsim əsir, artıq gülmür – anqırır, yer üzündə gülən cənablardan komik heç nə yox imiş kimi, barmağıyla yuxarıya işarə edərək, dəridən-qabıqdan çıxırdı və tezliklə həm bağçada, həm terrasda ofisiantlardan, liftçilərə kimi hamı gülməkdən ölürdü.

Aşənbax artıq kreslosunun söykənəcəyinə yayılıb oturmamışdı, özünümüdafiyəyə, ya da aradan çıxmağa hazırlanmış kimi, gərgin idi. Lakin aşağıdan eşidilən qəhqəhə, xəstəxana qoxusu və istəklisinin yaxınlığı onun üçün beynini dumanlandıran, labüd bir heyranlığa dönmüşdü. Ümumi canlanma və qarışıqlıqda özündə Tadzioya baxmaq cəsarəti tapdı və bunu edərkən fikir verdi ki, istəklişi onun baxışına cavab verdi, amma sanki davranışına, üzündəki ifadəyə həmahəng olaraq, yenə özünü ciddi apardı; ümumi əhvali-ruhiyyə ona

sirayət etmədi, bu qəhqəhənin Aşənbaxa da təsiri duyulmurdu. Uşaqlara xas bu tərəddüdlü inamda adamın əl-qolunu boşaldan, mütiləşdirən elə bir nəsnə vardı ki, ağsaç kişi lap əlləriylə üzünü örtmək istəyirdi. Özü də Tadzio qeyri-iradi qəddini dikəldib nəfəs alanda, Aşənbaxa elə gəldi ki, oğlan sinəsində bir sıxıntı hiss edir. “O zəifdir və yəqin ki, qocalanadək yaşamayacaq”, – deyər, Aşənbax hissələrindən məst olmuş adamlara xas dəqiqliklə yenə fikirləşdi, həyəcan və sonsuz məmnuniyyət hissi qəlbini doldurdu.

Bu arada venesiyalılar tamaşalarını bitirib, getməyə hazırlanırdılar. Onları alqışlarla yola salırdılar və gitaraçı sağollaşarkən, publikanı bir daha əyləndirmək fürsətindən vaz keçmədi. Çəkmələrini bir-birinə vurmasına, havayla yolladığı öpüşlərinə hamı güldüyü üçün, o, indi ikiqat səy göstərirdi. Yoldaşları bağdan çıxanda, o dal-dala gedib, özünü elə göstərdi ki, guya işıq dirəyiylə toqquşdu və dəhşətli ağrıdan ikiqat olubmuş kimi, əyilərək darvazadan sivişib çıxdı. Orda isə, bəxtsiz komediyaçı maskasını üzündən bir anda atdı, qəddini düzəldib, irəli yürüdü, terrasdakı qonaxlara dil göstərib, qaranlıqda gözəndən itdi. Tamaşaçılar dağıldı; Tadzio artıq çoxdan ballüstradanın yanında deyildi. Aşənbax isə ofisiantları təəccübləndirərək hələ bir xeyli yerindən tərənəmədi, masasının dalında tək-tənha oturub, nar şirəsi sümürdü. Gecə keçir, vaxt ötürdü. Onun valideynlərinin evində çox illər qabaq qum saati vardı, – indi qarşısında yenə bu balaca və çox böyük anlam kəsb edən şüşə qabı görürdü. Çox səssiz, nazik şırnaqla axan, qırmızımtıl pas rənginə boyanmış qum, dar boğazdan keçirdi və yuxarı hissədə bitənə yaxın, orda xırda bir burulğan emələ gəlirdi.

İnadkar adam artıq ertəsi gün ətrafındakı aləm haqda tam həqiqəti öyrənmək üçün daha bir səy göstərdi və onun cəhdi bu dəfə tam uğurlu alındı. O, Müqəddəs Mark

meydanının yanında yerləşən ingilis səyahət bürosuna girdi və kassada bir neçə kredit biletini xırdalayıb, klerkə özünün qaçılmaz sualıyla müraciət elədi. Bu, xovlu parçadan kostyum geymiş, saçını ortadan tağla ayırmış, gözləri bir-birinə yaxın və əhlikəf, cənubda bu qəder qəribə, yad təsir bağışlayan təmkinli, biganə davranışa malik bir cavan idi. “Nigarançılıq üçün heç bir əsas yoxdur, ser, – deyə, sözüne başladı. – Mənasız tədbirlərdir. Burda polis tez-tez belə təlimatlar verir ki, isti və sirokkonun ziyanlı təsirinin qabağı alınsın...” Lakin mavi gözlərini qaldıranda, müştərinin bir az yorğun, bir az kədərli, görkəmini, onun danışan dodaqlarını nifrətlə süzən baxışlarını gördü. Və ingilis pörtüdü. “Rəsmi izahat bundan ibarətdir, – deyə, səsini qısıb, hətta bir az həyəcanla davam etdi, – burda hamının bu versiyanı əldə rəhbər tutmasında çox israrlıdırlar. Amma mən sizə deyim ki, bunun arxasında nəse çox pis bir şey gizlənir”. Və sonra o inandırıcı tərzdə həqiqəti söylədi.

Artıq neçə il idi ki, Asiya vəbası uzaq ölkələrə də yayılmaq üzrəydi. Qanq deltasının isti bataqlıqlarında doğulan, insanın qaçıb qurtarmaq istədiyi və bambukluğunda pələnglərin marığa yatdığı, Hindistanda toxunulmaz cəngəlliklərin üfunətli nəfəsi altında pərvəriş tapmış bu azar çox uzun müddət azğınlıq edəndən sonra, öz dəhşətlərini şərqə – Çinə; qərbə – Əfqanıstan, İran və əsas karvan yollarıyla Həştərxana, hələ lap Moskvaya da yol tapıb yaydı.

Avropa tir-tir əsirdi ki, bu kabus oralardan quru yoluyla gələcək, amma Suriya tacirləri azarı dənizlə gətirdilər. O, öz başını Aralıq dənizinin bir çox liman şəhərlərində – Tulonda, Malaqada eyni anda qaldırdı, dəhşətli sifətini Palermo və Neapolda göstərdi. Adama elə gəlirdi ki, Kalabriyadan və Apuliyadan daha çıxmaq fikri yoxdu. Yarımadaşın şimalına xəstəlik yayılmamışdı. Lakin bu ilin mayında Venesiyada qorxulu vibriyonlar, eyni gündə

həm liman fəhləsinin, həm də göyertisatan qadının qaralıb qurumuş meyitində tapıldı. Bu hadisələr haqda məlumatı gizlədilər. Lakin bir həftədən sonra artıq on, iyirmi, otuz hadisə qeydə alındı, özü də müxtəlif məhəllələrdə. Avstriya əyalətlərinin hansındansa gəlmiş birisi Venesiyada özü üçün bir neçə gün qalandan sonra, doğma şəhərinə qayıdanda, bəlli simptomları olan bu xəstəlikdən öldü və beləliklə, körfəzdəki bu şəhərin ağır vəziyyəti haqda şayiə ilk dəfə alman qəzetlərinə sızdı. Venesiyanın hakim dairələri cavab verdilər ki, şəhərin sanitariya vəziyyəti həmişə olduğundan xeyli yaxşıdır və azarla mübarizə üçün gərəkli profilaktika tədbirlərini həyata keçiriblər. Lakin infeksiya, görünür, ərzaq maddələrinə, tərəvəzə, ətə, südə keçmişdi və gizlədilər, haqqında danışmaq yasaq olan epidemiyaya, adamları Venesiyanın dar küçələrində qırmağa başladı, vaxtından qabaq düşmüş, kanalların suyunu qızdıran istilərse onun üçün ən münbit şəraiti yaradırdı. Adama elə gəlirdi ki, azar, hətta təzədən özünə güc yığıb – xəstəliyin törədici olan viruslar ikiqat artmışdı. Sağalma halları çox nadir idi, hər yüz xəstələndən səksəni ölürdü, özü də çox dəhşətli bir ölümlə. Çünki xəstəlik artaraq çox vaxt “quru” adlandırılan ən təhlükəli formasına keçirdi. Bədən bu hallarda qan damarlarından sızan külli miqdarda mayeni kənarlaşdırmaq gücündə olmurdu. Bir neçə saat ərzində bədəni tam quruyur, haldan düşmüş xəstənin nəfəsini qatran kimi laxta qan kəsirdi və o, dəhşətli qıcolmalar, boğuş xırıltılar içində həlak olurdu. Əgər tutma yüngül halsızlıqdan sonra baş verərdisə (hərdən belə də olurdu) və xəstə bir də oyanmazdısa, ölüm dərin ürəkkeçmə halında baş verərdisə – belə xəstələrə bəxtəvər deyirdilər.

İyunun əvvəllərində Ospedale civiconun¹ barakları xəlvətcə dolmuşdu, hər iki yetimxanada yer çatmırdı və təzə evlər olan sahil küçəsi Can-Mikele ilə Qəbiristan adası arasında

vahiməli bir gediş-gəliş başlanmışdı. Lakin dəyəcək ziyanın qorxusu, ictimai bağlarda açılışı təzə keçirilmiş şəkil sərgisinin maraqları, hotellər, ticarət müəssisələri, növbənöv turist sənayesi təsisatlarının tam iflası qarşısında həqiqətpərəstlikdən və beynəlxalq müqavilələrə sadıqlıqdan güclü çıxdı; bu qorxu şəhər rəhbərlərini məcbur etdi ki, epidemiyanın mövcudluğunu inadla dansınlar, onun müzakirəsinə imkan verməsinlər. Kifayət qədər hörmətli adam olan Venesiyanın sanitar xidmətinin rəisi etiraz əlaməti olaraq öz postundan istefaya getdi və o bashabasda həmin vəzifəni daha üzüyola birisinə verdilər. Xalq bunu bilirdi. Yuxarılardakı korrupsiyayla yanaşı ümumi inamsızlıq və şəhərin küçələrində dolaşan ölümdən qaynaqlanan fəvqəladə vəziyyət aşağı təbəqələrin mənəvi pozğunluğuna səbəb oldu, özbaşınalıq, həyasızlıq özünü artan cinayətkarlıqda bürüzə verən mənfi, antisosial meyillərə gətirib çıxardı. Həmişəkindən fərqli olaraq, indi şəhərin küçələrində sərxoş adamlar çox olurdu. Danışdırlar ki, bədxahların ucbatından şəhər daha qabaqki kimi, təhlükəsiz deyil. Bütün bunlara hələ bir basqınlar, hətta qətlər də əlavə olmuşdu. İki dəfə üzə çıxmışdı ki, epidemiyanın qurbanı olan şəxsləri, əslində, guya qohumları zəhər verərək, o biri dünyaya göndərmiş. Əvvəllər tanış olmayan, yalnız ölkənin cənub və şərqində rast gəldiyimiz pozğunluq çox həyasız və açıq formalar almışdı.

İngilisin danışdıqları, qısa şəkildə bunlardan ibarət idi. “Yaxşı olardı ki, siz sabah deyil, bu gün çıxıb gedəsiniz burdan. İki-üç gün də keçsin, mütləq karantin elan olunacaq”. – “Təşəkkür edirəm”, – Aşənbax dedi və büronu tərək etdi.

Meydan bürkülüydü. Xəbərsiz xaricilər ya kafenin masaları arxasında əyləşmiş, ya da əllərində, çiynlərində göyərçinlər kilsənin qabağında durub, bu quşların qanad çalaçala, itələşə-itələşə ovuclarındakı qarğıdalını

necə dimdiklədiklərinə tamaşa edirdilər. Həqiqəti, nəhayət ki, öyrənə bildiyindən çox həyəcanlı və məmnun idi, amma ağızında bir mənfur tam və qəlbində dəhşət vardı – Aşənbax kilsənin gözəl daşlardan döşənmiş səkisiylə var-gəl edirdi.

O bir şey eləmək – ləyaqətli bir addım atmaq istəyirdi. İndi bu barədə düşünürdü. Elə bu gün mirvari boyunbağılı qadının yanına gedərək, bayaqdan fikirləşib tapdığı bu sözləri ona deyə bilirdi: “Xanım, tanış olmamağımıza baxmayaraq, icazə verin, sizə xəbərdarlıq edim, qərəzli şəkildə hamıdan gizlin saxlanan bir məsələylə bağlı məsləhət verim. Tadzionu da, qızlarınızı da götürüb təcili buraları tərək edin! Venesiyada infeksiya var!” Bunu desə, vidalaşarkən gülünc-gülünc ilahi bir varlığa çevirdiyi oğlanın başını sığallaya bilirdi; sonra da çönüb qaçar, bu bataqlıqdan qurtulardı. Eyni zamanda Aşənbax hiss edirdi ki, həqiqətən, belə bir sonluğu arzulamaqdan çox uzaqdı. Bu addım onu geriye qaytarardı, – özünü tərək etmiş adam üçünsə, yenidən özünə dönməkdən dəhşətli heç nə ola bilməzdi. Onun yadına qürub çağının şəfəqlərində süslənən, mistik bir ruha bələnməmiş kimi görünən bəyaz bina və qocalmaqda olan bir insanda dəyişikliklərə gənclik ehtirası oyadan səyyahın qəribə fiquru düşdü. Evlərinə qayıtmaq, dərrakəli, ayıq olmaq, yüksək çalışqanlıq və yaradıcı ustalığı ona elə mənfur göründü ki, sifətinin cizgiləri nifrətdən tam dəyişdi. “Susmaq lazımdır!” – deyə, israrla pıçıldadı. Və bir də: “Mən susacam!” – dedi. Azacıq şərab içmək yorğun beyni dumanlandırdığı kimi, baş verənlərə görə günaha şərik olması məst etdi onu. Azar vurmuş, boşalmış şəhərin, qəlbinin gözüylə seyr etdiyi mənzərəsi onda insan şüuruyla dərk edilə bilməyən, əlçatmaz və cana titrətmə salacaq dərəcədə şirin ümidlər oyatdı. Bu gözləntilərlə müqayisədə, bir anlıq arzusuna düşdüyü miskin xoşbəxtlik, axı nəyə gerek idi? Xaosla

müqayisədə incəsənət və mömin həyatın nə dəyəri vardı? O susdu.

Həmin gecə qopxunc bir yuxu gördü. Əgər ona əyan olan bu ruhi-cismani hadisəni yuxu adlandırmaq mümkün idisə, o, özünü bu aləmdən kənarda hiss edə bilməzdi. Hadisələr onun ruhunda baş verirdi, bir göz qırpımında bütün zəkasinın inadlı müqavimətini qıran hadisələr isə ora kənardan gəlmişdi. Bu hadisələr üstündən yel kimi keçərək, onun bütün varlığını, bütün həyatını faniliyə, külə çevirdi.

Qorxu başlanğıc idi – qorxu və şəhvet və baş verməli olanlara dəhşət içində bir maraq. Gecəydi, onun hissiyyatı oyaq idi. Uzaqdan gurultu, uğultu, qarışıq səslər: taqqıltı, atılıbdüşmə, boğuş hay-küy, tükürpərdici çığırtılar və ulartı gəlirdi. Uzanan “u” səsi bütün bunları dəlib keçir və zaman-zaman fleytanın adamı inadla tilsimləyən, içini əsdirən səsinə üstələyirdi. Lakin o yaxınlaşanın öz adını bildirməməsinə rəğmən, ona müəmmalı bir ad qoymuşdu: “Yad tanrı”. Bürkü çəkilib getdi və yaxşı tanıdığı, onun şəhərkənarı evi yerləşən oyaqlara bənzər dağlıq bir mənərə gördü. Və dağınıq işıqda meşəli, mamır basmış daşları, gövdəli ağacları olan zirvələrdən axaxa xırdalanan bir uçqun qopdu: insanlar, heyvanlar, sürü azğın bir orduya döndü. Tala cəsədlərlə, od-alovla, qarışıqlıq və çılğın rəqslərlə doldu. Qurşaqlarından sallanan heyvan dərilərindən düzəlmiş uzun paltarları ayaqlarına dolaşan qadınlar başlarını naləylə qaldıraraq qaval vurur, alovundan dörd bir tərəfə qığılcımlar səpilən meşələri yelləyir, əllərində sıyrılmış xəncərlər, qırılan ilanların belinin ortasından yapışaraq oynadır, ya da öz döşlərini iki əllərində tutub, qışqırıqlarla ortaya girirdilər. Başlarında buynuzları olan, bellərinə heyvan dəriləri bağlamış qıllı kişilər, alınlarını aşağı əyib əl-ayaqlarını qaldırır, mis təbilləri, sincləri var qüvvələriylə döyürdülər və bu zaman gonbul oğlanlar keçilərin

buynuzundan yapışıb, onları çomaqla qovur, heyvanların hər yöndəmsiz sıçrayışında çığırışırdılar. Ətrafda ulartı, qışqırtı vardı – başdan-ayağa yumşaq samitlərdən ibarət, sonunda uzun “u” olan; sevincək, vəhşi, heç yerdə və heç vaxt eşidilməmiş bir qışqırtı. Bu səs artıq bütün fəzanı sarmışdı – maral böyürtüsünü andıran bu sürəkli, orda-burda təkrarlanan, rəqsə, əl-ayaq əsdirməyə təhrək edən “u”...

Bu səs heç vaxt kəsmirdi. Amma hər şeyi dəlib keçən, hər şeyə hakim kəsilən yalnız fleytanın cəzbedici, bəm səsiydi. Görəsən, onudamı çəkirdi bu səs? Həyasızcasına, israrla – böyük qurbanına müqavimət göstərən birisini də çəkirdimi? Onun ikrahı, qorxusu böyük idi, son nəfəsinə kimi bu yad, mənliliyinə və ruhi əzminə düşmənin kəsilmiş ünsürdən öz səsinə qorumaq əzmi vardı içində. Lakin dağlardan əks-səda verərək güclənən, böyüyən səs, ulartı arta-artı gedirdi. Qoxular şüurunun dumanlandırır. Keçilərdən gələn, bir-birinə sürtülən bədənlərin üfunətli su qoxusunu xatırladan tər iyi duyurdu. Hələ tamam başqa, tanış bir iy də vardı burada: yara və amansız xəstəlik iyi. Onun nağara səsləriylə həmahəng çarpan ürəyi əsir, başı hərlənirdi – qəzəb bütün vücudunu çulğadı, şəhveti və ruhu tanrının bu rəqsinə qoşulmaq istədi. Ağacdən düzəlmiş nəhəng, abırsız simvolun üstü açıq idi, onu yuxarı qaldırdılar və ətrafda həmin çağırışlar daha ucadan səslənməyə başladı. Ağızları köpüklənir, quduz divanəliklərini davam etdirir, bir-birini şəhvetli hərəkətlərə həvələndirir, ehtirasdan əsən əlləriylə iməkləyir, qəhqəhəylə iti nizələri yanlarında duranların bədənini sancır və yaralardan axan qanı yalamaqdan doymurdular. Lakin indi bu yuxunu görənin özü də yad tanrının hakimiyyətinə tabe olmuşdu, onlarla birlikdə idi. Və bu hələ azmış kimi: qəzəblənərək, heyvanların üstünə atılıb öldürəndə, onların buğlanan isti ətini dişləriylə parçalayıb dağıdanda eşim-eşim

eşilmiş mamırlı torpağın üstündə ucdantutma cinsi əlaqə – tanrıya qurban mərasimi keçirilməyə başlandı. Və onun da ruhu pozğunluq və ölümün şiddətini daddı.

Bu yuxudan Aşenbax məğlub, heydən düşmüş, iradəsini itirib şeytana uymuş vəziyyətdə durdu. Artıq insanların diqqətli baxışlarından qorxmurdu; şübhələri daha onu qayğılandırmırdı. Onsuz da burdan qaçır, dağılışırdılar. Çimərlikdəki kabinələrin çoxu boş idi, restoranda boş masalar getdikcə artırdı, şəhərdə əcnəbiyə nadir hallarda rast gələrdin. Həqiqət, görünür ki, işıq üzünə çıxmışdı, marağı olan insanların sözü bir yere qoymasına baxmayaraq, panikanın qarşısını almaq daha mümkün deyildi. Lakin mirvari boyunbağlı xanım öz ailəsiylə hələ burda idi. Görəsən, şayiələr burdakıların qulaqlarına çatmamışdı, yoxsa həddindən artıq vüqarlı, real təhlükə qarşısında qorxubilməz idilermi? Tadzio da burdaydı hələ.

Ehtirasından alışan Aşenbaxa hərdən elə gəlirdi ki, qaçqınlıq və ölüm onun ətrafında maneçilik törədən nə varsa, hamısını sümürüb aparacaq, o, gözəl Tadzio ilə bu adada tək qalacaq. Səhərlər dəniz qırağında özünün diqqətli, məsuliyyətsiz və qüssəli baxışları xəyallarının ünvanına zillənəndə, axşamın ala-toranında murdar ölümün pusqu quraraq, gezib-dolaşdığı küçələrdə onu abırsızcasına izləyəndə, ən ağlasığmaz və dəhşətli olanlar da ona – ağlabatan, mənəviyyat qanunları isə – əhəmiyyətsiz gəlirdi.

Bütün sevənlər kimi, o da xoşa gəlmək istəyir, bunun qeyri-mümkünlüyündən qorxaraq, iztirab çəkirdi. O, öz kostyumu üçün şux rənglər, adamı cavan göstərən detallar seçir, qiymətli daşlardan bəzəklər taxmağa, etirlənməyə başlayırdı, öz bəzək-düzeyinə gündə neçə dəfə bir aləm vaxt sərf edir, adam içinə yaraşlıq, həyəcanlı və ehtiraslı çıxırdı. Bu vəziyyətdə, misilsiz gənliklə üz-üzə olan, qocalmış bədənə nifrət edirdi; çallaşan

saçlarına, sivrileşən üz cizgilərinə baxanda utanır, çarəsizliyə qərq olurdu. O, fiziki təzələnməyə, yenilənməyə meyil edir, hotelin bərbərxanasına daha tez-tez girirdi. Kreslonun söykənəcəyinə yayılaraq, çoxdanışan bərbərin usta əlləri altında özünün güzgüdəki əksinə əzab dolu nəzərlərlə baxırdı.

– Ağarıb, – ağzının bir tərəfiylə dedi.

– Hə, bir az, – həmsöhbəti razılaşdı, – demək gərəkdir ki, bir balaca diqqətsizlikdən, zahiri görkəminizə ciddi adamlarda anlaşılan, amma bəyənilməyən biganəlikdəndir bu: başqaları üçün bilmirəm, amma əhəmiyyətli bir adam üçün təbii və qeyri-təbii şeylərdə heç bir natamamlıq kompleksı olmamalıdır. Əgər məntiqə söykənib, fikir yürütsək ki, xasiyyətdəki bu ciddilik dişlərə də aid edilse, nə olardı – bu, çoxlarına gülməli gələr. Əslində biz insanlar ruhumuzun, qəlbimizin hiss etdiyi yaşdan böyük olmuruq və ağaran saçlarımız bəzən daha çox yalan deyir, nəinki zahiri görünüşümüze verdiyimiz kiçik düzəlişlər. Amma buna etinasızlıq göstərmək nədənsə, normal bir şey sayılır. Siz, cənab, heç şübhəsiz ki, saçınızı öz rənginə salmaq haqqına tam maliksiniz. İcazə verərsiniz saçlarınızın öz rəngini qaytarım?

– Necə yəni? – Aşenbax soruşdu.

Onda bu bəlağətli adam müştərisinin saçlarını iki cür – açıq və tünd suda yudu və saçları lap cavanlıqdakı kimi, zil qara oldu. Sonra onları xüsusi maşa ilə yüngülcə dalğalandırdı, arxaya çəkilib, gördüyü işin nəticəsinə yaxşı-yaxşı baxdı.

– İndi qalır dərinizi azacıq təvətləndirmək, – dedi.

Və portretini heç cür bitirə bilməyən bir rəssam kimi, tükənməz bir ehtirasla müştəri üzərində bir-birinin ardınca əməliyyatlar aparmağa girişdi. Kreslodada yeri rahat olan Aşenbax nəinki müqavimət göstərmək halında deyildi, bəlkə hələ bütün baş verənlərdən ümidlənmiş, həvəslənmişdi, güzgüdə görürdü

ki, qaşlarının əyrisi bir az da təsirli, sərrast oldu, gözləri azacıq kölgəli göz qapaqlarına görə, bir qədər işıqlı görünürdü; aşağıda, dərinin sərt olduğu və qəhvəyi çalan yerində isə al-qırmızı boyağın yüngülcə toxunmasıyla, incə bir çəhrayılıq yarandı, indicə qansız olan dodaqları moruğu rəngdə sulandı, yanaqlarındakı, ağızının yanlarındakı, gözlərinin ətrafındakı qırışlar krem və tualet suyunun təsirindən yox oldu. Qəlbi həyəcan içində çırpınaraq gördü ki, güzgüdən ona yaşının gözəl çağlarında olan bir cavan baxır.

Bərbər, nəhayət ki, sakitləşdi və özünün bütün həmkarları kimi, kreslosunda oturmuş müştəriyə yarınmış kimi təşəkkür etdi. O da minnətdarlıq elədi.

– Boş şeydir, neylədim ki... – deyib, Aşenbaxın üzünə sonuncu cizgini vurdu. – Cənab, indi istəseniz, lap aşıq də ola bilərsiniz.

O çıxdı, xoşbəxt xəyallara dalaraq, bir az çaşqın, bir az da qorxmış kimi getdi. Qalstuku qırmızı idi, enli kənarları olan həsir şlyapasını rəngbərəng lent bəzəyirdi.

Dənizdən ilıq, fırtınalı külək əsirdi; arabir yağış atırdı, lakin havaya sanki bir rütubət hopmuşdu – ağır üfunətliydi, zəhərlənmişdi elə bil. Qulaqlarında səs-küy, hay-haray vardı və qriminin altında özünü üşüdürmüş kimi hiss edən Aşenbaxa elə gəlirdi ki, küləklərin nəfəsi bu boşluqda özlərinin mənfur oyununu oynayır, dənizin eybəcər quşları məhkum edilmişin yeməyini yeyir, onu parça-parça edərək, nəcisləriylə murdarlayır. İsti iştahasını küsdürmüş, beyninə hardansa girmişdi ki, yemək zəhərlidir.

Bir dəfə günorta gözəl Tadzionu qarabaqara izləyərkən, böyük şəhərin küçə və döngələrinin qarışıqlığına girdi. O, istiqaməti itirdi. Bu labirintdəki hər şey küçələr, kanallar, körpülər, kiçik meydanlar bir-birinə çox bənzəyirdi. Qərbin, şərqin harda olduğunu belə anlamırdı, Dərd-səri yalnız təqib etdiyi sevgilisini gözdən itirməmək idi və üstəlik hələ

biabırçı ehtiyat tədbirləri görməyə də məcbur olmuşdu – gah divara sıxılır, gah yoldan ötənlərin dalında gizlənir, artıq çoxdan son həddinə yetişmiş, onun cismini və ruhunu gərginləşdirən yorğunluğunu belə hiss etmirdi.

Tadzio dəstənin arxasınca gedir, dar keçidlərdə mürebbiyəni və rahibə-bacılarını qabağa buraxır, onlardan dala qalaraq, çönür, çiyinin üstündən özünün qəribə, tutqun-boz gözləriylə baxırdı ki, görsün: sadiq pərəstişkarı onun dalınca gəlirmi. Onu görür və bürüzə vermirdi. Bu kəşfindən məst idi, ehtirasın qarmağına keçmiş gözləri onu daim irəli aparırdı. Bu insan sevgilisini nə vaxtsa itirmək kimi miskin ümidinin dalınca gedirdi. Polyaklar əyri bir körpünün üstündən keçdilər. Onun ayrılığı o qədər idi ki, təqibçinin gözlərindən gizləndilər. O da öz növbəsində gözdən itdi. Körpüdən sonra dallarınca üç istiqamətdə qaçırdı – bir qabağa, bir də dar, zibilli sahil küçəsinin sağına və soluna. Amma hər şey əbəs idi! Zəiflik, tam əsəb yorğunluğu onu vadar etdi ki, bu axtarışlarının üzərindən, nəhayət ki, xətt çəksin.

Başı alışıb-yanırdı, dərisi yapışqanlı tər içində idi, bütün bədəni titrəyir, dözülməz susuzluq ona əzab verirdi, özünü sərinlətməyə bir şey axtararaq, ətrafına göz gəzdirdirdi. Xırda meyvə dükanlarının birindən çox dəymiş, əzik çiyələk aldı və elə ayaq üstə yeməyə başladı. Qarşısında kiçik, boş bir meydan vardı – sanki tilsimliydi; iki-üç həftə qabaq uğursuzluqla bitən qaçmaq qərarını da burda vermişdi. O, meydanın ortasındakı hovuzun səkisində oturdu və başını daş hasara söykədi. Ətrafda bir sükut vardı, döşənmiş yolun daşları arasından otlar boy verirdi, hər tərəfdə qalaq-qalaq zibil yığılı görünürdü. Meydanı əhatə edən, küləkdən rəngləri bozarmış, müxtəlif hündürlükdə olan evlərin arasında saraya bənzəyən birisi digərlərindən fərqlənirdi. Onun tağlı pəncərələri arxasında bir boşluq vardı,

kiçik eyvanlarını isə şir heykəlləri bəzəyirdi. Başqa bir evin alt mərtəbəsində isə aptek yerləşirdi. İliq külək ara-sıra burnuna karbol turşusunun qoxusunu gətirirdi.

Tanınmış ustad, məşhur sənətkar, “Əhəmiyyətsiz”in müəllifi, sərsəri yaradıcıları xoşlamadığını, insan varlığının izaholunmazlığını gözəl formada bildirən, özünü girdablardan qorumağı bacaran və mənfulara nifrət edən; bilikli, yaşının hər şeyə kinayə edən dövrü ötmüş; kütlələrin ehtiram və inamını qazanmış; şöhrəti rəsmiləşmiş; adı əsilzadələrə xas şəkilçiyə hallanan; üslubu gimnaziyaçılarına nümunə gətirilən birisi burda – daşın üstündə oturmuşdu indi. Onun göz qapaqları enmişdi. Lakin arabir istehzal və çaşqın baxışları sanki elə həmin an da yoxa çıxsın deyə göz qapaqları altından işarırdı. Onun ölgün, kosmetikanın azacıq toxunduğu dodaqları isə yuxulayan beynindən keçən, sayıqladığı özünəməxsus sözləri qırıq-qırıq pıçıldayırdı.

“Gözəllik, bunu yadda saxla, Fedr, belə ki, yalnız gözəllik ilahidir. Eyni zamanda gözle görünəndir və deməli, o hissiyyatın yoludur, balaca Fedr, sənətkarın ruha aparıcı yoludur. Amma sən buna inanmayacaqsan ki, ruhunun yolu hissiyyatdan keçən birisi, nə vaxtsa müdriklik həddinə və əsl kişilik mərtəbəsinə yüksələ bilər. Bəlkə sən elə güman edirsən ki (buna qərar verməyi öz öhdənə buraxıram), bu təhlükəli, cəlbədicə yol, labüd pozğunluğa aparıcı məhvedici, günah bir yoldur? Amma sən bilməlisən ki, əgər Erot bizə yoldaşlıq etmərsə, bizi yönəltmərsə, biz şairlər gözəllik yoluyla gedə bilmərik. Qoy biz lap qəhrəman, cəsərtli döyüşçülər olaq, onsuz da qadın kimi bir şeyik, çünki ehtirasımız bizi ucaldır, xiffətimiz də gərək sevgiyə bağlı olsun, – bizim təsəllimiz də budur, üzqaralığımız da. İndi anladın ki, biz şairlər nə müdrik ola bilmərik, nə ləyaqətli? Bizim labüd bir yolla yolsuzluğa getdiyimizi və miskin bir şəkildə hisslərin avantürasına uyduğumuzu başa

düşdünmü? Bizim üslub ustalığımız – yalan və tələklidir; bizim şöhrətimiz, bizə göstərilən ehtiram yalandır; kütlənin bizə etibar, gülməli bir xalqın incəsənət vasitəsiylə tərbiyələndirilməsi, həddindən ziyadə ədəbsiz, ziyanlı işdir. Lap cocuq vaxtından uçuğunun cazibəsinə düşən birisi hardan tərbiyəçi olacaq? Bu cazibəni dana bilərik, şan-şöhrət əldə edə bilərik, amma nə qədər çırpınıb-çapalasan da, o uçuğun bizi özünə çəkir. Biz bu yolla dağıdıcı idrakdan üz döndəririk, belə ki, idrak, Fedr, ləyaqətə yaddır, sərtliyə yaddır – o bilir, ona hər şey aydındır, o, hər şeyi bağışlayır, o sabitlik və forma həyində deyil: dibsizliyə can atır, çünki dibsizlik elə onun özüdür. Beləliklə, biz onu qətiyyətlə rədd edirik və bu andan etibarən, yalnız gözəllik sorağında oluruq. Başqa sözlə desək, ikinci dəfə sadə, özəmətli, yeni sərtlik – təbiilik və forma axtarıyıq. Lakin forma və təbiilik, Fedr, sərməstliyə, ehtirasa aparır və necib bir adam özünün sərtliyindən hisslərinin elə murdarlanmasına yuvarlana bilər ki, bu, onu dibsizliyə aparar və elə aparmalıdır da. Sənə deyirəm, biz şairləri ora dartırlar – çünki biz uça bilmərik, biz yalnız yolumuzdan aza bilərik. İndi mən gedəcəm, sən isə, Fedr, burda qalacaqsan və yalnız mən gözdən itəndən sonra sən də gedərsən”.

Bir neçə gün sonra Qustav fon Aşenbax özünü pis hiss edərək, hoteldən səhər-səhər həmişəkindən daha tez çıxdı. Çalışdı ki, ətrafında yayılmış, bəlkə də öz içindəki çarəsizliklə müşayiət olunan – bundan hələ baş çıxara bilmirdi – daim güclənən qorxu və ürəkbulanmasının öhdəsindən gəlsin. Hollda yola salınmağa hazırlanmış bir yığın baqaj gördü, qapıçıdan xəbər aldı ki, gedən kimdir, o isə cavabında polyak aristokratlarına xas, gizlində özünün çoxdan bildiyi həmin o fəmilianı səsləndirdi. Bu xəbərdən avazımız sifətinin cizgiləri dəyişdi, o yalnız bir saniyəlik başını qaldırdı, sanki bilməli olmadığı bir şeydən təsadüfən xəbər tutmuşdu və hələ

soruşdu da: “Nə vaxt?” Ona cavab verdilər: “İkinci səhər yeməyindən sonra”. O, başını tərpedib, dənizə yollandı.

Cansıxıcı idi ora. Çimərliyi uzun dayazlıqdan ayıran birinci enli su zolağının o üzündə ləpədüyən vardı. Payızda ömrünü başa vurmuş nələrsə, haçansa süslü olan, səliqəli çimərliyin üzərinə sərilməmişdi – indi burda heç qumluğu da təmiz saxlamırdılar. Deyəsən, sahibinin atıb getdiyi bir fotoaparat üçayaq ştativin üstündə, düz suyun qırağında durmuşdu və üzərinə atılmış qara parça soyuq küləyin altında yellənir, çırpınırdı.

Tadzio özünün bir neçə qalan yoldaşıyla öz kabinələrinin sağ tərəfindən keçirdi və Aşənbax dizlərinə örtük salaraq, dənizdən və kabinədən demək olar ki, eyni məsafədə yerləşən şezlonqda uzanıb, yenə ona baxırdı. Bu dəfə oyun nəzarət altında keçmirdi – görünür, qadınlar yır-yığışla məşğul idilər. Budəfəki oyun davayla başa çatdı. “Yaşu” çağırıqları enlikürək, qurşaqly kostyum geymiş, saçları boyalı oğlan üzünə çırpıqları bir ovuc qumdan əsəbiləşərək, Tadzionu güləşməyə məcbur elədi və bu güləş onunla nəticələndi ki, gözəl, lakin zəif Tadzio yerə yıxıldı. Özünün nə vaxtdan bəri göstərdiyi qulluğun əvəzini çıxmağa can atan qalib, məğlub etdiyi rəqibini buraxmadı, diziyə belindən basıb, Tadzionun sifətini quma elə sıxdı ki, onsuz da güləşdən nəfəsi tənqiməmiş oğlan az qaldı boğula. Onun çəkiddə bir xeyli ağır olan oğlanı üstündən atmaq üçün əsəbi cəhdləri yavaş-yavaş səngidi və sonda yüngül dartınmaya döndü. Ümitsiz Aşənbax artıq hazır idi ki, köməyə cumsun, lakin həmin an güclü oğlanın öz qurbanına yazığı gəldi. Rəngi ağarmış Tadzio qalxdı və bir neçə dəqiqə əllərini quma dirəyərək, tərpenmədən oturdu – saçları qarışmış, gözləri qəzəbdən qaralmışdı. Sonra ayağa durdu, aramla çıxıb getdi. Onu əvvəlcə cılığın, sonra bir qədər qorxmuş, yalvarışla çağırıdılar: qulaq asmadı. Qaraşın, öz əməllərindən peşman

olmuş oğlan barışmaq niyyətiylə özünü yüyürə-yüyürə ona yetirdi. Tadzio çiyininin hərəkətiylə onu rədd elədi və köndələnə üzəşəği, suya tərəf getdi. O, ayaqyalın, özünün həmişəki qırmızı bantlı kostyumunda idi.

Orda dayandı, gözlərini fikirli-fikirli yerə zilləyərək, yaş qumun üstündə ayağıyla fiqurlar cızdı, sonra böyük dənizin yanındakı, ən dərin yerində suyu dizinə zorla çatan “kiçik dənizə” girdi və tələsmədən gedib, qumsal dayazlığa yetişdi. Sonra dənizin ənginliyinə baxaraq, bir az da ləngidi və oraşşəkili, uzun, ensiz quruyla sol tərəfə getdi. Topraqdan su zolağıyla təcrid olmuş və yoldaşlarından incisə də, özünü sındırmadan ayrılmış, tək, heç kim və heç nəylə bağlılığı olmayan bu varlıq dənizdə nəhayətsizliklə üz-üzə gəzirdi və külək onun saçlarını dağıdırdı. Yenə ayaq saxlayıb, uzaqlara baxdı. Və birdən, sanki nəşə xatırlayaraq, ya da hansısa qəfil bir impulsa tabe olaraq, əlini belinə qoyub duruşunu dəyişmədən, gözəl bir hərəkətlə başını və bədənini sahile sarı çevirdi – onu seyr edən şəxs ordaydı, oturmuşdu, eynən elə o gün, ilk dəfə, restoran-da bu tutqun boz baxışlarla toqquşduğu gün oturduğu kimiydi. Kresloya söykənmiş fon Aşənbax oğlanın hərəkətlərini təkrar edirmiş kimi, yavaşca boynunu döndərərək onunla gözgözə gəldi və... başı sinəsinə düşdü; gözləri artıq yerə dikilmişdi, solğun üzündə illər yorğunluq olan, dərin yuxuya getmiş bir insan görkəmi vardı. Lakin elə bilirdi ki, solğun bənizli, ucaqamətli bu ruh ovsunçusu ona gülümsünür, başını tərpedir, əlini belindən çəkərək, uzaqlara işarə edir və qaçılmaz, nəhayətsiz ənginliyə uçub gedir, o isə həmişəki kimi, təqib etməyə, dalınca getməyə hazırlaşırı.

Adamlar kreslosunda yanpörtü düşüb qalmış Aşənbaxın köməyinə yetişənə kimi, bir neçə dəqiqə keçdi. Onu öz otağına apardılar. Və elə həmin gün sənətkarın ölüm xəbərini dünya sarsıntı və dərin hüznə qarışdırdı...

Tomas Manndan sitatlar

Tərcümə: İlqar Əlfi

Gözəllik insan qəlbini necə də dərinəndən yaralayır, dəyanətini zəiflədib adi həyat üçün yararsız edir, necə də çarəsizlik girdabına yuvarladır!

Bu dünyada insan rəzilliyi ucbatından, hətta rəhmli olmaq da qeyri-mümkün bir şeyə çevrilib.

Nə qədər ki, gec deyil, tapmacanın cavabını yalnız tənhalıqda, kimsəyə ar-xalanmadan, alın təri axıda-axıda tapmalı, ölümü qarşılamağa hazırlaşmalı, bu həyatdan çarəsizlik içində getməyə tam hazır olmalısən.

İnsan adam dilində də danışa bilər, mələk dilində də, amma sevgisiz sənin səsin sincin mis cingiltisindən başqa bir şey olmayacaq.

Kamillik böyük sevinc mənbəyidir.

İncəsənət insanın xeyirə, həqiqətə və kamilliyə can atmasının simvoludur.

Məgər hər bir insan bir səhvin, bir anlaşılmazlığın bəhəri deyilmə? Məgər o, dünyaya gələn kimi məhbəsə düşürmü? İnsan öz fərdiliyinin barmaqlıqlı pəncərəsindən xarici amillərin qala divarlarına o anadək ümidsizcəsinə baxır ki, ölüm onu vətəninə qayıtmağa, azadlığına qovuşmağa çağırırsın...

Qısqanclıq güclü hissdır, o, insanı hərəkətə sövq edir – səhv də olsa belə, onun bütün vücudunu saran, ruhunu azad edən hərəkətə.

Keçmişini bayram etmək bugününe və sabahına sevinəndə xoş olur.

47

2016

Çox qorxanda, hər şey elə də pis alınmır, amma elə ki, pis bir şey göz-ləmirsen, bəla başından əskilməyəcək.

İnsan xeyir və məhəbbət naminə icazə verməməlidir ki, fikirlərinə ölüm hakim kəsilsin.

Xoşbəxtliyin zahiri, gözlə görünən, yaxud hisslə duyulan əlamətləri və rəmləri o vaxt bəlli olur ki, hər şey artıq enişə doğru gedir. Bu əlamətləri gözlə görmək üçün zaman gərəkdir. Bu məqam sönmüş ulduzları xatırladır. Axı bizim getdikcə parlayan ulduzun həmin an sönməkdə, öləməkdə olduğundan, bəlkə də artıq söndüyündən xəbərimiz olmur.

Hərdən insan ruhdan elə düşür ki, adətən, onu incidən, narazılıq doğuran şeylər qəflətən sonu görünməyən qəm-qüssə gətirir.

Kim günaha rəvac verirsə, öz hərəkəti ilə xeyiri təhqir edir.

Sənətkarın hadisələrə baxışı fərqlidi – o daha soyuqqanlı və daha ehtiraslıdır.

Yalnız gözəllik sevgiyə layiqdir və eyni zamanda gözlə görünəndir; o, ruhi aləmə məxsus olan, hisslərimizlə yeganə qavradığımız və hisslərimizə görə də dözə bildiyimiz bir şeydir.

Nəyiksə, nə bacarıqsızsa, nəyimiz varsa, bizə boz-bulanıq, maraqsız gəlir; amma nə deyiliksə – ona, bizim ola bilmədiyimizə sonradan ən azı nifrətə çevrilmək qorxusundan sevgiyə dönən bir qibətə ilə baxırıq.

İnsanları yalnız ölüm bizim əzablarımıza hörmət qoymağa məcbur edir; o, bizim ən miskin naxoşluğumuzu da nəcibləşdirir.

Xeyallarla yox, ilhamla şair olursan.

Əxlaq, heç şübhəsiz, həyatda ən mühüm amil; bəlkə də lap həyatın dayağıdır.

Bizim bütün arzu və hərəkətlərimiz sinirlərimizin sözlə müəyyən edə bilmədiyimiz bəlli ehtiyaclarından doğur.

İnsanın cavanlığı, qocalığı – özünü necə hiss etməsinə bağlıdır.

İnsan başqası barəsində fikir yürüdə bilənədək ona hörmət edib, sevə bilər; məhəbbət əzabı isə kifayət qədər bilgi sahibi olmamağın nəticəsidir.

ZAHİD SARITORPAQ

1957-ci ildə Şamaxı şəhərində doğulub. Moskvada M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun poeziya şöbəsini bitirib. "Üfürülmüş çırağın ruhu", "Tək işığın haləsi" şeirlər kitabının, "Əlifba bayramında qətl", "Dərdin sarı çəpkəni", "Kül" romanlarının müəllifidir.

Şeir

Qapandı gözlerim. Ölməmişəm. Yox.
Kimdisə nahaqdan çırpır dizinə.
Yox... Ağlayan yoxdu. Yağışdı yağır
Açın pəncərəmi yağış səsinə...

Yox... Yağış da deyil. Quşlardı,
göydən
tənəkə damlara tökülür... qonur...
Quşlar da deyil heç...
Açdım gözümü...
Söndürün şamları... Şeir oxunur...

Yol

Bu soyuq daş hücrənin
yolları çoxdan bağlıdı.
Qıfılsız olan göyün üzüdü birçə
onu da ayrılıq tutub.
Pərvanənin cüt qanadı
Tanrı yazanı nə bilir? –
birini od yandıranda
o biri diriykən ölür elə...

Köç

Palçıqdan bir quş düzəltdim,
ha can verdim dirilmədi.
Taxtadan qılinc qurşadım
heç qınından siyilmədi.

Qapını döydülər qalxdım,
xoş bir qaranlığa çıxdım.
Bir səs gəldi: “tərpən, vaxtdı...”
Getdim... daha görünmədim.

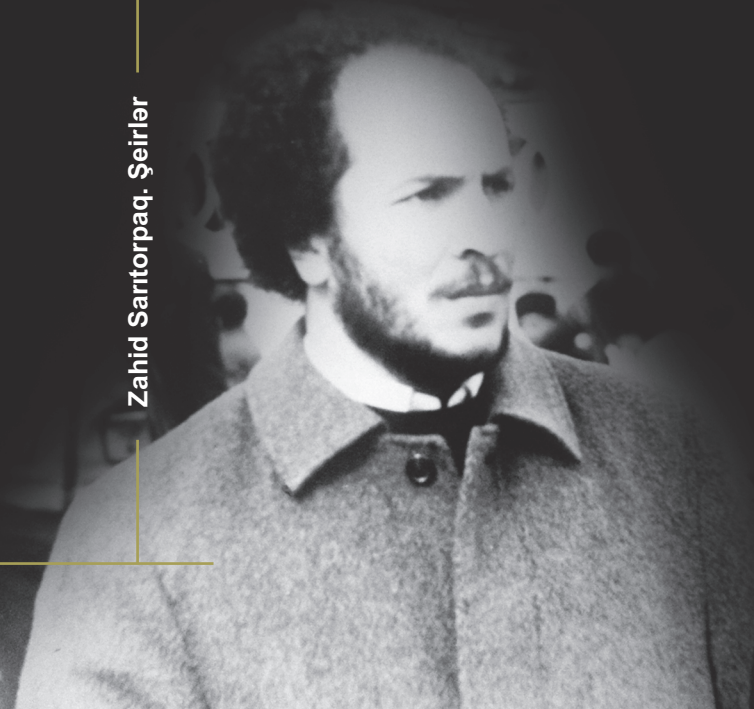
Taxt

Bütün taxtların ucası
bu taxta tabutdu ki var.
Bu şahlıq çəkir hamını
üzündə şeytan tükü var.

Hamının şah olan günü
hamının ölen günüdür.
Ölən günü çiynimizdə
diri bir şahlıq yükü var.

Açar

Bir Ağ Yaylığın üstə
bir sıxma Yurd Torpağı.
O torpağın üstündə
bir Göyərçin Ölüsü.
O göyərçin ölüsünün
bir qanadı ucunda paslı bir Qıfıl,
bir qanadı ucunda bir gülöyşə Nar –
Bu mənim Sirrim, Taleyim...
Dərgahlara daşımağa
bundan başqa nəyim var?..

Yük

Üzölmüş payızı alır çiyinö,
Salır budaqlardan bir fani rüzgar.
...Burda sevgilörin sabahı yoxdu,
Burda görüşlər var, ayrılıqlar var...

Burda külöklörin mayası ahdan,
yaşılı yandırır, sarını tökür.
Gölir qismətimiz bir olan haqdan,
Gücünö görödi hamının yükü...

Son

Çıxdı sinədən son nəfəs,
üzölmüş can azad oldu.
Elə bil ki, bir dəstə quş
qışdan çıxıb yazda doldu.

Gül budaqdan qopub getdi
Ruh da gülə hopub getdi.
Fələk canı qapıb getdi
nə "al!" oldu, nə "sat!" oldu.

Külökli qaranlıq

Çırpınır pəncərəmdə
bir külökli qaranlıq
caynağından asılmış
bir quş kimi çırpınır.
Nə zölməti çökdürür
şamın ölgün işığı,
Nə də ki, pəncərənin
titrək aynası sınıır.

Yellənir boz tavanda
hisli hörümçək toru,

Köhne, tozlu güzgüdə
çatlamış kimsəsizlik.
Ya biz doğulmamışıq,
ya ömür çoxdan keçib,
Bu çarəsiz yoxluğa
ağlayır kimsə gizli.

Kimse gizli ağlayır...
biz yenə də susuruq...
Koruq, kırıq, bilmirəm,
bəlke də lap biz lalıq.
Biz Tanrıya uzanan əllərə sarı gələn
ya mübarək bir cavab,
ya cavabsız sualıq.

Çağırış

Yağışın nəfəsi kəsilir qəfil,
Astdan döyülür dəmir darvaza.
İslaq qaranlıqda bir səs büdrəyir:
“Dur gəl aç qapını, a yazı yazan...”

Hər gecə beləcə susub oturur,
Əli də titrəmir, rəngi də qaçmır.
Bu sirlə qapını nə zamandı ki,
Döyən döyüb durur,
açansa açmır...

Soyuq

Bu qış göylərinin qar uçqunları,
Dünyanı dar görüb nə deyir axı?
Kimə başa salır, kimə öyrədir,
Hardan qayıtmağı, hara yağmağı?

O yuxusuz işıq neyləyir məni?
Ona ki nə bir ah, nə bir əl yetir.
İçindən buz tutmuş bir pəncərəni
Çöldən niyə döyüm?
Xeyiri nədir?..

Yuxusuzluq

Mərmər döşəmədə qədəhlər sınıb,
Kəndirlər yellənir tavanda bomboş.
Başını sinəmin divarlarına
döyməkdən key olub bu ağrı sərxoş...

Atsız arabanın son sənişini
bəzib gözləməkdən, yatıb bu axşam.
Yenə yuxusundan bir kölgə keçir,
bir əlində qılınc,
bir əlində şam...

Unudulur

Vaqif Bayatlı Odərə

Unudulur...
Ana südünün dadı kimi yaddan çıxır
qanımıza yeriyən sevgilər...

Bələkdəki körpələr
gündə bir yol da olsa
qanadsız doğulduqlarına ağlayırlar,
ağlayırlar torpağa düşənəcən...

Deyirlər,
atlar ömürləri boyu
bircə dəfə də olsun
dərli gözlərini qaldırıb
göy üzünə baxmırlar...
Amma ölümqabağı
uzun-uzadı baxırlar
mavi dərinliklərə –
baxırlar torpağa çökənəcən...

Bəzən bir qara-qorxu kimi
doldurur ruhumuzu
dünyanı qəfildən tanımaq qəmi.

Hər şeyi bilincə
qanı damarında qərib olur,
sevgisi qanında qərib olur,
sevdiyi sevgisində qərib olur adamın.

Deyirlər qayıdacağıq,
qayıdacağıq atıb getdiklərimizə,
sevib unutduqlarımıza,
unudub ötdüklərimizə...

Vida Günü
torpaq əvəzinə
mavi sonsuzluqlara
yıxılacağıq üzüqoylu...

Qayıdacağıq deyirlər,
Qanımıza yeriyan sevgilər
Ana südünün dadı kimi

yaddan çıxır...

...Bəlkə də qayıdacağıq,
dördəlli tutun torpağı...

Quşlar oxusun

Quşlar oxusun, oxusun...
Onsuz da bu haqq yolunda,
mehrimizi nəyə salsaq,
sonunda aldanış durur...
Kimə övliya söyləsək,
dilində bir qəmli hökm,
içində yalvarış durur...
Gedənlər gedir uzağa,
gələr, gəlməz, – Tanrı bilir
Tanrı bilir gedər, getməz, –
gələnlər uzaqdan gəlir...

Sındırılmış budaqların eşqinə,
«Haqq! Haqq!» deyən
dodaqların eşqinə,
Yenib qonsun baxtımızın köşkünə,
oxusun, oxusun quşlar...

Quşlar oxusun, oxusun...
onsuz da bu dünyada
ancaq qanadı olanların nəğmələri
haqdan gəlir...

Heç nə bilinmir, heç nə...

Heç nə bilinmir, heç nə...
Adamlar gedir – ağaclar qalır,
ağaclar gedir – quşlar qalır,
ya da elə əksinə...

Heç nə bilinmir, heç nə...
Nə əvvəldi, nə də son,
nə dinən var, nə susan,
getmək gəlməkdən asan,
ya da elə əksinə...

Heç nə... heç nə bu gecə...
Gecəyə,
yurd güllərinə,
ulduzlara,
küləyə,
Bu gecədən keçib gedən
tale adlı hər şeyə,
bir kədərli nəğmə kimi
oxuyur bizi ruhumuz –
ya da elə əksinə...

Tək sevgidən savayı,
heç nə bilinmir, heç nə...

Necə bilirsən

Necə bilirsən,
doğrudanmı, yiyəsiz ocaqların külü
heç vaxt qarışmır torpaqlara?
Doğrudanmı, ahlı günlərdə
sovrulurlar gecələrin üzünə,
və gözləri tutulmuş ulduzlar
qaranlıqların içiylə
baş alıb gedirlər əlhavasına

Necə bilirsən
 bu gün bir kimsəsizdən qalan cığır
 sabah hökmən başqa bir kimsəsizin
 bəxtinəmi çıxır?
 Yoxsa, açılıb tökülür daha
 tale dediyimizin dürlü sirləri?

Yoxsa mən inanmalıyam,
 inanmalıyam ki,
 ilk dəfə dünyada
 çiyini bir tabuta dirənənecən
 böyüyür kişinin boyu-buxunu?
 ...Necə bilirsən?

Ömür deyil ulduzların işığı

Ömür deyil ulduzların işığı...
 Yuxu deyil çiçəklərin qoxusu...
 Olsa, olsa bir sehrlı vidadır,
 dinir məndə tənhalığın ağısı...

Mən susuram,
 mən susuram...
 Sonsuzluqdan səslər dönür...

Mən yumuram gözlərimi,
 mən yumuram gözlərimi...
 Uçuq divarlar üstünə
 yorğun göyərçinlər qonur...
 Daş dililə, quş dililə
 qaytarır fələk duamı...

Görəsən, nə vaxt biləcəyik,
 sürdüyümüz ömür
 kimin yuxusunun davamıdır,
 gördüyümüz yuxu
 kimin ömrünün davamı...

Adını bir parça daşa yazdılar

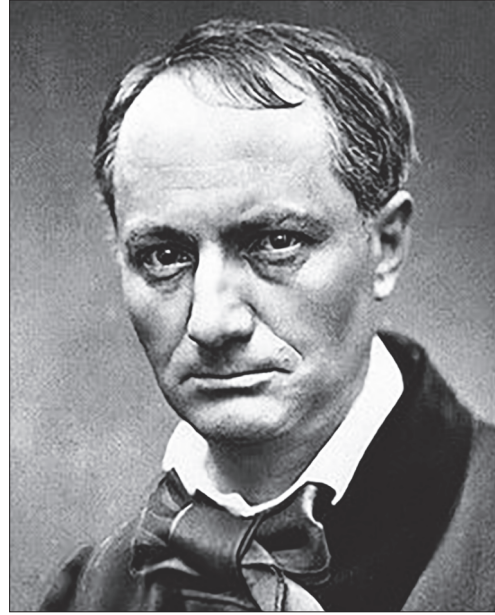
Adını bir parça daşa yazdılar...
 O gündən,
 çiçəklər səndən yuxarıda qaldı...
 Səndən yuxarıda qaldı ağaclar...
 Günəş səndən yuxarıda qaldı...
 Səndən yuxarıda qaldı bu dünya...

O gündən,
 çıldır-çıldır ulduzların altında,
 küləyin, yağışın, qarın altında,
 bir parça daşın qara günü başladı.
 "Qara günə daş düşəydi!" – deyərdin,
 qara gün də daşlandı yavaş-yavaş;
 dost-tanışın ürəyində
 qəmin getdi yuxuya.
 Təkcə bir qadının saçlarını
 ağarınca yudu,
 alnını, üz-gözünü
 şırım-şırım səngərləyib
 gizləndi sənsizlik...
 Səndən yuxarıda qaldı bu dünya –
 çiçəklər, ağaclar, günəş, o qadın...
 ...Adını bir parça daşa yazdılar –
 adın səndən yuxarıda qaldı...

MƏŞHURLARIN SEVGİ MƏKTUBLARI

ŞARL BODLER

Şarl Bodler (1821-1867) – şair, modernizm və estetizm ədəbi cərəyanlarının banisi. Ahıl çağlarında kübar təbəqəyə mənsub olan xanım Sabatyeni sevib. 1850-ci illərin ortalarında o, aktrisa Mari Dobrenlə çox da uzun sürməyən sevgi macərəsı yaşayıb.

BODLER – XANIM MARI

1852-ci il

Madam, xeyli vaxtdı ürəyim sizin fərağınızla alışıb yanır. Məni məftun eləyən o gözəl gözlərinizi bir daha görə biləcəyəmmi? Bu, mənimçün çox əhəmiyyətli məsələdir, çünki sizin yoxluğunuz qəlbimdə dərin bir boşluq yaradır. Biçarə aşiqinizə bu rəvamı?

Biləndə ki, rəssama poza verməkdən imtina eləmişiniz və istəmədən bu qərarınıza mən səbəb olmuşam – qərribə kədər hissindən ürəyim sıxıldı.

Sizə yazmaq istəyirdim, hərçənd məktub yazmağın tərəfdarı deyiləm və hər məktubdan sonra peşman oluram. Amma mən heç nəylə risk eləmirəm, çünki ömürlük sizə təslim olmağa qərar vermişəm.

Bilirsinizmi ki, cümə axşamı bizim aramızda olan uzun söhbət necə qərribə təəssürat yaratdı? Söhbətin nəticəsi məni başqa ovqata köklədi və bu məktubu yazmağa məcbur elədi.

“Sizi sevirəm” deyib, yalvaran aşiq və cavabında “Sizi sevməkmi? Mən? Heç vaxt! Mən yalnız bir nəfəri sevmişəm. Ondən sonra həyatıma girən hər bir kəs bəxtindən küssün. Çünki ona laqeydlikdən, nifrətdən başqa heç nə vəd edə bilmərəm”, – deyə cavab verən qadın. Və həmin kişi sizin gözlərinizə birçə dəfə baxa bilmək zövqündən məhrum olmağcün, sizin başqasından danışmanıza, istisnasız olaraq yalnız ona məftun olmağınıza, ancaq onu düşünmənzə dözü, buna imkan verir. Bütün bu etirafların nəticəsi məndə çox qərribə bir hiss yaratdı. İndi siz mənimçün yalnız arzuolunan qadın deyilsiz, həm də gerçəyi söylədiyinə görə, ehtirasına, dürüstlüyünə, gəncliyinə, sədaqətinə görə sevlməyə layiq qadınsınız.

Bütün bu etiraflar məndə qərribə bir hissiyyat yaratdı. O qədər qərarlı idiniz ki, sizə tabe olmaqdan başqa çarəm qalmamışdı. Siz çox

şeydə qalib gəldiniz – zira, mənə hörmət və dərin ehtiram hissi aşılıdınız. Hər zaman belə qalın və sizi belə gözəl, xoşbəxt eləyən bu şövqünüzü qoruyub saxlayın.

Yalvarıram sizə, yenə gəlin. Öz hisslərimə hakim olmağa çalışacağam, daha həlim, daha ədəbli olacağam. Mən sizə azyaşlı qızları daha çox bəyəndiyimi söyləyərkən nifrətinizə layiq idim. Amma bilin ki, yalan deyirdim. Ah, əgər bilsəydiniz, o gecə siz nə qədər əsrarəngiz görünürdünüz. Sizə mədhiyələr yağdırmaq niyyətində deyiləm. Bu, çox bayağı səslənərdi. Sizin gözləriniz, dodaqlarınız, bütün varlığınız – öz coşqusunu, ehtirasıyla gözlərimin önündən keçir və bunun dönüşü olmadığını hiss eləyirəm.

Yenə də gəlin, diz çöküb yalvarıram sizə, lütfən gəlin. Demirəm ki, qarşınızda duyğusuz bir adam görəcəksiniz. Amma xəyallarımın sizin o zərif çiyinlərinizin, o gözəl əllərinizin, bütün həyatınızı əks etdirən gözlərinizin, füsunkar əndamınızın ətrafında dolaşmasını qadağan edə bilməzsiniz.

Haşa! Bilirəm ki, bunu eləmək iqtidarında deyilsiniz. Amma arxayın olun, mən sizə pərəstiş edirəm və sizi peşman eləmək istəmirəm. Sizin çöhrənizi hər zaman işıqlı, məsud, bəxtiyar görmək istərəm. Siz mənimçün həyatın özünü təcəssüm etdirirsiniz və bu, təkçə ani jestlərinizlə, davranışınızla,

coşqun təbiətinizlə bağlı deyil, həm də şairin qəlbini ölümsüz sevgiyə alovlandırma bilən gözlərinizlə də bağlıdır. Sizə olan hədsiz sevgimi, gözəlliyinizə verdiyim dəyəri izhar eləməyə sözlərimin gücü yetmir. Bu gözəlliyi sizin bir-birinə uymayan, amma eyni zamanda, bir-birinə mane olmayan cazibəniz tamamlayır – saf uşaq cazibəsi və qadın cazibəsi.

Ey afət! İnanın ki, bütün bunları səmimi-qəlbədən deyirəm. Siz pərəstişə layiqsiniz və mən bütün varlığımla sizə aşiqəm. Ruhuma hakim kəsilən dərin ehtiram qəlbimi əbədi olaraq sizə bağlayıb. Siz artıq mənə güc verən sehrlili bir qüvvəyə çevrilmişiniz və bunu dəyişməyə sizin iradəniniz belə gücü yetməz.

Sizi sevirəm, Mariya – bu şəxsizdir. Sizə olan sevgim bir mömin bəndənin Allaha olan sevgisi qədər pak və təmizdi. Buna görə də bu sirlili və mənəvi pərəstişi, qəlbimi sizə birləşdirən bu saf, təmiz və incə bağlılığı dünyəvi adla çağırmayın. Çünki bu, sizin istəyinizin əksinə, mümkürlük olardı. Mən ölü idim, siz mənim cansız ruhumu diriltiniz.

Ah, bir bilsəydiniz, sizə necə minnətdaram! Sizin mələk simanızda, müqəddəs baxışlarınızda xoşbəxtliyimi tapdım. Sizin gözləriniz mənə ən zərif, incə duyğulardan zövq almaq bacarığını öyrətdi. Bu gündən mənim yeganə kraliçam, məhəbbətim və gözəllik ilahəmsiniz. Siz artıq mənəvi mahiyyətini dəyişmiş ruhumun bir parçasısınız.

Sizin vasitənizlə mən qüdrətli və güclü ola bilirəm. Petrarka kimi mən də öz Lauramı əbədləşdirəcəyəm. Mənim xilaskarım, ilham perim, Madonnam olun və məni zövq alacağım ən gözəl yolla aparın.

Lütf edib mənə, heç olmasa, bir sözlə cavab verin, heç olmasa, bircə sözlə. Hər kəsin həyatında tərəddüdü və qərarlı günlər olur. Elə günlərdə dostluq ifadə eləyən bir baxış, bir parça məktub insanı çılğınlığın və ya igidliyin bir addımlığına qədər apara bilər. İnanın ki, indi mən həmin vəziyyətdəyəm. Sizin bircə kəlməniz mənimçün sitayiş edib əbədləşdirəcəyim müqəddəsim, qibləgahım olacaq. Ah, kaş ki, sizi nə qədər sevdiyimi

biləydiniz! Qarşınızda diz çöküb, ayaqlarınıza əylirəm, bir söz deyir mənə, bircə söz... Hey-hat! Siz o sözü deməyəcəksiniz.

Xoşbəxtədi, min kərə xoşbəxtədi o kəs ki, hamının arasından məhz sizi, sizin kimi zərif, gözəl, ağılı, dərrakəsi, qəlbi, bacarığı ilə daha cazibədar olan bir xanımı seçib. Bu məziyyətlərinizə görə heç bir qadın sizi əvəzləyə bilməz. Sizdən görüş istəməyə cəsaretim çatmır, bilirəm ki, etiraz edəcəksiniz. Mən gözləməyə üstünlük verirəm.

Mən illərlə gözləyəcəyəm. Və o zaman görəndə ki, sizi necə zərif duyğularla, fədakarlıqla sevirəm, sizə necə dəyər verirəm, onda bir vaxtlar mənə qarşı nə qədər mərhəmətsiz olduğunuzu yadınıza salacaq, yanlış davrandığınızı etiraf edəcəksiniz.

Hər nə olur-olsun, mən sevdiyimin, sitayiş edib göylərə qaldırdığım bütümün mənə rəva gördüyü tənələri, ondan gələn zərbələri dəf etmək haqqını özümdə tapmıram. Siz məni rədd etməyi sevirsiniz, mənə – sizi sevməyi.

Cite d'Orleans (Orlean şəhəri) 9 may 1853, bazar ertəsi

Ey gözəl afət! Hisslərimi ağ varağa köçürüb sizə göndərdiyim bu vəzni bəlli olmayan şer parçasına görə min kərə üzr istəyirəm. Amma neyləyim, üreyimlə bacarmıram. Bu anda mən də uşaq kimi, xəstə kimi xudpəsəndəm. Mən əzab çəkəndə ən çox sevdiyim insanları düşünürəm. Sizin haqqınızda isə, demək olar, hər an düşünürəm. Düşündükcə də fikirlərim qafiyələnir, süzülüb misralara çevrilir. Şeir hazır olanda isə, onu mənə yazdıran gözələ göstərməyə hünərim çatmır. O anda gülünc görünməkdən qorxan adam kimi – gülünc olmaq qorxusu sevgidəmi cəm olub, ya rəbb? – gizlənmək istəyirəm.

Əmin olun ki, sizə sevgimi son dəfə izhar eləyirəm. Amma əgər sizə olan sonsuz rəğbətəm sizinlə ilk kəlmə kəsdiyim ana qədər olduğu kimi davam eləsə, demək, bu yolda birlikdə saç ağardacağıq.

Dediklərim sizə hər nə qədər boş, mənasız görünsə də, bilin ki, bu dünyada sizin insafsızcasına əyləndiyiniz və buna rəğmən rəsminizi əbədi olaraq divarlarına həkk eləmiş bir ürək var.

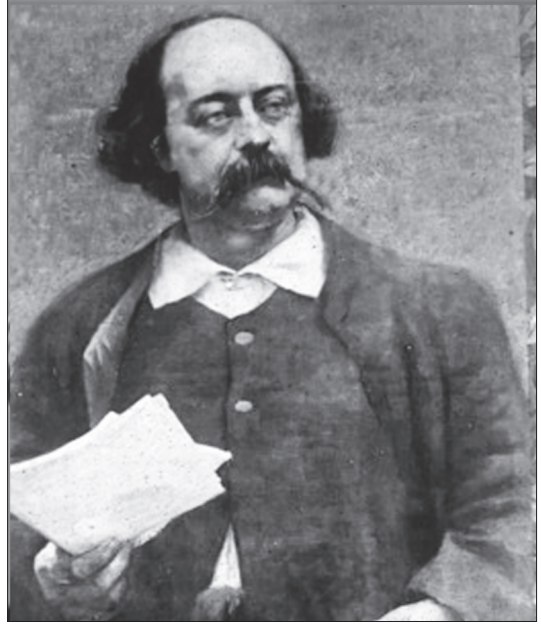
Une fois, une seule, aimable et bonne femme

A mon bras votre bras poli.
(Gözəl, mehriban qadın,
O hamar əlləriniz bir dəfə,
bircə dəfə keşmə əlimdə ola).

16 fevral 1854, cümə axşamı

Bilmirəm qadınlar təzim haqqında nə düşünürlər. Zira bu təzimin əsas səbəbkarları çox zaman onlar özleridir. Bəziləri deyir ki, qadınlar buna təbii baxırlar. Digərləri isə düşünür ki, qadınlar təzim edənlərlə əylənir, ürəyində onlara gülürlər. Qarşısında təzim edən kişilərə münasibətdə qadınları şöhrətpərəstlərə və ədəbsizlərə bölmək olar. Mənə gəlincə, hesab edirəm ki, kişini öz qarşısında təzim etməyə məcbur edən hər bir qadın ona bəxş edilən xoş təəssüratla, cəzbedici təsirlə qürur duymalıdır. Mən də nə vaxtsa bu yüksək etimada layiq görüləcəyəm, ruhuma hakim kəsilən, qəlbimə, beynimə əbədiyyən həkk olunan gözəlliyinizin nur saçan işığından payıma zərrəcə ümid közertisi düşəcəkmə, bilmirəm. Hələlikse, xoşbəxtəm, ona görə ki, sevginin heç bir zaman ideallaşıra biləcəyim qədər təmənnəsiz olmadığını bilirəm. Mən sizi qəlbimin dərinliklərində bax belə sevirəm və mənə dərin ehtiram aşıl原因 bu sevgini hər zaman gizli tutacağam.

*Que diras-tu, ce soir, pauvre ame solitaire,
Que diras-tu, mon coeur, coeur autrefois fietri
(Nə deyəcəksən bu axşam ey miskin,
tənha könül,
Nə deyəcəksən axı bir vaxtlar solğun qəlbim)*

Gustav Flober (1821-1880), təbiətən çox qapalı, qaradınməz, həyatın “burjuaziyası” adlandırdığı sənəti və yaradıcılığı hər şeydən üstün tutan məşhur fransız romançısı. 1856-cı ildə çap etdirdiyi “Madam Bovari” romanı dünya ədəbiyyatının incilərindən sayılır. Kübar cəmiyyətin ən gözəl xanımlarından biri, yazıçı Luiza Koleyə qarşı güclü sevgi hissləri yaşayıb. Bu hisslər fasilələrlə səkkiz il davam edib. Onların tanışlığı isə 1846-cı ildə baş tutub.

FLOBER – XANIM X

7 avqust 1846-cı il

Bir-birimizi sevdiyimizi etiraf etdiyimiz gündən, yəqin, özündən soruşursan ki, niyə etirafıma “əbədi” sözünü əlavə eləməkdə bu qədər qərarlıyam. Çünki mən gələcəyi görəəm, bir də ona görə ki, ümumiyyətlə, mən antitezlərə meyilliyəm. Məsələn, uşaq görəndə, dərhal onun qocalacağını düşünürəm, beşik isə mənə qəbri xatırladır. Qadına baxanda gözümün qarşısında onun skeleti canlanır. Ürəkəçan mənzərələr mənə kədər hissi yaradır, kədərsə daha az təsir edir...

Ürəyimin dərinliklərində o qədər əzab çəkirəm ki, göz yaşlarına gücüm qalmır. Oxuduqlarım mənimçün gerçək əzabdan ağır işgəncədir. Mənim ailəm olanda daha çox onun olmamasını arzulayardım; düşünərdim ki, belədə mən azad olar, Çinə və ya vəhşilərin yaşadığı yerlərə gedərdim. İndi isə ailəmin olmamasına təəssüflənir və həmin o ailənin hələ də evimin divarlarından asılı qalan kölgəsinə qısılıram. Başqaları sənin sevgindən qürur duyardılar, bu sevgi aşiqin şöhrətpərəstlik duyğusunu, eqoizmini məmnun edərdi. Mənimse qəlbim sıxılır, ehtiras anlarında düşündükcə ki, o məni sevir, mən də onu, elə bilirəm mən daha az sevirəm. Əgər o məni yaxşı tanısaydı, indi axıtdığı qədər göz yaşını tökməzdi.

Sənə elə gəlir ki, həmişə, hər zaman məni sevəcəksən! Bir insanın dilində bu sözlər necə də özündənrazi səslənir. Axı sən də mənim kimi əvvəllər də sevmişdin, elə deyil? Yadına sal, onda da “əbədi” demişdin. Bilirəm, mən zalımlıq edirəm, səni incidirəm. Amma, mənə, çoxları kimi bu xoşbəxtlik hissini bilə-bilə şişirdib, sonra daha çox əzab çəkməyinə yol açmaqdan, səni bu başdan kədərləndirməyim daha yaxşıdır. Kim bilir, bəlkə bu gün cəsarət edib sənə qarşı belə nəzakətsiz davrandığıma görə, nə zamansa mənə minnətdar olacaqsan.

Ah, əgər sən Parisdə yaşasan və mən bütün günümü sənin yanında keçirsəm, qorxmadan özümü bu hisslərin ixtiyarına buraxardım. Amma biz bir-birimizdən çox uzaqdayıq və gec-gec görüşməyə məhkumuq. Dəhşətə bax ki, azacıq da ümid yoxdur, amma neyləmək olar? Heç cür başa düşürəm, səndən necə ayrıldım. Amma mən beləyəm, bu mənim miskin təbiətimə xas olan keyfiyyətdir. Əgər sən məni sevməsəydin, öldürdüm. İndi sən məni sevirsən, mənə öz hisslərimi soyutmağa çalışıram. Mən sənənin həyatında miskin, çarəsiz sahillərə sərnilik gətirən axar çay yox, o sahilləri viran edəcək coşqun dalğa olmaq istəyirəm. Məni hər xatırladığımda istəyirəm ruhunda həyəcan, dodağında təbəssüm yaransın. Lənətləmə

məni, Allah eşqinə! Mən yalnız birinə şiddətli eşqlə bağlansam, onda səni unudaram. Sənə bir ömür boyu uğur arzulayıram. Sənənin simanı hər zaman poeziya və zəriflik haləsi kimi mənim ətrafımı çevrələyəcək.

Bu ay yanına gələcəyəm və bütün günü sənənlə keçirəcəyəm. Məktubundakı bir-neçə sətərə aydınlıq gətirməliyəm. O sətirlərdən belə başa düşürəm ki, mənimlə bağlı illüziyalar yaratmışsın. Səni bu yanlış düşüncələr içində qoymaq mənim tərəfimdən cəsarətsizlik olardı, bunu isə özümə bağışlamaram.

Kim nə deyir-desin, ürəyimin dərinliklərində mən oyunbazam. Uşaqlıq və gənclik illərimdə səhnəyə böyük həvəsim vardı. Bəlkə çox kasıb ailədə doğulsaydım, böyük aktyor olardım. Elə indinin özündə də quruluşu, mizanı sevirəm, tək gözəl olsun, başqa bir şey istəmirəm. Həddən artıq çılgın və hər şey haqqında birmənalı düşünən qadınlar, bu gözəllikdən mütəəssir olmaq hissindən məhrumdurlar. Onlara hər zaman səbəb və məqsəd lazımdır. Mən qızıldan da, saxta bərbəkədən də eyni zövq alıram. Zahirə gözəlliyin yaratdığı poeziya mənim üçün daha yüksəkdedir, mənə, onda kədər var. Bu dünyada mənimçün ancaq gözəl şeirlər, ahəngdar danışıq, gözəl qürub çağı, ay işığı, koloritli rəsmlər, antik mərmər, ifadəli üz var – qalanı boş şeydi.

Qəfəsdəki quşlar kölə həyatı yaşayan insanlar kimi, mənə dərin bir kədər hissi yaradır. Siyasətdə qəbul elədiyim yeganə şey üsyandı. Qəzavü-qədərə inanan birisi kimi düşünürəm ki, insanlığın tərəqqisi yolunda bizim əlimizdən gələni edib-etməməyimizin heç bir fərqi olmayacaq. Tərəqqiyə gəlincə, mən dumanlı ideyaları çətin qəbul eləyirəm. O mövzuda ortaya çıxan bütün düşüncələr ürəyimi sıxır. Müasir tiranlığa nifrət edirəm. Çünki o, özlüyündə səfeh bir şeydi, zəifdi, ürkəkdi. Amma qədim dövrlərin tiraniyası qarşısında baş əyir, orda yer üzündə mövcud olmuş insanın ən gözəl keyfiyyətlərini görürəm. Mən hər şeydən əvvəl fantaziya adamıyam, bəzən şıltaq, bəzən erköyün, bəzən də dəmdəməki adam.

Nə vaxtsa bu yerlərdən uzaqlara gedəcəyəm və heç kim mənim haqqımda eşitməyəcək. Və cismani sevgidə, adətən, kişilərə toxunan, mənimçünsə ikinci dərəcəli olan məsələni başqa şeylərdən ayırmışam. Bir dəfə sənin V. ilə bu məsələni necə məsxərəyə qoyduğuna fikir verdim. Axı bu mənim tarixçəmdi. Sən sevdiyim yeganə qadınsan.

9 avqust 1846-cı il. Şənbədən bazara keçən gecə

Səma aydın, Ay şəfəq saçır. Dənizçilərin oxuduğu nəğmə uzaqdan axıb qulağıma dolur. Bir əlcə bulud yoxdu, heç meh də əsmir. Zülmətin kölgəsində qaraya çalan çay ay işığında gümüş kimi bərq vurur. Pərvanələr şamın ətrafında dolanır. Gecənin ətri açıq pəncərədən otağıma dolur. İndi yatırsanmı? Bəlkə pəncərənin qarşısında dayanıb şirin xəyallara dalmısan? Sənin xəyalınla yaşayan adam haqqında heç düşünürsənmi? Sənin xəyalların nə rəngdədi?

Görüşümüzədən bir həftə keçib. Məni həmin gündən hansı uçurum ayırır. O əvəzsiz dəqiqələr kimlərcünsə gəlmiş – keçmiş zaman kimi ötüb keçir. Bizimsə qəlbimizi o nəşəli anların saçdığı şəfəq hər zaman nurlandıracaq. Nə gözəldi qəlbimizi rıqqətə gətirən o sevinc, elə deyilmi, ey mənim zavallı dostum?

Mən qayıdacağam, özü də tezliklə. Çünki daim səni düşünürəm, daim sənin gül camalını, ağ buxağını, zərif çiyinlərini xəyalımda canlandırırım. Səsinin o ehtiraslı, sehrli cingiltisi elə hey qulağımdadı. Sənə ən çox səsinə sevdiyimi demişdimmi?

Bu gün səhər bir saatdan artıq sahilə dayanıb poçtalyonu gözləmişəm. Bu gün nəse gecikdi. Bu qırmızı yaxalıqlı səfeh heç özü də bilmədən neçə-neçə ürəyi həyəcanla döyünməyə məcbur edir. Belə zərif duyğularla yazdığın məktuba görə təşəkkür edirəm, amma məni belə sevmə, mənə bu dərəcədə güclü bağlanma, belə elədikcə məni daha çox

kədərləndirirsən. Qoy mən səni sevim. Məgər bilmirsənmi ki, bu cür şiddətli sevgi hər iki tərəfə bədbəxtlik gətirir? Bu, eynən ona bənzəyir ki, əzizləmə-əzizləmə bəslənən uşaq körpə ikən, bu şəfqətdən doymadan ölür. Həyat xoşbəxtliyi belə dəhşətli dərəcədə yaşamaq üçün verilməyib bizə və kim ki, ona can atır, cəzalanır.

Dünən anam bütün günü qorxunc qarabasmalar yaşadı. Mən onun yanında idim. Sən bu yükü tək çəkməyin nə qədər ağır olduğunu bilmirsən. Nə zamansa özünü çox bədbəxt hiss eləsən, bu sətirləri xatırlayarsan. Dünyada dəhşətli dərəcədə bədbəxt bir qadın var. Bu bədbəxtliyin növbəti mərhələsi ya ölümdü, ya da ağılı büsbütün itirmək. Səninlə tanış olana qədər mən də rahat idim, indi ağılımı itirmək həddinə çatmışam. Mən xüsusi istifadə üçün nəzərdə tutulmuş maşın dəqiqliyiylə yaşayırdım. Bu vaxta qədər həyatımda səssiz bir dönmə vardı və özümü anlamağa çalışırdım. Belə bir vaxtda sən gəldin həyatıma. Gəldin ki, bütün bunları barmağının ucuyla vurub yıxasan.

Qəlbimdə yatan lal dalğaları coşdurdun, içimdə fırtına yaratdın. Amma fırtına okean suları üçündür və fırtına suları həyəcana gətirəndə onlar hər tərəfə dəhşət püskürür. Bunları səni sevdiyim üçün deyirəm. Unut məni. Bacarsan, iki əlinlə ürəyindən çəkib çıxar, ayağının altına atıb tapdala ki, orada məndən qalan bütün xatirələri silib yox edəsən.

Belə. İncimə. Hər an nəse qorxunc bir şeyin baş verəcəyi duyğusu ilə yaşayıram. Bu maniə məni məhv eləyir. Hər şeyə şübhə ilə yanaşıram. Hətta öz şübhələrimə də şübhə eləyirəm. Sən məni cavan bilirsən, əslində qocayam. Mən yaşlı insanlarla maddiyyat, dünyəvi zövq haqqında çox söhbətlər eləmişəm. Hər dəfə də bu mövzuda danışanda onların işığı öləziyən gözlərinin birdən-birə necə parıldaması məni heyrətə gətirib. Mənə heyran-heyran qulaq asıb, “ah, sizin yaşınızda, ah, sizin nə yaşınızdı ki, siz, siz” deyiblər.

Əsəbi gərginliyi, fantaziyalarımı, illüziyalarımı əlimdən alsan, geriye məndən bir şey qalmaz. İnsanı həyatda yaşadan bax bunlardır.

Mən zövq üçün yaradılmamışam. Bu ifadəni pis mənada qəbul etmək lazım deyil, sadəcə, onun metafizik mahiyyətini dərk etmək gərəkdir. Həmişə deyirəm ki, sənə bədbəxtlik gətirəcəyəm, mən olmasam, həyatın daha xoş keçərdi. Bir gün gələcək, səninlə ayrılacaq (dərhal da bu fikrə qarşı qiyam edirəm). Dəli bir həsrət hissi yumruq kimi boğazıma çökəndə, ifadə edə bilməyəcəyim dərəcədə özümdən iyrenirəm. Belə vaxtlarımda sənə qarşı sonsuz bir şəfqət hiss edirəm.

İntəhasız səmadı – öz ulduzlarıyla, dənizdi – dərin sularıyla, insan qəlbidi – sonsuz göz yaşlarıyla. Təkcə elə bu keyfiyyəti onu böyük edir, yerdə qalansa bir heçdi. Bir düşün və sakit halda anlamağa çalış: düz demirəm? İnsanın bütün həyatı bir-iki xoşbəxt istisnadan ibarətdi; amma bütün bədbəxtliklər orda cəmləşə və özünü oranın sahibi kimi hiss edə bilər.

Mənə işləmədən danışsan. İşlə, sənəti sev. Sənət yer üzündəki bütün yalanlardan daha az aldadıcıdır. Onu şiddətli, ehtiraslı, fədakar bir məhəbbətlə sev. Sən buna qadirsən. Ancaq ideya ölməzdi, onsuz həyat mənasızdı. İndi daha əvvəlki rəssamlar yoxdu. O rəssamlar ki, bütün həyatları və düşüncələri gözəlliyə, orada təcəssüm olunan Allaha yetişməsi yolunda yalnız vasitəydi. Onlar üçün bu dünya yox idi, heç kim onların əzablarından xəbərdar deyildi. Onlar hər gecə dərin kədər içində yuxuya gedir və insan yaşamını qərribə bir maraqla, təəccüblə (eynən bizim qarışqa yuvasına baxdığımız kimi) seyr edirdilər.

Sən mənim bərəmdə qadın kimi mühakimə yürüdürsən. Neynim, bəxtimdənmi küsüm? Sən mənə elə aşıqsən ki, özün üçün illüziya yaratmışsan. Məni istedadlı, ağıllı, müdrik hesab eləyirsən. Mənim ən gözəl keyfiyyətlərə sahib olduğumu düşünürsən. Sən bununla mənə şöhrətpərəstlik – mən belə bir hissdən məhrum olduğumçün həmişə qürur duymuşam – yaradırsan. Bir fikir ver, gör tanışlığımızdan bəri nə qədər dəyişmişən. Sən tənqidi yanaşma qabiliyyətini itirmişən və səni sevən insanı öz gözündə böyüdü, dahi eləmişən. Amma sənə mənimlə qürur duymaq imkanı

vərə biləcək dərəcədə (zira, mən səninlə qürur duyuram və öz-özümə deyirəm: “Axı o qadın səni sevir”) dahi deyiləm.

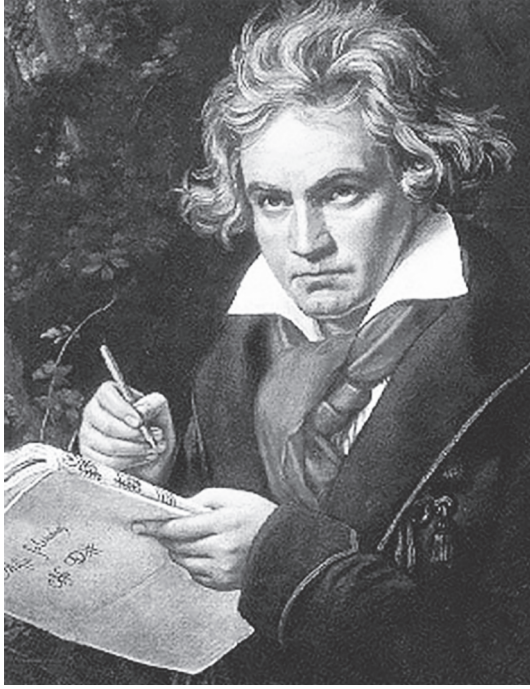
Bəli, səni vəcdə gətirib ağıladacaq gözəl əsərlər yazmaq istərdim. Pyes tamaşaya qoyardım, sən lojada oturub tamaşaçıların məni necə alqışlamalarına baxardın. Amma hər şey əksinə baş verir. Məni öz təsəvvüründə yaratdığın müqəddəs obraz zirvəsinə çatdırmaq üçün özünü çox yormursanmı?

Uşaq vaxtı hamı kimi şöhrət arzusundaydım. Bəsirət gözüm gec açıldı, amma geniş açıldı. Buna görə də oxucu kütləsinin mənədən bir sətir belə qopara bilməsi çətin oldu; bu nə-az-nə çox – düz on ildən sonra baş verdi.

Bu zəifliyimi bağışla, heç özüm də bilmirəm ki, yazdıqlarımı birinci sənə oxumağa məni həvələndirən nə oldu. Mənə bu dərəcədə hörmətlə yanaşmandan qərribə bir zövq alıram. Nə qədər çalışsam da, bu istəyimə qarşı çıxma bilmirəm. Məgər mən uğur qazanacağıma uşaqcasına əmin deyildimmi? Sənini bizi (ikimizi) bir kitabda birləşdirmək ideyanı cəlbədicidi, məni mütəəssir etdi, amma indi heç nə yazmaq istəmirəm. O əvvəl idi – həyatımın ən ecazkar dəqiqələrində and içdiyim günlərdə. Mən tamamilə təmənnəsiz, qərəzsiz, yazdıqlarımda gizli fikirlər güdmədən, gerisini qətiyyətlə düşünmədən işləyirəm. Mən axı bülbül deyiləm, bərkəndən çıxıran və heç kim dinləməsin deyə meşənin dərinliklərində gizlənən birəbitdən quşuyam. Əgər bir gün qaranlıq meşədən gün işığına çıxması olsam, əsərlərimlə silahlanıb gələcəyəm, amma buna da cəsarətim çatmır.

Artıq fantaziyam, ilhamım sönür. Sözlər məni bezdirib və əgər yazdıqlarımı hələ də saxlayırsam, bu yalnız ona görə ki, xatirələrlə əhatə olunmağı xoşlayıram; bu xatirələrin eşqinə heç köhnə paltarlarımı da satmıram, hərdən gedib onlara baxır, həmin geyimlərin təptəzə olduğu günləri və onları geyib haralara getdiyimi, nələr elədiyimi xatırlayıram.

Özünü qoru, inanıram ki, tezliklə görüşəcəyik.

Lüdviq van Bethoven (1770-1827) bu məktubları 1801-ci ildə on altı yaşlı gözəllər gözəli, qrafinya Cülyetta Quakardiya yazıb. Dahi bəstəkar özünün məşhur "Ay sonatası"nı da məhz bu gənc xanıma həsr edib. Qeyd edək ki, Bethoven ona musiqi dərsi verdiyi zaman qrafinya artıq öz gələcək əri qraf Halenberqlə nişanlı idi.

BETHOVEN – QRAFİNYA CÜLYETTA QUAKARDİ

6 iyul 1801-ci il, səhərçağı

Mələyim, həyatım, mənim ikinci "mənim". Bu səhər bir neçə söz yazıram, özü də qələmlə (sənin qələminlə). Səhərdən özümə yeni mənzil axtarmalıyam. Ah, bilsən, necə xoşagəlməz işdi, həm də indiki halda. Allahın əmri qarşısında biz bəndələr acizlik və bir halda ki, məsləhət onundu – belə dərin kədər hissənə bürünməyə nə hacət? Məgər

qurban olmadan, fədakarlıq edilmədən sevgi olurmu? Məgər sənin yalnız mənə, mənimlə bütün ruhumla sənə aid olmağımı labüd edəcək nələrsə qadirsənmi? Aman Allahım! Səni əhatə eləyən bu gözəl dünyada güc və qüvvə topla ki, dəyişməz gerçəyə qarşı dayana biləsən. Sevgi yer üzündə yeganə hissidir ki, hər şeyi tələb eləmək haqqına sahibdir və bu məsələdə sən nə hiss edirsənsə, mən də onu hiss edirəm. Amma sən bəzi şeyləri çox tez unudursan. Mən onları ikimizin də yerinə yaşamalayam.

Səfərim dəhşətli dərəcədə pis keçdi. Dünən səhərə yaxın bura gəlib çata bildim. Faytonlar az olduğu üçün araba başqa yolla hərəkət etməli oldu. Nə dəhşətli yol idi, aman Allah! Axırncı stansiyada mənə gecə yol getməməyi məsləhət gördülər, dedilər ki, yollar, meşələr təhlükəylə doludu. Amma deyilənlər mənə daha da coşdurdu. Yenə də haqlı deyildim. Bu kələ-kötür yollarda fayton qırıla bilərdi. Təcrübəli faytonçu olmasaydı, yolda qalacaqdım. Bunları bir tərəfə qoyaq və keçək başqa məsələyə. Böyük ehtimalla biz tezliklə görüşəcəyik. Və öz həyatım haqqında gəldiyim son qənaəti bu gün səninlə bölüşməyəcəyəm. Ürəyim sənə demək istədiyim sözlərlə dolub daşır. Ah, elə anlar olur ki, dilimin qəlbimdəkiləri ifadə etməyə gücü yetmədiyini hiss edirəm. Kədərilmə, gözün-könlün açılsın, yenə də mənim əvvəlki yeganə və ən qiymətli xəzinəm (çünki mən də sənin ən qiymətli xəzinənəm) ol. Başımıza gələcək sonrakı məsələlərlə qoy Allah özü məşğul olsun.

Sənin sadıq Lüqviqin

6 iyul 1801-ci il, axşamçağı

Varım -yoxum! Əzab çəkirsən, bilirəm. Ancaq indi başa düşmüşəm ki, məktubları yalnız səhər göndərmək lazımdı. Burdan K-ya poçt ancaq bazar ertəsi və cümə axşamı yollanır. Ah, indi necə əzab çəkirsən!

Mən hara getsəm, sən də mənimləsən. Səsin musiqinin ilahi ahəngi kimi hər zaman qulağımda səslənir. Sən mənimsən və buna bir an belə şübhə eləməmişəm. Məqsədimə çatmaq yolunda hər şeyə razıyam. Biz birləşəcəyik, bilirən onda həyatımız nə gözəl olacaq!!! Bəli, çox gözəl!!! Sənsiz yaşadığım həyatda mənə daim layiq olmadığım və olmaq da istəmədiyim insanların hüsnü-rəğbəti təqib edib. Bunu özüm üçün aşağılanmaq hesab edirəm; bir insanın digərinin qarşısında alçalmasını görməksə mənə üçün çox ağırdır. Özümə kənardan baxıb düşünürəm, "Mən kiməm?" Kimdi o kəs ki, onu hamı ən böyük, ən istedadlı, dahi hesab edir? Kimdi o, mahiyyəti nədi onun? Bax insan şüurunun alt qatlarında gizlənən ilahi vergi də elə bundadır. Fikirləşəndə ki, mənə məktubumu şənbə günündən tez almayacağınsa, oturub ağlayıram. Sən mənə nə qədər çox sevsən də, bil ki, mən səni daha artıq dərəcədə sevirəm. Məndən heç nəyi gizlətmə, gecən xeyrə qalsın. Mən vanna müalicəsi qəbul eləyirəm, buna görə də vaxtında yatmalıyam.

Aman Allah! Özünü eyni zamanda kiməsə bu qədər yaxın, həm də bu qədər uzaq hiss etmək nə böyük məşəqqətdir. Amma bizim sevgimiz qarşımızda açılan üfüqlərin özü qədər sonsuz, göylər qədər əzəmətlidir.

7 iyul 1801-ci il

Salam! Elə indicə yuxudan ayılmışam və gözümü açar-açmaz düşüncələrim qanadları sənə tərəf uçar, sənin ölümsüz sevginə sarı. Taleyin, qismətin bizə nə hazırladığını düşündükcə mənə gah sevinc hissi bürüyür, gah da kədər. Mən yalnız sənəylə varam, sənsiz bir heçəm. Bu səhər qərar verdim: səndən o vaxtaca uzaqda qalacağam ki, həsrətin mənə qovurub qarssın və özümü sənin qollarına atmaq üçün qanad açıb yanına uçum, bu xoşbəxtliyin ağuşunda xumarlanım. Sən mənə sədaqətəmə şübhə etmirsən, bilirəm. Səndən başqası mənə ürəyimə sahib

ola bilməz. Heç vaxt, heç vaxt!!! Allahım, axı niyə bu qədər çox sevdiyim bir kəsi tərək eləməlisən? İndi V.-də keçirdiyim həyat çox ağırdır. Sənin eşqin mənə eyni zamanda həm xoşbəxt, həm də bədbəxt edir. Mən yaşda adam, dəyişməz (yeknəsəq demək istəmədim) olmalıdı, amma bizim münasibətlərimiz bu şəkildə davam etdikcə bu mümkündürmü?

Gözəl mələyim, elə indicə xəbər tutdum ki, hər gün poçt yola düşür. Ona görə də yekunlaşdırıram ki, məktubumu tez ala biləsən. Rahat və səbirli ol, ancaq səbirli olsaq, həyatda məqsədimizə çata – qovuşa bilirik. Rahat və səbirli ol, mənə sevməkdən usanma. Bu gün də sev, sabah da. Ah, bir bilsəydin ki, səni necə dəhşətli dərəcədə görməyim gəlir. Səni, səni, səni!!! Ürəyim, canım, (bu yerdə xətt getdikcə korlanır və oxumaq çətinləşir) həyatım, salamat qal. Mənə hər zaman sevdiyim kimi sev və heç vaxt sevdiyim L-in vəfasına şübhə eləmə! Özünü, mənə, bizi əbədi olaraq sev!

Robert Şuman (1810-1856) – məşhur bəstəkar. 1840-cı ildə öz müəlliminin qızı – dəlicəsinə sevdiyi Klara Vika ilə evlənmişdi. Bu evlilik onun vokal musiqiyə olan marağı ilə üst-üstə düşür. Bir il ərzində Şuman yüzdən artıq mahnı bəstələyir. 1852-ci ildə bəstəkar ruhi xəstəliyə tutulur və dörd il sonra elə bu xəstəlikdən də vəfat edir.

ŞUMAN – KLARA VİKA

13 avqust 1837-ci il

Soruşursuz ki, nə qədər səbirli və dözümlüyəm. Dözməyə çalışıram. Amma bilin ki, dünyada çox, lap çox sevdiyini birisini uzun zaman görməyəndə, ən möhkəm iradə də bu ayrılıq qarşısında sarsılır. Mənimçünse dünyada ən qiymətli varlıq sənənsən. Mən bu barədə bəlkə min dəfə düşünmüşəm. Və hər dəfə də eyni qənaətə gəlmişəm: əgər insan bir şeyi çox istəyirsə, həmin şey onun həyat amalına çevrilir. Əgər doğum gününüzdə

(sentyabrın 13-ü) öz əlimlə yazdığım məktubu atanıza göstərməyə razısınızsa, mənə birçə kəlmə “hə” yazın. Hal-hazırda o, mənə çox yaxşı münasibət bəsləyir və məni rədd eləməz. Əgər siz mənim üçün xahiş eləsəniz, onda qəti rədd eləməz.

Ah, sizi məndən ayıran sübh şəfəqi nə qədər uzaq görünür. Ən əsası odur ki, həyat amalımıza çevirdiyimiz məqsədə çatacağıma qəlbən inanasınız. Bu məktub barədə heç kimə bir söz deməyin, yoxsa hər şeyi korlayarsınız.

Yuxarıda qeyd elədiyim “hə” barədə unutmayın. Gerek bundan əmin olam ki, fikrimizi toplayıb, gələcək haqqında düşünə biləm.

Bu məktubda yazdıklarına bütün qəlbimlə inanır, elə bu inamla da imzamı qoyuram.

Robert Şuman

KLARA VİKA – ŞUMAN

Leypsiq, 15 avqust 1837-ci il

Siz məndən birçə kəlmə “hə” eşitmək istəyirsiniz? İkiçə hərfdən ibarət olan söz bu qədərmi önəmlidir? Axı niyə mənim ifadə edə bilməyəcəyim dərəcədə ehtiraslı bir sevgiyə dolub-daşan qəlbim, var gücüylə bu sözü hayqırmasın? Mən məhz belə edirəm və qəlbim sizə əbədi olaraq “hə” pıçıldaıdır.

Qəlbimin ağrı-sızısı, gözümün qurumayan yaşı, keçirdiyim iztirablar; mən bütün bunları ağ varğa necə köçürüm, hansı sözlərlə ifadə eləyirəm? Yox, bacarmıram. Bəlkə bizim rastlaşmağımız, bir-birimizi tanımağımız, söhbət eləməyimiz taleyin işidi. Sizin dedikləriniz mənə təhlükəli görünür, amma sevən qəlbim üçün heç bir təhlükə qorxulu deyil. Yüz dəfə təkrar eləyirəm: “hə”. Doğrudanmı Allah-taala mənim on səkkizinci ad günümü hüzn gününə çevirəcək. Aman Allahım, birçə bu olmasın, mən buna dözə bilmərəm!

Mən, həmçinin çoxdan hiss eləyirəm ki, “həyat amalımıza çevirdiyimiz məqsədimizə

çatacaıyq". Hisslərim mənı heç zaman aldatmayıb. Mən gənc və çılığın qəlbin nə qədər sarsılmaz və dözümlü ola biləcəyini atama sübut eləyəcəyəm. Məktubu tələsik yazıram.

Sizin Klara

Leypsiq, 1837-ci il

Nə qədər gözəl sözlər yazmısınız. Səmiyyətinizə heyranam. Mən də hissələrinizə inanıram. Keçmiş barədə bir kəlmə də danışmayaq. Bütün nəzər-diqqətimizi həyatımızın əsas məqsədinə yönəldək. Əzizim Klara, inanın mənə və bu dərin inam sizə bütün sınaqlardan çıxmaqda güc versin. Ayrılmazdan əvvəl sizdən son bir xahişim var. Məni iki insanı bir-birinə yaxın edən müraciətlə çağır, "sən" de. Bir qədər əvvəl dodaqlarından pıçılıyla qopan bu kəlmə ilə mənı dünyanın xoşbəxti eləmişdin. Axı sən mənim dəli kimi sevdiyim bircəcik adaxlımsan. Öpürəm.

Sənin Robertin

1837-ci il, Yeni il gecəsi

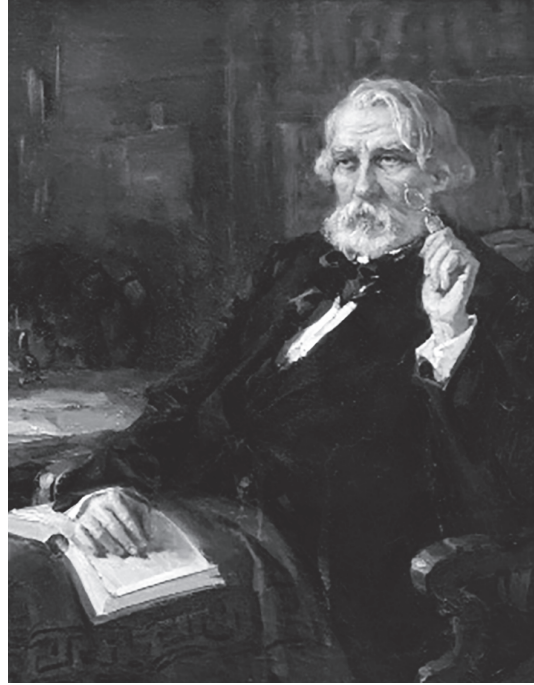
Düz bir saatdı burda oturmuşam. Bütün gecə sənə yazmaq istəyirdim, amma səni gözlərimin qarşısında canlandıрмаğa, əllərinin zərifliyini hiss eləməyə, gözəl gözlərini təsvir eləməyə sözlərin gücü yetmədi.

Bu dünyada bir-birini dəlicəsinə sevən iki insan var.

Saat üçdü.

Uzaqda insanlar oxuyur. Sən bir-birini dəli kimi sevən o iki nəfəri tanıyırsan? Necə xoşbəxtik, Klara, mehrabın altında diz üstə durub sədaqət andı içəcəyik. Yanıma gəl, mənim Klaram. Mən səni hiss eləyirəm. Nəfəsini duyuram.

Sənin Robertin

İvan Sergeyeviç Turqenev (1818-1883) 1847-ci ildən başlayaraq uzun zaman xaricdə, əsasən Parisdə yaşayıb. Məşhur müğənni Polina Viardo ilə də orada tanış olub. Yazıçı həmin xanıma xüsusi həssaslıqla yanaşıb. Onlar qısa müddətə ayrılarda belə məktublaşmış.

İ.S.TURGENEV – POLİNA VIARDO

**Paris, bazar axşamı,
iyun, 1849-cu il**

Axşamınız xeyir, necəsiniz, Kurtaveneldə günləriniz necə keçir? Mərc gələrəm ki, əlinizdə tutduğunuz bu kağız parçasında gördüklərinizlə bağlı heç bir fikriniz yoxdur, heç ağılıza da gətirmirsiniz ki... Bəli, madam, gördüyünüz bu musiqi əsərini mən yazmışam – musiqisini də, sözlərini də. Bunun mənə hansı zəhmət, alın təri hesabına başa gəldiyini çatdırmaq üçün sözlərin gücü yetməz. Bunun üçün səbəb tapmaq çətin deyil; özünüz başa düşürsüz də, ilham məsələsi. Amma fortepianoda səsləri

tapmaq, onları ardıcılıqla düzmək, sözün əsl mənasında, məşəqqət imiş... Dörd ya beş vərəq qaralayıb atdım. Heç indi də inanmıram ki, mümkünsüzü bacardım: musiqi yazdım. Bu musiqi hansı tonda ola bilər? Musiqi yaddaşımda ilişib qalmış bütün detalları zərrə-zərrə topladım; başım ağrıdı, nə ağır işmiş. Hər nə olur-olsun, bunun sizi ikicə dəqiqə güldürəcəyi fikri belə məni xoşbəxt eləməyə yetir.

Qəribədi, oxuyanda özümü daha yaxşı hiss edərdim. Sabah ilk dəfə oxuyacağam. Əgər sizin qardaşınız Manuel məni iş başında görseydi, Kurtavenel körpüsündə ayağıyla dairələr cızıb, əl-qolunu ölçə-ölçə bədahətən dediyi şeirlər yadına düşərdi. Doğrudanmı musiqi bəstələmək bu qədər mürəkkəbdir? Vallah, Meyerber (yəhudi mənşəli Fransa bəstəkarı – red.) dahi adamdır!!!

İv. Turgenev

Kurtavenel, çərşənbə

Hə, madam, bu da sizə ikinci xəbər bülleteni. Salamətçılıqdı. Hava əladı. İndi günorta saat on ikinin yarısıdır. Bizə xoş xəbərlər gətirməsi ümidiylə səbirsizliklə poçtalyonu gözləyirik.

Dünənki gün srağagünlükəndən daha yeknəsəq keçdi. Xeyli gəzdik, axşam vist oynayanda isə böyük bir hadisə baş verdi. Bilirsiniz

nə oldu? İri bir siçovul mətbəxə girdi. Veronika isə (bu yaxınlarda siçovul onun corabını yeyib) divardakı deşiyi əski parçaları və iki kiçik daş parçası ilə tıxadı. Qaç-qaç gəlib bizə bu dəhşətli hadisəni xəbər verdi. Hamımız taxta parçaları ilə silahlanıb mətbəxə cumduq. Bədbəxt siçovul kömür şkafinin altına sığınmışdı. Veronika əlindəki taxta ilə onu vurmağa çalışdıqca, heyvan sağa-sola vurnuxur, arada gözdən itirdi. Ora baxırıq, bura baxırıq, siçovul nə gəzir? Nəhayət, Veronikanın ağına gəlir ki, balaca bir şkaf var, orda ola bilər. Qəfildən uzun, boz quyruq gözümüzə dəyir! Ay səni, hiyləgər, deməli, ordasan. İldırım sürətiylə tullanıb qaçır, ha istəyirik əlimizə keçənə onu vuraq, olmur ki, olmur. Və bu qaçdı-tutdu nə az, nə çox, düz yarım saatımızı aldı. Bu müharibədən yorulub əldən düşmüş halda mətbəxi tərk elədik və yenidən vist oynadıq. Bir də gördük Veronika mətbəxdən çıxdı, xəkəndazda da canı çıxmış düşməni. Heç ağılınıza da gəlməz ki, siçovul harda gizlənməmiş. Mətbəxdə miz, mizin üstündə isə Veronikanın paltarları var. Siçovul paltarın qolunda imiş. Qəribəsi budur ki, mən həmin paltarları dörd, ya beş kərə əlimlə yoxlamışdım. Doğrusu, bu balaca heyvanın zəkasının çevikliyinə, gözünün itiliyinə, mübariz xarakterinə heyran olmamaq mümkün deyil. İnsan belə vəziyyətdə çoxdan başını itirərdi. Veronika axtarışlardan əlini üzüb, mətbəxdən çıxmaq istəyirmiş ki, qəfildən paltarın qolu yüngülcə tərənib. Məncə, bədbəxt siçovulun o boyda mübarizədən sonra sağ qalmağa və yaşamağa tam haqqı vardı.

“National”-da acı bir xəbər oxudum. Bir neçə alman demokratinı həbs ediblər. Görəsən, onların arasında Müller də varmı? Gertsəndən də nigaranam. Mənə ondan bir xəbər verin, xahiş edirəm.

İv. Turgenev

Bu gün hava çox mülayimdi. Amma könül istər ki, iyunda hava daha xoş olsun. Səma süd kimi bəyaz rəngə bürünsün, aradabir meh

əssin. O zamana siz qayıdacaqsınız və gözəl hava da sizinlə birlikdə bu yerlərə dönəcək, gözümüz, könlümüz sevinəcək. Yəqin ki, gəliniz şənbə günündən tez baş tutmayacaq. Sizi yenidən görmək düşüncəsi məni hədsiz xoşbəxt edir. Allah eşqinə, özünüzü qoruyun! Hamıya salam deyin.

Tausend Grüsse.

İv. Turgenev

Kurtavenel, cümə axşamı, 19 iyun 1849, axşam 8.30

Daha qamış qalmadı. Sizin arxları təmizlədik, rahat nəfəs aldıq. Amma bu, bizə ağır zəhmət hesabına başa gəldi. İki gün zənci kimi işlədik. Ona görə "biz" yazıram ki, bu iməcilikdə mən də iştirak etdim. Kaş məni dünən görəydiniz: toza-torpağa bulanmış, islanmış halda olsam da, xoşbəxtdim. Qamış çox uzanmışdı, sıx bitmişdi, onu qırmaq çətin idi. Amma işimizi layiqincə yerinə yetirdik.

Üç gündü ki, Kurtaveneldə təkəm. Amma heç darıxmıram. Səhərlər çox işləyirəm, buna bəlkə inanmırsınız. Amma dediklərimi istənilən vaxt sübut eləməyə hazırım.

Hə, öz aramızda qalsın, sizin bu yeni bağban yaman tənbeli ha. Onun ucbatından az qalmışdı oleandrlar məhv olsun; onları sulamırdı, ləklər pis günə qalmışdı. Ona bir söz demədim, özüm çiçəkləri suladım, alağını təmizlədim. Görünür, bu səssiz, amma kifayət qədər incə eyhamla vurduğum işarəni anladı. Ümumiyyətlə, o çox çərəncidi, lazım olduğundan çox gülümsəyir. Amma arvadı yaxşı, çalışqan arvaddı.

Balaca, ağ xoruz yadınızdadı? Bax, həmin o xoruz əsl əcinnədi, hamıyla dalaşır; xüsusilə də mənimlə. Əlcəyimi ona sarı uzadıram, tullanıb dimdiyilə yapışır; onu dalımcə çəkirəm. Elə bil buldoq aparıram. Bir şeyə də fikir vermişəm; hər dəfə döyüşdən qayıdanda mətbəxin qapısı ağzında dayanıb yemək payını alana qədər banlayır. Mənim onda cəsarət kimi dəyərləndirdiyim şey əslində onunla

zarafat elədiklərini yaxşı bilən və zəhmətinin əvəzini tələb eləyən təlxəyin həyasızlığıdır.

Kənddən və həyətimiz haqqında yazdığım bu təfəsilat, mənəcə, sizi əyləndirəcək, o zərif dodağınıza təbəssüm qonacaq. Özünüzdən muğayat olun. Elə Allahdan ən böyük istəyim də budur ki, sizin sağlamlığınızı qorusun.

20 iyun , cümə günü, axşam saat 10

Salam, nə işlə məşğulsunuz? Mən indi qonaq otağındakı iri, dəyirmi masanın arxasında oturmaşam. Evdə dərin sükut hökm sürür, yalnız lampanın pıçılısı eşidilir.

Bu gün yaxşı işlədim. Günorta gəzintisi zamanı ildırım çaxdı, sonra da yağış məni haqladı.

Əzizim Viardo, bilirsiniz bu il buralarda nə qədər bildirçin var?

Bu gün Jeanla peyğəmbər haqqında geniş söhbətimiz oldu. Onun maraqlı, əsaslandırılmış fikirləri var. Belə qənaətə gəldim ki, "nəzəriyyə ən yaxşı təcrübədi". Əgər bunu Müllərə danışsan, boynunu azca büküb, qaşlarını çatıb, ağzı açıq halda dinləyərdi. Parisdən çıxdığım gün o biçərənin cəmi-cümletanı iki yarım frankı vardı. Hayıf, ona heç bir yardım edə bilmədim.

Doğrudur, mənim den politischen Pathos yoxdu. Amma məni bir şey narahat edir. İmperator Nikolayın əsas mənzil-qərargahına nəzarət general Lamorisyerə həvalə edilib. Bu qədər də olmaz! Vallah, olmaz! Yazıq macarlar. Təmiz, namuslu adam üçün harda yaşamağın fərqi yoxdu. Yeni yaranan cavan millətlər hələ varvardırlar, mənim əziz həmvətənlərim kimi. Ayağa qalxıb addım atmaq istədikləri an onları da macarlar kimi əzirlər. Qocaman millətlərsə artıq çürüyüb məhv olmaqdadırlar. Yaxşı, bu qədər yetər! Bir də axı kim deyir ki, insanın qismətinə azad olmaq yazılıb? Tarix bizə bunun əksini sübut edir. Höte saray yaltaqlarından olmamaq üçün özünün məşhur şeirini yazıb:

Der Mensch ist nicht geboren frei zu sein .
Bu, Hötenin dərin müşahidəçilik qabiliyyəti
nəticəsində dəqiqliklə ifadə elədiyi həqiqətdi,
faktdı.

Sabahadək.

1 (13 noyabr) 1850-ci il, çərşənbə axşamı, S-Peterburq.

Əzizim Viardo! Theuerste, liebste, beste
Frau, necə dolanırsınız oralarda? Çıxış etdi-
nizmi? Mənim haqqımda necə, tez-tezmi
düşünürsünüz? Sizinlə bağlı gözəl xatirələri
beynimdən yüz dəfə keçirmədiyim bircə gün
də yoxdu. Sizi yuxumda görmədiyim bir gecəm
də olmayıb. Uzaqda qaldıqca məni sizinlə və
ailənlə bağlayan tellərin nə qədər möhkəm
olduğunu hiss edirəm. Rəğbətini qazana
bildiyim üçün özümü çox xoşbəxt hesab
edirəm. Amma eyni zamanda, sizdən bu qədər
uzaqda olduğum üçün bədbəxt və çarəsizəm.
Əlimi göylərə qaldırıb özümə səbir arzulayıram.
Allah sizi görəcəyim dəqiqələrin intizarında
çox qoymasın məni.

“Sovremennik” üçün yazını tamamladım,
gözlədiyimdən də yaxşı alındı. Bu, “Ovçunun
qeydləri”nə əlavə elədiyim hekayədir. Söhbət
xalq mahnıları oxuyan iki müğənnidən gedir.
Mən iki ay əvvəl onların iştirak elədiyi mahnı
yarışının şahidi olmuşam. Bütün xalqların
başlanğıcı bir-birinə bənzəyir, həmin müğənnilər
mənə Homeri xatırlatdılar. Sonra bu barədə
düşünməkdən vaz keçdim, çünki başa düşdüm
ki, bir az da düşünsəm, lələyi əlimdən qoya
bilərəm. Yarış meydanında keçirilirdi, orada
çoxlu tanınmış sima iştirak eləyirdi. Onların
hər birini hekayədə göstərməyə çalışmışam.
Fikir verirsizmi, hər fürsətdə nə qədər məşhur
adamlardan sitat gətirirəm. Ah, madam, dəyəri
iki su olan bizim kimi xırda-mırda yazıçıların
öz ayaqları üstə yeriyə bilməsi üçün möhkəm
qoltuqağacına ehtiyacı var.

Bir sözlə, hekayəm bəyənildi, şükür Allaha!

İv. Turgenev

*Aleksandr Sergeyeviç Qriboyedov (1795-
1829). Rus diplomati, şair, dramaturq, pianoçu
və bəstəkar. Ən məşhur əsəri olan “Ağıldan bəla”
bu günə qədər də rus teatrlarında tamaşaya qoyu-
lur. 1828-ci ildə köhnə tanışının on altı yaşlı qızı
Nina Çavçavadze ilə evlənmişdi. Toydan az sonra
iş yerinə – Rusiyanın Tehrandakı səfirliyinə
yollanıb. Bir il sonra – 1829-cu ildə qəzəblənmiş
kütənin səfirliyə hücumu nəticəsində qətlə yetirilib.
Təqdim olunan məktubu yazıçı ölümündən bir
ay öncə yazıb. Dul qalan xanımı onun xatirəsinə
hər zaman ehtiram göstərib. N. Çavçavadze 30 il
sonra 1859-cu ildə vəbada vəfat edib.*

A.S.QRİBOYEDOV – XANIM NİNA ÇAVÇAVADZE

Qəzvin, 24 dekabr 1828-ci il

Canım mənim! Sabah Tehrana yola
düşürük. Burdan dörd günlük yoldu. Axşam
sənə yazdığım məktubu bir nəfər təbəəmizlə
göndərmək istədim. Sonra düşündüm ki, o,
on iki gündən tez gəlib çatmayacaq. M-m
Makdonald da, sən də məktubumu eyni vaxtda
alacaqsınız.

Qiyəmli, dəyərlim! Sənin halına acıyıram.
Sən orda təksən. Burda isə sənsiz günlər o
qədər darıxdırıcı keçir ki... Səni sevməyin nə
olduğunu indi bütün anlamıyla dərk eləyirəm.
Mən əvvəllər də möhkəm tellərlə bağlı olduğum
bir çox əziz adamımla vidalaşmışam. Amma

bir-iki gün, uzağı bir həftədən sonra ayrılığın gətirdiyi qəm-qüssə, kədər keçib gedib. İndi isə səndən ayrı qaldığım günlərin sayı artdıqca, ürəyimin sıxıntısı daha da çoxalır. Amma nə çarə. Bir az da dözək və Allaha dua eləyək ki, bizə bir daha ayrılıq qismət eləməsin.

Buradakı əsirlər məni lap hövsələdən çıxarırlar. Bəzilərini qaytarmırlar, bəziləri qayıtmağı özləri istəmir. Onlar üçün mən bura boş-boşuna gəlmişəm və havayı yere yaşamışam.

Evimiz əladı, bir az soyuqdu, divar sobası yoxdu, evdə yanan maqaldan hamımızın başı ağrıyır. Dünən məni buranın vəziri Mirzə Nəbi qonaq eləmişdi. Onun qardaşı yerli şahzadənin qızı ilə evlənirdi. Düynün şənlikləri on dörd gündür ki, davam eləyir. Böyük həyətdə bir neçə otaq var. Həmin otaqlarda qonaqlar üçün yemək-içmək, şirniyyat süfrələri açılıb. Bütün həyətin üstünə çadır çəkiblər, yaxşı işıqlandırılıblar, teatra oxşayır. Teatrın düz ortasında bizim səninlə Təbrizdə gördüyümüz tamaşalar kimi müxtəlif səhnəciklər göstərilir. Beş yüzə yaxın qonaq var. Zərxara, daş-qaş içindəki bəyin özü də burdadı. Hər şey yaxşıdı, hamı şənlenir. Amma əzizim, mənə, bizim toyumuz daha şən keçmişdi. Hərçənd, nə sən şahzadə qızsan, nə də mən dövlətliyəm. Sənə elçi düşməyim yadıncadı? Vasitəçisiz, filansız. Bir sən idin, bir mən idim, bir də anan. Səni ilk dəfə öpdüyüm günü xatırlayırsan? O gündən biz səninlə həyatımızı birləşdirməyi və əbədi ayrılmamağı qərarlaşdırdıq. Yadıncadı, anan, nənən və Praskovya Nikolayevna eyvanda oturmuşdular, bizsə pəncərənin küncünə çəkilmışdik, səni var gücümle qucaqlayıb öpüşməyi öyrədirdim. Bəs hərbi düşərgədə xəstələnib evdə yatdığım vaxt yadıncadı? Sən də mənə baş çəkmişdin. Ah, sevgilim... Bir də səni nə vaxt görəcəyəm?

Bircə biləydin ki, səndən necə nigaranam. Bura gəlişimdən iki həftə əvvəl keçirdiyin xəstəlik tez-tez yadıma düşür. Birdən yenə təkrarlansa? Bunları düşündükcə əhvalım daha da təlx olur, bədbinliyə qapılıram. Bütün ümidim Derecanadı, bilirəm ki, yanından bir

addım da uzaqlaşmır. Onu öp, əzizim. Filipə və Zaxara mənim adımdan hər şey üçün təşəkkür elə. Əgər sən onlardan razı qalsan, bil ki, mən də onları razı salacağam.

Bu səhər şəhəri gözəndən keçirdim. Gözəl məscidləri, bazarı, karvansarayı var. Amma hər şey darmadağındı; buranın dövləti kimi. Çox güman ki, gələnlər il bu yerləri səninlə birlikdə gəzəcəyik və o zaman hər şey gözüme daha gözəl görünəcək.

Salamat qal, Nina, mələyim. İndi axşam saat 9-du. Yəqin, yatmağa hazırlaşırısan. Burda isə səhər saat 5-di. Yuxum ərsə çəkilib. Doktor deyir, qəhvədəndi. Amma, mənə, səbəb başqadı. Toy məclisinin keçirildiyi həyətdə mənə yataq otağıma çox yaxındı. Oradan gələnlər sənə-küy məni nəinki narahat eləmir, əksinə, tənha olmadığımı bir inam yaradır. Salamat qal, canım-gözüm. Ağalobəyə, Montisə, o birilərə ehtiramımı çatdır. Dodaqlarından, yanağından, əllərindən, ayaqlarından – başdan-ayağa hər yerindən öpürəm.

Bütün ruhuyla sənə olan və sənə qəm dəryasına batmış A. Qr.

Sabah Yeni ildə, səni təbrik edirəm, canım mənim. Sənə bu bayramı belə tənha keçirməyində mən günahkaram. Tiflisdə sən daha çox əylənərdin. Sağ ol.

Viktor Hüqo (1802-1885) 1883-cü ildə karnavalda gözəl aktrisa Cülyetta Drue ilə maraqlanır. Bu maraq sonradan uzun müddət davam edən ciddi münasibətə çevrilir. Hüqonun arvadının ölümündən sonra bu xanım yazıçıyla daha da yaxınlaşır və onun təsərrüfatı ilə məşğul olur. Cülyetta şairdən iki il əvvəl vəfat edir.

HÜQO – CÜLYETTA DRUE

18 fevral, 1841-ci il

Mənim əzizim, sevgilim. Səninlə ilk dəfə qarşılaşdığımız karnaval gecəsi yadımdamı? Hardasa, hansısa teatrda bal vardı, biz ikimiz də ora getməliydik (bu yerdə sənin o gözəl dodaqlarından buse almaq üçün məktubuma ara verir və yenidən davam edirəm). Bu dünyada heç bir şeyin, hətta ölümün belə sənin o gözəl surətini yaddaşımdan silməyə qüdrəti yetmz. Həmin karnaval gecəsinin hər anı yaddaşımda canlanır. Aydın yaz gecəsinin səmasında bərq vuran ulduzlar kimi, o anlar gözümün önündə parlayır. Bəli, sən bala getməyi çox istəyirdin, amma getmədin, məni gözləyirdin.

Ah, mənim mələyim. Sən nə qədər gözəl və sevgilə dolusan. Yadımdamı, sənin balaca otağında necə bir əsrarəngiz sükut vardı. Bayırdan Parisin alışdığımız səs-küyü, şadyanalığı eşidilirdi. Üzlərində maska olan şən insanlar yanımızdan ötüb-keçirdilər. Bu bayram təmtərağının qarmaqarışq səsləri içərisində biz bir kənara, öz bayramımızın kölgəsinə çəkilmişdik. Paris şərəbdən sərxoş olmuşdu, bizsə məhəbbətin əsrarından bihüsdük.

Bizim bütün həyatımızı dəyişdirən o bir neçə əsrarəngiz saati heç vaxt unutma, gözəlim. 1833-cü ilin həmin 18 fevral gecəsi sənin iç dünyanda baş verən bayramın ən gözəl simvoluna çevrildi. Həmin gecə sən o səs-küylü kütləni qoyub, mənim sakit məclisimə təşrif gətirməyə üstünlük vermişdin, mənimlə ünsiyyətdən mənəvi rahatlıq tapmışdın. Daha çox mən danışmışdım, sənə susub dinləyirdin və sənin lal sükuta bürünmüş gözlərinə baxdıqca, o gözlərin dərinliyində gizlənmiş mənanı anlamağa çalışmışdım. Sanki o gözlər mənə elə hey bircə kəlmə pıçıldayırdı: "Sev mənə, sev mənə". Mən o gözləri, mənə ehtirasla baxan atəşli baxışları itirməkdən qorxuram və Allah şahiddir ki, o gözlərin mənə uzun illər baxması üçün bütün dünyanı qurban verməyə hazırım.

Cülyetta Drue – Hüqo

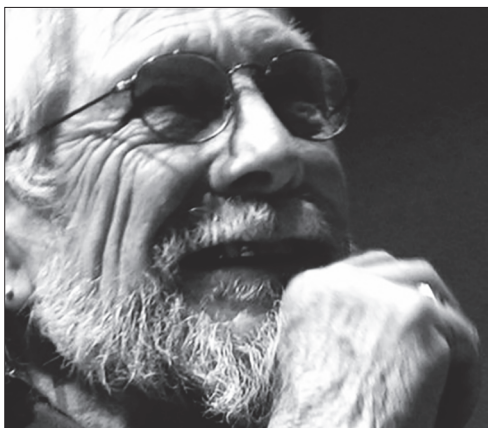
Brüssel, 27 fevral 1841-ci il, çərşənbə günü

Mənimçün narahat olma, əzizim. Mən səni hər gün daha çox sevirəm və sənə daha zərif hisslərlə bağlanıram. Ürəyimlə bacarmıram, bilə-bilə ki, ailə qayğıları başından aşır, arvadının və uşaqlarının qayğısına qalmaq vəzifə kimi çiyindən basır, yenə də səni düşünməkdən, səni sevməkdən vaz keçə bilmirəm. Nə qədər ki varsan, özünü xanımına həsr elə. O, çox ləyaqətli qadındır və hər cür ehtirama layıqdır. Onu əyləncələrdən məhrum eləmə. Son üç ildə yaşadığı ağır sınaqlardan sonra əyləncə ona böhrandan çıxmaqda kömək eləyəcək. Bu nəcib qadınlardan layiq olduğu diqqəti, sevgini, qayğını əsirgəmə və nə qədər ki, sağdı, qədrini bil. Mənim səbrimin və sevgimin tükənəcəyinə heç bir zaman şübhən olmasın.

Sənin Cülyettan

GERİ SNAYDER

72

2016

Bəşəri poeziya. Geri Snayder

Dilimizə çevirmək üçün ABŞ-ın ən yüksək ədəbiyyat ödülünə – Pulitser mükafatına layiq görülmüş şairlərdən bir neçəsinin tərcümeyi-halını və şeirlərini nəzərdən keçirəndə böyük göy üzünə, günəşə, ana torpağa, suya, küləyə, yağışa boylanan bitkilərə, yarpaqlara, duzlu dənizlərə, çöllərə şükür edib, amin deyən Snayder diqqətimi çəkdi. Mən də ona qoşulub, hər şeyə şükür edib, “amin” dedim. “Tamah” adlı cəlladın od püskürdüyü, müharibələr yaratdığı, mənəvi, insani dəyərləri tapdaladığı, qocaya, cavana, körpəyə rəhm etmədən, milyonlarla məzlumu qarlı-şaxtalı günlərdə başıaçıq, ayağıyalın öz doğma yurdundan, yuvasından, isti ocağından didərgin saldığı indiki günlərdə – insan fəryadının, harayının eşidilməz olduğu bir zamanədə Uca Yaradanın yaratdıqlarına, süfrəsindəki yavan çörəyə şükür edib, amin deyən şair ruhumu kövrəltdi, sanki məni yer üzündən qoparıb Haqqın dərgahına, Göy üzünə apardı...

Geri Snayder 8 may 1930-cu ildə Kaliforniya ştatının San-Fransisko şəhərində anadan olub. Poeziya, nəsr, esse və oçerklərdən ibarət iyirmidən çox kitabı işıq üzü görüb. 1986-2002-ci illərdə Kaliforniya Universitetində dərs deyib, universitetin fəxri professoru olub. “Tısbəgə adası” şeirlər kitabına görə “Pulitser” mükafatına (1975) layiq görüleb.

Hal-hazırda, erkən gənclik illərində meşəbəyi işlədiyi sakit, füsunkar Sierra-Nevada dağlarının ətəyində yaşayır.

Poeziya mənə necə gəlir

Gecələr gəlir...
Daş-kəsəyə ilişə-ilişə.
Qorxa-qorxa gözləyir
ocağın qırağında.
Onu qarşılamağa çıxıram
ocağın işığında.

Şeirlər mənə necə gəlir

Daş-kəsəyə ilişə-ilişə
gecələrlə gəlirlər...
Ürkək-ürkək dayanırlar
qaladığım ocaq yanında.
Qarşılaram onları
ocağın o tayında.

Anasazi!

Anasazi!
Qayaların yarığında gizlənmiş,
Yerin təkine işləmiş
paxla, qarğıdalı kökləri...
Hər yanda tanrıların kölgəsi...
Qartal baxışlı gözlər,
Havada uçan tozlar,
dirsəklər, dizlər...

Divarların daş yuxusu
Ağızlarda qum tamı
Yarasa qoxusu

Ruhlar dolaşır ala-toranda
Qadınlar uşaq dünyaya gətirir...
Pilləkən önündə
Qaranlıqlarda...

Soyuq səhra küləkləri
Kanyonlarda axan suların məcrası.
Hörmə səbət...
Qulpunda əsrlərin donmuş izləri...

İrigöz, qırmızıdərili uşaq.
Qədim məbəd...
Yamacdakı ev...
Anasazi!
Ah, sular!

Ah, sular, sular...
Bizi yuyub təmizləyin
Bu qat kəsmiş
qranit qayanın altında.
Küskün ruhumuzu
oxşayın, əzizləyin...

Dan sökülür...
Düşərgədə, şam ağacı kölgəsində...
Uyuyur Nanao.
Dağlar səs-küylə uçulub-tökülür,
Qarlar əriyir
Ala-tala torpaqlarda
Yabanı soğan,
göycəçiçək açacaq indi

Bu adda-budda talalar
Böyük bir məclis qurublar sanki.

Böyük Ailəyə dua

Gecə-gündüz yorulub-usanmaq bilməyən
Ana Torpağa,
İnsanlar məskən salmış ellərə, obalara,
bu məhrəm, şəfqətli çöllərə şükür!
Amin!

Küləyə, yağışa sinə gərərək,
günəşə boylanın bitkilərə, açılmış
yarpaqlara,
torpağa sarılan rişələrə,
ağac köklərinə şükür!
Amin!

Quşların qurduğu yuvaya,
göylərdə süzən durnanın
qanadlı gərdeşinə,
toranlıqda susan bayquş sevdasına –
havaya,
nəğməmizin, ruhumuzun əsintisinə şükür!
Amin!

Bütün varlıqlara sirləri açan,
yol açan, məkan tapan, südünü bölən,
sözübütöv, cəsur, arif qardaşlarımıza şükür!
Amin!

Suya şükür – buludlara, çaylara, buz-
laqlara...
gah qabaran, gah çəkilən, bədənimizi
yuyub-təmizləyən
duzlu dənizlərə şükür!
Amin!

Günəşə şükür! Ağacların budaqları
arasından göz vuran,
gözümüzü qamaşdıran, bizi oyadan, duman-
sisi yararaq
ayı mağaralarını, ilan yuvalarını isidən
günəşə şükür!
Amin!

Böyük göy üzünə şükür!
Milyardlarla ulduzu barındıran, bütün
qüvvələrin, bütün fikirlərin

fövqündə duran, həm də hər bir zaman
içimizdə olan
ulu Ənginliyə,
onun yol yoldaşı Dərrakəyə şükür!
Şükür bu zənginliyə!
Amin!

Variant

Dumana bürünür dərə
asta-asta,
ağır-ağır.
Üçüncü gün bürkü gəlir,
Beşinci gün yağış yağır...
Tutqun idi çəmən, qaya
Güclə sezilirdi güllər.
Qatranlı qozaya darışmışdı
bir yığın milçək.
Yaddaşımı vərəqlədim
Yadıma sala bilmədim
oxuduğumu...

Bütün dostlar şəhərlərdə...
Durgun hava arasından
uzaqlara baxa-baxa
daşı-daşdan güclə seçdim.
Əlimdəki parçadan
buzlu su içdim...

Cığırdan çıxma

Yolun, rizin olmadığı yerlərdə
Tufandan yığılmış nə ağacların
Kolun, kolağanın, daşın-kəsəyin
üstündən keçib
öz yolunu aramaqda, tapmaqda
Azaddı, sərbəstdi hər kəs.
Gözümüz önündə dağlar, meşələr
Alıb özümüzdən qoparır bizi.
Bu çalsaç, qocaman dağlar bilirlər
Bu yollar haraya aparır bizi...
Doluxsunub – dolmuşuq...
Biz burada olmuşuq...
Yürüdüyün yolla yürüməkdənsə

Tapdanmış cığırla yeriməkdənsə
Bu məkanda olmaq xoşdu bizlərə,
Ruha qida verən asudəlikdə,
Hərlənib-fırlanıb sıx meşəlikdə
Gözəl bir talaya gəlib çıxırsan
Bir ceyran cığırı çıxır rastına
Heyran-heyran ora-bura baxırsan
Yan-yörən bolluca dələ izləri...
Heydən düşəndə dayanıb, durursan
Bir az nəfəs dərib, dincəlmək üçün
Kötük tapıb üstündə oturursan.
Sonra bir mamırlı talaya çıxıb
Səsləşirik bir anlıq
Bir müddət ayrılıb, sonra yenidən
birgə olmağa qərar veririk.
Nə deyim, haqlıyıq, bil, hər ikimiz
Yenə birlikdəyik, bir yerdəyik biz...
İri göbələklər bitib, görürük.
Quru bir kötüyün yan-yörəsində
Şam ağaclarının iynələriylə
quru çör-çöpüylə örtülüb torpaq...
Biz gözdən-könüldən uzaq yerdəyik
Gülürük, buralar nə xəlvət yerdə?!
Bu dünyanın dörd bir yanı yaxşıdı
Hər yeri eynidi, hər yeri birdi
Dünya bir cənnətdi gözlərimizdə.
Harda olduğunun fərqi yoxdur
Ayaqlarımız da, dizlərimiz də...
"Tao Te Çinq"də nə yazılıb, bir yadına sal!
Cığır, heç də yol deyil
üz tutduğun yerlərə
Cığırlar aparıb çıxarmaz səni
Cığırdan sapmışıq həm sən, həm də mən
Biz özümüz bu seçimi etmişik,
Arzular içində aşılıb-daşmışıq
Ömür boyu birgə, ikilikdə biz
Bu nağıl yürüşə hazırlaşmışıq...
İkilikdə,
Çiyin-çiyinə,
Daş-kəsəkli yollarda...
Yolun-rizin olmadığı yerlərdə...

Uşaqlara

Şahə qalxmış dağlar, təpələr
Nə varsa, hamısı önümüzdedir.
Dikdirilər yuxarıya aparır elə hey
Amma həm də hamılıqla
aşağı enirik getdikcə, yerə...

Deyirlər,
gələn yüzillikdə,
ya ondan sonrakı əsrdə
vadilər, çəmənliklər var...
Hər necəsə
orada görüşəcəyik
bəxtimiz gətirərsə...

Bu sıra dağların başına qalxıb
sizlərə,
uşaqlarınıza səslənəcəyəm:
– Çıxarın dadını payızın, qışın,
baharın, yayın,
güllərin adını yadda saxlayın...

76

2016

Gerri Snayder. Şeirilər

Şairlərə gəlincə

Şairlərə gəlincə,
Torpaq şairləri
çox zərif, incə.
Öz şeirlərini yazır onlar
gecələr...
yuxusuz gözlərini yummadan
Heç kəsdən bir kömək ummadan.

Hava şairləri...
Şiddətli fırtınalar gözləyir...
Hərdən qasırganın girdabında
dincəlir, nəfəs dərir.
Bir şeirin dalınca daha bir şeir
Həmin coşqunluqla, həmin ehtiras!
Əlli dərəcə şaxtada
Maye yanacaq axmır
Propan çəndə qalır...

Od şairləri...
sərt qışı da bahar sanır
Sevgi yanacağıyla
Sıfır dərəcədə yanır...

Birinci Su şairi!
Altı il suyun dibindən çıxmadı.
Yosunlar bürüdü ağ bədənini
Suların qoynunda, lap dərinlikdə.
Yazdığı şeirlər, ordakı həyat
Milyonlarla kiçik izlər saldı
Lilin üzərində.

DANIİL XARMS

Məşhur Rusiya yazıçısı Daniil Xarms (1905-1942) absurd ədəbiyyatın yaradıcılarından biridir. Xarms hazırda ən çox oxunan, nəşr olunan, tədqiq edilən rus yazıçılarından biridir. Onun yaradıcılığının bədii-tarixi kontekstini, fəlsəfi poetikasını araşdıran ədəbiyyatşünaslar son dərəcə ziddiyətli mövqelərdən çıxış edirlər. Bu da təbii, çünki Xarms yaradıcılığını klassik təhlil metodları ilə şərh etmək mümkün deyil. Buna baxmayaraq, bütün dünyada onun böyük oxucu auditoriyası formalaşmış, ədəbi irsi kino və teatr sahəsində nadir populyarlıq qazanmışdır. Yazıçının əsərləri əsasən otuzə yaxın film çəkilmiş, teatr tamaşaları qoyulmuşdur. Bundan başqa, Aleksey Ratmanskinin “Yıxılan qarılar” baleti və Aleksandr Manotskovun “Qvidon” operası da Xarmsın əsərlərinin motivləri əsasında ərsəyə gəlmişdir.

“Yaşıl dəftər” silsiləsindən *hekayələr*

10 №-li yaşıl dəftər

Gözü, qulağı olmayan kürən bir adam vardı. Saçı da yox idi, odu ki, onu şərti olaraq “Kürən” adlandırırdılar.

Bu adam danışa bilmirdi, çünki ağız yox idi. Burnu da yox idi.

Onun əli-ayağı da yox idi. Qarnı, beli, onurğası, içi-ıçalığı da. Heç nəyi yox idi!

Odu ki, söhbətin kimdən getdiyi də bilinmir.

Yaxşısı budu, daha ondan danışmıyaq.

Əhvalatlar

Bir dəfə Orlov üyüdülmüş noxud yeyib öldü. Bundan xəbər tutan Krilov da canını tapşırırdı. Spiridonov özü öldü. Spiridonovun arvadı isə bufətdən yığılıb öldü. Spiridonovun uşaqları nohurda boğuldular. Spiridonovun nənəsi içkiyə qurşanıb küçələrə düşdü. Mixaylov isə saçını daramadığından qotur tutdu, saçı töküldü. Kruqlöv əlində qırmanc tutmuş qadın şəkli çəkdi və dəli oldu. Teleqrafla dörd yüz rubl alan Perexryostov isə özünü dartmağa başladı və nəticədə işdən qovuldu.

Yaxşı adamlar ayaqlarını yerə möhkəm basa bilmirlər.

Pəncərədən yığılan qarılar

Hər şeyə həddən ziyadə maraq göstərən bir qarı pəncərədən yığılıb xurd-xəşil oldu.

Başqa bir qarı pəncərədən boylanıb, əzilən qarıya baxmağa başladı, maraq güc gəldiyindən, bədənini qurşağacan çölə çıxardı və o da yığılıb öldü.

Sonra pəncərədən üçüncü qarı yığıldı, sonra dördüncü, ondan sonra isə beşinci.

Altıncı qarı yığılandıqdan sonra onlara baxmaqdan bezdim və çıxıb Maltsev bazarına getdim – deyilənə görə, burada bir kora toxunma şal bağışlamışdılar.

Sonet

Başıma qəribə bir iş gəldi – birdən-birə unudtum və heç cür yadıma sala bilmədim ki, əvvəl 7 gəlir, yoxsa 8?

Gedib qonşulardan soruşdum, görək bu bərədə onlar nə fikirləşir?

Qonşular nə illah eləsələr də, rəqəmlərin sırasını xatırlaya bilmədilər. Çox təəccübləndim – 1, 2, 3, 4, 5 və 6 rəqəmlərini xatırlayırdılar, sonrasını yox.

Hamımız Znamenski və Basseynaya küçələrinin kəsişməsində yerləşən kommersiya mağazasına – “Qastronom”a yollanıb, dərdimizi kassir qıza danışdıq. Kassir qız ağzındakı saqqızı çıxardı, burnunu azca irəli verib dedi:

– Məncə, səkkiz yeddindən sonra gəlirdi hallarda yeddi səkkizdən sonra gəlir.

Kassir qıza minnətdarlıq eləyib, sevinə-sevinə mağazadan çıxdı. Ancaq qızın sözlərini xatırlayan kimi, yenidən kefirmiz pozuldu – onun dedikləri bizə mənasız söz yığını kimi gəldi.

Neyləyə bilərdik, Yay bağına gedib, ordakı ağacları saymağa başladıq. Ancaq 6-ya çatan-da dayanıb, mübahisə eləməli olduq: kimi dedi 6-dan sonra 7 gəlir, kimi də dedi 8.

Mübahisə acı bağırsağ kimi uzandı. Xoşbəxtlikdən, elə bu vaxt skamyada oturmuş bir uşaq yığılıb, çənəsini sındırdı. Mübahisə yarımçıq qaldı.

Sonra evlərimizə dağılışdıq.

Optik xəta

Semyon Semyonoviç gözlüyünü taxıb şam ağacına baxır. Görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü çıxarıb baxır, görür ki, şam ağacının başında heç kəs yoxdur.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü taxıb şam ağacına baxır. Yenə də görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç gözlüyünü çıxarıb baxır, yenə də görür ki, şam ağacının başında heç kəs yoxdur.

Semyon Semyonoviç bir daha gözlüyünü taxıb, şam ağacına baxır və yenə görür ki, ağacın başında bir kişi oturub, ona yumruq göstərir.

Semyon Semyonoviç buna inanmaq istəmir və bu hadisəni optik xəta sayır.

Puşkin və Qoqol

Qoqol kulisdən səhnəyə yığılıb, hərəkətsiz qalır.

Puşkin (*səhnəyə çıxarkən, ayağı Qoqola ilişib yığılır*). Lənət şeytana! Deyəsən, Qoqola ilişdim!

Qoqol (*ayağa qalxır*). Əclaflığa bax! Dincəlməyə də qoymurlar!

(Yerimək istəyəndə, Puşkinə ilişib yığılır).

Deyəsən, Puşkinə ilişdim!

Puşkin (*ayağa qalxır*).

Bir dəqiqə rahatlığımız yoxdur! (*Addım atmaq istəyəndə, Qoqola ilişib yığılır*).

Zəhrimar! Deyəsən, yenə Qoqola ilişdim!

Qoqol (*ayağa qalxır*). İşlər düz gətirməyəndə gətirmir! (*Yeriyərkən Puşkinə ilişib yığılır*).

Yaramazlığa bax! Yenə Puşkinə ilişdim!

Puşkin (*ayağa qalxır*). Bu dələduzluqdur! Əsl dələduzluq! (*Yeriyərkən ayağı Qoqola ilişib yığılır*). Lənətə gələsən! Yenə Qoqola ilişdim!

Qoqol (*ayağa qalxır*). Artıq bu, adamı ələ salmaqdır! (*Yeriyərkən ayağı Puşkinə ilişib yığılır*).

Yenə Puşkinə ilişdim!

Puşkin (*ayağa qalxır*).

Lənətə gələsən! Əcəb işə düşmüşük! (*Yerimək istəyəndə, Qoqola ilişib yığılır*).

Qoqol (*ayağa qalxır*). Bu alçaqlıqdır! (*Yerimək istəyəndə, ayağı Puşkinə ilişib yığılır*).

Yenə Puşkin!

Puşkin (*ayağa qalxır*). Lənətə gələsən!
(Addım atmaq istəyəndə, ayağı Qoqola ilişib
kulisə yığılır).

Yenə Qoqol!

Qoqol (*ayağa qalxır*). Zəhrimar!

Pərdə arxasına keçir. Oradan Qoqolun
səsi eşidilir: "Yenə Puşkin!"

Pərdə

Xarrat Kuşakov

Soyadı Kuşakov olan bir xarrat vardı. Bir
dəfə xarrat yapışqan almaq üçün evdən çıxıb,
dükana yollandı. Yazbaşı qar yenice əriməyə
başlamışdı, yol çox sürüşkən idi. Xarrat bir
neçə addım atmışdı ki, sürüşüb yığıldı, alnı
əzildi.

– Eh! – Xarrat ayağa qalxıb aptekə getdi,
yara bandı alıb alnına yapışdırdı. Ancaq küçəyə
çıxıb, bir-iki addım atmışdı ki, yenidən sürüşüb
yığıldı, burnu əzildi. Tfu! – Xarrat aptekə
qayıtdı, yara bandı alıb, burnunun əzilən
yerinə yapışdırdı. Sonra yenidən küçəyə çıxdı,
yenə sürüşüb yığıldı, sifəti yerə dəyib əzil-
di. Yenə də aptekə qayıdıb, sifətinə yara bandı
yapışdırmalı oldu. – Qulaq asın, – aptek işçisi
xarrata dedi, – siz tez-tez yığılıb əzilirsiniz,
məsləhət görürəm, bir neçə yara bandı
götürəsiniz.

– Yox, – xarrat cavab verdi, – daha
yığılmaram!

Ancaq küçəyə çıxar-çıxmaz, yenə sürüşüb
yığıldı, çənəsi əzildi.

– Lənətə gəlmiş buz! – xarrat hiddətlə
qışqırıb, aptekə doğru qaçdı.

– Görürsünüz, – aptek işçisi dedi, – yenə
yığıldınız.

– Yox! – Xarrat bağırdı. – Heç nə eşitmək
istəmirəm! Tez olun, yara bandı verin!

Aptek işçisi yara bandı verdi; xarrat yara
bandını çənəsinə yapışdırıb, evə qaçdı.

Onu mənzilə buraxmadılar, çünki tanıya
bilmədilər.

– Mən xarrat Kuşakovam! – xarrat haray-
həşir saldı.

– Get, özünü dola! – içəridəkilər qapının
çəftəsini vurub, zəncirini bağladılar.

Xarrat Kuşakov qapının önündə xeyli
dayanandan sonra, hər şeyə tüpürüb, küçəyə
çıxdı.

Sandıq

Nazik boyunlu bir adam sandığa girib,
qapağını bağladı və burada nəfəsi darıxmağa
başladı.

– Budur, – nazik boyunlu adam boğula-
boğula dedi, – sandıqda nəfəsim kəsilir, çünki
boynum nazikdir. Sandığın qapağı örtülüdür,
içəriyə hava buraxmır. Burada boğulub ölsəm
də, sandığın qapağını açmayacağam. Yavaş-
yavaş öləcəyəm. Mən həyatla ölümün mübari-
zəsini görəcəyəm. Bu, adi mübarizə olmaya-
caq, çünki şansların bərabər olduğu
mübarizədə zəfər qazanan tərəf həmişə ölüm
olur, ölümə məhkum olunmuş həyat isə
düşmənlə bihudə vuruşur, son dəqiqəyəcən
ümidini itirmir. İndicə baş verəcək savaşa
həyat qələbə çalmağın yolunu öyrənəcək:
bunun üçün o, mənim əllərimi məcbur etməlidir
ki, sandığın qapağını açsın. Görək də, kim-
kimi yenəcək? Burada naftalin iyindən dayan-
maq olmur. Həyat qələbə çalsa, sandıqdakı
şeylərin üstünə maxorka səpəcəyəm... Budur,

başlandı: artıq nəfəs ala bilmirəm. İşim bitib, bu, aydıdır! Artıq xilas yolu yoxdur! Daha ali mətləblər barədə düşünə bilmirəm! Mən boğuluram!..

Oy! Bu nədir belə? İndicə nəse baş verdi, ancaq başa düşürəm nə? Mən nəse gördüm, ya da eşitdim...

Oy! Yenə nəse oldu? İlahi! Nəfəs ala bilmirəm. Deyəsən, ölürəm...

Bu nədir? Mən niyə oxuyuram? Deyəsən, boynum ağrıyır... Bəs sandıq hanı? Sandığın içindəyəmsə, otağımdakı əşyaları necə görürəm? Deyəsən, döşəmədə uzanmışam axı? Bəs sandıq hanı?

Nazik boyunlu adam döşəmədən qalxıb ətrafına boylandı. Sandıq heç yerdə gözə dəymirdi. Sandıqdan çıxardığı şeylər çarpayının və stulların üstündə atılıb qalmışdı, sandığın özü isə yox idi.

Nazik boyunlu adam dedi:

– Belə çıxır ki, həyat ölümə mənim bilmədiyim bir üsulla qalib gəlib.

Petrakovun başına gələn əhvalat

Bir dəfə Petrakov uzanıb yatmaq istədi. Ancaq çarpayuya düz uzanmadığından, təpəliylə döşəməyə dəydi və xeyli beləcə qaldı.

Nəhayət, Petrakov var gücünü toplayıb, dizi üstə qalxdı. Ancaq o qədər heysiz idi ki, yenidən üzü üstə yığıldı...

Petrakov hardasa uzandığı yerdən beş saat qalxa bilmədi. Əvvəlcə elə-belə uzanmışdı, sonra gözüne yuxu getdi.

Yatıb dincələndən sonra Petrakov özünə gəldi. İndi özünü sapsağlam hiss edirdi. O, ayağa qalxıb, bir qədər otaqda var-gəl eləyəndən sonra ehtiyatla çarpayuya uzandı. Fikirleşdi: «İndi yataram». Amma artıq yuxusu gəlmirdi. Yatağında o üz-bu üzünə çevrilən Petrakov nə illah elədi, yata bilmədi.

Vəssalam.

Dalaşanların hekayəti

Aleksey Alekseyeviç Andrey Karloviç basmarlayıb altına aldı, ağız-burnunu ovub buraxdı.

Qəzəbindən coşub-kükürən Andrey Karloviç Aleksey Alekseyeviçin üstünə cumub, ağızına bir yumruq ilişdirdi.

Ondan bu cür qıvraq hərəkətlər gözləməyən Aleksey Alekseyeviç yerə yığıldı. Andrey Karloviç onun sinəsinə çöküb, ağızından qoyma dişini çıxardı və onunla Aleksey Alekseyeviçin sir-sifətini elə günə saldı ki, Aleksey Alekseyeviç yerdən qalxanda onu tanımaq olmurdu. Aleksey Alekseyeviç əliylə üzünü tutdu və aradan çıxıb qaçdı.

Andrey Karloviç isə, qoyma dişini silib, yenidən ağızına saldı. Dişin yerinə oturduğuna əmin olduqdan sonra ətrafa göz gəzdirib, Aleksey Alekseyeviç axtarmağa getdi.

Yuxu

Kaluqin yatıb yuxusunda gördü ki, guya kolluqda oturub, kolluğun yanından bir milisioner keçib gedir.

Kaluqin ayılıb, sifətini ovuşdurdu və yenidən yuxuya getdi. Yenə yuxu gördü. Gördü ki, hansısa kolluğun yanından keçib gedir, kolluqda isə bir milisioner gizləniş.

Kaluqin yuxudan ayıldı, seliyi balışı islatmasın deyə başının altına qəzet sərdi və yenidən yuxuya getdi. Yenə yuxu gördü. Gördü ki, kolluqda oturan odur, kolluğun yanından keçib gedən isə milisionerdir.

Kaluqin ayıldı, qəzeti dəyişdirdi və yenidən yerinə uzanıb yuxuya getdi. Yuxuda gördü ki, guya kolluğun yanından ötüb keçir, kolluqda oturan isə milisionerdir.

Onda Kaluqin qərara aldı ki, daha yatmayacaq, ancaq dərhal yuxuya getdi və yuxuda gördü ki, milisionerin arxasında oturub, kolluq isə onların yanından ötüb keçir.

Kaluqin qışqıraraq, çarpayıda çırpınmağa başladı, ancaq bu dəfə yuxudan ayıla bilmədi.

Kaluqin dörd gün, dörd gecə yatdı, beşinci gün ayılında bir dəri, bir sümük qalmışdı. O qədər arıqlamışdı ki, sürüşüb çıxmasın deyə, çəkmələrini iplə ayağına bağlamalı oldu. Həmişə buğda unundan bişirilmiş çörək aldığı dükanda onu tanımayıb, çovdar çörəyi sırdılar. Mənzilləri dolaşaraq sanitariya tədbirləri görən komissiya bu qənaətə gəldi ki, Kaluqin sanitar normalara cavab vermir, ümumiyyətlə, heç nəyə yaramır. Odur ki, onu zibillə birgə atmağı əmr etdi.

Kaluqini iki qatlayıb, zibil kimi çölə atdılar.

Riyaziyyatçı və Andrey Semyonoviç

Riyaziyyatçı (*başından şar çıxarır*).

Başımdan şar çıxardım.
Başımdan şar çıxardım.
Başımdan şar çıxardım.
Başımdan şar çıxardım.

Andrey Semyonoviç

Qaytar onu yerinə.
Qaytar onu yerinə.
Qaytar onu yerinə.
Qaytar onu yerinə.

Riyaziyyatçı

Yox, qaytarmayacağam!
Yox, qaytarmayacağam!
Yox, qaytarmayacağam!
Yox, qaytarmayacağam!

Andrey Semyonoviç

Qaytarmırsan qaytarma.
Qaytarmırsan qaytarma.
Qaytarmırsan qaytarma.

Riyaziyyatçı

Bəli, qaytarmayacağam!
Bəli, qaytarmayacağam!
Bəli, qaytarmayacağam!

Andrey Semyonoviç

Lap yaxşı.
Lap yaxşı.
Lap yaxşı.

Riyaziyyatçı

Bax, mən deyən oldu!
Bax, mən deyən oldu!
Bax, mən deyən oldu!

Andrey Semyonoviç

Yaxşı, sən deyəndir, sakit ol!

Riyaziyyatçı

Yox, sakit olmayacağam!
Yox, sakit olmayacağam!
Yox, sakit olmayacağam!

Andrey Semyonoviç

Riyaziyyatçı olsan da, deyəsən, ağılın çatmır sənin.

Riyaziyyatçı

Yox, ağıllıyam və çox şeylər bilirəm!
Yox, ağıllıyam və çox şeylər bilirəm!
Yox, ağıllıyam və çox şeylər bilirəm!

Andrey Semyonoviç

Çox şeylər bilirsən, amma
Hamısı boş şeylərdir.

Riyaziyyatçı

Yox, boş şeylər deyil!
Yox, boş şeylər deyil!
Yox, boş şeylər deyil!

Andrey Semyonoviç

Səninlə çənə-boğaz döyməkdən bezdim.

Riyaziyyatçı

Yox, bezmədin!
Yox, bezmədin!
Yox, bezmədin!

Andrey Semyonoviç məyusluqla əlini yelləyir və çıxıb gedir. Riyaziyyatçı bir qədər sonra Andrey Semyonoviçin arxasınca yollanır. Pərdə.

Qarovulçunu təəccübləndirən gənc

– İşə bax, – milçəyi diqqətlə gözdən keçirən qarovulçu dedi, – mənə, buna xarrat yapışqanı sürtsən, canı çıxar. Adi yapışqan!

– Ey, qulyabanı! – sarı əlcək geymiş cavan oğlan qarovulçuya səsləndi.

Qarovulçu elə bildi ki, başqa adamı çağırırlar, cavan oğlana əhəmiyyət verməyib, milçəyə baxmağa davam etdi.

– Səninlə deyiləm? – cavan oğlan qışqırdı, – heyvan!

Qarovulçu barmağıyla milçəyi əzib, başını döndərmədən dedi:

– Niyə bağırırsan, yaramaz? Kar deyiləm, eşidirəm.

Cavan oğlan əlcəkli əliylə şalvarını təmizləyib, nəzakətli səslə soruşdu:

– Dayı, səməyə necə gedə bilərəm?

Qarovulçu bir gözünü qıyıb, cavan oğlana baxdı, sonra o biri gözünü qıyıb baxdı, sonra saqqalını tumarladı, bir daha onu başdan-ayağa süzüb dedi:

– Keçin gedin, burda dayanmayın.

– Bağışlayın, – cavan oğlan dedi, – vacib işim var, tələsirəm. Orada mənimçün otaq da hazırlayıblar.

– Yaxşı, – qarovulçu dedi, – bileti göstər.

– Bilet məndə deyil; dedilər ki, məni elə-belə də buraxacaqlar, – cavan oğlan qarovulçunun üzünə baxa-baxa dedi.

– Daha nə! – qarovulçu dedi.

– İndi neyləyək? – cavan oğlan soruşdu, – keçə bilərəm?

– Yaxşı, yaxşı, – qarovulçu dedi, – keçin!

– Bəs necə keçim? Haraya? – cavan oğlan soruşdu. – Yolu tanımıram axı.

– Sizə hara lazımdır? – qarovulçu sərt səslə soruşdu.

Cavan oğlan əlini ağzına tutub, yavaşcadan dedi:

– Səma!

Qarovulçu yerində möhkəm dayanmaq üçün bir ayağını irəli qoydu və qabağa əyilib, cavan oğlanın üzünə zilləndi:

– Nə çərənləyirsən? Məzələnirsən?

Cavan oğlan gülümsündü, sarı əlcəkli əlini qaldırıb başı üstündə yellədi və qəfildən yoxa çıxdı.

Qarovulçu havanı qoxladı – yanmış lələk iyi gəlirdi.

– İşə bax! – qarovulçu gödəkcəsinin yaxasını açıb, qarnını qaşdı, cavan oğlanın dayandığı yerə tüpürdü və yavaş addımlarla öz komasına tərəf getdi.

İtkilər

Andrey Andreyeviç Myasov bazardan fitil alıb evə qayıtmaq istəyirdi.

Yolda Andrey Andreyeviç fitili salıb itirdi və gedib dükandan yüz əlli qram Poltava kolbasası aldı. Sonra Andrey Andreyeviç «molokosoyuz»dan bir şüşə qatıq aldı, ardınca gedib bir parç kvas içdi və köşkdən qəzet almaq üçün növbəyə dayandı. Qəzet almaq istəyən çox idi, Andrey Andreyeviç iyirmi dəqiqədən çox növbədə dayanmalı oldu. Ancaq satıcıya yaxınlaşanda məlum oldu ki, qəzet elə indicə qurtarıb.

Andrey Andreyeviç pərtlikdən bir ayağını götürüb, birini saldı, sonra evə sarı getməyə başladı. Ancaq yolda qatıq şüşəsini salıb itirdi və çörək mağazasına dönüb fransız bulkası aldı. Əvəzində Poltava kolbasasını itirdi.

Onda Andrey Andreyeviç birbaşa evə üz tutdu, ancaq yolda yıxıldı, fransız bulkasını itirdi və eynəyini sındırdı.

Andrey Andreyeviç evə gələndə çox hirsliydi, dərhal uzanıb yatmaq istədi, ancaq nə illah elədi, gözünə yuxu getmədi. Nəhayət, yatıb yuxuda gördü ki, guya diş fırçasını itirib, dişlərini hansısa şamdanla təmizləyir.

Makarov və Petersen

Makarov: – Bu kitab bizim arzularımız və onlara çatmaq barədədir. Bu kitabı oxusan, arzularımızın nə qədər mənasız olduğunu

bilərsən. Onu da bilərsən ki, başqalarının arzusunu yerinə yetirmək çox asan, öz arzuna çatmaq isə olduqca çətindir.

Petersen: – Çox ibarəli danışırısan. Lap hindilərin başçısı kimi.

Makarov: – Bu kitab barədə yalnız vəcdlə danışmalısan. Onun haqqında düşünəndə belə papağımı çıxarıram.

Petersen: – Bəs kitaba toxunmamış əlini yuyursan?

Makarov: – Hə, əlimizi də yumalıyıq.

Petersen: – Sən, hər ehtimala qarşı, ayağını da yu!

Makarov: – Kobud danışmayın, gülməli deyil.

Petersen: – Kitab necə adlanır?

Makarov: – Adı sirdir...

Petersen: – Hi-hi-hi!

Makarov: – Kitabın adı MALGİL-dir.

Petersen birdən yox olur.

Makarov: – İlahi! Bu nədir belə? Petersen!

Petersenin səsi: – Nə baş verdi? Makarov!

Mən hardayam?

Makarov: – Səni görmürəm. Hardasan?

Petersenin səsi: – Bəs sən hardasan?

Mən də səni görmürəm!.. Bu şarlar hardan çıxdı?

Makarov: – İndi neyləyək? Petersen, mənə eşidirsən?

Petersenin səsi: – Eşidirəm! Amma nə baş verdi axı? Bu nə şarlardır belə?

Makarov: – Sən hərəkət eləyə bilirsən?

Petersenin səsi: – Makarov! Sən bu şarları görürsən?

Makarov: – Hansı şarları?

Petersenin səsi: – Buraxın!.. Buraxın mənə!.. Makarov!..

Sükut. Makarov dəhşətə gəlib. O, kitabı götürüb açır.

Makarov (oxuyur): "...İnsan tədricən öz formasını itirir və şara çevrilir. Şara çevrildikdən sonra isə heç bir arzusu, istəyi qalmır".

Pərdə

Linç məhkəməsi

Petrov at belinə qalxıb, kütlə qarşısında nitq söyləyir. Nitqinin mövzüsü belədir: ictimai bağın yerində Amerika göydələni tikilsə, nə olacaq? Kütlə onu dinləyir, onun sözləriylə razılaşır. Petrov öz dəftərçəsində bəzi qeydlər aparır. Ortaboylu bir adam irəli çıxıb, Petrovdan dəftərçəyə nə yazdığını soruşur. Petrov deyir ki, bu yalnız ona aid qeydlərdir. Ortaboylu adam əl çəkmir. Söz sözü çəkir və dalaşmalı olurlar. Kütlə ortaboylu adamın tərəfini saxlayır, Petrov həyatını xilas etmək üçün atını dəhmerləyib, döngədə gözəndən itir. Qəzəbindən kükrəyən kütlə, başqa qurban olmadığından, ortaboylu adamı tutub, başını üzür. Bədəndən ayrılan baş küçənin ortasıyla diyirlənərək, su lyukuna ilişib dayanır. Bundan sonra kütlə dağılışıb gedir.

Görüş

Bir adam işə gedirdi. Yolda başqa bir adama rast gəldi. O, dükandan polyak çörəyi alıb, öz evinə qayıdırdı.

Vəssalam.

Uğursuz tamaşa

Petrakov-Qorbunov səhnəyə çıxıb, nəşə demək istəyir. Ancaq onu hıçqırtı tutur. Öyüməyə başlayır. Gedir. Pritikin səhnəyə çıxır.

Pritikin: – Hörmətli Petrakov-Qorbunov demək isəyirdi ki...

Öyüyür, qaça-qaça səhnəni tərk edir. Makarov gəlir.

Makarov: – Yeqor...

Makarov öyüməyə başlayır. Qaçıb gedir. Serpuxov gəlir

Serpuxov: – Əsassız danışmamaq üçün...

Öyüyür, qaçıb gedir. Kurova gəlir

Kurova: – Çox istərdim ki...

Öyüməyə başlayır, qaça-qaça səhnədən çıxır. Kiçik bir qız gəlir.

Kiçik qız: – Atam hamıya bildirmək istəyir ki, tamaşa olmayacaq. Hamımız öyüyürük.
Pərdə

Tıqq!

Yay ayı, yazı stolu. Sağ tərəfdə qapı var. Stolun üstünə at şəkli çəkilmiş bir tablo qoyulub. Atın dişlərində bir qaraçı çapalayır. Olqa Petrovna odun yarıdır. O, hər dəfə baltanı endirəndə pensnesi burnunun üstündə atılıb-düşür. Yevdokim Osipoviç kresloda oturub siqaret çəkir.

Olqa Petrovna baltanı oduna vurur, ancaq onu heç cür parçalaya bilmir.

Yevdokim Osipoviç: – Tıqq!

Olqa Petrovna pensnesini düzəldib, daha bir zərbə endirir.

Yevdokim Osipoviç: – Tıqq!

Olqa Petrovna (pensnesini düzəldir): – Yevdokim Osipoviç! Xahiş edirəm, “tıqq” eləməyin.

Yevdokim Osipoviç: – Yaxşı, yaxşı.

Olqa Petrovna baltanı oduna vurur.

Yevdokim Osipoviç: – Tıqq!

Olqa Petrovna (pensnesini düzəldir): – Yevdokim Osipoviç! Axı söz verdiniz ki, “tıqq” eləməyəcəksiniz.

Yevdokim Osipoviç: – Yaxşı, yaxşı, Olqa Petrovna! Daha eləmərəm.

Olqa Petrovna baltanı oduna vurur.

Yevdokim Osipoviç: – Tıqq!

Olqa Petrovna (pensnesini düzəldir): – Ədəbsizliyə bax! Yaşlı, ahıl adamdır, amma adi xahişi başa düşmür!

Yevdokim Osipoviç: – Olqa Petrovna! Rahatca işinizi görün, daha sizə mane olmayacağam.

Olqa Petrovna: – Xahiş edirəm, çox xahiş edirəm: qoyun, heç olmasa, bu odun parçasını yarıb qurtarım.

Yevdokim Osipoviç: – Ələbttə, ələbttə! Buyurun, yarı!

Olqa Petrovna baltanı oduna vurur

Yevdokim Osipoviç: – Tıqq!

Olqa Petrovna baltanı əlindən salır, ağzını açıb nəsə demək istəyir, ancaq heç nə deyir.

bilmir. Yevdokim Osipoviç kreslodan qalxır, Olqa Petrovnanı başdan-ayağa süzür və yavaş-yavaş çıxıb gedir. Olqa Petrovna hərəkətsiz, ağzıaçıq dayanıb, uzaqlaşan Yevdokim Osipoviçin ardınca baxır. Pərdə yavaş-yavaş enir.

İndi dükanlarda nələr satılır

Koratığın Tikakeyevgilə gəldi, ancaq onu evdə tapa bilmədi.

Tikakeyev bu vaxt şəkər, ət və xiyar almaq üçün dükana getmişdi.

Koratığın Tikakeyevin qapısının önündə tərəddüdlə bir xeyli gözlədi, sonra kağız yazıb qoymaq istədi, ancaq belə baxanda gördü ki, əlində müşəmbə zənbil tutmuş Tikakeyev gəlir.

Koratığın Tikakeyevi görəncə, ona səsəndi:

– Bir saatdır sizi gözləyirəm!

– Yalandır, – Tikakeyev dedi, – mən vurtut iyirmi beş dəqiqədir ki, evdən çıxmışam.

– Nə vaxt çıxdığınızı bilmirəm, – Koratığın dedi, – amma mən bir saatdır ki, burdayam.

– Yalan danışmayın! – Tikakeyev dedi, – ayıbdır.

– Əzizim! – Koratığın dedi, – sözünüze fikir verin.

– Hesab edirəm ki... – Tikakeyev sözə başladı. Ancaq Koratığın onun sözünü ağzında qoydu.

– Siz hesab edirsinizsə ki... – Koratığın nəsə demək istədi. Ancaq Tikakeyev sözünü tamamlamağa aman vermədi.

– Bir bunun sir-sifətinə bax!

Bu sözləri eşidincə Koratığın cin atına mindi, barmağıyla burnunun bir qanadını tıxayıb, o birisiylə Tikakeyevin üzünə fırxırdı.

Onda Tikakeyev səbətdən ən iri xiyarı götürüb, Koratığın başına çırpdı.

Koratığın ikiəlli başını tutdu, sonra yıxılıb öldü.

Bax, indi dükanlarda belə yekə xiyarlar satılır!

Maşkin Koşkini öldürdü

Yoldaş Koşkin yoldaş Maşkinin böyür-başında hoppanıb-düşür, rəqs eləyirdi.

Yoldaş Maşkin yoldaş Koşkinin hərəkətlərinə göz qoyurdu.

Yoldaş Koşkin əl-ayağını oynadır, təhqiramiz hərəkətlər eləyirdi.

Yoldaş Maşkin üz-gözünü turşutdu.

Yoldaş Koşkin qarnını oynadaraq, sağ ayağını yerə vurdu.

Yoldaş Maşkin bağıra-bağıra yoldaş Koşkinin üstünə cumdu.

Yoldaş Koşkin qaçıb aradan çıxmaq istədi, ancaq ayağı nəyəsə ilişdi və yoldaş Maşkin onu haqladı.

Yoldaş Maşkin yoldaş Koşkinin başına bir yumruq ilişdirdi.

Yoldaş Koşkin ufuldayıb, tappılıyla yerə yığıldı.

Yoldaş Maşkin yoldaş Koşkinin qarnına tepik, boynunun ardına yumruq vurdu.

Yoldaş Koşkin döşəməyə uzanıb, canını tapşırırdı.

Maşkin Koşkini öldürdü.

Yuxu insanla məzələnir

Markov çəkmələrini çıxardı, rahat nəfəs alıb, yatağa uzandı.

Yatmaq istəyirdi, ancaq gözünü yuman kimi yuxusu ərşə çəkiliydi.

Markov gözünü açır, əlini kitaba uzadırdı, ancaq hər dəfə, əli havadaykən, onu yuxu tuturdu. Markov təzədən yerinə uzanıb, gözlerini yumurdu. Di gəl, gözünü yuman kimi yenə yuxusu qaçırdı, fikirləri o qədər aydınlaşırdı ki, beynində ikiməchullu tənlik də həll eləyə bilərdi.

Markov xeyli götür-qoy elədi: yatsın, yoxsa ayıq qalsın? Axır ki, fikirləşməkdən yoruldu, özünə, otağına nifrət etməyə başladı. Markov paltosunu geydi, şlyapasını başına qoydu və əsasını götürüb küçəyə çıxdı. Sərin meh Markovun hirsini soyutdu, xeyli yüngülləşdi və yenidən öz otağına qayıtmaq istədi.

Otağa gələndə hiss etdi ki, yorulub, bədəni ağırlaşmış, yuxusu gəlir. Ancaq divana uzanıb gözünü yuman kimi yuxusu qaçdı.

Hirsindən cilov gəmirən Markov divandan yerə atıldı və ayaqyalın, başıaçıq küçəyə çıxıb, Tavriçeski bağı tərəfə yollandı.

Ovçular

Ova altı adam getmişdi, ancaq geriye onlardan yalnız dördü qayıtdı.

İkisi qayıtmadı.

Oknov, Kozlov, Stryuçkov və Motilkov sağ-salamat evə qayıtdılar, Şirokovla Kablukov ov eləyərkən həlak oldular.

Oknov bütün günü havalı kimi gəzdi, heç kimlə kəlmə kəsmədi. Kozlov Oknovu gözdən qoymur, onu qarabaqara izləyib, cürbəcür suallar verirdi. O, öz suallarıyla Oknovu lap boğaza yığdı.

Kozlov: – Siqaret istəyirsən?

Oknov: – Yox.

Kozlov: – İstəyirsən! Gətirim?

Oknov: – Yox.

Kozlov: – Bəlkə sənə gülməli əhvalatlar danışım?

Oknov: – Yox.

Kozlov: – İçmək istəyirsən? Səni konyaklı çaya qonaq eləyə bilərəm.

Oknov: – İndicə bu daşı boynuna salacağam, üstəlik, ayağını sındıracağam.

Stryuqkov və Motilkov – Siz neylədiniz? Siz neylədiniz?

Kozlov: – Kömək eləyin, qalxım.

Motilkov: – Narahat olma, yaran sağalacaq.

Kozlov: – Bəs Oknov hanı?

Oknov (*Kozlovun ayağını sındırır*):– Uzaqda deyiləm, yanındayam.

Kozlov: – Ay ana! Xilas eləyi..iin!

Stryuqkov və Motilkov: – Deyəsən, onun ayağını bədənindən qopardın!

Oknov: – Qoparıb, bax, oraya tulladım!

Stryuqkov: – Bu, cinayətdir!

Oknov: – Nə? Nə dedin?

Stryuqkov: – ...ayətdir...

Oknov: – Necə..ə?

Stryuqkov: – H... h... h... heç nə.

Kozlov: – İndi evə necə gedəcəyəm?

Motilkov: – Narahat olma, sənə taxta ayaq düzəldərik.

Stryuqkov: – Bir ayağının üstündə dayanma bilərsən?

Kozlov: – Belə də, birtəhər dayanaram.

Stryuqkov: – Biz qolundan tutarıq.

Oknov: – Məni onun yanına buraxın!

Stryuqkov: – Yox, yox, yaxşısı budur, çıx get.

Oknov: – Yox, buraxın!.. Buraxın!.. Bur... Görün, neyləyirəm.

Stryuqkov və Motilkov: – Dəhşətdir!

Oknov: – Ha-ha-ha!

Motilkov: – Bəs Kozlov hanı?

Stryuqkov: – Sürünüb kolluğa girdi.

Motilkov: – Kozlov, burdasan?

Kozlov: – Mm...m!

Motilkov: – Gör, nə günə düşdü!

Stryuqkov: – İndi bunu neyləyək?

Motilkov: – Əlimizdən nə gəlir? Məncə, onu boğub öldürmək lazımdır. Kozlov! Ey, Kozlov, eşidirsən məni?

Kozlov: – Güclə eşidirəm.

Motilkov: – Qardaş, heç ürəyinə salma. İndi səni boğub öldürəcəyik. Dayan! Bax, belə... belə... belə...

Stryuqkov: – Bax buraya, bir az da! Belə! Belə! Belə!.. Hə, artıq hazırdır!

Motilkov: – Artıq hazırdır!

Oknov: – Allah o dünyasını versin!

Tarixi epizod

V.N.Petrova

İvan İvanoviç Susanin (Qlinkanın operasında vəsf olunan, çar uğrunda canından keçmiş tarixi şəxsiyyətdən söhbət gedir) bir dəfə rus aşxanasına gəldi və stol arxasına keçib, antrekot sifariş etdi. Aşxana sahibi antrekot hazırlamaqdaykən, İvan İvanoviç adəti üzrə saqqalını dişləyib, fikrə getdi.

Bir müddət sonra aşxana sahibi girde taxta lövhəciyin üstünə qoyduğu antrekotu gətirdi. İvan İvanoviç acından ölürdü, o, antrekotu qamarlayıb, yeməyə girişdi. Gözünün qurdunu öldürməyə çalışsan İvan İvanoviç, yeməyi acgözlüklə təpəşdirərkən, saqqalı ağzından çıxarmağı unutdu və antrekotla birgə bir çəngə tük də yedi.

Bütün xoşagəlməzlilər bundan sonra baş verdi – bir az sonra İvan İvanoviçin qarnına sancı doldu. İvan İvanoviç yerindən dik atılıb, bayıra götürüldü. Aşxana sahibi İvan İvanoviçin arxasınca qışqırdı: “Saqqalın didik-didikdir”, – ancaq İvan İvanoviç onun sözlərinə fikir verməyib, qaça-qaça çölə çıxdı.

Aşxananın bir küncündə oturub, araq içən boyar Kovşequb əlini stola çırpdı:

– Bu adam kimdir?

Aşxana sahibi qurşağacan baş əyib, boyara dedi:

– Bu, bizim patriot İvan İvanoviç Susanindir.

– Belə de! – boyar araq içməyinə davam etdi.

– Balıq istəmirsiniz? – aşxana sahibi soruşdu.

– İtil burdan! – boyar hirsle qışqırıb, əlindəki parçanı aşxana sahibinə sarı tolazladı. Parçanı yığıyla aşxana sahibinin qulağının dibindən keçib, açıq pəncərədən həyəətə uçdu və düz gəlib qartalsayağı oturmuş İvan İvanoviçin sifətinə çırpıldı. İvan İvanoviç əlləriylə üzünü tutub, böyrü üstə yıxıldı.

Donuzabaxan Karp mərəkdən hövlnak çölə çıxdı, təkneinin yanında, palçıqın içində uzanmış donuzun üstündən atlanıb, bağıra-

bağıra əlaqəyə doğru qaçdı. Aşxana sahibi başını qapıdan çölə çıxardı.

– Niyə bağırırısan? – o, Karpdan soruşdu.

Ancaq başılovlu qaçıb uzaqlaşan Karpdan cavab gəlmədi.

Aşxana sahibi həyəətə çıxıb, hərəkətsiz uzanmış Susanini gördü. Yaxınlaşıb onun üzünə baxdı. Susanin də öz növbəsində onun üzünə zilləndi.

– Sağsan? – sahib soruşdu.

– Sağ-salamatam, ancaq qorxuram, mənə yenə vururlar, – Susanin cavab verdi.

– Qorxma, – aşxana sahibi dedi, – səni vuran boyar Kovşequb idi, o da çıxıb getdi.

– Şükür sənə, ya Rəbb, – İvan Susanin dikəldi, – mən cəsur adamam, ancaq boş yerə ölmək istəmirəm. Odur ki, kiritmişcə uzanıb gözləyirdim, görək nə olacaq. Lazım gəlsə, sürünə-sürünə Yeldirino slobodasına qədər gedəcəkdim. Gör sifətim nə hala düşüb. İlahi! Saqqalımın yarısı ələ gəlmir!

– Saqqalın elə əvvəldən beləydi, – aşxana sahibi dedi.

– Necə yeni əvvəldən beləydi? – patriot İvan Susanin qışqırdı, – sənəin sözlərindən belə çıxır ki, mən bu cür ütük-didik saqqalla gəzirdim?

– Bəli, gəzirdin, – aşxana sahibi dedi.

– Yaramazın biri yaramaz, – İvan Susanin söyüş söyməyə başladı.

Onda aşxana sahibi gözlərini qıyıb qolaylandı və var gücüylə Susaninin qulağının dibinə bir yumruq ilişdirdi. Patriot İvan Susanin yenidən süst düşüb, hərəkətsiz qaldı.

– Al payını! Yaramaz özünsən! – sahib aşxanaya qayıtdı.

Susanin beləcə bir müddət hərəkətsiz uzanaraq ətrafa qulaq kəsildi, qorxulu bir şey olmadığını inanandan sonra ehtiyatla başını qaldıraraq yan-yörəsinə boylandı. Palçıqlı gölməçədə ağnayan donuzu nəzərə almasaq, həyətdə heç kəs gözə dəymirdi. İvan Susanin darvazaya sarı sürünməyə başladı. Xoşbəxtlikdən darvaza qapısı açıq idi. Patriot İvan Susanin qurd kimi qıvrıla-qıvrıla Yeldirino slobodasına çatanacan süründü.

Bu, çar uğrunda həyatını qurban vermiş və sonralar Qlinkanın operasında vəsf olunmuş məşhur tarixi şəxsiyyətin həyatından bir epizod idi.

Fedya Davidoviç

Fedya gizlicə nehrəyə yaxınlaşmaq üçün xeyli əmək sərf etməli oldu. Nəhayət, arvadı ayaq dırnağını kəsmək üçün aşağı əyildi və fürsətdən istifadə eləyən Fedya qıvraq hərəkətlə nehrədəki yağın hamısını götürüb ağzına dürtdü. Ancaq nehrənin qapağını örtəndə ehtiyatsızlıq eləyib, səs saldı. Səsi eşidən arvadı dərhal dikəldi və nehrənin boş olduğunu görəncə, əlindəki qayçıyı ona sarı tuşlayıb, sərt səsle soruşdu:

– Nehrədə yağ yoxdur. Hanı yağ? Yağ sənə ağzındadır!

Fedya başını yelləyib “yox” işarəsi verdi.

– Aha, – arvadı dedi, – susub başını yelləyirsən, deməli, ağzın yağla doludur.

Fedya gözlərini bərəldi və əl hərəkətləriylə arvadını başa salmağa çalışdı: “Yox, yox, nə danışırsan, elə şey ola bilməz!” Ancaq arvadı ona inanmadı:

– Yalan deyirsən. Aç ağzını.

– Mm... – Fedya nəm-nüm elədi.

– Aç ağzını deyirəm, – arvadı təkrarladı.

Fedya nəyisə xatırlayıbmış kimi əlini alına vurdu, sanki demək istəyirdi ki: “Ah, lap yadımdan çıxmışdı, indi gəlirəm”. Çıxışa doğru yönəldi.

– Dayan! – arvadı qışqırdı.

Ancaq Fedya addımlarını yeyinləyib, qapının arxasında gözəndə itdi. Arvadı onun arxasınca cumdu, ancaq qapıya çatanda dayandı. Çünki çılpaq idi, bu görkəmdə dəhlizə çıxsa, mənzildə yaşayan başqa sakinlər onu görə bilərdi.

– Aradan çıxdı, – o, kor-peşman divana əyləşdi, – lənətə gəlmiş!

Dəhlizlə irəliləyən Fedya isə üzərinə “Giriş qəti qadağandır” yazılmış qapının önündə ayaq saxladı. Sonra qapını açıb içeri girdi.

Uzunsov kiçik bir otaq idi, pəncərə şüşələrinə çirklə kağız yapışdırılmışdı. Sağ tərəfdə sınıq-salxaq, kirli bir taxt qoyulmuşdu, pəncərənin önündə isə taxta parçasından düzəldilmiş kiçik stol gözə dəyirdi; taxtanın bir ucunu stulun söykənəcəyinin, o biri ucunu isə gecə masasının üstünə qoymuşdular. Divardan ikigözlü rəf asılmışdı. Taxtda uzanmış kişini nəzərə almasaq, otaqda başqa heç nə yox idi. Kişinin əynində cındırı çıxmış uzunətəkli mixəyi pəncək vardı, qara sıırıqlı şalvar geymişdi, tərtəmiz yuyulmuş yalın ayaqları taxtdan kənara çıxmışdı. O, oyaq idi, gözünü Fedyaya zilləmişdi.

Fedya yüngülcə təzim edib, sakitcə taxtda uzanan adama yaxınlaşdı, ağzındakı yağ çıxarıb, ona göstərdi.

– Bir yarım, – otaq sahibi duruşunu dəyişmədən dilləndi.

– Deyəsən, az oldu... – Fedya dedi.

– Kifayətdir, – otaq sahibi cavab verdi.

– Yaxşı, oldu, – Fedya yağ parçasını barmağından sıyıraraq, rəfə qoydu.

– Pulunu sabah gəlib apararsan, – kişi dedi.

– Nə danışırsınız! – Fedya əsəbiləşdi, – mənə pul indi lazımdır. Cəmisi bir rubl yarımdır də...

– Rədd ol, – otaq sahibi quru səsle dedi.

Fedya barmaqlarının ucunda otaqdan çıxıb, qapını yavaşca örtüdü.

Puşkinin həyatından lətifələr

1. Puşkin şair idi, elə hey nəse yazırdı. Bir dəfə Jukovski onun yazdığını görəb, ucadan dedi:

– Əcəb cızma-qaraçisan!

O vaxtdan Puşkin Jukovskiye vuruldu və onu dostyana Jukov adlandırmağa başladı.

2. Məlum olduğu kimi Puşkinin saqqalı çıxmırdı. Puşkin buna görə çox rəncidəydi və Zaxarinə qibtə eləyirdi; onun saqqalına söz ola bilməzdi. “Onun üzündə saqqal çıxır, mənimkində isə yox”, – Puşkin tez-tez

barmağını Zaxarinə tuşlayıb deyirdi. Düz də deyirdi.

3. Bir dəfə Petruşevskinin saati sındı və o, adam göndərib Puşkini çağırırdı. Puşkin gəldi, Petruşevskinin saatının ora-burasına baxandan sonra qaytarıb stolun üstünə qoydu.

– Qardaş, fikrin nədir? – Petruşevski soruşdu.

– “Stop maşın”, – Puşkin cavab verdi.

4. 1829-cu ilin yayını Puşkin kənddə keçirdi. O, səhər tezdən oyanır, bir dolça isti süd içir və çayda çimməyə qaçırdı. Çiməndən sonra otluğa uzanıb, nahara kimi yatırdı. Nahardan sonra isə qamakda mürgü döyürdü. Üfunət qoxuyan kəndlilərlə rastlaşanda Puşkin başıyla onları salamlayır, ancaq əliylə burnunu tuturdu. İy-qoxulu kəndlilər isə papaqlarını çıxarıb deyirdilər: “Olan işdir”.

5. Puşkin daş atmağı xoşlayırdı. Yerdə daş görəndə kimi götürüb atırdı. Bir də görürdü ki, sağa-sola daş atmaqdan qızarıb-pörtüb. Dəhşətdir!

6. Puşkinin dörd oğlu var idi, dördü də gicbəsər. Biri stulda da otura bilmirdi, hey

yıxılırdı. Heç Puşkinin özü də stulda düz-əməlli otura bilmirdi. Bəzən lap gülməli vəziyyət yaranırdı: stol arxasında oturublar; stolun bu başında Puşkin yıxılıb-qalxır, o biri başında oğlu. Nə deyəsən axı!

Gözəl bir yay gününün səhəri (simfoniya)

Xoruzun ilk banındaca Timofey pəncərədən çölə hoppanıb, küçədən keçənləri qorxutdu. Kəndli Xariton dayandı, yerdən daş götürüb Timofeyi vurmaq istədi. Timofey harasa yox oldu. “Nə zirək adamdır!” – insan sürüsü səsləndi və Zubov adlı birisi yüyürüb, başını divara çırpdı. “Of!” – diş əti iltihabından əziyyət çəkən bir arvad qiyyə çəkdi. Komarov ədəbsiz hərəkətlərlə arvadı lap karıxdırdı və o, qaçıb həyətə girdi. Yoldan keçən Fetelyuşin bunu görüb gülümsündü. Onda Komarov Fetelyuşinə yaxınlaşdı və “Ey, ət parçası” sözləriylə onun qarnına bir yumruq vurdu. Fetelyuşin divara söykənib, hıçqırmağa başladı. Romaşkin pəncərədən Fetelyuşkinin başına tüpürməyə çalışırdı. Yekəburunlu bir arvad ləyənlə uşağını döyürdü. Gonbul cavan ana isə yaraşlıq qız uşağının sifətini kərpic divara sürtürdü. Nazik ayağı sınımış balaca it səkidə sürünürdü. Kiçik bir oğlan çirkli qabdan nəsə yeyirdi. Ərzaq dükəninin qarşısında adamlar şəkər növbəsinə dayanmışdılar. Denaturat içmiş kəndli Xariton şalvarının qabağını açıb, arvadların qarşısında dayanmışdı, pis-pis sözlər deyirdi.

Gözəl bir yay günü belə başlayırdı.

Pakin və Rakukin

– Mənə təşəxxüs satma, qudurma! – Pakin Rakukinə dedi.

Rakukin üz-gözünü turşudub, tərs-tərs Pakinə baxdı.

– Nə baxırsan? Tanıya bilmirsən? – Pakin soruşdu.

Hirsindən dodağını çeynəyən Rakukin fırlanan kreslosunda üzünü yana çevirib, başqa

səmtə baxmağa başladı. Pakin barmaqlarıyla dizini döyəcləyərək dedi:

– Axmağın biri axmaq! Boynunun dalında nə dəyənək yeri var!

Rakukin qalxıb, çıxışa doğru getmək istəyəndə, Pakin yerindən sıçrayıb, onun qolundan yapışdı:

– Dayan! Hara gedirsən? Gəl otur, sənə bir şey göstərəcəyəm.

Rakukin ayaq saxlayıb, şübhəylə Pakinə baxdı.

– Nədir, inanmırsan? – Pakin soruşdu.

– İnanıram, – Rakukin dedi.

– Elə isə, bax buraya, bu kresloya otur.

Rakukin yenidən öz fırlanan kreslosuna əyləşdi.

– Bax belə, – Pakin dedi, – axmaq kimi nə gözünü döyürsən?

Rakukin ayaqlarını oynatdı, gözlərini tez-tez qırpmağa başladı.

– Gözünü qırpma, – Pakin dedi.

Rakukin kirpik çalmağını dayandırdı, belini büküb, çiynlərini içəri çəkdi.

– Düz otur, – Pakin dedi.

Rakukin belini düzəltmək yerinə qarnını qabağa verdi və boynunu uzatdı.

– Eh! – Pakin dedi, – boynunun dalından nə vurardım!

Rakukini hıçqırmaq tutdu, ovurdlarını şişirdib, nəfəsini burnundan buraxmağa başladı.

– Bura bax, fıxırma! – Pakin Rakukinə dedi.

Rakukin boynunu yenidən çiynlərinə çəkib, gözünü tez-tez qırpmağa başladı.

Pakin dedi:

– Rakukin, sənə gözünü döymə dedim, – Pakin sakitləşmək bilmirdi, – yoxsa sinəyə tək vuracağam.

Rakukin gözünü qırpmamaq üçün dişlərini bir-birinə sıxdı, boynunu daha da uzatdı və başını arxaya atdı.

– Sənə baxanda adamın ürəyi bulanır, – Pakin dedi, – sifətdən toyuğa oxşayırsan, boynun gömgöydür, çox iyrencsən.

Başı get-gedə dala əyilən Rakukin, nəhayət, müvazinətini itirib, arxası üstə yıxıldı.

– Bu nə deməkdir! – Pakin təəccübləndi – məzələnirsən?

Pakinin dayandığı yerdən Rakukinə baxanda, adama elə gəlirdi ki, Rakukin başsız oturub.

– Ey, Rakukin! – Pakin onu səslədi.

Rakukindən səs çıxmadı.

– Rakukin! – Pakin yenə çağırırdı.

Hərəkətsiz oturan Rakukin yenə cavab vermədi.

– Belə, – Pakin dedi, – Rakukin gəbərdi.

Pakin xaç çevirib, barmaqlarının ucunda otaqdan çıxdı.

On dörd dəqiqə sonra Rakukinin bədənindən kiçik bir ruh ayrıldı və hiddətlə bir az bundan əvvəl Pakinin oturduğu yerə baxdı. Elə bu vaxt şkafin arxasından ucaboşlu ölüm mələyi çıxdı və Rakukinin ruhunun əlindən tutub, evləri və divarları yara-yara onu harasa apardı. Rakukinin ruhu ölüm mələyinin arxasınca qaçır, dəqiqəbaşı çevrilib qəzəblə gəriyə baxırdı. Ölüm mələyi sürətini artırdı və Rakukinin ruhu, yığıla-qalxa, döngədə gözəndə itdi.

Zibil vedrəsi

Qonşu mənzildə belə bir hadisə baş verdi. Alekseyev yediyi sıyığın artığını ümumi mətbəxdəki zibil vedrəsinə atdı. Qoroxovun arvadı bunu görüb, Alekseyevə dedi ki, dünən vedrədəki zibili mən atmışam, əgər vedrədən sən də istifadə edirsənsə, bu axşam sənə növbədir. Alekseyev qayıtdı ki, belə-belə boş şeylərlə məşğul olmağa vaxtı yoxdur və zibil vedrəsini çölə çıxarmaq üçün madam Qoroxovaya ayda üç manat ödəniş təklif etdi. Bu təklif madam Qoroxovaya çox pis təsir elədi, o, Alekseyevə dişinin dibindən çıxanını dedi, hətta əlindəki qaşığı döşəməyə tullayıb bəyan etdi ki, mən kifayət qədər əsil-nəcabətli qadınam, mənim də yaxşı vaxtlarım olub, heç kəsin nökeri deyiləm, ona görə əlimdən yerə düşən şeyləri belə qaldırmıram. Madam Qoroxova bunu deyib, mətbəxdən çıxdı, Alekseyev zibil vedrəsinin yanında gözünü döyə-döyə

qaldı. Deməli, zibil vedrəsini həyətə Alekseyev aparmalı olacaq. Alekseyev fikrə getdi. Qanı qaralmışdı. Məgər zibili atmaq ona, elmi işçiyə yaraşan işdir? Bu onun heysiyyətinə toxunurdu. Alekseyev mətbəxdə var-gəl eləməyə başladı. Qəfildən ağılına bir fikir gəldi. O, madam Qoroxovanın yerə tulladığı qaşığı götürüb, qətiyyətli addımlarla zibil vedrəsinə yaxınlaşdı.

– Olsun, – Alekseyev aşağı çömbəldi. İyrənə-iyrenə sıyığın hamısını yedi, sonra qaşıqla və barmağıyla vedrənin dibini də sıyırdı.

– Bax belə, – Alekseyev kranın suyunu açıb, qaşığı tərtəmiz yudu, – nə olur-olsun, vedrəni həyətə mən çıxarmayacağam.

Alekseyev qaşığı burun dəsmalıyla silib kuruladı və onu stolun üstünə qoyub, öz otağına getdi. Bir neçə dəqiqədən sonra hirsindən cilov gəmirən Qoroxova mətbəxə gəldi. O dəqiqə gördü ki, qaşığı yerdən götürüb, stolun üstünə qoyublar. Madam Qoroxova zibil vedrəsinə baxıb, nə görsə yaxşıdır: vedrə tərtəmizdir. Kefi kökələn madam Qoroxova kətilə əyləşib, yerkökü doğramağa başladı.

– Mən dediyimi eləyirəm, – madam Qoroxova öz-özünə öyündü, – mənə etiraz etməyin, söz qaytarmağın yeri yoxdur. Heç kəsə, bax, bu boyda da güzəştə gedən deyiləm! – o, yerkökündən bir çimdik qopardı.

Elə bu vaxt Alekseyev dəhlizə çıxdı.

– Aleksey Alekseyeviç! – madam Qoroxova onu səslədi, – hara gedirsiniz?

– Heç, Viktoriya Timofeyevna, – Alekseyev qapının önündə ayaq saxladı, – vanna otağına gedirəm.

Yapon ədəbiyyatı həmişə özünəməxsusluğu ilə diqqətimi çəkib. Bəlkə də elə buna görə əsərlərini ana dilimizə tərcümə etdiyim yazıçılar arasında yaponların sayı daha çoxdur. Bu yazıçıların əsərlərinin bəzilərinə qədim yapon adət-ənənələri, dini mövzular, bəzilərinə müasir dövrün mənzərələri əsas süjet xətti kimi keçir. Bununla belə, hər bir yapon yazıçısının hətta ən kiçik hekayəsində, sarsılmaz, yapon ruhu, samuray inadkarlığı duyulur. Bəlkə də məni özünə çəkən məhz bu ruh, bu inadkarlıqdır.

Yapon ədəbiyyatı dünyaya Yasunari Kavabata, Kindzabure Oe kimi Nobel mükafatı laureatları, Akutaqava Rünoske kimi dahi yazıçı bəxş etmişdir. Amma oxuyacağınız bu hekayələrin heç biri bu məşhur yazıçıların qələminə aid deyil. Bu kiçik hekayələrin bəziləri müəllifsizdir, bəziləri müasir yapon ədəbiyyatının başlanğıc dövründə yazıb-yaradan yazıçılara məxsusdur. Ancaq yapon hekayəsinin keçdiyi – Akutaqavaya, Kavabataya, Oeyə apararı yolu, bəlkə də ən yaxşı şəkildə bu hekayələr aydınladır.

Rövşən Ramizoğlu

Sintosyu¹

GÜZGÜLÜ MƏBƏDİN YARADILMASI HAQQINDA

Sizə Güzgülü məbədinin yaradılması haqqında danışacağam. İyirmi birinci hökmdar Ankonun hakimiyyəti illərində² Mutsu əyalətinin əlli dörd qəzasından biri olan Asakadakı Yamaqata dağ kəndində altmışdan çox kəndli yaşayırdı. Günlərin bir günü onlar öz aralarından bir fərasətli qoca seçib, vergi pulunu çatdırması üçün onu paytaxta yolladılar. Bu, çox ağıllı bir qoca idi. O, vergi pulunu mülklər idarəsinə çatdırandan sonra evə dönməyə hazırlaşdı.

Budur, qoca Dördüncü küçədə dayanıb və evə hansı hədiyyəni alıb aparacağı haqqında düşünür. Elə bu vaxt dükanların birində güzgülü satıldığını gördü və soruşdu: "Bu nədir belə? Orada görünən qoca kimdir, görsən? Yaş, yəqin, əlli beş olar".

Bunu gören dükançı öz-özünə fikirləşdi: avama bir bax, ömründə güzgülü də görməyib, aldadıb bu güzgülü ona sırıyacağam. Dükançı qocaya dedi: "Bu elə bir bahalı əşyadır ki, bunda bir vaxtlar ilahə Amaterasu belə əks olunub. Səma tanrısı Osixomimi özü ona bu güzgülü hədiyyə edib. Hökmdarın sarayında da belə bir güzgülü asılıb – güzgülü onu qoruyur. Hər məbəddə əyalətlərin hifz olunması üçün tanrı heykəllərinin qarşısına belə bir güzgülü qoyulub. Arvadınıza ən yaxşısı "səma mağarasının güzgüsü"³ adlandırılan belə güzgülü hədiyyə etməz olardı. Düzdür, ölçüsü böyük deyil, amma onun sayəsində müxtəlif qərribə şeylər görmək mümkündür. Gəlin birlikdə gedək, indi özünüz bunun şahidi olacaqsınız. Amma bir şərtim var – gerek ancaq güzgülüyə

baxasınız, diqqətinizi başqa heç nə cəlb etməsin".

"Bax, bu əsl mənə lazım olan şeydir!" – qoca fikirləşdi və onlar dükançı ilə birlikdə şəhərdə gəzməyə yolladılar.

Tacir güzgülünü də özü ilə götürüb şəhərdə onu o tərəf-bu tərəfə tutmağa, qocaya güzgülüdə yaraq-əsləhələr, oxlar, qılınclar, at qoşqusu düzəldilən, ipək parçalar toxunan emalatxanalar göstərməyə başladı. Yolda, hətta hökmdarın faytonu belə onların qarşısına çıxdı.

Bütün bu vaxt ərzində tacir güzgülünü qocanın gözləri önündə tutmuşdu və ciddi görkəm alıb (samurayları, cürbəcür zadəganları) əli ilə itələyərək özlərinə yol açırdı. Onun rəiyyəti necə itələdiyini isə yəqin ki, qeyd etməmək də olar. O, qocaya məbədə gedən bahalı geyimli saray xanımlarını, fərqli-fərqli evləri, hökmdarın əyan-əşrəfini də göstərdi. Sonra isə dedi: "Öz kəndinizə gedəndən sonra bütün bu möcüzələrə baxıb zövq alacaqsınız. Əladır! Yaxşı, kifayətdir, onsuz da sizə çox şey göstərdim".

Və budur, onlar dükana qayıtdılar. Qoca diqqətlə güzgülüyə baxıb dedi: "Çox gözəl, qiymətli şeylər gördüm. Alıram! Amma əvvəlcə soruşmaq istəyirəm: sən göstərdiyin o şeylər

¹Sintosyu – on cildde olan və Nanboku-tyo (1336-1392) dövründə yazıldığı ehtimal edilən yapon tarixi kitabı. Kitabın müəllifi Aqui imzasından istifadə etmişdir. Kitab əlli fəsildə toplanan və müxtəlif yapon müqəddəslerinden bəhs edən hekayələrdən ibarətdir.

²453-456-cı illər.

³"səma mağarasının güzgüsü" – Amaterasu mağarada gizlənərkən onu bayıra çıxarmaq üçün istifadə olunan güzgülü nəzərdə tutulur.

hamısı güzgü ilə birlikdə mənim olacaqmı? Oradakı qızıl-gümüş, pal-paltar, atlar, faytonlar, arabalar?"

"Bəs necə", – dükançı cavab verdi. Bir az gözləyəndən sonra isə soruşdu: "Bax, siz güzgünü almağı düşünürsünüz, bəs bunun üçün nə qədər pulunuz var?"

"Özümlə gətirdiyim yüz əlli qızıl sikkə olar", – qoca cavab verdi.

Dükançının gözlərinə işıq gəldi. Bu güzgünün 150, ən çoxu 200 dəmir sikkə qiyməti olardı, burda isə belə böyük məbləğdən söhbət gədirdi. O, çox sevindi, amma hələ bir dəfə də qoca ilə məzələnmək qərarına gəldi. Və guya inciyibmiş kimi dedi: "Eh, mən də deyirdim... Əgər mən bu güzgünü yarı qiymətinə versəm belə, sizin yenə onu almağa pulunuz çatmaz".

Qoca bunu eşidib kədərləndi: "Mənim o qədər pulum yoxdur". Bunu deyib getməyə hazırlaşsa da, dükançının onu əliboş buraxmaq fikri yox idi. Ona görə də arxadan qocanı səslədi: "Bəlkə dostlarınızın hansındasa bir az pul tapılar? Öz pulunuzun üstünə qoyarsınız, mən də sizə güzgünü sataram".

"Bu yaxşı ağılına gəlib, bir az gözlə", – qoca cavab verdi və gecələmək üçün qaldığı evə qayıtdı. Orada dostundan olan-qalan pulu da tutub aldı və indi onun əlində iki yüz altmış qızıl sikkə vardı.

Dükançının sevincinin həddi-hüdudu yox idi: "Yaxşı, çox yaxşı! Heyif ki, bu, güzgünün heç yarı qiyməti də deyil, amma mən ürəyiaçıq adamam, al, götür. Amma bir şərtim var: evə gedəndə yolda ona baxma, yad adamlara da onu göstərmə. Onu sənin üçün ipək kisəciyə qoyuram, as boynundan, elə get".

2

Qoca öz alış-verişinə çox sevinirdi. Ona necə tapşırılmışdısa, elə o cür də güzgünün boynundan asıb paytaxtdan kəndə tələsdi. Az vaxtda kəndə çatdı, öz evinə yaxınlaşdı hündürdən dedi: "Dəyərli qonaqlarınız gəlib, tez həsirləri yerə döşəyin".

Arvadı ərinin gəlişinə sevindi, həsirləri yerə döşədi və onu otuzdurdu. Bu vaxt qoca güzgünü çıxarıb həsirin üstünə qoydu – güzgüdə nə ləl-cəvahirat vardı, nə də əsil-nəcabətli adamlar. "Nəsə düz deyil!" – o fikirləşdi. Bir də diqqətlə baxdı, orda vur-tut yaşı əlli beş olan bir qoca gördü. Vəssalam. Arvadı baxdı və gördüyü əlli yaşlı bir qarı oldu. O, bunu görə-görməz göz yaşlarını sel kimi axıtmağa başladı: "Bu nə işdi başıma gətirdin? Mən oturub burada səni gözləyirəm, sən isə özünə başqasını tapmısan?"

Hirsələndi, acıqlandı, ağladı.

Onların hər üç oğlu növbə ilə güzgüyə baxdılar və üç qüvvətli kişi gördülər. Gəlinlər də güzgüyə baxdılar və onların gördüyü üç cavan xanım oldu. Onlar da fikirləşdilər ki, ərləri özlərinə başqalarını tapıblar və səs-səse verib ağlaşmağa başladılar.

Bu vaxt onlara bir rahibə qonaq gəldi. O, evdə aləmin bir-birinə dəydiyini görüb dedi: "Ay camaat, nə olub sizə? Ağlayıb özünüzü öldürməyin! Bu şeyin adı güzgüdü, kim ona baxsa, özü onda əks olunur. Hər biriniz güzgüdə özünüzü görmürsünüz. Nə vaxtsa sahibin şümal üzü vardı, sonra isə öz üzünü oğlanlarına verdi. İndi isə bax belə qorxunc görünür. Sahibə də bir vaxtlar gözəl idi, amma uşaqlar onun da bütün gözəlliyini özlərinə götürdülər – o da qarı oldu, saçları ağappaq ağardı, beli büküldü. Bu dünyada hər şey elə bu cür olur, amma çox az adam bunun haqqında düşünür. Ona görə də sizə o biri dünyanın olduğunu xatırlamanız üçün bəzi şeylər verilib, hamımız nə vaxtsa ora köçəcəyik. Məsələn, güzgüyə baxanda öz görkəminin necə dəyişdiyini görüb heyretlənirsiniz. Elə güzgünün qiyməti də bundadır: o dəqiqə ölümü fikirləşirsiniz, növbəti gəlişində daha yaxşı həyat istəyirsiniz. Bax, güzgü adamı gələcək haqqında düşünməyə məcbur edən belə bir xəzinədir".

Rahibə danışdı qurtaran kimi qoca zarzar ağlamağa başladı: "Elədir, dünyanın bütün var-dövləti bu güzgüylə müqayisə oluna bilməz! Onun sayəsində biz necə yaşlandığımızı

SIÇANLAR VƏ PIŞIKLƏR

gördük. Və təkçə güzgü bizə işarə verdi ki, bu yaxınlarda arxamızca o biri dünyadan elçi gələcək. Bu güzgü adamı haqq və Budda yoluna gətirən müdrik rahib kimidir".

Qoca bunları dedi, sonra çox qısa zamanda bir ibadət-xana tikdi və mehrabdan bu güzgünü asdı. O, aradabir güzgüyə baxıb ağlayırdı. Ağlayıb yenə güzgüyə baxırdı. Sonra qoca rahibliyə başladı, yorulub-usanmadan budda Amidanın təlimini yaydı. Ölüm anı yetişəndə o, saf ürəklə, ləyaqətlə öldü. Sonralar ər-arvad tanrıya çevrildilər, bu dünyanın adamlarına müxtəlif işlərdə kömək etməyə başladılar.

İndi həmin ibadət-gah Güzgülü məbəəd adlanır və o güzgünü bütün Asaka qəzası qoruyub mühafizə edir. Bu güzgü bəzən tanrıya çevrilir və ölkənin şərqindəki səkkiz əyalətin hamısının adamlarının gözlərinə görünür.

Təmizqəlblı bir qoca, bir güzgü aldı və onun üçün xeyli qızıl pul ödədi. Bu güzgü sayəsində o ölməz tanrıya çevrildi və çox adama kömək etməyə başladı. İndi də güzgü məbəddədir, insanlar onu qoruyur və qarşısında təzim edirlər.

Bütün canlı varlıqlar – istər insan, istər quş, istərsə də heyvan olsun – dünyada sülh və əmin-amanlığın köklərinin xeyirxah idarəçiliyə bağlı olduğunu yaxşı bilirlər. Və biz çəkinmədən yaşadığımız bu günün uzaq və möhtəşəm keçmişdən – ilk Çin imperatorları Yao və Şunyanın dövründən daha yaxşı olduğunu iddia edə bilərik.

1602-ci ilin səkkizinci ayının ortalarında bir fərman elan edildi. Bu fərmana görə paytaxtda bütün pişikləri iplərindən açıb buraxmalı idilər. Bununla bağlı Birinci küçənin tinində şəhər rəhbərliyinin sərəncamı asılmışdı. Sərəncamda aşağıdakılar yer almışdı: "Bütün dişi və erkək pişikləri iplərindən açıb buraxmaq əmr olunur. Dişi və erkək pişiklər azad olunmalıdır, onlara ürəkləri istəyən yerlərdə gəzib dolaşmaq icazəsi verilir. Bundan başqa, pişik ticarəti ləğv edilir. Bu sərəncama əməl etməyənlər ciddi şəkildə cəzalandırılacaqlar".

Sərəncama görə hər bir pişik sahibi sevimli pişiyinin boynundan onun adı yazılan lövhə asmalı, bundan sonra isə ürəyi istədiyi yere gedə bilməsi üçün onu ipdən açıb buraxmalı idi. Pişiklərin sevincini sözlə təsvir etmək mümkün deyildi. Onlar əldə etdikləri azadlığı bayram edə-edə bütün şəhərə dağılıdılar. Pişiklərin sevinci onunla izah olunurdu ki, indən belə ürəkləri istəyən yerdə istədikləri qədər siçan tuta bilərdilər.

Bundan sonra ardı-arası kəsilməyən təqiblərdən cana doyan siçanlara gizlənmək üçün yer qalmadı. İndi onlar sərbəst şəkildə dəhliz və çardaqlarda gəzib-dolaşa bilmirdilər,

¹Otoqidzosi ("əyləncəli hekayələr") – Muromati (1333-1576) dövründə yaranan yapon ədəbiyyatı janrı. Bu janrdə yazılan təxminən üç yüz hekayə və əfsanə bir məcmuədə toplanmışdır. Onların bəziləri süjet-tematika baxımından bir-biri ilə əlaqəlidir. Bu janr o dövrdə yeni-yeni formalaşan, bununla belə, öz ədəbiyyatının olmasını istəyən və fərqli mədəni zövqə sahib olan yapon feodal şəhər zümrələrinin tələbatını ödəmək üçün yaranmışdır. Otoqidzosilərin müəlliflərinin kim olduğu bilinmir, onlar samuray eposlarının və buddist hekayələrinin sinkretik qarışığıdır. Bu hekayələrin bir çoxunda hadisələr o dövr Yaponiyasının paytaxtı qədim Kiotoda baş verir.

küçədə isə cıvırlarını çıxarmadan gözdən oğurlana-oğurlana gəzməli olurdular. Şəhər camaatı bundan məmnun idi və bu sərəncama gələcəkdə də tam ciddiliyiylə əməl olunacağına ümid edirdilər.

Şəhərdən şimalda günah doğuran bütün şeylərdən imtina edib özünü xeyirxahlar cərgəsinə qoşmuş hörmətli bir zahid yaşayırdı. Şəhərlər Göyün və Yerin əbədi mövcud olması, axşamlar isə dünyada əmin-amanlığın hökm sürməsi, özünün cənnətə düşməsi, bütün canlıların Buddanın himayəsinə layiq görülməsi üçün dua edirdi. Bu zahid müqəddəs Təlimi və meditasiya üsullarını çox yaxşı bilirdi, onun xeyirxahlığı isə rahibləri və adi bəndələri, kişi və qadınları heyran edib kövrəldirdi. Onu Buddanın mücəssəməsi belə adlandırmaq olardı. Hətta quşlar və heyvanlar da onun misilsiz keyfiyyətlərindən agah idilər. Günlərin bir günü bu zahid qəribə bir yuxu gördü. Yuxuda bir siçan rahibin yanına gəlib müqəddəs Təlimə səcdə edirdi.

"Bura gəlməyə cürət etdiyimə görə sizdən üzr istəyirəm, amma onu demək istəyirəm ki, tarlada torpaq altında yaşaya-yaşaya mən gecə-gündüz diqqətlə sizin mövzələrinizə qulaq asıram. Eşidəndə ki, günahları tövbə ilə yumaq olar, sizin məsləhətlərinizə əməl etmək qərarına gəldim. Tövbə edəndən sonra sizdən xeyir-dua alacağımıza ümid edə bilərəmmi?"

Rahib kiçik bir siçanın bu cür dərinliyi ilə hər şey haqqında düşünə bilmək qabiliyyətini görüb mütəəssir oldu. "Deyilir ki, hətta hissiyyat orqanları olmayan bitki və ağaclar da Budda təlimini dərk etmək səviyyəsinə yüksələ bilirlər", – rahib cavab verdi. – Belə olan halda siz siçanların buna qadir olduğu heç bir şübhə doğurmur! Siz öz saysız-hesabsız günahlarınızdan yaxa qurtara bilərsiniz – təbii ki, bir şərtlə – sorğu-sualsız müqəddəs Buddaya iman gətirməlisiniz! Müqəddəs Təlimə görə cənnət də, Budda da haradasa uzaqlarda yox, ürəklərdədir. Amma aydınlanmaya nail olmaq o qədər də asan deyil. Bununla belə, iman gətirərlərsə, hətta quşlar və heyvanlar da Budda ola bilirlər".

Siçan ağlamağı kəsib dedi: "Onda mən

sizə öz günahlarım haqqında danışacağam. Paytaxtda bütün pişikləri açıb azadlığa buraxdıqlarına görə siçanların bir hissəsi gizləndi, bəzilərini isə pişiklər yedi. Çox az siçan sağ qaldı, elə sağ qalanlarımız da tezliklə məhv olacaq. Biz rahatlıq bilmədən döşəmə və terrasların altında gizlənirik. Ya da gizlənmək üçün dəlmə-deşik tapırıq, amma bir-iki gündən sonra orada elə boğanaq olur ki, nəfəsimiz kəsilir. Çölə çıxanda isə bu lənətə gəlmiş pişiklər bizə hücum edib parçalayırlar. Axı biz nə günaha batmışıq ki, belə əziyyətlərə düşər olmuşuq?!"

Müqəddəs rahib cavab verdi: "Əlbəttə, sizin yaşayış şəraitiniz adamı kədərləndirir. Amma indi, sənənlə öz biliklərimi bölüşəndən və mənim şagirdim olandan sonra, hamının siz siçanlara niyə belə nifrət etdiyini açıb deməliyəm. Mən, tənha rahib, çətirimdəki qopmuş kağız parçasını yapışdırıb, onu qurmaq üçün qırağa qoyandan sonra bir də baxıb görərem ki, çətin qulpu artıq gəmirilib. Öz rahib yoldaşlarımı qonaq dəvət etmək üçün paxla bişirəndə və yemək-icmək hazırlayanda bir də baxıram ki, yeməklər yoxa çıxıb. Siz tək-cə mənim rahib pal-paltarımda deyil, yelpiyimdə, şirmamda, kökələrimdə, soya kəsmiyimdə də dəşik açırırsınız! Adamlar məni çox hövsələli birisi sayırlar, amma hətta mən də sizinlə haqq-hesab çürütmək istəyirəm – və bu çox təbiidir. Belə olan halda adi adamların sizə başqa cür yaşayacağını necə gözləyə bilərsiniz?"

Siçan dedi: "Sizin fikrinizlə tam razıyam. İndirəm sizi, gənc nəslə özünü başqa cür aparmağa razı salmaq üçün əlimdən gələni edirəm. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, necə deyirlər, ağıllı məsləhətdən qulaq tutulur, əsl dərmanın isə dadı acı olur. Gənc siçanlar heç cür mənim öyüd-nəsihətlərimə qulaq asmaq istəmirlər. Əksinə, onlar get-gedə özlərini daha arsız aparırlar. Neçə dəfə onlara demişəm ki, insanları hövsələdən çıxarmayın, evləri soyub-talamayın, önlük, corab və digər pal-paltarı oğurlamayın. Bütün bu əski-üsküdə qutularda, bağlamalarda, səbətlərdə isti yuva düzəldilməsi biabırçılığına son qoymaq lazımdır. Dəfələri

təkrar etmişəm ki, yeməli olmayan və sağlamlığa faydasız şeyləri gəmirəkdən vaz keçsənlər, qab-qacaq yanında sülənmək vərdişini tərgitsənlər. Bütün bunları ağılı kəsməyən körpələrə də, yeniyetmələrə də demişəm, amma onlar ürəkləri istəyəni ələyirlər, yastıqlarda və döşəklərdə, çardaqlarda və köhnə damlarda özləri üçün yataq düzəldirlər. Ax, bu yaramaz məxluqlar!"

Bu vaxt müqəddəs zahid gözünü açdı və artıq havanın işıqlaşdığını gördü.

Sonrakı gecə pələng kimi zolaqlı bir pişik onun yuxusuna girib bunları söylədi:

"Eşitmişəm ki, sizin xoşniyyətli olmağınız insanların düzgün hərəkət edib sevmədikləri hansısa bir gəmiricinin kinli qəlbinə belə yol tapıb. Buna görə də sizin yanınıza gəlməyə və hər şeyin əslində necə olduğunu sizə anlatmağa cürət etmişəm. Bu dilgır siçan gözünüzün içinə baxa-baxa sizə yalan söyləyib! Heç ona iltifat etməyə imkan tapmamış görəcəksiniz nəyinizisə əkişdirib. İcazənizlə sizə bizim adlı-sanlı pişik şəcərəmizdən danışım! Məni dinləyin! Bu cür danışdığımıza görə mənim o siçanla yarışa girmək istədiyim düşünülə bilər. Amma məni düzgün anlayın! Bütün detalları bilmədən siz biz pişiklər haqqında pis fikrə düşə bilərsiniz".

Bu vaxt pişik belini qabartdı və onun gözləri parıladı.

"Biz Hindistanda və Çində hamının canına vəlvələ salan pələnglərin nəslindənik. Amma Yaponiya balaca ölkədir və biz dənizi keçib bura gəldiyimiz vaxt öz ölçülərimizi onun ölçülərinə uyğunlaşdırmağa məcbur olmuşuq. Bax, elə buna görə də Yaponiyada pələng yoxdur. İmperator Dayqonun hakimiyyəti vaxtında zati-aliləri bizə böyük qayğı ilə yanaşırdı. Bizim bacılarımızdan birini ondan ayrılmayan şahzadə Kasivaqi özü şəxsən tumarlamışdı. Sonralar, imperator Hosirakavanın dövründə sahiblərimizə daha yaxın olmağımız üçün boynumuza ip keçirdilər. O vaxtdan biz yazıq pişiklər siçanları ancaq onlar düz qabağımızdan qaçıb keçdikləri nadir hallarda tuta bilirik! Su içmək istəyəndə isə miyovuldamığa və fəğan etməyə məcburuq –

əvəzində tam laqeydlik görürük. Bu dəhşətdir! İnsanlar elə düşünürlər ki, biz heç bir dil bilmirik. Amma əslində, bu ölkədə heç kimin bilmədiyi müqəddəs sanskrit ləhcəsində danışırıq. Ona görə də bizim taleyimiz – ip və təpikdir. Ancaq tanrılar öz mərhəmətlərini, hətta pişiklərdən də əsirgəmədilər – necə ki, ay işığı ən xırda komaya belə girməyi unutmur. Biz nəsibimizin son vaxtlar yüngülləşdirilməsindən o qədər məmnunuq ki! Hər səhər o böyük simanı salamlayırıq və indiki hakimiyyətin ömrünün əbədi olması üçün dua mırıldayırıq!"

Zahid cavab verdi: "Sənin dediklərin, doğrudan da, diqqətəlayiqdir. Yadıma Çində olan müqəddəs Nandzena ilə bağlı hekayə düşür. O, ikinci yarısını da, sadəcə pişik adlandırmaq mümkün olduğunu sübut etmək üçün bir pişiyi iki yerə bölmüşdü. Bununla bərabər buradan belə bir təbii sual doğur – mən, rahib olan bir adam sizin taleyinizə necə laqeyd qala bilərəm? Karma haqqında təlimə görə qatil əvvəlcə ölümə, sonra isə yenidən doğulmağa məhkumdur. Sonra o yenidən ölməli və yenidən doğulmalıdır – və beləcə sonsuza qədər davam etməlidir. Təkcə bu dünyanın faniyini dərk etməklə bu uzun doğum və ölüm zəncirindən qurtulmaq, azadlığa çıxmaq olar! Öldürməyə, siçanları yeməyə son qoyun! Niyə axı siz pişiklər daha səmərəli pəhrizə keçməyəsiniz? Düyü yeməkləri yeyə bilməzsiniz? Təbii ki, hərdənbir qurudulmuş sardina, siyənək və ya alabalıq yemək də olar..."

"Sizinlə razılaşmağa hazırım, amma onu da nəzərə almalıyıq ki, insanlar daxili orqanlarının fəaliyyətinin daha da yaxşılaşdırılması, xarici orqanlarının maneəsiz dartıla bilmək imkanı əldə etməsi, dillərinin dönməsi üçün düyü ilə qidalanırlar. Düyünün dadı dənizdən və dağlardan əldə edilən təamların əlavə olunması ilə daha da zənginləşdirilir. Eyni ilə bu cür, tanrılar tərəfindən bizə göndərilən siçan ətindən olan yeməklərimiz də bizə sağlam qalmaq və atılıb-düşmək, lap elə quşlar kimi qanad açıb uçmaq imkanı verir. Ən əsas şeyi də unutmayın – gecə siçan ətindən ləzzətli yemək yeyəcəyimiz

ümidini bizə səhərlər şirin yuxu gətirir. Bir bunu düşünün və etiraf edin ki, heç bir pişik sizin təklifinizlə razılaşmayacaq!"

Mərhəmətli zahid cavab verməyə çətinlik çəkdi, amma onun üzünü ilə aşağı göz yaşları yuvarlandı – o sarsılmışdı. Bu vaxt zahid yuxudan ayıldı.

Səhərə yaxın o yeni bir yuxu gördü. Bu dəfə yuxusuna tanış siçan girib söylədi: "Biz indən belə paytaxtda qala bilmərik. Biz – şəhər siçanları müşavirə keçirdik və bu müşavirə zamanı hamı işlərin qorxunc gedişindən şikayət etdi. Amma ən müdrikimiz dedi: "Belə çıxır ki, biz bu dözülməz şəraitdə öz boz gönümüzü heç cür xilas edə bilməyəcəyik və intihar etməkdən başqa çıxış yolumuz qalmayıb. Amma bu belə deyil".

Bu vaxt siçanlar qımıldandılar. Müdrik siçan isə sözüünə davam etdi: "Pişikləri ipdən açıb buraxdıqları vaxtdan artıq əlli gün keçib. O vaxtdan bir balıq tıxı, bir noxud dənəsi, bir parça toyuq əti də əldə edə bilməmişik! Bəziləri hesab edir ki, biz pişiklərin caynağına keçməsək belə, acından öləcəyik. Bunlar hamısı doğrudur. Amma mənə gəlib çatıb ki, Omi əyalətində kəndlilər böyük vergiləri ödəmək istəmədikləri üçün düyülərini toplamayıblar. Onda gəlin qışı orada keçirək! Analar və uşaqlar düz sünbüllərin altında yuva qazırlar və beləliklə biz soyuqdan xilas olarıq. Soyuqlar bitəndən və yaz gələndən sonra isə dağlarda, dərələrdə, məbədlərdə, şəhərlərdə özümüzə sığınacaq taparıq. Əgər qayıq tapa bilsək, Biva gölünün ortasındakı adalara daşınarıq. Yabanı batat qazıb çıxarmaqla, qıjı kökləri yeməklə bəlkə öz ömrümüzü uzada bildik. Təbii ki, mən yeni ildə yumru və çiçək formalı düyü kökəsi, peçenyə və konfet yeyə bilməyəcəyimə görə təəssüf hissi keçirirəm. Yaz yağışının damdan süzülüb axdığı bir vaxtda evdə ləzzətlə dincəlmək necə də yaxşı olardı! Bu yaramaz pişiklərin ucbatından buradan çıxıb getməyə məcbur olmağımız dəhşətdir! Təsəllim təkəcə odur ki, pişiklər də rahat həyat sürə bilməyəcəklər – itlər onların gününü qara edəcək. Onların yol qırağında və ya körpü altında islanıb suları süzülə-süzülə, kir-pasaq içində necə

süləndiklərini gözlərimin qarşısında canlandırırım. Onlar layiq olduqlarını alacaqlar!"

Bu alovlu nitqdən sonra siçanlar cəsərlənib hərəsi bir tərəfə dağılışdı. Əvvəllər zadəganların evlərində yaşayan bəzi xüsusi zərif zatlar vidalaşarkən köntöy şeirlər belə qoşdular.

Məsələn, bu cür şeirlər:

*Siçan tutan pişiyin,
Arxasında kölgətək
durub köpək.
Baxın, ovçunun özü
ova çevrilmiş demək.*

Və ya belə bir şeir:

*Bu dünyayla haqq-hesab
çürütməyin vaxtıdır.
Özümü o dünyaya
pişik izi qalmayan
xatirələr aparıram.*

Ya da ki, belə bir şeir:

*Cıncırını çıxarmağa bəndəsən ki,
Pişik qulaqlarını şəkəsin,
gözləri parıldasın.
Ax, bu qorxunc
göz bəbəyi parıltısı.*

İndi də rahib onun ağlının çaşdığıını düşünəcəklərindən qorxduğuna görə yuxuda gördüklərini heç kimə danışmamaq qərarına gəldi. Amma yuxu o qədər təsirli idi ki, o əvvəlxir siçanlar və pişiklər haqqında ən yaxın dostuna danışdı. Dostu rahibin bu hekayəsini kifayət qədər əyləncəli hekayə saydı. Hər halda, rahibin gələcəkdən xəbər verən yuxularından məlum olduğu kimi, evlərdə siçanların sayı xeyli azaldı. Oğurluq hallarına da artıq az-az rast gəlinirdi, çünki döşəklərdə oynaqlaşan siçanlar yoxa çıxmışdılar.

Qədim zamanlardan ta bu günlərə qədər insanlar həmişə ictimai asayişin lazımı səviyyədə qorunmasını istəmişlər. Çünki hökmdar müdrik, xalq zəngin olarsa, xoşbəxtlik evlərdə əbədi yuva qurar, ürəklər sevinc ilə dolub-daşar.

SONUNCU CÜMLƏ

Burada təsvir olunan hadisələr Gem-bun ilinin on birinci ayının iyirmi üçüncü günündə baş verib. Osaka şəhərində Kidzu çayının mənsəbi yanında dənizçi Katsuraya Tarobeni camaat qarşısında üç günlük rüsvayçılıq dirəyinə bağladılar. Onun başının üstündən "Edama məhkum edilib" lövhəciyi asdılar. Tarobe haqqında şayiələr bütün şəhəri bir-birinə vurmuşdu və təbii ki, onun fikrini hamıdan çox Horiebasi körpüsü yaxınlığındakı Minamiqumi məhəlləsində yaşayan ailəsi çəkirdi. Amma demək olar artıq iki il idi ki, ailənin başı üzərindən qara buludlar əskik olmurdu, hamı onlardan üz döndərmişdi.

Bütün ailənin qorxa-qorxa gözlədiyi xəbəri Tarobenin arvadının Hirano küçəsində yaşayan anası gətirdi. Bu ağsaç qadını evin sahibi və sahibəsi də daxil olmaqla, bütün ailə üzvləri "Hiranolu nənə" adlandırırdılar. O, öz beş nəvəsinin nazı ilə çox oynayırdı. Nəvələri də onun xətrini çox istəyirdilər. Uşaqlardan dördünü on səkkiz yaşı olanda Tarobeyə ərə gələn qızı doğmuşdu. İndi artıq böyük nəvəsi İtinin on altı, ikinci nəvəsi Matsunun isə on dörd yaşı vardı. Yaşına görə qızlardan sonra on iki yaşlı oğlan nəvə Tyotaro gəlirdi. Hələ bələkdə olanda onu tərbiyə etmək üçün qohumlarından götürmüşdülər və gələcəkdə kürəkənləri eləmək fikirləri vardı. Sonrakı Tarobenin daha bir qızı – səkkiz yaşlı Toku idi. Və axırda altı yaşlı Hatsuqoro – Tarobenin yeganə doğma oğlu gəlirdi.

Ailə Hirano küçəsində firavan yaşayırdı, buna görə də Nənə tez-tez nəvələrinə bahalı hədiyyələr alırdı. Amma Tarobeni həbsxanaya salandan sonra vəziyyət dəyişdi. İndi oyuncaq və şirnilərin yerinə Nənə ev təsərrüfatı üçün lazımlı ola biləcək şeylər gətirməyə çalışırdı.

Ancaq uşaq elə uşaqdır. Nənənin hədiyyələri azalsa da, doğma anaları tamam qaradınmaz olsa da, onlar bu dəyişikliklərin hər ikisinə öyrəşdilər, başlarını öz kiçik küsüsmə və barışmaları ilə qatıb günlərini əylənməklə keçirməyə başladılar. Ataları haqqında təkə onu bilirdilər ki, "o, çox uzaqlara gedib və bir daha qayıtmayacaq". Nə etmək olar, əvəzində isə onların Nənələri vardı.

Tarobenin arvadı uşaqlardan fərqli olaraq bu ağır zərbədən özünə gələ bilmirdi. Ona maddi köməklik göstərən, bacardığı qədər təsəlli verməyə çalışan Nənəyə qarşı belə özündə bir damla olsun minnətdarlıq hissi duymurdu və dayanmadan elə hey öz acı taleyindən şikayətlənirdi.

Ailənin başına bu fəlakət gələndən Tarobenin arvadı sanki dünyadan qopmuşdu. O, adət etdiyi kimi yemək bişirirdi, uşaqları yedizdirirdi, özü isə demək olar heç nə yemirdi, aradabir dilinin, ağızının quruduğundan şikayət edib bir neçə qurtum adi isti su içirdi. Əslində, üzülüb əldən düşdüyünə görə, gecələr daş kimi yatmalı idi, ancaq gecə də, adətən gözləri açıq uzanıb ağır-ağır nəfəs alırdı. Bəzən isə gecə yarısı qalxıb tikiş tikir, ya da hansısa başqa bir işlə məşğul olurdu. Bu vaxt analarının yanlarında olmadığını hiss edən kiçik Hatsuqoro və Toku yuxudan oyanıb ağlamağa başlayırdılar. O, yenə yatağa uzanıb və gözlərini yumub özünü yuxuluğa vururdu. Amma uşaqlar yuxuya gedən kimi, yenidən gözlərini açıq və ağır-ağır nəfəs alırdı.

Bəla gələn gündən üç, ya da dörd gün keçmiş Nənə onlarda gecələdi. Bax, elə həmin gün ananı sıxan zəncirlər qırıldı və o, ağlayıb-sızlamağa başladı. Artıq iki il idi ki, bu evdən giley-güzar və ağlamaq səsi əskik olmurdu.

Nənə Tarobe üçün çıxarılan hökmün yazıldığı lövhəciyi görüb bu xəbəri qızına söylədiyi həmin gün ona elə gəldi ki, qızı xəbəri nisbətən sakit qarşıladı: bütün söhbət

¹Mori Oqay (17 fevral 1862 – 8 iyul 1922) – yapon yazıçı, tənqidçi və tərcüməçi. Almaniya təhsil almış (1884-1888), ixtisasca hərbi həkim olmuşdur. Yaponiyada romantizmin yaranması və inkişafı onun adı ilə bağlıdır. İmperiya Bəday Akademiyasının (indiki Yaponiya İncəsənət Akademiyası) ilk prezidenti olmuşdur.

boyu o durmadan ağlayır və həmişəki kimi taleyindən gileyənirdi. Qızı sanki keyləşmişdi.

Tarobenin böyük qızı İti kağız arakəsmə arxasında anası ilə Nənəsi arasında gedən bu söhbəti təsadüfən eşitdi və beləliklə, ailələrinə üz vermiş faciədən xəbər tutdu. Faciənin səbəbi isə bu idi:

Tarobe dəniz səyahətlərinə çıxmasa da, dənizçi sayılırdı. O, şimal əyalətlərə yük daşıyan barkasın sahibi idi. Barkası isə Sinsiti adlı muzzdu bir işçi sürürdü. Tarobe kimilərini Osaka-da "isendo", yəni yük gəmisi sahibi, Sinsiti kimilərini isə "okisendo", yəni kapitan adlandırırdılar.

Gembunun birinci ilinin payızında Sinsiti düyü yükü ilə Akitadan Deva əyalətinə növbəti səfərə çıxdı. Açıq dənizdə barkas fırtınaya düşdü və düyü kisələrinin çoxu suda batdı. Sinsiti xilas edə bildiyi malı satıb aldığı pulu Osakaya gətirdi.

Sinsiti sahibinə söylədi ki, barkasın fırtınaya düşdüyünü bütün limanlarda bilirlər, ona görə də düyü sahiblərinə pullarını qaytarmağa ehtiyac yoxdur. Ona da işarə vurdu ki, gətirdiyi pulu yeni gəminin alınmasına xərcləmək mümkündür.

Əvvəllər Tarobe həmişə işlərini düz aparardı, amma belə nəhəng zərərdən sonra onun vicdanının güzgüsü sanki qaraldı və o, pulu götürdü.

Ancaq Akitadan olan düyü tacirləri gəmi qəzasının baş verdiyindən xəbər tutmaqla yanaşı, düyünün bir hissəsinin xilas edildiyini və satıldığını da öyrəndilər. Onların göndərdiyi qasid xilas edilən düyünün satışından əldə olunan və Sinsitinin Tarobeyə verdiyi pulun həcminə qədər bütün tefərrüatları aydınlaşdırdı. Bundan sonra onlar Osakaya gəlib məhkəməyə müraciət etdilər. Sinsiti tez-tələsik aradan çıxdı, Tarobe isə həbs edildi və bir müddət sonra ölüm cəzasına məhkum olundu.

Amma gəlin Hiranolu Nənənin bu qorxunc xəbəri gətirdiyi və evin böyük qızı İtinin təsadüfən onun danışdıqlarını eşitdiyini həmin günə qayıdaq.

O gün Tarobenin arvadı ah-zar eləməkdən üzülüb axşamdan daş kimi yatmışdı. Onun yanında həmişəki kimi Hatsuqoro və Toku, bir az o tərəfdə isə sıra ilə Tyotaro, Matsu və İti uzanmışdı.

Anasının yuxuya getdiyinə əmin olan İti Matsunu silkələyib oyatdı və adyalı başına çəkib onun qulağına astadan pıçıldadı:

– Ağlıma bir şey gəlib. Birigün atamızı edam etməyə aparacaqlar, biz gərək buna mane olaq. Bir əfv ərizəsi yazıb hakimə apararıq. Amma, sadəcə, "onu öldürməyin" yazsaq, ərizəmizə baxan olmayacaq. Belə bir şey xahiş etmək lazımdır: onun yerinə bizi – onun uşaqlarını, ya da elə təkçə məni edam edin. Qoy bircə Tyotaroya əl dəyməsinlər – o ögey qardaşımızdır. Ona ölmək olmaz. Axı onu gələcəkdə ailənin başçısı olmaq üçün oğulluğa götürüblər.

– Mən qorxuram – Matsu dedi.

– Məgər sən atamızı xilas eləmək istəmirsən?

– İstəyirəm.

– Onda gəl mənimlə gedək və nə desəm, onu elə. İndi əfv ərizəsi yazaq, sabah isə onu hakimə apararıq.

İti sakitcə sürüşüb adyalın altından çıxdı və kalliqrafiya dərsləri üçün alınan kağızda hiraqana əlifbası ilə əfv ərizəsi yazmağa başladı. O, hakimdən nəyi xahiş etməli olduğunu bildirdi: atamızı buraxın, onun yerinə məni, kiçik bacılarım Matsu və Tokuyu, qardaşımız Hatsuqoronu edam edin, təkçə Tyotaroya əl dəyməyin, o, ögey qardaşımızdır. Amma ərizəni necə tərtib etmək lazım olduğu haqqında onun məlumatı yox idi! Buna görə də bütün kağızların axırına çıxana qədər ərizəni bir kağızdan başqasına köçürdü. Axır ki, dan yerinin ağardığından xəbər verən birinci xoruz banına qədər ərizə hazır oldu.

Bu vaxt Matsu yenidən yuxuya getmişdi. İti sakitcə onu oyatdı, yatağın yanına qatlanıb qoyulan paltarını geyinməyi tapşırırdı, özü də geyindi. Anaları və Hatsuqoro hər şeydən

xəbərsiz yatırdılar, amma Tyotaro gözlərini açıb soruşdu:

– Bacı, məgər artıq səhər açılib?

İti onu susdurmağa çalışdı:

– Hələ tezdi, yat. Bacıların atamızın işi üçün gedirlər.

– Mən də sizinlə gedəcəyəm, – Tyotaro dedi.

– Onda geyin. Düzdür, sən hələ balacasan, amma balaca olsan da kişisən, bizə dayaq olarsan.

Anası uşaqların səsini eşidib yerində çevrildi, ancaq oyanmadı.

Xoruzun ikinci banı eşidiləndə üç uşaq xəlvəti yola düzəldilər. Səhər tezdən hava şaxtalı idi. Onların qarşısına əlində fənər və qarovulçu şax-şaxı tutan qoca gözətçi çıxdı. İti ondan şəhər divanxanasına necə gedə biləcəklərini soruşdu. Mehriban qoca bu ay işlərin icrasına baxan Qərb hakiminin iqamətgahının harada olduğunu onlara izah etdi.

O vaxtlar Osakanın Şərq hissəsi İnaqaki Avadzino kami Tanenobu, Qərb hissəsi Sasa Matasiro Narimune tərəfindən idarə olunurdu. On birinci ayda məhz Sasanın növbəsi idi.

Qocanın izahlarını dinləyən Tyotaro dedi:

– Mən bilərəm ora hardadır – və bacıları onun dalınca düşdülər. Uşaqlar Qərb divanxanasına çatanda məlum oldu ki, darvaza bağlıdır. Qapıçının pəncərəsini axtarıb tapan İti onu hayladı. Pəncərə açıldı və təxminən qırx yaşı olan qapıçı soruşdu:

– Bu nə səs-küydü?

İti nəzakətlə ona təzim etdi:

– Biz cənab hakimə əfv ərizəsi gətirmişik.

Qapıçı, deyəsən, onu düz-əməlli anlamadı; İti bir daha ona nəyə görə gəldiklərini izah etdi. Nəhayət, qapıçı məsələni anlayıb dedi:

– Cənab hakim uşaqları qəbul etmir, qoy valideynləriniz gəlsin.

– Bizim atamızı sabah edam edəcəklər, biz onun işinə görə gəlmişik.

– Sabah edam edəcəklər? Deməli, sən Katsuraya Tarobenin qızısan?

– Hə, – İti cavab verdi.

Bir az fikrə gedəndən sonra qapıçı dedi:

– Sən bir işə bax, indi uşaqlar da hakimiyətdən qorxub eləmirlər. Hakim sizi qəbul etməyəcək, gedin evə. – Və pəncərəni bağladı. Matsu qorxdı.

– Bacı, o elə hirslidir ki. Gəl gedək evə.

– Eybi yox, qoy hirslənsin, biz heç yana gedən deyilik. Mən nə edirəmsə, sən də onu elə. – İti darvazanın qarşısında yerə oturdu, Matsu və Tyotaro da onun yanında özlərinə yer elədilər.

Uşaqlar xeyli gözlədilər. Nəhayət, rəzə cırıldadı və qapıçı darvazanı açdı.

İti həyəətə girdi, Matsu və Tyotaro da onun dalınca düşdülər. İti özünü elə sakit aparırdı ki, qapıçı nə edəcəyini heç də dərhal anlamadı. O, İti divanxananın binasına yaxınlaşan vaxt özünə gəldi:

– Hey, hey!

İti dayandı.

– Hara? Sizə deyildi axı, evinizə gedin.

– Biz əfv ərizəsi verməliyik.

– Sən bir bunun tərsliyinə bax. Dedim, "olmaz", geri qayıdın.

Uşaqlar darvazaya tərəf geri dönməyə hazırlaşan vaxt divanxananın kandarında bir dəstə keşikçi göründü.

– Burda nə baş verir? – onlar uşaqları dövrəyə alıb soruşdular. İti sanki elə bunu gözləyirdi; o, diz çöküb qoltuğundan əfv ərizəsini çıxardı və onu yanında dayanan keşikçiyə uzatdı. Matsu və Tyotaro da diz çöküb təzim etdilər. Keşikçi təəccüb içində onlara baxırdı.

– Bu əfv ərizəsidir, – İti dedi. Qapıçı isə əlavə elədi:

– Kidzu çayının mənəbi yanında üç günlük rüsvayçılıq dirəyinə bağlanan Katsuraya Tarobenin uşaqları atalarının əfv olunmasını istəyirlər.

Keşikçi tabeçiliyəndəkilərə baxdı:

– Neynək, baxmaq lazım gələcək. – Ona heç kim etiraz etmədi. O, İtinin əfv ərizəsini alıb qapıdan içəri girdi.

Qərb hakimi Sasa Osakada – heç bir il deyildi ki, işə başlamışdı. Bütün məsələlərdə İnaqaki ilə məsləhətləşirdi, qərarlar sonra qala-qəsrin baş komendantı tərəfindən təftiş edilirdi. Katsuraya Tarobenin işinə gəldikdə isə, Sasa bu işə sələfindən ona miras qalan ağır yük kimi baxırdı. Əslində hökm çıxarılmışdı, məsələ bağlanmışdı, amma bu gün səhər, gecə qarovulu birdən ona Tarobenin əfv edilməsi üçün təqdim olunan ərizə haqqında məlumat verdi. Hər şeyin yağ kimi getdiyi bir vaxtda budur – işin içindən iş çıxdı.

– Kim gəlmişdi? – Sasa soruşdu.

– Tarobenin iki qızı və oğlu. Böyük qızı dedi ki, əfv ərizəsi gətiriblər. Mən ərizəni aldım, cənab hakim ona baxmaq istəyirmi?

– Rəsmi kağızlar müəyyən edilmiş qaydaya görə qəbul olunmalıdır, onları xüsusi qutunun içinə atmalıdırlar. Görünür, bunu onlara heç kim izah etməyib. Amma əgər əfv ərizəsi artıq əlimizdədirsə, verin baxım.

Ərizə Sasanı çətinə saldı.

– İti böyük qızıdır? Neçə yaşı var? – o soruşdu.

– Dəqiq öyrənməmişəm, amma görünüşcə on dörd-on beş yaş vermək olar.

– Eləmi? – Sasa yazılanları bir daha oxudu. Xətt qətiyyətsiz adam xətti idi, amma məntiqə söz ola bilməzdi. Bu qədər çox şeyi bir-iki cümlə ilə, hətta hər böyük adamın da ifadə etməsi mümkün deyildi. Onda ərizənin böyük adam tərəfindən dikte edildiyi ilə bağlı şübhə yarandı. Bir az da götür-qoy edəndən sonra kiminsə bilərəkdən hakimiyyəti aldatmaq istədiyi ehtimalı üzərində dayandı və həqiqəti ortaya çıxarana qədər bu işi araşdırmaq qərarına gəldi. Tarobe hələ səhər axşam qədər rüsvayçılıq dirəyinə bağlı qalacaqdı və deməli, vaxt vardı. Şəhərin Şərq hissəsinin hakimi ilə məsləhətləşmək və yuxarıdakı şəxsin razılığını almaq lazım idi. Əgər bu işdə hansısa fitnə varsa, hökm icra olunana qədər onun üstünü açmaq gərəkdir. Əvvəlcə isə uşaqları evə göndərməliyik – Sasa qərara gəldi.

Keşikçiyə ərizəni verənləri geri qaytarmaq tapşırıldı. Uşaqların əmrə tabe olmayıb getməkdən imtina etdiklərini öyrənən Sasa şirni ilə onların başlarını aldatmağı tövsiyə etdi.

– Əgər bu da kömək eləməsə, zorla evlərinə yola salın, – o, göstəriş verdi.

Gözetçi çıxıb gedəndən sonra qalanın idarə başçısı Ota Bittyu-no kami Sukeharu öz şəxsi işi üçün onun yanına gəldi. Otanın şəxsi işi həll ediləndən sonra Sasa qayğısını onunla bölüşdü və necə davranmalı olduğu ilə bağlı ondan məsləhət istədi. Ota da şəhərin Şərq hissəsinin hakimi ilə məsləhətləşmək, nahardan sonra isə Katsuraya Tarobenin uşaqlarını çağıraraq şəhər ağsaqqallarının iştirakı ilə onları sorğu-suala çəkmək lazım olduğunu bildirdi. O söylədi ki, Sasanın şübhələri heç də əsassız deyil, burada fitnə olduğunu istisna etmək olmaz, ona görə də bu məsələ məhkəmə zalında araşdırılmalıdır, birdən yalan danışmaq fikrinə düşərlərsə, uşaqların gözünü qorxutmaq üçün göz qabağında çoxsaylı işgəncə alətləri düzüləlidir.

Söhbətin axırına yaxın keşikçi gəlib çıxdı və qapının ağzında dimdik durub sonrakı göstərişləri gözləməyə başladı.

– Uşaqlar getdilər? – Sasa soruşdu.

– Sizin tapşırığınıza uyğun olaraq konfette onların başını aldatmağa çalışdıq, amma İti adlı qız iki ayağını bir başmağa dirəyib durdu. Ərizələrini əllərinə verib qovalamalı olduq. Kiçik qız ağladı, İti isə cıncırını da çıxarmadı.

– Möhkəm qızıdır, – Ota üzünü Sasaya tutub dedi.

On birinci ayın iyirmi dördüncü günü Qoç saatında Qərb divanxanasının məhkəmə zalı böyük tamaşa meydanı idi. Məhkəmədə hər iki şəhər hakimi iştirak edirdi: camaatın gözündən qıraq bir küncdə istintaqın gedişini gizləncə izləmək istəyini bildiren komendant üçün xüsusi yer hazırlamışdılar. Zalın ortasında dindirməni aparmalı olan məmur, onun yanında isə katib oturmuşdu. Ciddi surətdə mühafizə olunan altlıq üzərinə işgəncə alətləri

düzülmüşdü. Beş şəhər ağsaqqalı Tarobenin arvadı və beş uşağı ilə birgə gəlmişdilər.

Dindirməyə birinci Tarobenin arvadını çağırıldı. O, adını və yaşını söylədi, amma digər sualların cavabında, sadəcə: "Lütfən bağışlayın, heç bir şey bilmirəm", deyib durdu. Ondan sonra İtini dindirdilər. On altı yaşlı arıq qız öz yaşından kiçik görünürdü. Qorxub çəkinmədən bir-bir hər şeyi danışdı: dünən necə nənəsindən bu xəbəri eşitdiyini, gecə necə belə bir əfv ərizəsi yazmaq qərarına gəldiyini, kiçik bacısı Matsunu necə öz niyyəti ilə tanış etdiyini, sonra əfv ərizəsi yazdığını, Tyotaronun yuxudan oyanıb onlarla birgə getmək istədiyini, divanxanaya gəldiklərini və qapıçının onları içəri buraxmaq istəmədiyini, əfv ərizəsini, nəhayət ki, keşikçiyə verə bildiklərini, axırda isə evə qayıtmağa məcbur edildiklərini anlatdı.

– Belə çıxır ki, sən Matsudan başqa heç kimlə məsləhətləşməmişən? – məmur soruşdu.

– Mən heç kimə heç nə deməmişəm. Hətta Tyotaro da təkəcə onu bilirdi ki, biz atamızın işinə görə evdən çıxırıq. Divanxanadan geri dönəndən sonra biz atamızı müdafiə etmələri xahişi ilə ağsaqqalların yanına getdik və onlara özümüzü qurban verməyə hazır olduğumuzu söylədik. Tyotaro da bizimlə birlikdə ölmək istədiyini bildirdi və onun adından da ərizə yazmağı bizdən xahiş etdi. O ərizəni də indi gətirmişik.

Bu vaxt Tyotaro qoltuğundan bir kağız çıxarıb onu məmura uzatdı.

Məmurun işarəsi ilə keşikçi ərizəni alıb ona verdi. Tyotaro bəyan edirdi ki, atasının yerinə bacıları və qardaşı ilə birlikdə ölməyə hazırdır. Memur Tyotaronun kağızını İtinin əfv ərizəsi ilə tutuşdurdu: onlar eyni xətt ilə yazılmışdı.

Sonra dindirilməyə Matsu çağırıldı. Amma İti böyründən itələməyə qədər o, yerindən tərpənmədi.

– Səni çağırırlar.

Matsu başını qaldırıb qorxa-qorxa məmura baxdı.

– Sən böyük bacınla birlikdə ölməyə hazırsan? – məmur soruşdu.

Matsu başını tərpətdi:

– Hə.

Sonra Tyotaronun növbəsi gəldi.

– Burada yazılıb ki, sən qardaşın və bacılarınınla birlikdə ölmək istəyirsən. Bu doğrudur?

Tyotaro qətiyyətlə cavab verdi:

– Hə! – və ciddi-ciddi əlavə elədi: – Mən onlarsız yaşamaq istəmirəm.

Öz adını eşidər-eşitməz Toku məmura yaxınlaşdı – onun bərəlməmiş gözlərində qorxu donub qalmışdı.

– Sən də ölməyə hazırsan?

Toku susurdu, onun gözləri dolmuşdu, dodaqlarının rəngi qaçmışdı.

– Hatsuqoro!

Uşaqların ən kiçiyi, altı yaş yenicə tamam olmuş Hatsuqoro hürkə-hürkə ayağının birini götürüb o birini qoyaraq irəli çıxdı.

– Sən necə? Sən də ölmək istəyirsən?

Uşaq başını tərpətdi. Zaldakılar özlərindən ixtiyarsız gülümsədilər.

Bu vaxt Sasa zala daxil oldu və üzünü İtiyə tutub soruşdu:

– Sən əfv ərizəsini öz istəyinlə yazmışsan?

Bəlkə nəyləsə bağlı şübhən var? Əgər səni kimsə öyrədibsə, əgər kiminsə dediklərini eləmişənsə, yaxşısı budur boynuna al. Ən kiçik bir yalana görə səni işgəncələrə məruz qoyacaqlar. Görürsən, orada bunun üçün müxtəlif alətlər hazırlanıb.

İti işgəncə alətləri düzülən tərəfə baxdı və tərəddüd keçirmədən cavab verdi:

– Mən həqiqəti söylədim. – Onun baxışları qətiyyətli, nitqi sakit idi.

– Onda mənim bir sualıma da cavab ver. Əgər sizin xahişiniz nəzərə alınsa, dərhal öldürüləcəksiniz və hətta atanızla görüşməyə belə fürsətiniz olmayacaq. Sən buna da razısan?

– Razıyam, – o əvvəlki qətiyyətlə cavab verdi. Bir dəqiqəlik fasilədən sonra o, sanki

nəyisə xatırlayıbmış kimi, əlavə etdi: – Hakimiyyətin qərarında səhv ola bilməz.

Heyrətlənmiş Sasa rəng alıb rəng verdi. Özünü birtəhər ələ alıb təəccüb və qorxu ilə İtiyə baxdı. Sonra məmurun qulağına nəse pıçıldadı və məmur ağsaqqallara müraciətlə dedi:

– İşə baxılması bitdi, dağılışa bilərsiniz.

Məhkəməni tərk edən uşaqların dalınca baxa-baxa Sasa Ota və İnaqakiyə dedi:

– Böyüyəndə bunların nə olacağını düşünəndə adamı vahimə basır.

Atasını bu cür seven qıza, elə o biri zavallı uşaqlara da onun yazığı gəlmirdi. Təkcə İtinin söylədiyi həmin o buz kimi soyuq, qılınc kimi iti sonuncu cümlə ona təsir etmişdi. Gembun dövrünün Tokuşava məmurlarına qərbdəki “məzlum” anlayışına uyğun gələn bir anlayış yad idi. Onların söz ehtiyatında “fədakarlıq” sözü də mövcud deyildi. Onlar qoca və cavanları, kişi və qadınları bir-birindən ayıran ruhi təlatümün nüanslarına diqqət yetirmirdilər. Buna görə də onların qanunpozan Tarobenin qızının hərəkətlərini anlamaqda çətinlik çəkmələrində qəribə heç nə yox idi. Amma itaət arxasında gizlənən etiraz neştəri təkcə İtinin müraciət etdiyi Sasaya deyil, divanxanada olan bütün məmurlara batdı.

Həm qala-qəsirin komendantı, həm də hər iki şəhər hakimi İtini “qəribə qızcığaz” hesab etdilər. Doğma atasına övlad sədaqəti onlarda elə də rıqqət oyatmırdı. Bununla belə, o vaxtkı ədliyyənin qüsursuz olmamasına baxmayaraq, onun əfv ərizəsi gözlənilməz nəticələr doğurdu. Katsuraya Tarobenin edamını “Edoda baxılması üçün” təxirə saldılar. On birinci ayın iyirmi beşinci günündə, yeni səhərisi gün bu hökm haqqında şəhər ağsaqqallarına məlumat verdilər. Gembunun dördüncü ilinin üçüncü ayının ikinci günündə isə “yeni imperatorun Kioto taxt-tacına çıxması münasibəti ilə” amnistiya elan olundu. Buna görə də Tarobenin ölüm hökmünü ləğv edib onu sürgünlə əvəzlədilər.

Katsurayanın ailəsini yenə Qərb divanxanasına – bu dəfə ataları ilə vida görüşünə çağırdılar.

Adıçəkilən amnistiya imperator Hiqasiyamanın taxta çıxdığı Dzyokyonun dördüncü ilində verilmişdir. Doğrudan da, bu dövr ilə Katsuraya Tarobe haqqında hökm çıxarılan Gembunun üçüncü ilinin on birinci ayının iyirmi üçüncü günü arasında zaman baxımından çox da böyük fərq yoxdur. Ay uyğun gəlir, gün ayın on doqquzudur. Sadəcə, il fərqi var – o da cəmi-cümlətən əlli bir il.

1915

105

2016

Sonuncu cümle

QIRMIZI-QONUR DƏNİZ

*Yer üzünün bütün dənizləri
qovuşa bilsəydilər –
bax, bu əsl dəniz olardı!*

*Yer üzünün bütün ağacları
sarmaşa bilsəydilər –
bax, bu əsl ağac olardı!*

*Yer üzünün bütün sakinləri
birləşə bilsəydilər –
bax, bu əsl adam olardı!*

*Onda o nəhəng adam
öz nəhəng baltası ilə
Nəhəng ağacı qırıb
dənizə aşırırdı –
bax, bu əsl gurultu qoparırdı!*

Dənizlər müxtəlif cür olur.

Şəhər yaxınlığında dənizin rəngi göyümtül-qaradır. Onun quru ilə qarşıdurmasının sonu məlumdur – quru ona qalib gəlib. Burada maili qumsal sahillər yoxdur, sahilin əyri-üyrü sərhəddi beton qalaqlarından, ağızlarını iri açmış qaldırıcı kranlardan, qara qazholderlər yığnağından ibarətdir. Dəniz onların arasından sivişib caynaqlarını quruya keçirmək istəyir – amma əbəs yerə. Dayanmadan şəhərin ifrazatını içinə çəkən dəniz yerində donub qalıb, üfunət iyi verir. Cəsəd qoxusu, ölü dəniz. Zaman keçsə də onun görkəmi heç dəyişmir, dəyişən, sadəcə, rəngidir. O gah qırmızı, gah narıncı, gah böz rəngə boyanır... Rəngi həmişə bulanıq, durğundu. Hətta dəniz ay işığını əks etdirəndə belə aldanmaq lazım deyil: suyun gümüşü rəngdə olan nazik üst

qatının altında zülmət qaranlıq yatır.

Körfəzə tökülən kanallar təmiz su gətirmir. Onların suyu da bulanıq və üfunətlidir. Kanallar sanki dənizin quruya sancılmaq istəyən küt caynaqlarıdır.

Mühərrikli qayıqda müharibədə qolunu itirmiş əlil sükançı, üst-başına bər-bəzək asmış dul qadın və mənəm.

Arxa tərəfi suya batmış metal qayıqcıq səxavətli günorta günəşinin şüaları altında sanki çöməlibmiş kimi eybəcər görünür, amma mənəm kefim əladır və bizim sınıq-salxaq qayığımızın dənizə çıxması mənə romantik görünür. Düzdür, bu əhvali-ruhiyyə uzun sürmür.

Qayıq məqsədsiz şəkildə suda irəli şütüyür. Biz kanala giririk və axına qarşı üzüyuxarı qalxmağa başlayırıq. Üzən yerqazan maşında qaldırıcı kran işə düşür. Suyun dibindən çıxarılan torpaq qəribə qara rəngdədir və qatı maye kimi axıb süzülür. Qəfil kanalın yatağı daralır və mühərrikli qayıq sanki enişə gedib yerqazan maşının düz bortunun yanından sivişib keçir.

Bir anlıq özümü pis hiss edirəm. Burnuma qara torpağın iyi dəyir və mənə elə gəlir ki, palçığın üzərində ayaqyalın gəzirəm. Bir addım atıram və barmaqlarımın arasından qara dillərə bənzəyən parıltılı qatı maye pırtlayıb çıxır.

Sevinc dolu gurultulu hayqırtı eşidilir. Kanalboyu uzanan çala-çuxur asfalt yol ilə çoxlu yalın ayaq qaçışır. Başımı qaldırıb kirli sifətlərdə geniş açılmış ağızları görürəm. Ağızlar o qədər geniş açılib ki, içərisində qırmızı selikli qişalar görünür. Şəhər gecəqondularının uşaqları bizim axına qarşı qalxan, mühərrikli qayığımızın yanına qaçışır.

Dul qadın yırğalanan qayıqda ayaq üstə dimdik dayanıb. O primadonna pozası alıb. Sanki səhnədə rampaların işıqlandırdığı aktrisadır. Mehriban-mehriban gülümsəyən qadın qollarını geniş açır, qatlayır və ətrafa karamellər səpələməyə başlayır. Sevinc dolu

ciyiltilər bir az da güclənir və dul qadının üzündəki təbəssüm daha da yayılır. Uşaqlar itələşə-itələşə karamelləri toplayırlar. Onlardan biri düz kanalın kənarına qaçıb gəlir və tələbkarcasına əllərini qabağa uzadır. Dul qadın bağdan qoparıb banan tullamağa başlayır. Bananlar yerə deyib ağır küt səs çıxarırlar. Hər dəfə qadın əlini qaldıranda və ya aşağı salanda mən onun biləyindəki fil sümüyündən olan bilərziyin asta-asta necə cingildədiyini aydın eşidirəm.

Lil iyi daha da kəskinləşir. Mən təmiz suyun, günəş altında parıldayan ləpələrin, dəniz iyini canına hopduran küləyin xiffətini çəkməyə başlayıram.

Qayıq kanalla aşağı enib yenidən dənizə çıxır. Bu dəfə artıq bizim qayığın dənizə çıxması mənə romantik görünür. Qayıq paslı qara-qırmızı dəmir yığnağından başqa bir şey deyil. Hava sərinləyir və əlil sükənçinin pencəyinin içiboş qolu küləkdə tənbel-tənbel yırğalanmağa başlayır. Külək özü ilə çürüyən tullantıların qoxusunu və mənim bir az bundan əvvəl kanalda burnuma dəyən üfunət iyini qovub götürür. Elə bu vaxt, nəhayət, mənə çatır ki, bu iy qadıncından gəlir və bu ətilə qarışmış tər iyidir. Bundan sonra mən o dul qadına nifrət etməyə başlayıram və bu iy yaddaşımın künc-bucağında ömürlük ilişib qalır.

Mən tək-tənha qum təpəciyinin başında oturmuşam, yaşım o qədər də çox deyil.

Qarşımda tərtemiz mavi səmada ağappaq ləpələr parıldayır. Dənizdən əsən meh dayanmadan yanaqlarımı tumarlayır. Bu mənərə çox xoşdur, amma ondakı nə isə bir şey qeyri-ixtiyari adamı narahat edir. Şübhəsiz, su səthi canlıdır! Su, görünür, haradasa şəhərin yaxınlığında dənizlə birləşir, amma istənilən halda bu iki, tam fərqli dənizdir.

O vaxt mühərrikli qayıqda məni əhatə edən sudan, bir zərrə olsun belə, qorxmurdum. Amma qumluq sahildən üfük xəttinə qədər

uzanan ucsuz-bucaqsız düzənliyin ortasında məni dəhşətli qorxu bürüyürdü. Suyun hər zərrəciyi diri idi, adamı hədələyirdi, ağızını geniş açıb dişlərini qıncırdı. Günəş işığı səmada və dənizin səthində sayrışıb adamın gözünü qamaşdırırdı. Bu sayrışma hədsiz gözqamaşdırıcı, dənizdən əsən külək isə çox duzlu idi. Cansız parıltı diri idi, məni ovlamağa çalışırdı və mən qorxurdum.

Birdən burnuma həmin kanalın qoxuları gəldi və insan iyi üçün – hətta bu lil qoxusu qarışıq tər iyi olsa belə – qəribədim.

"Yox, bu dənizdən uzaq durmaq lazımdır", – fikirləşdim. Bir də onu fikirləşdim ki, burada, bu qum təpəsinin başında təhlükədən uzağam və gözlərimi dənizdən çəkdim. Elə bu vaxt aramla sahilə çatıb əriyən ağ ləpəli dalğalardan biri qəfil qabardı və havaya qalxdı. "Şahə qalxdı", – ağılımdan bu fikir keçdi. Hündür su divarı qumun üzəri ilə mənim oturduğum qum təpəsinə doğru irəliləyirdi.

Bu, göz aldanışı deyildi. Uzaqda, açıq dənizdə buradan kibrit qutusu boyda görünən hərbi gəmi qaralırdı. Dalğa tərəfdən gəlirdi. Amma bunu anlayandan sonra da mən qorxu hissini boğa bilmədim. Dalğa sanki məni udmaq istəyirmiş kimi, düz qum təpəsinə qədər gəlib çatdı və elə bu vaxt guppultu ilə yerə töküldü.

Mən qum təpəciyindən üzəaşağı diyirləndim və qulaqlarımı tutub kəndarası yola tərəf cumdum. Dalğalar yavaş-yavaş sakitləşirdilər.

Mən qamış pərdələri olan dükanda limonad içdim. Dükanın qarşısına şüşə qutu formasında daşınan vitrin qoyulmuşdu. Vitrinin içində kiçik qaldırıcı kran quraşdırılmışdı, konfet qutuları və şirni paketləri üst-üstə yığılmışdı. Vitrinqutunun bayır tərəfində dəstək və düymə vardı. Onların köməyi ilə oyuncaq hərəkətə gətirilirdi. Kran ağızını açıb iti dişlərini şirniyyat topasına batırırdı.

Mən şüşə qutuya yapışmışdım. Dəniz arxamda qalmışdı. Səma, su, qumlu çimərlik sahili, ağaclar – hər şey yoxa çıxmışdı, mən, sadəcə, qaldırıcı kranı görürdüm. Oyuncaq eyniyə yerqazan maşındakı qaldırıcı kranın hərəkətlərini təkrarlayırdı. Qutunun yırtılmış böyür-başından bir-birinin ardınca konfetlər tökülürdü. Mən dul qadının mühərrikli qayıqda necə dimdik durduğunu xatırladım. Başiboş məxluq. Qaldırıcı kran dayanmadan eyni hərəkətləri təkrar edirdi.

– Bəsdir artıq... – arxamda kiminsə səsi eşidildi. Geri çevrilib sifəti gündə qapqara qaralmış qızçıqaz gördüm. Onu tanıyırdım, balıqçının qızı idi. Onlar bizim yayda otaq kirayələdiyimiz evin qonşuluğunda yaşayırdılar.

– Niyə dayanmadan dəstəyi çəkirsən...

– Heç cür dayana bilmirəm.

– Səfeh, – qız üzündə axmaq bir ifadə ilə dedi. – Yaxşısı budur, gəl gedək cırcırma tutaq.

Mən onun yanı ilə yürüməyə başladım. O, dükana girdi, az sonra əlində quş və həşərat tutmaq üçün yapışqan sürtülmüş şüvül bayıra çıxdı.

Biz qısa yolla getdik, ensiz çığırın hər iki tərəfini kol-kos basmışdı. Birdən qız yerində durdu.

– Bir dayan...

O, kimonosunun ətəyini yuxarı qaldıraraq kolluqda sallağı oturdu. Onun yupyumru yanbızı gündə yanıb qəhvəyi rəng almışdı. Dənizdən əsən külək və günəş şüaları bura gəlib çatırdı. Kiçik naməlum heyvan düz mənim qarşımda sallağı oturmuşdu. Mən onun qəhvəyi rəngli dərisinə pəjmürdə halda tamaşa edirdim. Buruma insan təriniyi iyi dəyəndə, dul qadını nifrətlə xatırlayırdım, amma o vaxt bunun üçün mənim, necə dəyərlər, əsasım var idi.

İki dəniz. İki tamamilə fərqli dəniz. Onların sahilləri də bir-birinə bənzəmir. Və heç şübhəsiz ki, mən onlardan ölü olanının, üfunət iyi

verəninin yanında yaşayacağam. Bunu mən aydın dərk edirdim.

Dənizlər fərqli olur.

Yəqin ki, dünyadakı bütün dənizlərin suları axıb qovuşur, amma bununla belə dənizlər yenə də fərqlidirlər. Bir sahilə bitən ağac sıx yarpaqlarla örtülüdür, amma digər sahilə o yarpaqlamaya da bilər. Bəzən isə qurumuş görünən ağac yapışqan, şəffaf ağac şiresi ilə dolu olur. O, diridir. Ancaq onu başqa yere basdırsan, doğrudan da, quruyacaq.

*Yer üzünün bütün dənizləri
qovuşa bilsəydilər –
bax, bu əsl dəniz olardı!*

*Yer üzünün bütün ağacları
sarmaşa bilsəydilər –
bax, bu əsl ağac olardı!*

*Yer üzünün bütün sakinləri
birləşə bilsəydilər –
bax, bu əsl adam olardı!*

*Onda o nəhəng adam
öz nəhəng baltası ilə
Nəhəng ağacı qırır
dənizə aşırırdı –
bax, bu əsl gurultu qoparırdı!*

İyirmi il keçdi.

Bütün bu illər ərzində mən şəhərdə yaşayırdım. Günlərin bir günü yanıma İmano gəldi. İmano rəssamdır və əyalətdə, kiçik liman şəhərciyində yaşayır. Orada dəniz coşqun, diridir. İmano özü ilə birgə bir oğlan da gətirmişdi.

– Oğlanı təşkil olunan sərgiyə qatılmağa dəvət ediblər. – İmano ən tanınmış sərgilərdən birinin adını çəkdi. Onun yol yoldaşı, təxminən on altı yaşlı olan oğlan saçını kirpi formasında vurdurmuşdu.

– Nə gözəl, özü də belə cavandır...

– Onu ən cavan rəssam kimi televizorda da göstərmək istəyirlər, məni isə şagirdim olduğu üçün dartıb gətiriblər. O, balıqçılıq edib rəngpulu çıxarır.

Oğlan parıldayan gözlərini mənə zilləmişdi. Bu dumduru gözlərdə gözqamaşdırıcı günəş və ağ ləpələr əks olunurdu.

– Biz elə telestudiyaya gedirik. Olar sənin yanında qəlyanaltı edək? – Oğlan içində səhər yeməyi olan paketi açdı. – Şəxsi istehsalları olan suşi, bunu onların evində hazırlayırlar.

Oğlan mənə suşi təklif etdi. Onun şivəsi bir az kobud, əyalət şivəsi idi. İri kömbə boyda olan suşinin içinə qırmızı balıq tikəsi qoyulmuşdu. Birdən haradansa yadıma balıqçının kiçik qızının qəhvəyi yanbızı düşdü, amma heç bir pəjmürdəlik hiss etmədim. Əlimdə suşi vardı, əhvali-ruhiyyəmə də çox yüksək idi.

Səhərisi gün biz sərgidə İmano ilə birlikdə oğlanın tablosunun önündə durmuşduq. Tablodan başdan-başa balıqçı qayığının burnu təsvir olunmuşdu. Qayıq da, dəniz də qırmızı-qonur rəngdə idi, amma bu pas, korroziya rəngi deyildi. Bu, günəşin güclü dəniz küləyinə qarışıb ortaya çıxardığı parlaq bir rəng idi. Qayıq da, dəniz də qətiyyətli sərt yaxmalarla təsvir olunmuşdu, əyri xətlər demək olar ki, gözə dəymirdi. Təsvirin konkretliyi, düzgün seçilmiş rəng və düz xətt, nəticədə abstrakt effekt yaradırdı.

Tablodakı dəniz eyni ilə oğlanın gözündə əks olunan dəniz kimi idi.

– Pis deyil, hə? – İmano başı ilə tabloya işarə elədi.

– Pis deyil. Mənim hətta ürəyimdən bu dənizə baxmaq keçdi. Çoxdandır oralarda olmamışam.

– Gəl bizimlə gedək. Səni ləzzətli balığa qonaq edirik... Necədir sənin üçün?

– Yaxşıdır.

Mən kiçik liman şəhəri yaxınlığında coşqun dənizə tamaşa etmək istərdim, amma bilirdim

ki, sahilə gedib çıxan kimi xəstələnəcəyəm. Bununla bağlı artıq acı təcrübəm vardı, bu, hər dəfə mütləq təkrarlanmalı idi. Amma böyük şəhərdəki bulanıq qırmızı-qonur dəniz sahilinə qayıdan kimi, bütün xoşagəlməz hisslər yox olurdu. Hisli-tozlu havanı ciyərlərimə çəkəndə sanki yenidən zühur edirdim. Görünür, bu, mənim sağlamlığımanın möhkəm olduğundan xəbər verirdi. Ancaq istənilən dəniz sahilində rahat yaşaya bilmək istərdim – bax, bu fikirlər ağımdan keçirdi. İmano ləzzətli balığa qonaq edəcəyinə söz verir, amma mən dənizin özünü yemək istərdim.

Ancaq bu dəfə də gəldiyim günün səhərisi axşama yaxın xəstələndim. Tab gətirə bilməyib üçüncü gün səhər artıq qatara mindim.

Bunun üstündən beş il keçdi.

Bu illər ərzində bir neçə dəfə İmanoya baş çəkməyə cəhd göstərdim, amma xəstələnməyim hər dəfə məni vaxtından tez geri dönməyə məcbur edirdi. Mən çirkab sularının və natəmizliyin donub qaldığı dənizlə yola gəldim, ancaq nə qədər çalışsam da, içim-içalatım buradakı dənizi qəbul eləmək istəməirdi. Mənim üçün ən çətini onun ifrat parıltısına və bərq vurmasına öyrəşmək idi.

Bir ildən çox idi ki, o tərəflərdə olurdum.

Bir dəfə yenə İmano zəng elədi. Sərgilərdə mövsümü idi və o, Tokioya gəlib Ueno rayonundakı mehmanxanalardan birinə yerləşmişdi.

– Sənə sardina pay gətirmişəm. Bu gün səhər tutublar. Ən ləzzətli sardinalardı, hərəsi bir şəhadət barmağı boydadı. Tez gəl...

Mehmanxananın yarıqaranlıq dəhlizində böyük bir tablo gördüm.

– Bu nədir belə?

İmano oğlanın adını çəkdi.

– O, bu il yekun sərgiyə adlaya bilmədi. Ona görə də tablolu bura gətirib sahibəyə hədiyyə edib.

Mən dar dəhlizdə belimi əyib tablolu gözədən keçirdim. Yağlı boya ilə çəkilmiş

rəsmi nahamar səthi düz gözümün qarşısında idi. Zəif işıqda qırmızı-qonur tablo, qırmızı rəngin parlaq günəşi və güclü küləyi içində əritdiyi beş il bundan əvvəlki tabloda fərqli olaraq, hüznü görünürdü.

Bütün tablo boyu abstrakt üslubda böyük balıqçı toru, lap uzaqda isə qırmızı-qonur rəngli sahildə bir neçə kiçik balıqçı qayığı təsvir olunmuşdu. Onların təsvirində qırıq xətlərin sayı çoxalmışdı. Bu dəyişikliklər mənə maraqlı oyaatdı.

– Maraqlıdır, eləmi?

– Sənə də? Məni də burada nə isə özünə çəkir. Sahibə tablonu rənglərinin dəyərinə satmağa hazırdır.

– Mən alardım.

– Düz edərdin.

Biz tabloda ayrılıb İmanonun otağına girdik.

– Oğlan artıq iki ildir ki, Tokiodadır. Sindzyukudakı idman kompleksində işləyir.

– Belə də. Mən heç bilmirdim.

– Hansısa kontorda çalışır, tərtibat işlərinə rəhbərlik edir. Barda işləyən bir qızla birgə yaşayır. Deyəsən, ondan ayrılmaq istəyirdi, amma nəşə alınmadı. Tamam əldən düşüb.

Mən tablonun qırmızı-qonur koloritindəki dəyişikliklər haqqında düşündüm.

– Sən axı, deyəsən, idman kompleksi kimi yerlərin həvəskarı idin. Bəlkə gedək ora? – İmano təklif etdi.

Sardinlər olan bambuk səbəti götürüb ayağa qalxdım.

– Qulaq as, tablo çox böyükdü, özü onu sonra sənə çatdırar.

– Yox, götürərəm.

Uşaq vaxtlarımdan sadə adamlar üçün olan müxtəlif əyləncə yerlərini sevirdim. Qayanayan şənlik məclisinə düşəndə qəlbim sevincə dolurdu. Mən bayağı sadəliyin yeni dəbli texniki hoqqalara qarışdığı adi əyləncələri xoşlayırdım. Nuh əyyamından qalma tufənglərdən tıxac ilə atəş açıldığı tirin yanında

hədəfi vurmaq üçün olan amerikalı elektrik qurğusu vardı, mexaniki beysbolun yanında isə əl toru ilə qızıl balıq tuturdular. Əgər sərt kürəklə dəmir şeytanı düz qarnından vura bilsən, böyürüb əlindəki çubuğu yelləyirdi, onun iri açılmış ağızında və gözlərində isə qırmızı işıqlar yanırdı.

İmano rəssamla birlikdə kontordan çıxdı. Kirpi formasında vurulmuş saçlar uzun gur saçlara, yeniyetmə isə gənc oğlana çevrilmişdi.

– Sənin tablonu alıblar.

– Bağışlayın, sizi xərcə saldım. – Qaba əyalət şivəsi yoxa çıxmışdı, amma onun nitqində şəhərli tərz, "xoş məlahət" də duyulmurdu.

Qara gözləri davakarcasına parıldayırdı. Bu gözlərə baxa-baxa fikrimdə hər iki qırmızı-qonur tablonu müqayisə edirdim. Amma onun gözlərində ağ ləpələrin və işıq saçan günəşin indiyə qədər yaşayıb-yaşamadığı hələlik aydın deyildi. Tablo ağır olmasa da, nəhəng idi və maşına yerləşmədi. Onu maşının damına bərkitməli olduq.

Evdə tablo, demək olar bir divarı tutdu.

Günlərin bir günü yanıma dostum gəlmişdi. Aldığım tablonu ona göstərib soruşdum:

– Nə deyirsən? Pis deyil, hə?

– Hmm... Cəsarət çoxdur. İşıq çoxdur, ustalığı çoxdur...

– Onun əvvəlki tablosu haqqında bunları demək olardı, bu tablo haqqında isə çətin...

– Bu şam ağacı isə heç xoşuma gəlmədi.

– Şam ağacı? Burada şam ağacı haradadır?

Dostum təəccüblə mənə baxdı. Sonra tabloya yaxınlaşıb onun üzərində böyük bir sahəyə şəhadət barmağı ilə işarə elədi.

– Dayan bir, məgər bu balıqçı toru deyil?

– Mən bunu deyən kimi, tablonun bir hissəsi qol-budaqlı şam ağacına çevrildi. Gövdənin qırmızı-qonur rəngi dəniz küləyini və günəşi canına çəkmişdi. Hər bir şey kifayət qədər konkret təsvir olunmuşdu.

– Balıqçı toru? Haradadır balıqçı toru?

– Yox-yox, şam ağacı! Əlbəttə ki, şam ağacı! – Mən güldüm. Mübahisə etməyin yeri yox idi! Otağa canlı dəniz – sahilində kiçik liman şəhərçiyi yerləşən həmin coşqun dəniz axıb doldu.

Stulda otura-otura yerimdə yırğalanmağa cəhd göstərdim. Xoşagəlməz heç bir şey hiss eləmədim.

Tablo mənə qaranlıq və dar mehmanxana dəhlizində abstrakt görünmüşdü, məsələ heç də rənglərin düzgün seçilib-seçilməməsində və ya xətlərin sərtliyində deyildi. Dostum haqlı idi, tablodan, doğrudan da, dəniz küləyinin iyi gəlirdi. Amma məni xəstələndirən həmin qüvvə onda yox idi.

Dənizlər müxtəlif cür olur. Və onların qovuşması çətin məsələdir. Mən gənc oğlanın qara gözlərini xatırladım. Əlbəttə ki, onlarda hələ də bərq vuran dəniz yaşayırdı.

...Mən qırmızı-qonur dənizin qarşısında oturmuşdum və yavaş-yavaş tanış bir həyəcan canıma yayılırdı.

JENTİL MARKEŞ

Şair, nasir, tərcüməçi Jentil Markeş (1918-1991) uzun müddət radioda çalışıb, öz işinin xüsusiyyətinə uyğun olaraq, Portuqaliyanı qarış-qarış gəzib, topladığı nağıllardan, rəvayət və əfsanələrdən radio verilişlərində istifadə edib, sonradan bütün topladıqlarını kitab halında çap etdirib.

Düşünürük ki, Joze Mariya Esa de Keyroş (1845-1900), Joze Saramaço (1922-2010), Antoniu Lobu Antunes (1942) kimi yazıçılar yetişdirən bir xalqın dünyagörüşünün hansı qaynaqlardan formalaşdığını bilmək bizim oxucular üçün də maraqlı olar.

PORTUQALIYA ƏFSANƏLƏRİ

xəzinə

Santaren şəhərinin ətrafında, Alviel çayı yaxınlığında öz şələlərinə görə son dərəcə gözəl olan bir yer var.

Həmin yerin adı Vale de Fiçeyradı. Bu torpağın özü qədər qədim olan əfsanə də elə burda yaranıb.

Bir kədərli qış axşamı kasıb ər-arvad öz komalarının qapısını bağlayıb oturmuşdular. Amansızcasına əsən külək az qalırdı miskin daxmanın pəncərələrindən içəri dola, dam örtüyünü qopara. Manuel da Azinyaqa dayı gözünü sobadakı külün altında zorla közərən alova zilləmişdi. Onu fikir aparmışdı. Həyatlarını çətinləşdirən xoşagəlməz şeylər haqqında dinməzəcə düşünürdü. Arvadı Mariya giley-güzarı xoşlamırdı. Ərini qayğılı gören arvadı Mariya xala onu kədərli fikirlərdən ayırmaq istədi.

– Gör çöldə necə yağış yağır!

Əri qaşqabağını töküüb cavab verdi:

– Çöldə də... elə evdə də! Ev köhnədi!

Təmir eləmək lazımdı... ancaq pul bizdən qaçaq düşüb! İşləyirsən... çalışıb çapalayırısan... xeyri nədi?

Mariya ərinə toxtaqlıq vermək istədi:

– Bəsdı, kişi! Hər şey yaxşı olar!

– Bəs nə vaxt olacaq? Biz evlənəndən elə eyni şeyi deyirsən!

Və arvadının ağzını əydi:

– Yaxşı olacaq! Yaxşı olacaq!..

Onun sifəti lap tutuldu.

– Lap boğaza yığılmışam!

Ürəyində nigarançılıq olsa da, Mariya xala sakit danışmağa çalışaraq ərinə təskinlik verdi:

– Hər şey elə də pis deyil. Canımız salamatdı, buna şükür.

Manuel çiyinlərini çəkdi. Səsində acıq duyulsa da, hirsı bir az soyumuşdu.

– Bilirsən, arvad, mənım xasiyyətim başqadı. İşləməyi də xoşlayıram, hər şeyi ürəklə eləyirəm. Bundan qazanc güdmürəm!

Mariya kədərle dedi:

– Yaxşı bilirsən ki, senyor Fransişka indi sənə pul verə bilməz...

Və başını qaldırıb əlavə elədi:

– İlahi, onun çəkdiyi çətinlikləri bizə nəşib eləmə!

– Hə, o da doğrudu. Bəs Antonionun arvadı? Niyə sənın haqqını vermir?

– Ah, zavallı! Uşaq doğandan, hələ də xəstədi. Pul yığa bilir ki, versin?

Manuel dayı arvadına acıqla baxdı.

– Sənə haqq olur! Əgər istəsəydi, sənə toyuq, qoyun südü... nəşə bir şey verərdi. O da bizim hansısa yaramızı sağaldardı. Qulaq as, bəs Roze barəsində nə deyirsən?

– Roze barədə?

– Hə, Roze barədə! Sən artıq iki dəfədi ona kömək eləmişən, əvəzində nə almısan? Bu, sadəcə, əclaflıqdı!

Və əlini stulunun yanındakı kiçik stola çırpdı.

– İndi ayağını evdən kənara basmaya-caqsan! Qoy pulunu əvvəldən versinlər! Onda kömək eləyirsən!

Mariya xala, görünür, kədərləndi.

– Of, kişi, belə danışma! Onlar mənə inanırlar. Uşaqlar elə sapsağlam doğulurlar ki!

– Hə, əlbəttə... ancaq sən xəstələnsən, kim dadına çatacaq?

Mariya xala cavab vermək istəyirdi ki, uzaqdan eşidilən at ayaqlarının səsi onların daxmasının yanında kəsildi. Qapını bərk-bərk döydülər. Mariya qapını açmağa tələsdi. Ancaq əri üstünə qışqırdı:

– Hara? Dur, durduğun yerdə!

Mariya ərinə baxdı; baxışlarında ərinin hirs qarşısında pərtlik və öz ləyaqət hissi bir-birinə qarışmışdı.

– Bu, yəqin, Felisminanın əridi. O, bu günlərdə doğmalıdı.

Manuel dayı lap bərkdən qışqırdı:

– Qoy başqa qapını döysünlər! Bayırda yağış yağır, külək əsir, soyuqdu!

Manuel dayının sözlərini təsdiqləyirmiş kimi, külək pəncərələri və qapını silkələyib lap bərk vıyırdadı. Lakin qapı daha möhkəm döyüldü. Mariya dözmədi.

– Sakit ol, kişi! Açmağa gedirəm.

Qapı açılan kimi, içəri yad adam girdi. Otağa onunla birlikdə külək və soyuq doldu. Gələn adamın əynində yağışdan islanmış qırmızı plaş var idi. O, şlyapasını çıxartdı. Mariya salam verdi:

– Tanrı yardımçınız olsun! Siz kimsiniz?

Yad adam cavab əvəzinə soyuq tərzdə dedi:

– Yardımınıza ehtiyacı olan var, senyora Mariya.

– Kim? Felismina?

– Yox. Siz onu tanımırsınız.

Manuel yad adama baxdı. O, cavan idi, qəşəng, qarabuğdayı sifəti, qara, iri, parıltılı gözləri varıydı. Ona bu yerlərdə heç vaxt rast gəlməmişdi. Manuel dayı qətiyyətlə dedi:

– Mənim arvadım bu gün evdən çıxmıyacaq.

Ev sahibinin sözünü eşitmirmiş kimi, yad adam Mariyaya baxdı.

– Mənimlə gedərsinizmi?

Manuel dayı özünü saxlaya bilməyib qışqırdı:

– Sizə demədimmi, o, evdən çıxmıyacaq!

Yad adam sanki Manuelin qışqırığını eşitmirdi.

– Sizi aparacağım yerdə, ana və uşağı xilas etmək lazımdı.

Mariya ərinə baxdı.

– Manuel! Mənim boyun qaçırmağa haqqım yoxdu.

Manuel dayı yad adama tərəf döndü.

– Ancaq... siz kimsiniz?

Yad adam sakitcə cavab verdi:

– Əvvəllər burda yaşayan, indi isə bu torpaqların əsiri olan adam.

Manuel dayı donquldadı:

– Bu, cavab deyil! Siz hardansınız?

– Yaxınlıqda yaşayıram. Sizin Teju çayının sahilində.

Manuel dayı yenə ona baxdı. İnamsız halda dedi:

– Siz bizim kimi daxmalarda yaşayanlardan yaxşı geyinibsiniz!

– Mən daxmada yaşamıram.

Manuel dayı ona zilləndi.

– Necə yəni? Tejunun sahilində ev yoxdu!

Yad adam susduğundan, Mariya söhbətə qarışdı:

– Manuel, çox sual vermə! Bəlkə senyorun elə bir səbəbi var ki, yaşadığı yeri demək istəmir.

Yad adam gülümsədi.

– Məhz elədir, mənim senyoram.

Manuel dayı yenə hirsələndi.

– Qulaq as, arvad! Sən yad adamlarla gecənin bu vaxtı tanımadığımız yere getmək istəyirsən? Yox, mənim arvadım tanımadığı yere getməyəcək!

Yad adam ilk dəfə səbirsizlik göstərdi.

– Mənim senyoram, vaxt itirmək olmaz. İki insan həyatı bizdən asılıdı.

Mariya həyəcanlandı.

– Elədi, senyor, elədi!

Və ərinə sarı dönüb dedi:

– Manuel, sakit ol... Sənin sözündən çıxmalı olacağam!

Manuel dayı pörtüb qışqırdı:
– Nə? Onunla gedəcəksən?
Yenə yumruğunu stola çırpdı.
– Onda eşit, əgər bu adamla getsən, bir də geri qayıtma!
Mariya ərinə artan narahatlıqla baxdı.
– Səni tanıya bilmirəm, kişi! Heç özündə deyilsən. Bilirəm ki, evə buraxacaqsan. Cinayət eləməyə getmirəm ki!
– Onda nə qədər ki, fikrimdən daşınmamışam, gözümə görünmə! Əgər yağışda islanıb xəstələnsən, görək, sənə kim kömək eləyəcək!
Yad adam sakitcə dedi:
– Elədiyimiz bütün xeyir və şər işlər böyük Həyat Kitabına yazılacaq.
Və Mariyaya müraciətlə sözüne əlavə elədi:
– Gedəyin, mənim senyoram. Mənim atımda birlikdə gedəcəyik.
Bunu eşidən Manuel dayı özündən çıxdı:
– Nədi, dəli olmusan, Mariya? Yad adamla eyni atda gedəcəksən?
Yad adam mübahisəyə son qoydu:
– Vaxt itirmək olmaz.
Mariyanı qabağa buraxıb, özü arxasınca çıxdı. Qəşəng yəhər-yüyenli cins at qapının önündə dayanmışdı. Yad adam Mariyaya sarı çevrildi.
– Gedək, mən sizə ata minməyə kömək eləyəyəm.
Karıxmış Manuel dayı yad adamın Mariyanı plaşına bürüyüb ata mindirdiyini, özü də yəhərə sıçrayıb atı dördnala çapdığını gördü. Manuel dayı xırıltılı səslə qışqırmağaca macal tapdı:
– Bax ha, arvadımı qoru!
Külək sanki acıqla daha bərk vıyıldı... Sirlı qonağın dördnala çapdığı at löhrəm yerişə keçdi. Onlar Teju çayının sahilinə tərəf üz tutdular. Mariyaya elə gəlirdi, külək onu aparır. Onun ürəyi sıxılırdı, dinməzcə Tanrıdan kömək diləyirdi. Çaya duman çökmüşdü. İndi onlar yavaş gedirdilər. Ancaq ətrafda bircə ev də gözə dəymirdi. Atlı yoldan çıxdı. Onlar çaya tərəf gedirdilər. Mariyanı qorxu bürümüşdü. Yol yoldaşından nələrsə soruşmaq istəyirdi,

ancaq o susduğundan, danışmağa cürət etməirdi. Qəfil at dayandı. Yad adam, nəhayət, danışdı:
– Atdan düşək.
Mariya yavaşdan soruşdu:
– Çatdıq?
– Hə, çatdıq.
O, ətrafa baxdı. Ürəyi həyəcanla döyündü.
– Ancaq... senyor... sizin ev hanı?
– İndi görərsiniz.
Qaya çıxıntısına yaxınlaşıb, ona toxundu. Daş fırlandı. Mariya təlaşla yad adama baxdı.
– Bu nədi?
O, yenə sakitcə cavab verdi:
– Bu, sadəcə, qapıdı... bütün başqa qapılar kimi.
– Bəlkə quldurların mağarasıdı?
– Lap elə olsa da... siz iki insanın həyatını xilas etmək istəməzdiniz?
Mariya yad adamın iztirab oxunan gözlərinə baxıb dərinədən nəfəs aldı.
– Siz haqlısınız, senyor. Gedəyin. Qoy Tanrı deyən olsun!
Kişi gülümsədi. Üz-gözündəki gərginlik bir az yumşaldı, səbindən mehribançılıq duyuldu.
– Ehtiyatlı olun! Bu andan sonra sizə qərribə görünə biləcək bir çox şeylə qarşılaşacaqsınız. Sual verməyin, gördüklərinizi yadda saxlamağa çalışmayın. Bir şeyi yadda saxlayın: sizin işiniz uşağın doğuşuna kömək eləməkdir.
Mariya başını tərpətdi və irəlində bir neçə pilləkən görüb soruşdu:
– Burdan düşək?
O, izah elədi:
– Düşmək lazım deyil. Pilləkən özü sizi aparacaq.
Və gülümsəyərək əlavə etdi:
– Qorxmayın. Təsəvvür eləyin ki, yuxu görürsünüz.
Mat qalmış Mariya pıçıldadı:
– Bəlkə, doğrudan da yuxudayam?
Aşağıda küləyin vıyılması eşidilmirdi, çöldə tüğyan edən leysanın səsi gəlib bura çatmırdı. Burda o, cəvahiratla dolu zallar gördü. Baş

çalmalı kişilər onu görmürlərmiş kimi yanından ötüb keçirdilər. Bürüncəklə, üzü duvaqlı qadınlar gözə dəyirdi. Gördüklərindən heyrətlənmiş Mariya zalın ortasında donub qalmışdı. Yad adam onun çiyinə toxundu.

– Gedəyin?

Mariya onun yanınca getdi. Sanki “Min bir gecə nağılları” aləminə düşmüşdü. Nənəsinin qış aylarında kaminin böyründə sehrbaz qadınlardan, ovsunlanmış mavritan gözəllərindən danışdığı əhvalatlar yadına düşdü. Hər şey qeyri-adi, hər şey yuxu kimi idi.

Əllərində tutduğu çağa ağlayanda, Mariya ona nəvazişlə baxdı. Mariya onu ölümün pəncəsindən qurtarmışdı. Yalnız öz bacarığı, öz hövsələsi sayəsində. Qırmızı ağacdən düzəldilmiş çarpayıda, ona minnətdarlıq yağın baxışlarla, gözəl bir qadın baxırdı. Hələ heç kim ağzını açıb danışmamışdı. Yad adam elə bil onun zəhmətini qiymətləndirib, yenə ona müraciət elədi:

– Sizə çox böyük zəhmət verdik. Sizin yaxşılığı heç vaxt unutmayacağıq. Xeyirxahlığınıza görə sizə minnətdarlığımı bildirirəm. İndi yuxarı qayıda bilirik.

Mariya qəfil gördü ki, artıq yuxarıda, qaya çıxıntısının böyründədi. Yad adam gülümsəyərək yanında dayanmışdı.

– Siz alicənab hərəkət etdiniz!

– Mən öz borcumu yerinə yetirdim.

– Siz düşündüyünüzdən də böyük iş görmüsünüz.

– Necə ki?

– Əgər siz gəlməsəydiniz, iki nəfər məhv olardı.

– Mən yalnız eləməli olduğumu eləmişəm.

– Bu andan iki adam azad oldu.

Mariya təəccüblə soruşdu:

– Nədən azad oldular?

– Ovsundan.

– Ovsundan?

– Bəli. Bəs siz harda olduğunuzu düşünürdünüz?

– Bilmirəm. Tilsimlənmiş mavrların sarayına oxşayırdı.

– Elədir. Ancaq bu mavrlardan ikisi artıq tilsimdən azad olub. Sizin qoçaqlığının sayəsində.

Mariya cavab vermək istədi, ancaq kişi yoxa çıxmışdı. Ayağının altında balaca səbət görüb təəccübləndi.

– Bu nədi? Kömür qoyulmuş səbətə oxşayır. Görünür, mənim xidmətimin haqqıdır. Ancaq onu evə necə aparım? Xöşbəxtlikdən, yağış artıq kəsib... Qoy bir yoxlayım.

– Uf! Nə ağırdı! Yaxşısı budur, yarısını burda qoyum, sonra qayıdıb apararam.

Səbəti boşaltmağa başlayanda, çayın qalxdığını görüb narahat oldu.

– Suyun buranı basması pis olacaq. Qalan kömürün arxasınca gələnə qədər su götürüb aparacaq.

Tanış səsi eşidəndə, Mariya titrədi.

– Səbətdəki, qumun üstündəki kömür deyil.

Mariya döyükdü.

– Senyor, siz hardasınız, sizi niyə görmürəm?

Onun arxasınca gələn yad adam yenə görünmədən dedi:

– Bacardığınız qədər evə aparın. Mən sizə qızıl vermişəm. Yaxşı baxın...

Mariya baxanda gözləri heyrətdən böyüdü. Doğrudan da, bu, qızıl idi – səbətdə qalan da, qumun üstünə tökdüyü də. O mızıldadı:

– Yəqin, yuxu görürəm. Məni oyat, Manuel!

Yenə yad adamın səsi eşidildi:

– Əriniz artıq yaxındadı. Sizi axtarır. Ancaq unutmayın ki, hər şey yuxuda olub.

O soruşdu:

– Qızıl da?

– Qızılı... təsadüfən qumda tapıbsınız. Ondan istifadə edə bilərsiniz, ancaq hardan olduğunu deməyin. Yoxsa bir də heç vaxt Teju qumlarında qızıl tapmayacaqsınız.

Yaxınlıqdan səs eşidildi:

– Mariya! Mariya! Orda nə eləyirsən? Səni çayın sahilində atıb gedib? Danış, Mariya! O səni incidib? O, dəli idi? Vəhşi idi?

Mariya cavab vermədi. Manuel dayı tənəffəs halda arvadına yaxınlaşdı.

– Cavab ver, arvad! Mənə belə qorxu ilə baxma. O sənə nə eləyib?

Mariya həyəcədən zorla nəfəs alaraq dedi:

– Mənə qızıl verdi! Bunların hamısı qızıldı, zəhmətimin haqqıdı...

– Sən nə danışırsan?

Mariya diksindi. Sözüünü tutmadığını anladı. Səhvini düzəltməyə çalışdı:

– Demək istəyirəm ki, mənə burda qoyub getdi. Ancaq... bu qumluqda... tufan qızıl tapmağıma kömək elədi.

– Xəzinə?

– Məgər görmürsən?

– Hə... qızıldı! Bəlkə biz yuxudayıq? Di evə gedək, bacardığımız qədər aparmağa çalışaq.

Əfsanədə deyilir ki, Mariya hərdən çayın sahilinə gedirmiş. Danışdığını, əl-qolunu tərptədiyini görenlər onu dəli sayırdılar. Ancaq onun köhnə daxması indi dəyişmişdi. Sadə, rahat, qəşəng evə çevrilmişdi. İndi ehtiyacı olanlar üçün də pulu var idi. Mariyanın başına gələnələr barədə el içində qəribə şayiələr dolaşırdı. Suallara Manuel dayı eyni cavabı verirdi:

– Bilmirəm nə baş verib. Yalnız onu bilərəm ki, bir qış axşamı Mariya Teju çayının qumlarında qızıl külçəsi tapıb. Biz hərdən ora gedirik. Amma mən heç nə tapmıram. Bundan artığını bilmirəm. Arvadım nəse dəyişib, hətta xəstələndiyini fikirləşirəm. Gecə qarabasmaları olur... Tilsimlənmiş mavrlarla danışır... Bunlar mənə çox qəribə gəlir.

Camaat da elə fikirləşirdi. Deyilənə görə, çayın qumlarında, Mariyanın tapdığı qızıldan axtarırdılar. Amma – boş yerə! Heç nə yox idi. Di gəl, əvvəllər Teju çayının qumlarında qızıl olduğuna bizim dövrədə də inanan adamlar hələ də tapılır...

DAĞ ÇİÇƏYİ HAQQINDA ƏFSANƏ

Bu əhvalat Venadədə baş verib. Orada yaxınlıqdan keçənlərin diqqətini çəkən qəribə formalı hündür sıldırım qaya var. Bu qaya Penedu-da-Mora – Mavr qadının qayası adlanır. Yol üstünə əyilən bu qayanı gören yerli sakinlər ona baxmaqdan qorxurlar. Buna səbəb isə indi sizə danışacağım əfsanədir.

Minhoda¹ yaz gözəl olur. Çöllər yaşıllaşıp, kollarla örtülür. Dağlarda, yolların kənarında, yaraşlıqlı evlərin eyvanında çiçəklər açır. Bu əhvalat da elə yazda baş verib.

Mariya Klara sürünü çölə aparmışdı. Ancaq bu dəfə həmişəkindən tez qayıtdı. Anası təəccüblənib onu sorğu-suala tutdu.

– Nə tez gəldin?

Raparıq, Portuqaliyada “qıza” belə deyirlər, sakitcə cavab verdi:

– Hə, ana, qayıtmışam. Axı gün artıq batır.

– Bəs sürü?

– Otlayırlar. Sən bilirsən ki, ən əvvəl sürünü yerbəyer eləyirəm, yalnız bundan sonra evə qayıdıram.

Və özünü soyuqqanlı göstərərək əlavə elədi:

– Zeni görmürsən?

Mariya Klaranın anası əlini saxladı. Gözünü qızına zillədi. Hiss olunurdu ki, hirsələnib.

– Ze... Ze... Deməli, ona görə tez qayıtmısan? Mənim yanımda onun adını çəkmə!

Mariya Klara qorxdı.

– Niyə?

Cavab gecikmədi:

– Çünki onun xalası, qoca ifritə hər yeri gəzib deyir ki, o sənənlə xoşbəxt olmayacaq!

¹Minho – Portuqaliyanın ən qədim və gözəl əyalətlərindən biri

Mariya Klara hiddətləndi:

– Mənimlə xoşbəxt olmayacaq? Axı çox oğlanlar onun yerində olmaq istəyirdilər.

– Bəlkə də elədi. Ancaq itin-qurdun dilinə düşmüşük.

– Niyə?

– Bilirsən, qızım, biz çox kasıbıq, evdə kişi yoxdu ki, bizi müdafiə eləyə. Belə-belə işlər!

Mariya Klara hirsindən pörtdü. Ancaq özünü soyuqqanlı aparmağa çalışdı.

– Ana, qoy nə qədər istəyirlər, danışsınlar. Ona görə hirsənirlər ki, Zenin ürəyi sevgiyə doludu, mənimsə vur-tut qoyunlarım var. Öz qiymətimi bilməyim onları əsəbiləşdirir. Ze mənim xoşuma gəlir, vəssalam! Onu sevirəm... biz evlənəcəyik.

Bayırdan gülüş səsi eşidildi. Və kimsə dedi:

– Sən Ze haqqında elə bərkədən danışsən, küçədə eşidilir.

Öz dostu tərəfindən qəfildən yaxalanan Mariya Klara hər şeyi zarafata çevirmək istədi.

– Mən hündürdən danışırım... sən isə qapının altından qulaq asırsan. Bir də, axı nə eşitdin ki?

– Eşitdim ki, məni sevirsən, bu da mənim üçün kilsədə eşitdiyim musiqi kimi oldu.

Mariya Klara duyduğu məmnunluqdan qızardı. Zarafat elədi:

– Ana, görürsən, o, necə danışır? Bax belə gözəl sözlərlə məni tora salıb.

Oğlan gülərək ona baxdı.

– Sən özün də gözəlsən, qız! Doğrudan da, gözəlsən!

Qız onun gözlərinin içinə baxıb, ciddi tərzdə soruşdu:

– Qulaq as, Ze... Nə vacibdi? Gözəl üz, ya sandıqda pul?

Onun gənc dostu cavab verməzdən əvvəl güldü.

– Eşit, rapariqa, mən gözəl sifəti, təmiz ürəyi, ağızına qədər dolu sandıqdan üstün tuturam. Ancaq heç də hamı belə düşünmür...

Mariya Klara əsəbi halda onun sözünü kəsdi:

– Məsələn, sənın xalan, o qoca ifritə deyir ki, mən sənın tayın deyiləm.

O, qızın əlindən tutub, sakitləşdirməyə çalışdı. Təbəssümlə indicə kükrəyəcək tufanı yatırmaq istədi.

– Hirsənmə, qız. Xalamın niyə bu cür düşündüyü aydı. O, köhnə vaxtlardakı kimi mühakimə yürüdür. Məni sevir...

– Bəs mən sevmirəm?

– Sən də sevirsən, ancaq başqa cür.

– O səndən nə tələb eləyir?

– Mən yalnız öz istədiyimi eləyəcəyəm...

– O isə boşboğazlıq eləməyində, başqalarının da ayağı bundan yer alır.

O çiyinlərini çəkdi.

– Nə olacaq! Günlərin bir günü ikilikdə kilsəyə gedərik, söz-söhbət də kəsilər.

Mariya Klara duruxdu. Az qala, qorxa-qorxa soruşdu:

– Günlərin... bir gününü?

Oğlan gülümsədi.

– Hə. Özü də çox tezliklə! Gedək senyor priorla¹ danışaq.

Mariya Klara yenə qızardı.

– Ona nə deyəcəksən ki? Onunla danışmaqdan nəse çəkinirəm...

Oğlan sanki ruhlanmaq üçün sevgilisinin gözlərinə baxdı və baxışlarını ondan çəkmədən cavab verdi:

– Belə deyəcəyəm: “Senyor prior: bu dağ çiçəyinə oxşayan qızla nikah kəsənmək istəyirəm”.

Mariya Klara gülümsəmədi. O, sevincdən, az qala, ağlayırdı. Anasına tərəf döndü, həyəcədən səsi titrəyirdi.

– Eşitdinmi, ana?.. Gör, Ze necə gözəl danışmağı bacarır!

Mariya Klaranın anası çəkinə-çəkinə gülümsədi. Uzaqda, kilsə qülləsində Ave Mariya eşidildi. Gündüzün işığı sozala-sozala axşamın alatoranlığı düşdü...

Bir neçə gün sonra özünü heç vaxt olmadığı qədər xoşbəxt hiss eləyən Flor duj Monteş – Dağ çiçəyi, Mariya Klaranı yerli oğlanlar artıq belə çağırırdılar, – sürüsünü dağa qaldırırdı.

¹prior – katoliklərdə monastır başçısı

Bu, onun hərgünkü məşğuliyyəti idi. Ətrafda heç kim gözə dəymirdi. Bulaqlar şirin sevgi sirlərini qoruyurmuşlar kimi sakitcə axırdılar. Və qız haqqında qorxulu əhvalatlar danışıldığını unudub, qayaya baxa-baxa xəyallara dalmışdı.

Birdən Mariyaya elə gəldi ki, sıldırım qaya qızılı rəngə boyandı. Qız qədim əhvalatları xatırlayıb qorxudan diksindi. Elə bu vaxt yavaş-yavaş aralanan qayadan son dərəcə gözəl bir qız çıxdı.

Həyəcandan, az qala, səsi batmış Mariya Klara pıçıldadı:

– Məryəm Ana, məni xilas et! Nə boyda qızıl!

Bir neçə addım irəli gedib qorxudan dayandı.

Mələhətli səs ona dedi:

– Qorxma... Yaxına gəl.

Klarkanın dili dolaşdı:

– Siz... kimsiniz?..

Onu bürümüş dumanın içindən işıq saçan qız sanki bu sualdan təəccübləndi.

– Nə? Məgər mənim haqqımda danışılan əhvalatları eşitməmişən?

– Sizin haqqınızda?

– Hə... Ya heç olmasa, bu qaya haqqında...

Mariya Klara, axır ki, başa düşdü və qorxudan rəngi ağardı.

– Siz... tilsimlənmiş mavrsınız?¹

– Elədir. Qız, mən səni dünyanın ən varlı və ən xoşbəxt adamı eləyə bilərəm. Ancaq gerek mənə qulaq asasan.

– Sizi eşidirəm...

– Xahiş etdiyimi yerinə yetirəcəyinə, nə baş verdiyini heç kimə deməyəcəyinə söz verirənsənmi?

– Əgər bacarsam, eləyəyəm!

– Bacararsan, bu çox asandı. Səndə axırıncı dəfə bişirdiyiniz çörəyin mayası varmı?

– Var. Anam həmişə maya saxlayır.

– Bəs indi anan hardadı?

– Çayda paltar yuyur.

– Əgər elədirsə, tələsməyin lazımdır. Get evə, mənə maya gətir. Mən sənin sürünə göz olaram.

– Yalnız bunu eləyim?

– Yalnız bunu. Ancaq nə eləyəcəyini, məni gördüyünü heç kimə demə, başa düşürsən? Əgər öz vədini yerinə yetirərsən, elə varlanacaqsan, bu ölkədə sənə tay adam olmayacaq.

– Mənə var-dövlət vermək nəyinizə lazımdı?

– Çünki mən onda tilsimdən azad olacağam.

Mariya Klara bir an düşündü. Sonra qızğınlıqla dedi:

– Söz verirəm! Hamısını eləyəcəyimə söz verirəm!

Və həyəcandan təntiyə-təntiyə əlavə etdi:

– Necə gözəldi! Necə gözəl olacaq! Mənim sürümdən muğayat olun. İndi qayıdıram.

Qız mavr qadının xahişini yerinə yetirməyə tələsdiyindən, qaranquş kimi daşdan daşa hoppanırdı. Qəfil kimsə onu səslədi:

– Ay qız! Nə olub ki, başılovlu qaçırsan?.. Nədi, eşitmirsən? Görünür, ağılını itirmisən!

Mariya Klara tövşüyərək dayandı. Öz namuradasının² onun haqqında şayiələr yayan xalasını görüb qışqırdı:

– Məndən nə istəyirsən, ifritə?

Qarının ağzı açıla qaldı. Mariya Klara hələ onunla belə danışmamışdı. Hirsleşib qışqırdı:

– Mənəm ifritə?! Hələ bu kasıba, üstəlik də, bu qanacaqsıza baxın!

– Kasıb? Sizə elə gəlir!

Və özü də gözləmədən, inciklikdən doğan hirsle dedi:

– Mən tezliklə əyalətdə hamıdan varlı olacağam!

Qarı heyrətdən gözlərini bərəlti. Bacısı oğlunun namuradası nə səfehliyirdi! O, ancaq başını yırğaladı.

– Kasıb olmağın bir yana, üstəlik də, gicsən! Hələ Zeni də yoldan çıxarmaq istəyirsən! Xam xəyallara düşmə! O, sənin tayın deyil!

Mariya Klara hirsindən təntidi.

– Hə, mən varlı olacağam, senyora! Əgər ürəyinizdən keçirsə, bacınız oğlunu özünüze saxlaya bilərsiniz!

¹mavr, ya erəb adlandırılan sarazenlər indiki Portuqaliya ərazisində dörd yüz ilə yaxın yaşamışlar. Bu da tilsimlənmiş mavrlar haqqında çoxsaylı əfsanələrdə əks olunub.

²namurada – hətta uşaqları olsa da, hələ evlənməmiş sevgililərə belə deyirlər.

Qarı təlaşlandı:

– Nədi, aqlını yellər aparıb? Sənin səfeh başına bu fikri kim salıb?

– Qayadakı mavr şahzadə xanım!

Və ona heyrətlə, qorxu ilə baxan qarıya arxasını çevirib, Mariya Klara evə tələsdi. Mayanı götürüb, əvvəlki kimi qaçaraq dağa qalxmağa başladı.

Ze Kintaonun xalasının macal tapıb hadisə barədə xəbər verdiyi başqa qadınlar bu arada Flor duj Monteş – Dağ çiçəyi deyər çağırılan qızın arxasınca düşdülər.

Yorğunluqdan tövsüyen qız, sürünün özbaşına arxaca qayıtdığını sezmədi. Qayanın, az qala, işıq saçmadığını gördü. Şahzadə xanım orada yox idi! Çaşqınlıqla ətrafına baxdı və onun arxasıyla dağa qalxan qadınların, uşaqların səsinə elə bu vaxt eşitdi. Hər şeyi birdən dərk elədi: o axı mavra verdiyi sözü tutmamışdı! Lovğalıq, incikliyə görə acıq çıxmaq istəyi aqlını almış, verdiyi vədi ona unutdurmuşdu. Şahzadə xanım yox olmuşdu. O isə həmişəki kimi kasıb olacaqdı, üstəlik, öz təkəbbürü ucbatından utanacaqdı.

Qızın karıxdığını, özünü itirdiyini görüb, hamı ona güldü. Biçarə qız dağdan öz daxmalarına doğru qaçmağa başladı.

Xoş keçən günü qüssəyə bürüyürmüş kimi, get-gedə şər qarışırdı. Öz yatağında uzanmış Mariya Klara gözünü tavana zilləmişdi. O, danışmırdı, yuxusu qaçmışdı, yemək istəmirdi. Anası böyründə için-için ağlayırdı. Qonşu arvadların onlardan ayağı kəsilmişdi. Hətta Ze Kintao da görünmürdü. Günlər beləcə keçib gedirdi... Mariya Klara saralıb solurdu...

Ancaq dəyişiklik gətirən axşam yetişdi. Bayırdan səs eşidildi:

– Flor duj Monteş!

Mariya Klaranın gözləri böyüdü. Anası isə hönküdü.

– Dağ çiçəyi! – həmin səs yenə eşidildi.

Qızın anası ümidlə dilləndi:

– Allaha şükür! Bu, Ze Kintaodu!

Gedib qapını açdı. Oğlan içəri girdi.

O, həyəcanla Mariya Klaranın alnından, gözlərindən öpdü. Qız ağır-ağır nəfəs alırdı. Ancaq yerindən tərpənmədi, ağızını açıb danışmadı. Ze Kintao yenə dilləndi:

– Mariya Klara! Sənə Dağ çiçəyi deyirlər.

Ancaq çiçəklər solanda ölürlər... Sən isə yaşamalısən! Senyor prior bu bazar günü bizi gözləyəcək.

Flor duj Monteşin ifadəsiz sifəti cana gəldi. Yumulu gözlərindən yanağına göz yaşları axdı.

Anası bərkdən dedi:

– Allah, sənə şükür!

Ze Kintao təkid elədi:

– Sən özünə gəlməlisən! Vur-tut üç gün qalıb!

Mariya Klara yerində dikəldi. Qaç-qaç evə qayıtdığı həmin o başibəlalı axşamdan bəri ilk dəfə danışdı:

– Ze... Sən priorla danışmısan?.. Sən... hələ də mənimlə evlənmək istəyirsən?..

Ze özünü təəccüblənmiş kimi göstərdi.

– Nəyə görə soruşursan? Məgər bu barədə danışmamışıq?

– Hə, danışmışıq... ancaq...

– Ancaq mənə söz verməlisən ki, bir də heç vaxt o qayanın yamına tək getməyəcəksən!

Mariya gözlərini yumub, olanları unutmaq istəyərək, zorla pıçıldadı:

– Söz verirəm!.. Heç vaxt! Heç vaxt!

Ze Kintao qızı öz enli sinəsinə sıxdı. Onun da gözləri yaşarmışdı və bunu qızdan gizlətməyə çalışırdı.

Alatoran sanki bu anı gözləyirdi ki, gecənin hər yana qanad gərməsinə işarə versin. Amma gecə nə qədər tələssə də, sevgililəri bir-birinin ağışında tapdı.

ERİK-EMMANUEL ŞMITT

121

2016

Çağdaş fransız nəsr'i. Erik-Emmanuel Šmitt

1960-cı ildə Sent-Fua-le-Lionda doğulub. Hazırda, dünyada ən çox oxunan fransız yazıçısı kimi şöhrət qazanıb. İnsan mənəviyyatının fundamental məqamları: ölüm, mövcudluq, din Šmitt yaradıcılığının ana xəttini təşkil edir. Yazıçının dünya dinlərindən bəhs edən, dörd povestdən ibarət “Sirli silsilə”si, istər ədəbiyyatşünaslar, istərsə də oxucular arasında böyük rezonans doğurub. Silsiləyə daxil olan əsərlər: “Milarepa” – buddizm, “Müsyö İbrahim və Quranın rəngləri” – sufizm və iudaizm, “Oskar və Çəhrayı xanım” – xristianlıq, “Nuhun övladları” – xristianlıq və iudaizm dinlərinin motivlərinə və onların dərkinə istinad edir.

Erik-Emmanuel Šmittin əsərləri əsasında “Müsyö İbrahim və Quranın rəngləri”, “Odetta Tulemond”, “Təhlükəli əlaqələr”, “Oskar və Çəhrayı xanım”, “Əxlaqsız” filmləri çəkilib. Yazıçının dram əsərləri otuzdan çox ölkədə səhnələşdirilib.

İtaliyanın “Prix Scrivere”, Fransanın “Prix des Grands Espaces” və “Molière”, Belçikanın “Grand Prix Etranger”, İsveçrənin “Prix Chronos”, Almaniyanın “Deutscher Bücherpreis” və “Prix Die Quadriga” mükafatları yazıçının qazandığı neçə-neçə ədəbiyyat ödüllərinin yalnız bir qismidir.

Erik-Emmanuel Şmitt

Tərcümə: Etimad Başkeçid

Oskar və Çəhrayı xanım (roman)

Daniel Daryöya ithaf olunur

Əziz Tanrı!

Adım Oskardır. On yaşım var, pişiyimizi, itimizi və bütün evimizi yandırmışam (deyəsen, yağında qızıl balıqlar da qızardı), sənə birinci dəfədir yazıram, ona görə ki, dərslərdən başım açılmırdı.

Əvvəlcədən deyim ki, yazılı çalışmalardan zəhləm gedir. Açığı, məcbur olmasam yazmaram. Ona görə ki, bər-bəzəkli sözlər mənlük deyil. Yazı-pozu – maraqlı yalan-palandı, bir sözlə, böyüklərin işidir.

Sübut eləyə bilərəm. Məsələn, mənim məktubumun əvvəlini götürək: “Adım Oskardır. On yaşım var, pişiyimizi, itimizi və bütün evimizi yandırmışam (deyəsen, yağında qızıl balıqlar da qızardı), sənə birinci dəfədir yazıram, ona görə ki, dərslərdən başım açılmırdı”. Eyni uğurla belə də yazı bilərdim: “Məni Yumurtabaş deyə çağırırlar, mənə yeddi yaşdan çox verməzsən, xəstəxanada yaşayıram, çünki xərcəng xəstəsiyəm, indiyəcən heç vaxt sənə üz tutmamışam, ona görə ki, ümumiyyətlə, sənin varlığına inanmıram”.

Ancaq belə yazsaydım, işlər korlanacaqdı, mənə heç bir marağın qalmayacaqdı. Ancaq bu, mənə lazım deyil, əksinə, istəyirəm ki, işlərimlə maraqlanasan.

Mənə sənə köməyin lazımdır, vaxt tapıb maraqlansan, şad olaram.

Qoy hər şeyi sənə izah eləyim. Xəstəxana – əla yerdir, burada nə qədər desən kefikök böyüklər var, onlar çox hündürdən danışır, oyuncaqların əlindən tərpenmək olmur, çəhrayı xalalar uşaqlarla oynamaqdan ötrü sinov gedir,

üstelik, əlinin altında həmişə Bekon, Eynşteyn və ya Popkorn kimi dostların olur. Bir sözlə, yaxşı xəstəsənsə, xəstəxana – əsl kef çəkməli yerdir.

Ancaq mən artıq yaxşı xəstə deyiləm. Mənə sümük iliyi köçürüləndən sonra hiss edirəm ki, daha onların xoşuna gəlmirəm. Bu gün səhər doktor Düsseldorf məni yoxladı, deyəsən, o da məndən narazıdır. Mənə elə baxırdı, elə bil nəşə pis iş tutmuşam. Amma əməliyyat olunanda özümü yaxşı aparmağa çalışırdım – doktorlar məni yuxuya verəndə cıncırımı da çıxarmadım, heç inildəmədim də, baxmayaraq ki, bərk ağrıyırdım. Verdikləri dərmanların hamısını sakitcə içdim. Sözün düzü, hərdən doktor Düsseldorfun üzünə qayıtmaq istəyirəm, istəyirəm deyəm ki, “günah səndədir, məni yaxşı əməliyyat etməmişən”. Ancaq hər dəfə elə yazıq-yazıq baxır ki, ona heç nə deyə bilmirəm. Doktor Düsseldorf kədərli baxışlarını gizlədə bilmir, ancaq təmkinli olmağa çalışır. Onda özümü daha çox gü-

122

2016

Erik-Emmanuel Şmitt. Oskar və Çəhrayı xanım

nahkar hiss edirəm. Bilirəm ki, yaramaz xəstəyəm – onlara mane oluram, qoymuram təbabətin yaxşı şey olduğuna inansınlar.

Deyəsən, doktorun fikirləri yoluxucudur. Bizim mərtəbədə artıq hamı: tibb bacıları, praktikantlar, süpürgəçi qadınlar da mənə onun kimi baxırlar. Mən deyib-güləndə onların sifəti tutulur, zarafat eləyəndə zorla gülməyə çalışırlar. Həm də əvvəlkindən daha bərk gülürlər.

Təkcə Roza Nənə dəyişməyib. Məncə, o, dəyişmək üçün çox yaşlıdır. Roza Nənədir də. Hə, Tanrı, onu səninlə tanış eləmək fikrində deyiləm; axı sənə məktub yazmağı o məsləhət görüb, deməli, onunla aranız sazdır. İş burasındadır ki, ona təkcə mən “Roza Nənə” deyirəm. Odur ki, onu təsəvvürünə gətirmək üçün fikrini cəmləməli olacaqsan: xəstə uşaqlara baxan çəhrayı xalatl xalaların içində ən yaşlısı odur.

– Roza Nənə, neçə yaşınız var?

– Oskar, əzizim, sən on üç rəqəmli ədədi yadında saxlaya bilərsən?

– Gop eləməyin!

– Gop eləmək fikrim yoxdur. Sadəcə, istəmirəm burada yaşımı bilsinlər, yoxsa mənə qovacaqlar, daha görüşə bilməyəcəyik.

– Niyə?

– Buraya qanunsuz yolla düzəlmişəm. Xəstə bacıcıları çox yaşlı olmamalıdır. Mənim yaşım isə çoxdan ötüb.

– Demək, sizin vaxtınız keçib, köhnəlmisiniz?

– Aha.

– Yoğurt kimi?

– Ağzını yum!

– Yaxşı, balıq kimi səssiz olacağam.

Çox ürəkli qarıdır, sirrini verməkdən qorxmadı. Ancaq mənə arxayın olmaqda düz elədi. Lal-kar olacağam, heç kəsə heç nə deyən deyiləm. Qaribədir, ondan heç kəs şübhələnmir. Gözlərinin dörd qırağını günəş şüasına oxşayan qırıqlar basıb.

Bir dəfə onun başqa bir sirrini də öyrəndim.

Tanrı, qoy deyim, o dəqiqə yadına düşəcək.

Xəstəxananın bağçasında gəzişirdik, birdən nənənin ayağı palçığa batdı:

– Zəhrimar... Zibil!

– Roza Nənə, nə pis söyürsünüz!

– Mənə bax, koppuş, əl çək, necə istəyirəm, elə də danışıram.

– Eh, Roza Nənə!

– Haydı, tərən. Biz burda tısbəgə yarıdırmırıq, gəzişirik!

Skamyada oturub, karamel yeyə-yeyə ondan soruşdum:

– Niyə söyüş söyürsünüz?

– Necə deyim, bu, peşə xəstəliyidir, Oskar. Yalnız ədəbli sözlərlə danışıydım, çoxdan batıb qalmışdım.

– Nə işlə məşğul olurdunuz ki?

– Desəm, inanmazsan...

– And çirəm ki, inanacağam.

– Ketçlə¹ məşğul olurdum, arenalarda çıxış edirdim.

– İnanmıram!

– Düz sözümdür! Adımı Lanqedoklu Canavar qoymuşdular.

Bundan sonra, hər dəfə kefim pozulanda, Roza Nənə xəlvətçə mənə öz sərgüzəştlərindən danışdı. Lanqedoklu Canavarla Limuzenli Ət Maşınının tutaşması, döşləri top mərmisi boyda olan Şeytan Senklərlə iyirmi il sürən dava-dalaşı haqqında danışdıqları mənə ləzzət verirdi. Roza Nənə dünya kuboku yarışlarında ayaması Buhenvald Köpəyi olan Ulla-Ullanın kürəyini yerə vurubmuş. O vaxtlar Buhenvald Köpəyinin qarşısına çıxan tapılmırmış, hətta Roza Nənənin pərəstiş etdiyi Dəmir Kürək də ondan çəkinirmiş.

Bu tutaşmaları sanki öz gözlərimlə gördüm, Roza Nənəni rinqdə təsəvvür edirdim: eynindəki çəhrayı xalata dalğalanan balacaboy qarı triko geymiş adamyeyənləri kötəkləyirdi. Mənə elə gəlirdi ki, bunların hamısı öz başıma gəlib. Özümü daha güclü hiss edirdim, düşmənlərdən qisas alırdım.

¹Ketç – gülüş növü

Tanrı, bütün bu dediklərimdən sonra Roza Nənəni yadına sala bilmirsənsə, onda “bəsdir!” deyib, istefa versən yaxşıdır. Sözüm sənə aydındır?

Bir sözlə, əməliyyatdan sonra hamı məyus oldu. Elə kimya terapiyasından sonra da. İndi də ilik köçürmək istəyirlər, deməli, hələ ümid var. Doktorlara yazığım gəlir, mənə, bilmirlər neyləsinlər. Doktor Düsseldorfun – anam deyir, o, yaraşığı kişidir, amma mənə elə gəlir ki, qaşları çox qalıdır – qırışığı açılmır, indi o, əliboş Şaxta babaya oxşayır.

Nə isə, işlər şuluqdur. Bu barədə dostum Bekonla da danışdım. Əslində, dostumun adı İvdir, amma biz onu “Bekon” çağırırıq, çünki əməlli-başlı yanıb.

– Bekon, mənə elə gəlir ki, doktorlar məndən soyuyub, daha üzümə xoş baxmırlar, onlara pis təsir edirəm.

– Boş-boş danışma, Yumurtabaş. Doktorlar elə-belə təslim olurlar, həmişə ehtiyatda çoxlu ideyaları olur. Saymışam, onlar mənə, ən azından, altı dəfə əməliyyat etməyə söz veriblər.

– Yəqin, səndən ilham alırlar.

– Ola bilər.

– Nədən çəkinirlər, niyə üzümə demirlər ki, öləcəksən.

Elə bil Bekon xəstəxanadakı digər adamlar kimi birdən-birə kar oldu. Burada “ölüm” sözünü dilə gətirdinsə, heç kim eşitməyəcək. Düz sözümdür, elə bil bu söz quyuya düşür, çünki o dəqiqə hamı başqa şeylərdən danışmağa başlayır. Hamı belə eləyir. Roza Nənədən savayı.

Bu gün səhər-səhər onu sınamaq qərarına gəldim.

– Roza Nənə, deyəsən, öləcəyimi heç kəs mənə demək istəmir.

Roza Nənə üzümə zilləndi. Görəsən, o da hamı kimi, özünü karlığa vuracaq? Yalvarıram, Lanqedoklu Canavar, təslim olma, danış!

– Oskar, nəyinə lazımdır ki, özün bildiyin şeyi başqalarından da eşidəsən?

Uff! Məni eşidirmiş!

– Roza Nənə, mənə elə gəlir ki, insanlar özləri üçün xəstəxana uydurur, əsl xəstəxana isə başqa cürdür. Özlərini elə aparırlar ki, sanki

xəstəxanaya yalnız sağalmaq üçün gəlirlər. Amma buraya ölmək üçün də gəlirlər axı.

– Düz deyirsən, Oskar. Mənə, insanlar həyata münasibətdə də eyni səhvi buraxırlar. Biz unuduruq ki, həyat – zərif, kövrək, müvəqqətidir. Biz ölümsüz görünmək üçün əlimizdən gələni edirik.

– Əməliyyatın mənə xeyri olmadı, elədir, Roza Nənə?

Roza Nənə cavab vermədi. Bu, onun “hə” demək üsuludur. Onu başa düşdüyümə əmin olandan sonra, mənə sarı əyilib, yalvarışılı səsle dedi:

– Bax ha... Mən sənə heç nə deməmişəm. And iç ki, öz aramızda qalacaq!

– And içirəm.

Deyilənlərə öyrəşmək üçün bir qədər susduq.

– Oskar, – qarı birdən dilləndi, – bəlkə Tanrıya məktub yazasan?

– Yox, Roza Nənə, sizdən gözləməzdim...

– Nə?

– Sizdən gözləməzdim, elə bildirdim, mənə aldatmazsınız.

– Səni aldatmıram axı.

– Elə isə, niyə Tanrıdan danışmağa başladınız? Şaxta baba haqqında nağıllara çox qulaq asmışam, bəsimdir.

– Oskar, Tanrı hara, Şaxta baba hara...

– Yox, ikisi də bir şeydir, bu, “Baş piyləmə” səhmdar cəmiyyətidir!

– Bilirsən nə var? On üç il arenada çıxış etmişəm, yüz altmış altı döyüşdən yüz altmışında qalib gəlmişəm, onlardan qırx üçündə rəqibi nokauta salmışam, elə bilirsən, mən – Lanqedoklu Canavar Şaxta babaya inanıram?

– Yox.

– Elə isə, bil ki, mən Şaxta babaya yox, Tanrıya inanıram.

Bu başqa məsələ! Adamlar belə deyirsə, onlara inanmalı olursan.

– Tanrıyla nə işim? Ona niyə yazmalıyam ki? – soruşdum.

– Onunla özünü o qədər də yalqız hiss etməyəcəksən.

– O yoxdur axı, onunla özümü necə yalqız hiss etməyə bilərəm?

– İstəsən, var olar, – o, mənim üzərimə əyildi, – ona inansan, getdikcə varlığını daha çox hiss edəcəksən. İnad göstər, səbirli ol, özün görəcəksən. Sənə çox faydası olacaq.

– Ona nə yazım axı?

– Ona öz fikirlərini aç-söylə. Dilə gətirmədiyən fikirlər səni qarabaqara izləyir, yaxandan əl çəkmir, əl-qol açmağa qoymur, yeni fikirlərin yaranmasına da mane olur. Onları söyləməsən, beynin köhnə fikirlərin üfunət qoxuyan zibilliyinə çevriləcək.

– Ola bilər.

– Özü də, yadında saxla, Oskar, hər dəfə Tanrıya üz tutanda, yalnız bir şey dilə. Unutma, yalnız bir şey!

– Roza Nənə, sizin Tanrı bu qədər zəifdir? Ələddin bir dəfəyə cindən üç şey istəyə bilirdi...

– Ömür boyu üç şey istəməkdənsə, gündə bir şey istəmək daha yaxşı deyilmi?

– Yaxşı. Deməli, nə istəsəm diləyə bilərəm, hə? Oyun-oyuncaq, konfet, maşın...

– Yox, Oskar. Tanrını Şaxta babayla qarışdır salma. Sən ondan yalnız mənəvi şeylər istəyə bilərsən.

– Məsələn?

– Məsələn, cəsəret, səbir, iradə.

– Hə, aydındır.

– Bundan başqa, Oskar, ondan təmənna eləyə bilərsən ki, başqalarının halına da acısın.

– Daha nə! Roza Nənə, üz vurma, vur-tut günə bir istəyim var, onu da özümə saxlayacağam!

Budur, Tanrı, sənə ilk məktubumu yazıram. Buradakı həyatım barədə sənə ucundan-qulağından danışdım. Burada mənə elə baxırlar, elə bil tibb elminə ziyan vermişəm. Xahiş edirəm, bu məsələyə aydınlıq gətirəsən: mən sağalacağam, yoxsa yox? “Hə”, ya “yox”? Elə də çətin iş deyil: “Hə” və “yox”. Lazım olmayanın üstündən xətt çəkirsən, vəssalam.

Sabaha qədər. Öpürəm,

Oskar

P.S. Ünvanını bilmirəm, məktubu sənə necə göndərim?

Əziz Tanrı!

Afərin! Çox bacarıqlısan. Hələ məktubu almamış cavab yazmısan. Bunu necə eləyirsən?

Bu gün səhər-səhər hollda Eynşteynlə şahmat oynayırdım. Popkorn mənə yaxınlaşıb, xəbər verdi:

– Valideynlərin gəlib.

– Mənim valideynlərim? Ola bilməz. Onlar yalnız bazar günləri gəlirlər.

– Onların maşınını gördüm, ağ örtüklü qırmızı cip.

– Yox, ola bilməz.

Çiyinlərimi çəkib, oyuna qayıtdım. Ancaq fikrimi cəmləyə bilmədim, üstəlik, Eynşteyn fiqurlarımı götürdü deyə, lap hirsəndim. Ona hamıdan ağıllı olduğuna görə “Eynşteyn” demirlər, sadəcə başı bizimkindən iki dəfə böyükdür. Deyəsən, içinə su dolub. Heyif ki, xəstəlik başından tutub, yoxsa, kim bilir, nələr eləyərdi...

Bu mənasız oyunu yarımqıq qoyub, Popkornun arxasınca palataya girdim. Palatanın pəncərəsi maşın dayanacağına açılır. Popkorn düz deyirmiş: atamla anam gəlmişdilər.

Tanrı, orasını da deyim ki, evimiz çox uzaqdadır. Evdə olanda bunun fərqi deyilirdi, ancaq indi orda yaşamıram deyə, bilirəm ki, uzaqdadır. Ata-anam həftədə bir dəfə yanıma gəlirlər, çünki bazar günləri işləmirlər. Bazar günləri mənim də işim-gücüm olmur.

– Gördün? Yalan demirəm, – Popkorn dedi, – muştuluğumu ver.

– Sənə cevizli şokolad verərəm.

– Çiyələkdən qalmayıb?

– Yox.

– Yaxşı, şokolad olsun.

Düzdür, Popkorna yemək vermək olmazdı, onu buraya arıqlamaq üçün gətiriblər. Doqquz yaşındadır, amma doxsan kilodur, eni, uzununu bilinmir. Zolaqlı amerikan sviterindən savayı, əyninə heç nə olmur. Sviterinin zolaqlarına baxanda adam dəniz xəstəliyinə tutulur. Doğrusu, nə mən, nə də dostlarımla inanmırıq ki, Popkorn nə vaxtsa arıqlayar: onun qarını

doymur, həmişə ac gəzir, buna görə də, ona yazığımız gəlir. Artığımızı gizlicə ona ötürürük. Kiçik şokolad parçası bu boyda bədəne neyləyəcək! Nə bilim, bəlkə də düz eləmirik, ancaq artıq xəstə baxıcıları da ona işlətmə dərmanı vermirlər.

Palatama qayıdıb, ata-anamı gözləməyə başladım. Beləcə xeyli gözlədikdən sonra, birdən-birə ağılıma gəldi ki, onlar indiyəcən çoxdan gəlməliyidilər. Kirimişcə dəhlizə çıxdım, mənə heç kəs görmədi; pilləkənlə aşağı düşüb, toranlıqda ayağımı sürüyə-sürüyə doktor Düsseldorfun otağına kimi getdim.

Elədir! Onlar doktorun otağındaydılar. Qapının arxasından səslərini eşidirdim. Çox yorulmuşdum, ona görə bir neçə saniyə gözlədim ki, ürəyim yerinə gəlsin. Hər şey bundan sonra baş verdi. Mən eşitməli olmadığım şeyləri eşitdim. Anam hönkürüb ağlayır, doktor Düsseldorf isə təkrarlayırdı: “Əlimizdən gələni etdik, inanın, nə lazım idisə, elədik”. Atam ağlamsınmış səslə deyirdi: “Bilirəm, doktor, inanıram”.

Qulağımı dəmir qapıya dayamışdım, tərpenməyə ürək eləməirdim. Qulağım üşüyürdü – bilmirəm, dəmir belə soyuq idi, yoxsa özüm?

Sonra doktor Düsseldorf soruşdu:

– Onu görmək istəyirsiniz?

– Ürəyim sızlayır, mən onun üzünə baxa bilmərəm, – anam cavab verdi.

– Bizi bu vəziyyətdə görməsə yaxşıdır, – atam əlavə etdi.

Ata-anamın bu qədər ağciyər olduğunu bilmirdim. Yox, ondan da betər idilər: onlar mənə qorxaq sayırdılar!

Kabinetdən, arxaya itələnən stulların səsi gəldi. Bildim ki, indicə eşiyə çıxacaqlar, dərhal özümü yaxınlıqdakı otağa saldım.

Ətrafa göz gəzdirib, gördüm ki, təsərrüfat ləvazimatının saxlandığı anbardayam. Beləcə, bütün səhəri bağlı qapı arxasında keçirdim – özün də bilirsən, bu anbarlar yalnız çöldən açılır. Yəqin, insanlar qorxur ki, süpürgələr, vedrələr, əsgilər gecəyən qaçıb aradan çıxarlar!

Nə isə, orada, qaranlıqda oturmaq çətin olmadı – onsuz da, heç kəsi görmək istəmirdim,

eşitdiklərimdən şoka düşmüşdüm, əl-ayağımı hiss eləməirdim.

Günortaya yaxın yuxarı mərtəbədə çaxnaşma düşdü. Addım səsləri eşitdim, xəstəxananı ələk-vələk eləyib, mənə axtarırdılar:

– Oskar! Oskar!

Adamlar mənə səsləyir, mənə cıncırımı çıxarmırdım. Dünyada hamıyla məzələnmək istəyirdim.

Mənə mürgü tutdu, sonra süpürgəçi madam N.-nin başmaqlarının xışiltısını eşitdim. O, anbarın qapısını açdı və biz burun-buruna gəldik. Qorxudan ikimiz də bağırmağa başladık: o, mənə burda görəcəyini gözləməirdi, mənə onun bu qədər qara olduğunu unutmuşdum deyə bağırırdıq.

Hay-küy düşdü. Hamı qaçıb gəldi: doktor Düsseldorf, tibb bacıları, növbətçi doktorlar, xidmətçi personal. Elə bilirdim, indi mənə asıb-kəsməyə başlayacaqlar, amma onlar mütəəssir olmuşdular, gözləri yaşarmışdı. Fikirləşdim, bu vəziyyətdən necə yararlına bilərəm?

– Roza Nənəni görmək istəyirəm.

– Hardaydın, Oskar? Özünü necə hiss edirsən?

– Roza Nənəni görmək istəyirəm.

– Buraya necə gəlib düşmüşsən? Kiməsə göz qoyurdun? Nəsə eşitmisən?

– Roza Nənəni görmək istəyirəm.

– Al, su iç.

– Yox, Roza Nənəni görmək istəyirəm.

– Bir qurtum su iç...

– Yox. Roza Nənəni görmək istəyirəm.

Qranit. Qaya. Beton damba. Onların sorğusuzluq nəticə vermədi. Ümumiyyətlə, onlara qulaq asmırdım. Mən Roza Nənəni görmək istəyirdim.

Həmkarlarının mənə yola gətirə bilmədiyini gören doktor Düsseldorf narazılıqla başını buladı:

– O xanımı çağırın, gəlsin!

Bundan sonra palataya gedib dincəlməyə razılıq verdim.

Yuxudan ayılıanda gördüm ki, Roza Nənə çarpayının yanında oturub. O, gülümsəyirdi:

– Afərin, Oskar, həmlən alındı. Onlara

gücünü göstərdin. Ancaq nəticədə indi onlar mənə paxıllıq edirlər.

– Eləsinlər də.

– Onlar yaxşı adamlardır, Oskar. Çox yaxşı adamlardır.

– Mənə nə...

– Oraya necə gedib düşmüşdün?

– Doktor Düссeldorf atamla anama dedi ki, mən tezliklə öləcəyəm. Onlar da quyuqlarını qısıb qaçdılar. Onlardan zəhləm gedir.

Tanrı, ona hər şeyi açıb danışdım, bu məktubda sənə yazdığım kimi.

– M-m-m, – Roza nənə mızıldandı, – bilirsən, bu mənə nəyi xatırlatdı? Bədəninə həmişə yağ sürtən atlet Sara Ap-i-Şmyakla Betyunda görüşümüzü. O, diribaş, ilan kimi sürüşkən idmançı idi, demək olar, çılpaq güleşirdi, üstəlik, bədəninə yağ çəkirdi. Onu tutmaq olmurdu, elə hey əlindən sürüşüb çıxırdı. Sara yalnız Betyunda rinqə çıxır, hər il kuboku qazanırdı. Ancaq Betyun kubokunu mən də qazanmaq istəyirdim!

– Bəs neylədiniz, Roza Nənə?

– Sara rinqə qalxanda dostlarım onun üstünə un səpdilər. Üzərinə un səpilməmiş yağ – əla mənzerədir. Bir göz qırpımında Ap-i-Şmyakın kürəyini yerə vurdum. Bu görüşdən sonra onu Rinq Anqvillası yox, Unlanmış Treska deyə çağırmağa başladılar.

– Roza Nənə, bağışlayın, ancaq bunların məsələyə nə dəxli var?

– Necə yəni nə dəxli var? Oskar, bütün vəziyyətlərdən çıxış yolu tapmaq olar, bizim unla elədiyimiz tryuk kimi. Sadəcə, bir az fikirləşmək lazımdır. Yaxşısı budur, Tanrıya yazasan. Hər halda, o, məndən güclüdür.

– Rinqdə də?

– Hə, rinqdə də. Hər şey onun əlindədir. Cəhd elə, balaca. Sənə ən çox əziyyət verən nədir?

– Ata-anama nifrət edirəm, onlardan zəhləm gedir.

– Onda onlara lap çox nifrət elə.

– Bunu siz deyirsiniz, Roza Nənə?

– Hə. Onlara ürekdən nifrət elə. Nifrət sümük kimi bir şeydir. Onu gəmindikcə başa

düşəcəksən ki, buna dəyməzmiş. Öz məktubunda bütün bunları Tanrıya danış, ondan xahiş elə, qoy sənə baş çəksin.

– Bəyəm, o, hərəkət eləyə bilər?

– Özü bildiyi kimi. Az-az hərəkət eləyir. Yəni, nadir hallarda.

– Niyə? O da mənim kimi xəstədir?

Roza Nənə ah çəkdi, deyəsən, Tanrı ola-ola, sənə də xəstəhal olduğunu etiraf etmək istəmirdi.

– Oskar, məgər ata-anan sənə Tanrıdan heç nə danışmayıblar?

– Ata-anam, sadəcə, qanmaz adamlardı.

– Yəni, Tanrı haqqında, ümumiyyətlə, heç danışmayıblar?

– Danışıblar. Bircə dəfə. Dedilər ki, ona inanmırlar. Onlar yalnız Şaxta babaya inanırlar.

– Balaca, onlar bu qədər axmaqdı?

– Heç təsəvvürünüzə də gətirə bilməzsiniz!

Bir dəfə məktəbdən qayıdanda onlara dedim ki, məni axmaq yerinə qoymayın, mən də, dostlarım da bilirəm ki, Şaxta baba yoxdur və heç vaxt olmayıb. Çaxıb qaldılar. Çox hirsələnmişdim. Mənim sözlərimdən sonra onlar and-aman elədilər ki, məni aldatmaq niyyətində olmayıblar, Şaxta babaya özləri də inanıblar. Onlar bunun yalan olduğunu biləndə çox məyus oldular, qanları qaraldı. Deyirəm axı, Roza Nənə, qanmaz, kütbeyin adamlardır!

– Deməli, Tanrıya inanmırlar, hə?

– Hə.

– Bu də sənə xətrinə deyir, eləmi?

– Axmaqların nə fikirləşdiyini vecimə də deyil, onlara məhəl qoysaydım, ağıllı adamların fikirlərini öyrənməyə vaxtım qalmazdı.

– Düz deyirsən. Ancaq, dediyin kimi, ata-anan axmaqdırlarsa...

– Hə də. Doğrudan da, axmaqdırlar, Roza Nənə!

– Elə isə, özləri bilər, inanmırlar inanmasınlar, ancaq bu, sənə inanmağına mane olmur axı. Tanrıya inanıb, sənə baş çəkməyi xahiş etsən, heç də pis olmazdı.

– Yaxşı. Deməli, o, yataq xəstəsi deyil, hə?

– Yox. O, tamamilə başqa üsulla insanlara baş çəkir. O, sənə fikirlərinə gələcək, sənə həyan olacaq.

Bu, mənim xoşuma gəldi. Əladır! Roza Nənə əlavə etdi:

– Görərsən, sənə çox xeyri olacaq.

– Yaxşı, onunla danışıram. Ancaq indi siz gələndən-gələne özümü yaxşı hiss edirəm.

Roza Nənə gülümsədi, karıxmış halda, məni öpmək üçün aşağı əyildi. Ancaq öpməyə ürək eləmədi. O, baxışları ilə məndən icazə istədi.

– Buyurun, qucaqlayın məni. Heç kəsə deməyəcəyəm. Axı sizin gülüşü reputasiyanıza xələl gətirmərəm.

Roza Nənə dodaqlarını üzümə toxundurdu, sifətimdə yüngül gizilti hiss etdim, ondan pudra və sabun qoxusu gəlirdi.

– Bir də nə vaxt gələcəksiniz yanıma?

– Həftədə iki dəfədən çox gəlməyə icazə vermirlər.

– Ola bilməz, Roza Nənə! Düz üç gün gözləməliyəm?

– Qayda belədir.

– Bu qaydanı kim qoyub?

– Doktor Düссeldorf.

– Doktor Düссeldorf məni görəndə, az qala, şalvarını batırır. Ondən icazə istəyin, Roza Nənə. Zarafat eləmirəm.

O, tərəddüdlə mənə baxdı.

– Zarafat eləmirəm. Hər gün yanıma gəlməseniz, Tanrıya məktub-filan yazmayacağam.

– Yaxşı, baxarıq.

Roza Nənə palatadan çıxanda məni ağlamaq tutdu.

Əvvəllər bilmirdim ki, mənə kömək lazımdır. Xəstəliyimin nə qədər ciddi olduğundan xəbərim yox idi. Fikirləşəndə ki, ola bilsin, bir daha Roza Nənəni görməyəcəyəm, qəhərləndim, ağlamağa başladım.

Xoşbəxtlikdən Roza Nənə gec qayıtmadı.

– Hər şey qaydasındadır, – o, bir az keçmiş gəldi, – on iki gün ərzində hər gün sənənin yanına gələ bilərəm.

– Mənim? Təkcə mənim yanıma?

– Hə, təkcə sənənin yanına, Oskar. Düz on iki gün.

Yenə qəhərləndim, gözlərim doldu. Bilirəm ki, oğlanlar ağlamaz, mənim kimi yumurta-başlara isə, ağlamaq heç yaraşmır – bu başla

nə oğlana oxşayırsan, nə qıza. Elə bil mars-lisan. Neyləmək olar? Özümü saxlaya bilmədim.

– On iki gün? İşlər şuluqdur, hə, Roza Nənə?

Roza Nənə də kövrəldi. Ağlamaq istəsə də, tərəddüd edirdi – deyəsen, içindəki keçmiş gülüşü ona mane olurdu. Onun öz-özünü mübarizə apardığını görmək çox maraqlıydı.

– Ayın neçəsidir, Oskar?

– Bu nə salsdır? Təqvimi görmürsünüz? Dekabrın on doqquzudur.

– Bilirsən, Oskar, biz tərəflərdə belə bir inanc var: köhnə ilin son on iki günündə növbəti on iki ayın havasını əvvəlcədən bilmək olar. Hər gün havanı müşahidə etmək kifayətdir ki, növbəti ili miniatürdə təsəvvür edə biləsən. Məsələn, on doqquz dekabr – yanvar ayının, iyirmi dekabr – fevralın, otuz bir dekabr isə, növbəti ilin dekabr ayının havasını bildirir.

– Doğrudan?

– Bu, inancdır, əfsanədir. On iki sehrlilə günün əfsanəsi. Gəl, biz də bu oyunu oynayaq. Əsasən də sən. Bundan sonra hər gününü elə yaşa, elə bil bir gün – on ildir.

– On il?

– Hə, bir gün – on il.

– Deməli, on iki gündən sonra mənim yüz otuz yaşım olacaq!

– Hə. İndi başa düşdün?

Roza Nənə məni qucaqladı, – deyəsen, qucaqlaşmaqdan xoşu gəlir, – sonra çıxıb getdi.

Bax belə! Tanrı, mən bu gün səhər doğuldum, doğrusu, doğduğum anı yaxşı xatırlamıram; yalnız günortaya yaxın hər şey aydınlaşdı; beş yaşım tamam olanda fikirləşməyə başladım, ancaq heç bir həzz duymadım; bu axşam on yaşım oldu, bu yaşda artıq düşünüb-daşınmalı olursan. Bundan istifadə edib, bir xahiş eləmək istəyirəm: mənə nəyisə xəbər vermək istəyirsənsə, lap elə bugünkü kimi, bunu bir az üstüörtülü elə. Sağ ol.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P.S. Səndən bir xahişim də var. Bilirəm, səndən gündə yalnız bir şey istəyə bilərəm, amma bu, xahişdən çox məsləhətdir.

Səninlə qısa görüşə razıyam. Gerçək yox, xəyali görüşdən danışırım. Qorxub-eləmirəm. Çox istərdim ki, mənə baş çəkəsən. Səhər saat səkkizdən axşam saat doqquza qədər boşam. Qalan vaxtlar yatıram. Dərmanların təsirindən bəzən gündüzlər də mürgüleyirəm. Gəlib görsən ki, mürgüleyirəm, çəkinmə, dərhal oyat. Çünki belə fürsəti yalnız axmaqlar əldən verər.

Əziz Tanrı!

Bu gün yeniyetmə yaşındayam. Bu yaşda da, özün bilirsən, adamın qanı coşur. Bir sözlə, aləm qarışdı! Qızlara görə dostlarımla, valideynlərimlə üz-göz oldum. Artıq axşamdır, indi iyirmi yaşım var, ancaq buna görə kədərlənmirəm, çünki rahatca deyə bilərəm: off, hər şey geridə qaldı. Bu cinsi yetkinliyə görə sağ ol! Ancaq bütün bunları bir daha yaşamaq istəmirəm!

Tanrı, xatırlatmaq istəyirəm: sən gəlib çıxmادين. Yaşımlla bağlı problemlərə görə bu gün, demək olar, yatmamışam, deməli, sənin gəlişini gözdən qaçıra bilməzdim. Həm də, sənə demişdim axı, yatmışamsa oyat.

Yuxudan oyananda gördüm ki, Roza Nənə gəlib. Səhər süfrəsi arxasında o, mənə Belçikalı Şahane Sine ilə qarşılaşmasından söz açdı. Şahane Sine gündə üç kilo çiy ət yeyir, üstündən bir çəllək pive içirmiş. Onun bütün gücü nəfəsindəymiş: mədəsində qıvcırmış ətin və pivənin iyindən rəqiblər huşunu itirib yerə yıxılırmış. Şahane Sinəyə qalib gəlmək üçün Roza Nənə yeni taktikaya əl atmalı olub: o, başına xüsusi başlıq geyib, belə ki, yalnız gözləri görünürmüş. Başlığa lavanda ətri vurub və özünü Karpentr Dəhşəti kimi təqdim edib. Roza Nənə deyir ki, yaxşı güləşmək üçün beynində də əzələlər olmalıdır.

- Oskar, hamıdan çox kimi istəyirsən?
- Burada, xəstəxanada?

- Hə.
- Bekonu, Eynşteyni, Popkornu.
- Bəs qızlardan?

Nəm-nüm eləməyə başladım. Bu suala cavab vermək istəmirdim. Ancaq Roza Nənə səbirlə gözləyirdi, dünya şöhrətli idmançının qarşısında isə çox duruş gətirə bilməzsən.

- Peqqi Blyunu.

Peqqi Blyu göy qızıdır. Axırıncıdan qabaqkı palatada yatır. Demək olar, heç danışmır, yalnız arabir gülümsəyir. Elə bil xəstəxanaya düşmüş pəridir. Nəsə qərribə xəstəliyə tutulub – göy xəstəliyinə. Qanında nəsə tapıblar. Deyəsən, ciyərlərinə qan işləmir, ona görə də dərisi birdən-birə göyerməyə başlayır. O, yenidən çəhrayı olmaq üçün əməliyyat olunmalıdır. Ona yazığım gəlir, istəyirəm yenidən çəhrayı olsun. Ancaq göy Peqqi Blyu da çox gözəldir. Onun palatası o qədər işıqlı və sakitdir ki... Oraya girəndə, elə bil kilsəyə düşürsən.

- Bunu özünə demisən?
- Yox, birdən-birə qarşısında peyda olub, deyə bilmərəm ki: "Peqqi Blyu, səni sevirəm".
- Nə çətin işdir? İndiyəcən bunu niyə eləməmişən?
- Nə bilim... Ola bilsin, heç Peqqi bilmir, mən adda adam var, ya yox.
- Nə olsun?
- Bir mənim başıma baxın, görün, nə gündədir. Bəlkə də yadplanetlilərdən Peqqinin xoşu gəlir, amma mən buna əmin deyiləm.
- Amma, mənəcə, sən çox yaraşığılsan, Oskar.

Roza Nənənin bu sözlərindən sonra susdum – əlbəttə, belə şeylər eşitmək xoşdur, hətta adamın tükü biz-biz olur, ancaq bu vəziyyətdə bilmirsən nə cavab verəsən.

- Roza Nənə, istəmirəm ki, o təkəcə mənim bədənimi sevsin.
- Qulaq as, sən onu görəndə nə hiss edirsən?
- Onu kabuslardan qorumaq istəyirəm.
- Necə? Burada kabuslar var?
- Hə, hər axşam gəlirlər. Gəlib uşaqları oyadırlar, bilmirəm, bu, onların nəyinə lazımdır.

Bizi çimdikləyirlər. Çox qorxuludurlar, axı onlar görünür. Sonra da gözümü zə xuxu getmir.

– Kabuslar səni tez-tez narahat edir?

– Yox, mən bərk yatırım. Amma bəzən gecələr Peqqi Blyunun çığırısını eşidirəm. Onda ona kömək etmək istəyirəm.

– Bunu onun özünə de.

– Bunu eləyə bilmərəm. Çünki bizə gecələr palatadan çıxmaq olmaz. Rejim qoyublar.

– Məgər kabuslar rejimə riayət eləyir? Əlbəttə, yox. Sən də biclik elə: kabuslar sənin Peqqiyə qahmar çıxdığını eşitsələr, üzə çıxmağa cəsəret etməzlər.

– M-mm...

– Neçə yaşın var, Oskar?

– Bilmirəm. İndi saat neçədir?

– Saat ondur. Bir azdan on beş yaşın olacaq. Cəsəretini toplayıb, hissələrini etiraf etməyin vaxtıdır.

Saat on birin yarısında Peqqinin palatasına getməyə qərar verdim. Palatanın qapısı açıq idi.

– Salam, Peqqi, mənəm – Oskar.

O, çarpayıda oturmuşdu. Axmaq qnomlar onun öldüyünü zənn edərkən, sakitcə oturub, şahzadənin yolunu gözləyən Ağcaya oxşayırdı. Ağca – maviyə çalan qar şəkli kimiydi.

O, başını çevirib mənə baxdı. Öz-özümdən soruşdum ki, görəsən, indi mən onun gözündə kiməm – şahzadə, yoxsa, qnom? Yumurtabaş olduğuma görə, bəlkə də daha çox qnoma oxşayırdım. Ancaq Peqqi Blyu heç nə demədi. O, həmişə susur, ona görə də sirli adam təsiri bağışlayır.

– Gəlmişəm deyəm ki, istəyirsənsə, gecələr sənin palatanda qarovul çəkərəm, kabusları buraya girməyə qoymaram.

O, üzümə zilləndi, sakitcə gözlerini yumub-açdı. Mənə elə gəldi ki, yavaşdılmış lentə baxıram: hava lap yüngülləşdi, sükut dərinləşdi. Onun yatağına tərəf getdim. Sanki suyun üstüylə yeri yirdim, hər şey dəyişilmişdi. Elə bil Peqqinin çarpayısı birdən-birə nura boyanmışdı.

– Ey, Yumurtabaş, dayan, Peqqini mən qoruyacağam!

Bu, Popkornun səsi idi, iri cüssəsiylə qapının önünü tutmuşdu. Məni əsməcə tutdu. Peqqini o qorusa, heç bir kabus buraya ayaq açma bilməz.

Popkorn gözucu Peqqiyə baxdı:

– Ey, Peqqi! Məgər biz dost deyilik?

Peqqi gözünü tavana zillədi. Popkorn bunu razılıq işarəsi kimi qəbul edib, mənə çıxışa doğru itələdi:

– Sənə qız lazımdırsa, Sandrinanın yanına get. Peqqi mənimdird.

– Nə haqqın var?

– O haqqım var ki, mən xəstəxanaya səndən qabaq gəlmişəm. Xoşuna gəlmirsə, deməli, dalaşacağıq.

– Əslində, bu, mənə sərf eləyir.

Birdən-birə özümü çox yorğun hiss elədim və dincəlmək üçün oyun zalına keçdim. Gördüm ki, Sandrina da burdadır. O da mənim kimi leykemiya xəstəsidir, ancaq məndən fərqli olaraq, sağalmağa doğru gedir. Onu “Çinli qız” deyə çağırırlar, çünki qara parik taxır. Parıldayan uzun, gözünün üstünə düşən kəkili onu çinliyə oxşadır. O, mənə baxa-baxa ağzındakı saqqızı şişirtməyə başladı.

– İstəyirsənsə, mənə öpə bilərsən.

– Yox. Saqqızın sənə bəs eləmir?

– Sən heç bunu da bacarmırsan, sarsaq. Əminəm ki, heç vaxt qızla öpüşməmişən.

– Məni güldürmə. On beş yaşım var, indiyə min dəfə öpüşmüşəm.

– Sənin on beş yaşın var? – təəccüblə soruşdu.

Saatıma baxdım:

– Hə. Artıq on beş yaşım tamam olub.

– Həmişə arzulamışam ki, mənə on beş yaşlı oğlan öpsün.

– Çox maraqlıdır, – dedim.

Bundan sonra o, ağız-burnunu əydi, dodaqlarını büzüb, qabağa uzatdı. Dodaqları şüşəyə yapışmış vantuzaya oxşadı. Başa düşdüm ki, ürəyindən öpüşmək keçir.

Arxaya dönəndə gördüm, xeyli adam yığışib, bizə tamaşa eləyir. Artıq geriye çəkilmək olmazdı. Kişi olmaq zamanı idi.

Yaxınlaşıb, Sandrinanı öpdüm. O, bərk-bərk mənə sarıldı, tərpenə bilmirdim. Birdən-

birə, xəbər eləmədən, saqqızını diliylə ağzıma dürtüdü. Təəccübdən özümü itirdim, saqqızı uddum. Bərk hirsələndim.

Elə bu an kiminsə əli çiynimə qondu. Hə, dərddə gələndə batmanla gəlir: atamla anam gəlmişdi. Bazar günü olduğunu tamam unutmuşdum.

- Oskar, bizi rəfiqənlə tanış elə.
- Bu mənim rəfiqəm deyil.
- Eybi yoxdur, tanış elə.
- Sandrina. Atam, anam. Sandrina.
- Tanışlığımıza şadam, – Çinli qız işvəylə gülümsədi.

Onu boğub öldürməyim gəlirdi.

– Oskar, istəyirsənsə, Sandrina da bizimlə sənə palatana gəlsin.

– Yox. Sandrina burada qalacaq.

Yatağa uzananda hiss etdim ki, yorulmuşam, mürğüləməyə başladım. Onsuz da, onlarla danışmaq həvəsim yox idi.

Ayılında gördüm ki, mənə bir qucaq hədiyyə gətiriblər. Xəstəxanaya düşəndən sonra valideynlərim mənimlə danışmağa çətinlik çəkirlər, ona görə də hər gələndə çoxlu hədiyyələr gətirirlər. Bütün günü oturub, oyun qaydalarını öyrənməli oluruq. Atam oyunların istifadə təlimatını oxumaqdan həzz alır. Təlimatlar türk və ya yapon dilində olsa belə, vecinə deyil. Yemək-içmək vermə, qoy bütün günü sxemləri çək-çevir eləsin! Bazar günlərini məhv eləmək üzrə əsl dünya çempionudur.

Bu gün mənə CD-pleyer gətirib. Şıltaqlıq eləməyin yeri deyildi, istəsəm də, narazılıq edə bilməzdim.

- Dünən xəstəxanaya gəlməmişdiniz ki?
- Dünən? Niyə soruşursan? Biz ancaq bazar günləri gələ bilirik. Özün bilirsən.
- Sizin maşını dayanacaqda görüblər.
- Məgər qırmızı cip dünyada bircə dənədir? Maşınların hamısı bir-birinə oxşayır da.
- Hə də. Valideynlərdən fərqli olaraq. Çox heyif.

Donub qaldılar. Pleyeri götürüb, onların gözü önündə iki dəfə dalbadal “Şelkunçik” diskinə qulaq asdım. Atamla anam düz iki saat kirmişcə oturmağı oldular. Onlara bu da azdı.

– Xoşuna gəlir?

– Aha. Yatmaq istəyirəm.

Başda düşdülər ki, getmək vaxtıdır. Əməlli-başlı qorxuya düşmüşdülər. Ayaqlarını qaldırıb-salırdılar. Hiss etdim ki, mənə nəse demək istəyirlər, ancaq ürək eləmir. Onların iztirab çəkdiyini görmək xoş idi.

Sonra anam yanaşdı, məni bərk-bərk qucaqladı və titrək səslə dedi:

– Səni sevirəm, mənim balaca Oskarım, səni elə çox istəyirəm ki!

Anamın qolları arasından sivişib çıxmaq istədim, ancaq fikrimi dəyişdim. Onun məni oxşayıb-əzizlədiyi vaxtlar yadıma düşdü, onda “Səni çox istəyirəm, Oskar!” sözləri elə isti səslənirdi ki...

Sonra yenidən yuxuladım.

Roza Nənə – yuxudan ayılımaq üzrə çempiondur. Həmişə gözümü açanda onu başımın üstündə görürəm. Həmişə də gülümsəyir.

– Valideynlərin gəlmişdilər? Görüş necə keçdi?

– Həmişəki kimi. Mənə “Şelkunçik” diskini bağışladılar.

– “Şelkunçik”? Pis deyil. Mənim “Şelkunçik” adlı bir rəfiqəm vardı, əsl çempion idi. İstəsə, ayaqları ilə rəqibin boynunu sındıra bilərdi. Bəs, Peqqi Blyu ilə görüşdün?

– Ondən danışmayın. O, Popkornun sevgilisi.

– Bunu Peqqinin özü dedi?

– Yox, Popkorn dedi.

– Gopa basır!

– Məncə, yox. Əminəm ki, onu məndən çox istəyir. Güclü olduğuna görə ona etibar eləyir.

– Sənə deyirəm, gopa basır! Kənardan baxanda mən siçan boyda görünürəm, amma balına və ya begemot böyüklükdə olan idmançıları məğlub etmişəm. Gavalı Kökəsini götürək – bu irləndiyalı idmançı yüz əlli kilo idi. Acqarına, paltarsız çəkisini deyirəm. Çiyinləri mənim ombalarımından böyük idi, qolları donuz budu boyda, ayaqları qucağa gəlmirdi. Beli o qədər enliydi ki, tutmaq olmurdu. Bir sözlə, məğlubedilməz idi.

– Bəs neylədiniz?

– Əgər yapışa bilmirsənsə, deməli, girdədir, onu diyirləməlisən. Əvvəlcə onu yorub əldən saldım, sonra fürsət tapıb, kürəyini vurdum yerə. Onu yerdən qaldırmaq üçün bucurğad lazım oldu. Oskar, sənin sümüyün yüngüldür, az bifşteks yemisən, bu, dəqiqdir. Ancaq insanın cazibəsi ətdən, sümükdən asılı deyil, bu, ürəkdən gəlir. Sənin ürəyinin isə əvəzi yoxdur.

– Mənim ürəyim?

– Peqqi Blyunun yanına get və ürəyindəkilərin hamısını ona söylə.

– Bir az yorğunam.

– Yorğunsan? İndi sənin neçə yaşın var? On səkkiz, elə deyilmi? On səkkiz yaşında hələm-hələm yorulurlar.

Roza Nənə nə dediyini bilir, onun sözləri adama gümrəhliq gətirir.

Axşam düşürdü, səslər qaranlıqda əksədə verirdi, dəhlizin linoleumu ay işığında parıldayırdı.

Peqqinin palatasına gəlib, pleyerimi ona uzatdım:

– Tut. “Qar dənəciklərinin valsı”na qulaq as. Gözəl musiqidir! Bu musiqini dinləyəndə, sən yadıma düşürsən.

Peqqi “Qar dənəciklərinin valsı”nı dinləməyə başladı. O gülümsəyirdi, sanki vals yaxın dostu idi, ona nəsə məzəli bir şey pıçıldayırdı.

Sonra pleyeri mənə uzadıb dedi:

– Əladır.

Bu, onun ilk sözü idi. Qəribədir, deyilmi?

– Peqqi Blyu, sənə bir sözüüm var: istəmirəm səni əməliyyat eləsinlər. Sən belə də gözəlsən. Göy rəng sənə yaraşır.

Deyəsən, sözlərim xoşuna gəldi. Düzdür, bunları onun xoşuna gəlmək üçün deməmişdim, amma, hər halda, mən də məmnun qaldım.

– Oskar, istəyirəm ki, məni kabuslardan sən qoruyasan.

– Mənə bel bağlaya bilərsən, Peqqi.

Sevincdən özümə yer tapa bilmirdim. Axı qələbə çalmışdım!

– Öp məni.

Qızların hamısı belədir, ürəkləri gedir öpüşməkdən ötrü! Ancaq Peqqi çinli qıza oxşamır. Peqqi pozğun deyil. O, üzünü dodaqlarıma yaxınlaşdırdı. Peqqini öpmək, doğrudan da, xoş idi.

– Hələlik, Peqqi.

– Hələlik, Oskar.

Bax belə, Tanrı, bu günüm də belə keçdi. Başa düşürəm, yeniyetmə yaşında adam xoşagələn hərəkətlər eləmir. Ancaq eybi yox, iyirmi yaşacan hər şey düzələr. Səndən bugünkü xahişim: mən Peqqiyə evlənmək istəyirəm. Bəlkə də evlənmək məsələsinə sən baxmırsan. Bu xahişimi yerinə yetirə bilərsən, ya yox? Tezliklə nikah agentliyinə müraciət etmək istəyirəm, əgər sənin idarəndə bu işlərə baxılmırsa, xahiş edirəm, xəbər elə, başqalarına üz tutum. Səni tələsdirmirəm, amma nəzərə al ki, vaxtım azdır. Beləliklə: Oskarla Peqqi Blyunun toyu. “Hə”, ya “yox”? Bu işdə mənə kömək eləsən, çox razı qalaram.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P.S. *Yadıma düşmüşkən, ünvanın necədir?*

Əziz Tanrı!

Məsələ həll olundu, mən evliyəm. Bu gün dekabrın iyirmi biridir, tezliklə otuz yaşım olacaq, özüm də evliyəm. Uşaqlara gəlincə, Peqqiyə fikirləşdik ki, buna gələcəkdə qərar verərik. Mənə elə gəlir, o hələ buna hazır deyil.

Hər şey bu gecə baş verdi.

Saat birə yaxın Peqqinin iniltisini eşitdim. Yerimdə dik atıldım. Kabuslar! Kabuslar Peqqi Blyunu incidirdilər, mənə onu qorumağa söz vermişdim. Özümü yetirməsəm, gözündən düşə bilərdim, mənimlə kəlmə də kəsməzdi. Düz də eləyərdi.

Yerimdən qalxıb, onun yanına qaçdım. Peqqinin palatasına girəndə gördüm ki,

çarpayıda oturub, təəccüblə mənə baxır. Mən də təəccüblənmişdim – Peqqi Blyunun dodaqları bir-birinə sıxılmışdı, amma çığırtı səsləri kəsilmirdi.

Nəhayət, o biri palataya keçib, gördüm ki, çığıran Bekondur. Bədəndəki yanıq yerləri göynəyən Bekon yatağında qıvrılırdı. Yenidən vicdanım sızlamağa başladı. Evdə yanğın törətdiyim günləri xatırladım: hər şey alova bürünmüşdü. İtlə pişiyin dərisi qarsımsıdı, qızıl balıqlar belə, yanıb kül olmuşdu. Onların halına acıdım və öz-özümə fikirləşdim: bəzən bundan da betər hadisələr olur. Bax, Bekona dəri köçürüblər, yaralarına məlhəm sürtüblər, amma yenə də ağrıdan qışqırır.

Bir azdan Bekon yataqda yumaq kimi qıvrılıb sakitləşdi. Mən Peqqi Blyunun yanına qayıtdım.

– İnildəyən sən deyilmişsən, Peqqi... Elə bilirdim, gecələr qorxudan qışqıran sənsən.

– Bəs mən də elə bilirəm sənsən.

Daha bu söhbətə qayıtmadıq, məlum oldu ki, ikimiz də səhv etmişik.

Peqqi Blyunun dərisi göyerməyə başladı, o, həyəcanlananda həmişə belə olur.

– İndi neyləyəcəksən, Oskar?

– Bəs sən, Peqqi?

İşə bax, biz eyni cür düşünür, bir-birimizə eyni suallar veririk.

– Burada, mənimlə yatmaq istəyirsən?

Qızlar qəribə məxluqdur. Bu sözləri dilə gətirmək üçün mən saatlarla, həftələrlə, aylarla düşünüb-daşınmalı olardım. Amma belə şeylər onun vecinə də deyil.

– Yaxşı.

Onun çarpayısına uzandım. Yerimiz dar idi, ancaq gözəl gecə keçirdik. Peqqi Blyudan ceviz qoxusu gəlirdi, dərisi elə zərif idi ki! Yanaşı uzanıb, arzularımızdan, öz həyatımızdan danışa-danışa yuxuya getdik.

Səhər-səhər tibb bacısı madam Homet bizi bir yerdə gördü, bax, əsl opera onda başladı. O, səsinə başına atıb qışqırmağa başladı, növbətçi tibb bacısı da ona qoşuldu. Onlar səs-səsə vermişdilər, qapı tez-tez açılıb-örtülürdü – tibb bacıları hamını şahid olmağa

çağırır, bizi “bədbəxt uşaqlar” adlandırırdılar. Amma biz çox xoşbəxt idik. Nəhayət, Roza Nənə bu konserti dayandırdı:

– Əl çəkin uşaqlardan! Siz kimə qulluq edirsiniz – xəstələrə, yoxsa rejimə? Tüpürüm sizin rejiminizə. Kəsin səsinizi! Gedin başqa yerdə çığır-bağır salın. Bura sizə bazar deyil.

Həmişəki kimi hamı səsinə kəsdi, etiraz eləyən olmadı. Roza Nənə işə qarışanda həmişə belə olur. O, məni palataya ötürdü. Yatağıma uzanıb yatdım. Ayıldandan sonra baş verənləri müzakirə eləməyə başladım.

– Oskar, de görüm, Peqqiylə niyyətiniz ciddidir?

– Əlbəttə, Roza Nənə. Çox xoşbəxtəm, bu gecə biz evləndik.

– Evləndiniz?

– Hə. Toydan sonra kişiylə qadın nə eləməlidir, onu elədik.

– Belə de...

– Bəs necə bilmişdiniz? Saat neçədir? Mənim artıq iyirmi yaşım var, həyatımı öz bildiyim kimi qurmağa çalışıram.

– Hə, əlbəttə.

– Bilirsiniz, yeniyetmə vaxtlarımda iyirənc hesab etdiyim şeylər – öpüşmək-filan artıq xoşuma gəlir. Gülməlidir, deyilmi?

– Oskar, səninlə fəxr edirəm. Xeyli böyümüsən.

– Yalnız bir şeyi eləmədik – dillərimizi bir-birinə toxundurub öpüşmədik. Peqqi Blyu dedi ki, belə eləyəndə uşaq olur. Siz nə fikirləşirsiniz?

– Məncə, düz deyir.

– Doğrudan? Bəs dodaqdan öpəndə necə, uşaq olur? Elədirsə, çinli qızla mənim uşağımız olacaq.

– Narahat olma, Oskar, bu, mümkün deyil.

Deyəsən, Roza Nənə əminliklə danışırdı. Onun sözlərindən sonra bir az sakitləşdim, çünki – Tanrı, bunu sənə deyirəm, tək sənə – Peqqiylə dilimiz bir dəfə, yaxşı, iki dəfə, ola bilsin, üç-dörd dəfə bir-birinə dəymişdi.

Bir az yatdım. Sonra Roza Nənəylə birlikdə nahar elədik, artıq özümü gümrah hiss edirdim.

– Bu səhər elə yorulmuşdum ki...

– Bu normaldır, iyirmi-iyirmi beş yaşında oğlanlar kefə baxır, gecələr gəzib-dolaşır, du-

rub-dincəlmək nədir, bilmirlər. Qulaq as, gedək Tanrıya baş çəkək.

– Hə? Pis olmazdı, səndə onun ünvanı var?

– Məncə, onun ünvanını kilsədən tapa bilərik.

Roza Nənə məni yaxşı-yaxşı geyindirdi, elə bil Şimal qütbünə getməyə hazırlaşdı. Sonra çiyimdən tutub, xəstəxananın parkında, qırovla örtülmüş otluğun arxasındakı kilsəyə apardı. Oranı özün də yaxşı tanıyırsan, ona görə izah etməyə ehtiyac yoxdur.

Sənin heykəlini görəndə quruyub qaldım. Nəhayət, sənin nə vəziyyətdə olduğunu gördüm: çılpaq, arıq, çarmıxa çəkiblər, alnın tikanlardan qanayıb, hər yerin yaradır, halsız başın sinəyə əyilib. Məni fikir götürdü. Bu nədir? Mən Tanrı olsaydım, qoymazdım başıma belə iş gəlsin.

– Roza Nənə, ciddi danışaq: siz güləşlə məşğul olmusunuz, adlı-sanlı çempionsunuz, siz belə şeylərə inanırsınız?

– Niyə inanmıram, Oskar? Əgər o, yanağından qan daman, əzələli, dərisi par-par parıldayan kulturist olsaydı, ona daha çox inanardın?

– Mm-m...

– Özün fikirləş, Oskar. Hansı sənə daha yaxındır: heç bir əzab-əziyyət görməyən, yoxsa iztirab çəkən Tanrı?

– Əlbəttə, iztirab çəkən. Ancaq mən Tanrı olsaydım, onun imkanları məndə olsaydı, çalışardım iztirab çəkməyim.

– İztirablardan heç kəs qaça bilməz. Nə Tanrı, nə sən, nə sənin ata-anan, nə də mən.

– Yaxşı, olsun. Bəs iztirab çəkmək nəyə lazımdır?

– Yaxşı sualdır... Əzablar, iztirablar bir-birindən fərqlənir. Onun üzünə diqqətlə bax. Fikir ver, bəyəm o, əzab çəkənə oxşayır?

– Yox. İşə bax, elə bil yaraları ağrıtmır.

– Elədir. İki cür ağrı var, Oskar, fiziki ağrılar və mənəvi ağrılar. Fiziki ağrılar – iztirabdır, əzabdır. Mənəvi ağrılar isə – seçimdir.

– Başa düşmürəm.

– Əgər əl-ayağına mıx vururlarsa, sözsüz, bu səni ağrıdır, əzab verir və sən buna,

sadəcə, dözməli olursan. Ancaq ölümü göz önünə almırsansa, sən əzab çəkməyə də bilərsən. Çünki bunun nə olduğunu bilmirsən. Beləliklə, hər şey sənin özündən asılıdır.

– Siz öz ölümünə sevinən adam görmüsünüz?

– Hə, görmüşəm. Mənim anamı götürək. O, ölüm ayağında olanda gülümsəyirdi, nəhayət, nə baş verəcəyini səbirsizliklə gözləyirdi.

Başqa arqumentlərim qalmamışdı. Onun sözlərini götür-qoy eləmək üçün bir qədər susdum, fikirləşdim ki, görək daha nə deyəcək.

– Ancaq insanların çoxusu hər şeyi bilmək həvəsindən məhrumdur, – Roza Nənə sözünə davam etdi, – bit keçəl başa yapışdığı kimi, onlar da öz qıllaflarına yapışib qalıblar. Məsələn, mənim irlandiyalı rəqibim Gavalı Kökəsini götürək. Dediym kimi, onun acqarına çəkisi yüz əlli kilo idi, pivə içəndə lap ağır olurdu. O, həmişə deyirdi: “Bağışla, mən ölməyə hazırlaşmıram, buna razılıq verməmişəm, ölmək mənlilik deyil”. Ancaq yanılırdı. Axı ona heç kəs deməmişdi ki, həyat əbədidir, heç kəs! Amma o, buna inanırdı, ölüm fikrini yaxın buraxmırdı. Axırda depressiyaya düşdü, ariqlayıb çöpə döndü, güləşin daşını atdı. Otuz beş kilo qalmışdı, balıq skeletinə oxşayırdı.

– Gavalı Kökəsi səfeh adam idi, hə, Roza Nənə?

– Səfeh dedin qoydun. Ancaq təkcə o deyil ki, belələri çoxdur.

Başımla onun sözlərini təsdiqlədim – dedikləri ilə razı idim.

– İnsanlar ölümdən qorxur, çünki bilmirlər qabaqda onları nə gözləyir? Oskar, sənə təklif edirəm ki, qorxmayasan. Əksinə, inanmaq lazımdır. Çarmıxa çəkilmiş Tanrının üzünə bax: o, fiziki ağırlara dözür, amma mənəvi iztirab çəkmir, çünki inanır. O, öz-özünə deyir: düzdür, canım ağrıyır, ancaq bu, əsl ağrı deyil. Bax belə! İnanmağın faydası budur! Sənə də bunu göstərmək istəyirdim.

– Oldu, Roza Nənə, əgər qorxmağa başlasam, çalışacağam ki, içimdə inam hissləri oyansın.

O, məni qucaqladı. Tanrı, bu boş kilsədə sənin yanında olmaq çox xoş idi.

Palataya qayıdandan sonra bərk yuxuya getdim. Getdikcə daha çox yatıram. Elə bil yuxu ölüsüyəm. Yuxudan ayılında Roza Nənəyə dedim:

– Sözü açığı, irəlində məni gözləyən müəmmalı şeylərdən qorxmuram. Mənə iztirab verən odur ki, tanıdığım adamları itirəcəyəm.

– Səninlə razıyam, Oskar. İstəyirsən, Peqqi Blyunu çağırım, birlikdə çay içək?

Peqqi Blyu bizimlə çay içdi. Peqqiyə Roza Nənənin arası sazdır. Roza Nənə bizə Jiklett bacıları ilə gülüşdiyi günlərdən danışdı. Çoxdandır belə gülməmişdik. Jikletlər – əkiz üç bacı özlərini bir adam kimi qələmə vermiş. Rəqibini yorub əldən salan bacılardan biri raund bitər-bitməz tualetə getmək bəhanəsiylə rinqdən düşür, onun yerinə digər bacı çıxarmış. Hamı inanmış ki, yalnız bir yorulmaz Jiklett güləşir. Roza Nənə bu hiyləni başa düşüb, dublyorların gizləndiyi tualet kabinələrinin qapısını bağlayıb, açarları isə pəncərədən çölə atıb. Rinqdə qalan bacı axıracan güləşməli olub və Roza Nənəyə uduzub. Güləşdə nələr olurmuş!

Sonra Roza Nənə çıxıb getdi. Tibb bacıları Peqqi Blyu ilə məni gözəndən qoymurdular, elə bil partlayıcı idik, hər an burada fəlakət törədə bilərdik. İşə bax, artıq otuz yaşım tamam olub! Peqqi Blyu söz verib ki, bu gecə imkan olan kimi yanıma gələcək; öz növbəmdə mən də söz verdim ki, dilimi işə salmayacağam. Axı dünyaya uşaq gətirmək asandır, gerek onu böyütmək üçün vaxtın da ola!

Bax belə, Tanrı! Bu gün elə yaxşı keçdi ki, bilmirəm səndən nə xahiş eləyim. Yadıma düşdü, elə et ki, sabah Peqqi Blyunun əməliyyatı yaxşı keçsin. Daha mənimki kimi yox. Nə demək istədiyimi özün bilirsən.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P.S. *Ola bilsin, əməliyyat mənəvi məsələ deyil, ona görə də sənin anbarında belə şeylər tapılmaz. Onda elə et ki, əməliyyatın nəticəsindən asılı olmayaraq, Peqqi bunu bir nemət kimi qəbul eləsin. Sənə inanıram.*

Əziz Tanrı!

Bu gün Peqqini əməliyyat elədilər. Son illər çox pis keçdi. Yaşım otuzu ötüb – bu yaşda qayğılar çoxalır, məsuliyyət artır, çox çətindir.

Bu gecə Peqqi mənim palatama gələ bilmədi, çünki növbətçi tibb bacısı madam Dükryu onu anesteziyaya hazırlayırdı. Saat səkkizdə Peqqini xərəyə qoydular. Zümrüd rəngli mələfənin altında o elə cansız və kiçik görünürdü ki... Onu xərəkdə görəndə ürəyim sızladı.

Roza Nənə əlimdən tutub, mənə ürək-dirək verirdi.

– Roza Nənə, sənin Tanrının niyə icazə verir ki, Peqqiyə mənim başıma belə işlər gəlsin?

– Sızsız dünya bu qədər gözəl olmazdı, Oskar, Tanrı sizi ona görə yaradıb.

– Yox, başa düşmədiniz. Tanrı niyə xəstəlikləri yox eləmir? İnsanlardan xoşu gəlmir, yoxsa gücü çatmır?

– Oskar, xəstəlik – ölüm kimi bir şeydir. Həyat belədir. Bu, cəza deyil.

– O dəqiqə hiss olunur ki, siz xəstə deyilsiniz!

– Eh, hardan bilirsən, Oskar?

Cavab vermədim. Ağılıma da gəlməzdi ki, hamıya əl tutmağa çalışsan, hamıya şəfqətlə yanaşsan Roza Nənənin də öz problemləri ola bilər.

– Roza Nənə, mənə etibar eləyə bilərsiniz, açıq danışın. Artıq otuz iki yaşım var, xərçəng xəstəsiyəm, arvadımı əməliyyat eləməyə aparıblar... Mən həyatın nə olduğunu bilirəm.

– Səni çox istəyirəm, Oskar.

– Mən də sizi çox istəyirəm. İşləriniz qaydasında deyilsə, mənə deyin, bəlkə köməyim dəydi? İstəyirsiniz, sizi övladlığa götürürəm?

– Məni övladlığa götürmək istəyirsən?

– Niyə də yox? Mən Bernarı da övladlığa götürmüşəm: o, çox qəmgin idi, ürəyim dözmədi.

– Bernar kimdir?

– Mənim ayım. Orada, şkafın rəfindədir.

Mənim qoca ayımın artıq nə gözü var, nə ağızı, nə də burnu, içinin pambığı dağılıb, gövdəsi qırıq-qırıq olub. Bir az sizə oxşayır. Qanmaz valideynlərim mənə təzə ayı gətirmişdilər, köhnə ayımı elə o axşam övladlığa götürdüm! Onlar elə bilirdilər ki, təzə oyuncağa sevinəcəyəm. Lazım gəlsə, onlar məni də kiminləsə əvəzləyərlər... Hər şeyimi Bernara vəsiyyət eləmişəm. İstəyirsinizsə, sizi də övladlığa götürə bilərəm.

– Hə, çox istəyirəm, Oskar. Məncə, bu, doğrudan da, yaxşı fikirdir.

– Elə isə danışdıq, Roza Nənə!

Sonra gedib Peqqinin palatasını səhmana saldıq, tumbasının üstünə şokolad və gül dəstəsi qoyduq.

Sonra yenidən yuxuladım. Özüm də məəttələm, nə qədər yatmaq olar?

Axşama yaxın Roza Nənə məni yuxudan oyatdı. Dedi ki, Peqqi Blyu artıq palataya qayıdıb, onun əməliyyatı uğurlu keçib.

Birlikdə onu yoluxmağa getdik. Ata-anası çarpayının baş tərəfində oturmuşdu. Deyəsən, Peqqi və ya Roza Nənə onlara hər şeyi açıb demişdi – mənim kim olduğumu bilirdilər, çox mehriban idilər. Məni öz aralarında oturdular, beləcə, qayınanam və qayınatamla birgə öz arvadıma tamaşa eləməyə başladım.

Peqqinin bədəni hələ də maviydi, bu, mənim xoşuma gəlirdi. Bir azdan doktor Düsselddorf da palataya gəldi. Qaşlarını çatıb, dedi ki, yaxın saatlarda hər şey düzələcək. Peqqinin anasının üzünə baxdım. Peqqinin anası mavi rəngdə olmasa da, çox qəşəngdir. Fikirləşdim ki, bundan sonra arvadım Peqqi hansı rəngdə olursa-olsun, onu həmişə sevəcəyəm.

Peqqi gözlərini açıb bizə gülümsündü və yenidən yuxuya getdi.

Onun ata-anası əvvəlki kimi məyus görünürdülər, üreklənmişdilər. Onlar artıq çıxıb getməliydilər.

– Qızımızı sənə tapşırıq, – mənə dedilər, – bilir ki, sənə bel bağlamaq olar.

Roza Nənəylə mən Peqqi gözünü açanacan gözledik, sonra dincəlmək üçün öz palatama qayıtdım.

Bu məktubu yazarkən başa düşdüm ki, bu gün çox xoş keçdi. Bütün ailə xoşbəxt idi – mən Roza Nənəni övladlığa götürdüm; qayınanamla qayınatama rəğbətım artdı, onlar da məni xoş qarşıladı; arvadım yenə sağlamdır, baxmayaraq ki, saat on bir radələrində rəngi çəhrayışdı.

Sabaha qədər. Öpürəm,

Oskar

P.S. Bu gün səndən heç nə istəməyəcəyəm. Sənə də dincəlmək lazımdır.

Əziz Tanrı!

Bu gün ömrümdən on il də keçdi, artıq əlli yaşım var. Bu müddət ərzində xeyli axmaqlıqlar elədim.

Tez-tez danışacağam, çünki elə də maraqlı şeylər deyil. Peqqi Blyu özünü yaxşı hiss edir. Ancaq Popkornun məndən zəhləsi gedir. Popkorn çinli qızı Peqqinin yanına göndərib. Çinli qız da onunla öpüşdüyümüzü Peqqiyə xəbər verib.

Bunu eşidən Peqqi mənə dedi ki, daha mənimlə olmaq istəmir. Ona etiraz etdim, dedim ki, işdir, olub. Cavanlıqda kim səhv eləmir ki? Axı mən çinli qızla öpüşəndə hələ evlənməmişdim. Məgər keçmiş səhvlərə görə ömürboyu əzab çəkməliyəm?

Ancaq Peqqi heç nə eşitmək istəmir. Mənə qıcıq vermək üçün, hətta çinli qızla dostlaşıb. Öz aralarında deyib-gülürlər.

Bu gün trisomik¹ Bricit salamlamaq üçün mənim palatama gəldi. Bu xəstələr qır-saqqız olub, adamdan əl çəkmirlər. Peqqiyə hirsliydim deyə, Bricit məni öpəndə mane olmadım. Bricit sevincindən bilmirdi neyləsin, sahibini tapmış küçüyə oxşayırdı. İş burasındadır ki, Bricit məni öpəndə Eynşteyn dəhlizdəydi. Düzdür, onun beyninə su yığılıb, amma kor deyil. O, bizi görən kimi qaçıb Peqqiyə çinli qıza xəbər verdi. İndi bütün mərtəbə məni pozğun adam sayır, ona görə dəhlizə çıxmağa da utanıram.

¹trisomik – əlavə xromosomun törətdiyi genetik xəstəlik

– Roza Nənə, heç bilmirəm necə oldu... Bricit palataya gəldi və...

– Oskar, orta yaşda belə şeylər olur, şeytan adamı yoldan çıxarır. Qırx beş-əlli yaşında olan kişilərin hamısı belədir. Onlar özlərinə təskinlik vermək üçün yoxlayırlar, görsünlər, başqa qadınların da xoşuna gəlirlər, yoxsa yox.

– Yaxşı, razıyam, ancaq normal adam olsam da, axmağam, hə?

– Hə. Narahat olma, sən tamamilə normal adamsan.

– Bəs indi neyləyim?

– Sən kimi sevirənsən?

– Peqqini. Peqqidən başqa heç kimi.

– Onda bunu onun özünə de. Birinci nikah həmişə kövrək, səbatsız olur, onu qoruyub saxlamaq istəyirsənsə, çox səy göstərməlisən.

Qulaq as, Tanrı, sabah Milad günüdür. Əvvəllər bilmirdim ki, bu, sənin doğum günüdür. Kömək elə, Peqqiylə barışım. Bilmirəm buna görədir, ya yox, amma bu axşam heç kefim yoxdur, tərpenməyə belə heyim qalmayıb.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P.S. *Bir dost kimi nə məsləhət görürsən, doğum günündə sənə nə hədiyyə eləyim?*

Əziz Tanrı!

Bu gün səhər saat səkkizdə Peqqiyə dedim ki, onu sevirəm, həmişə təkə onu sevmişəm və həyatımı onsuz təsəvvür etmirəm. Peqqi ağlaya-ağlaya bildirdi ki, o da əzab çəkir, çünki məndən başqa heç kəsi sevmir, bundan sonra da heç kəsi sevməyəcək.

Maraqlıdır, ikimiz də ağlayırdıq, ancaq heç kədərli deyildik. Ailə həyatının belə qəribəlikləri var. Xüsusən də, əlli yaşdan sonra çətinliklər arxada qalır.

Saat onda yadıma düşdü ki, bu gün Milad bayramıdır, Peqqinin yanında çox qala bilmərəm, çünki onun bütün qohum-əqrəbası:

qardaşları, dayıları, əmisi və dayısı uşaqları bir azdan xəstəxanaya gələcəklər. Mən də atamla anamın ziyarətinə dözməli olacağam. Görəsən, mənə nə hədiyyə etmək istəyirlər? On səkkiz min detallı olan "konstruktor"? Kürd dilində kitabçalar? Müxtəlif təlimatlarla dolu qutu? Sağlam olduğum vaxtlarda çəkdiyim şəkillərdən birini? Bu axmaqların başı zibil vedrəsidi, gerek bunlarla ayıq-sayıq olasan, yoxsa yüz hoqqadan çıxarlar. Bir şeyə əminəm: bu günüm çox pis keçəcək.

Qaçıb aradan çıxmağı qərara aldım. Oyuncaqlarımı Eynşteynə, adyalımı Bekona, konfetlərimi isə Popkorna verdim. Kiçik müşahidə: Roza Nənə hər dəfə çıxıb gedəndə, mütləq soyunub-geyinmə otağına baş çəkir. Kiçik təxmin: atamla anam günortadan tez gəlməyəcəklər. Hər şey əla alındı: saat on ikinin yarısında Roza Nənə üzümdən öpüb, bayramımı təbrik elədi və soyunub-geyinmə otağına keçdi. Astadan fit çaldım. Popkorn, Eynşteyn və Bekon tezəcə geyinməyə kömək elədilər. Pillekəndən enəndə qolumdan tutdular. Onlar məni düz Roza Nənənin sınıq-salxaq maşınının (bu maşını, deyəsən, Nuh əyyamında düzəltdimşilər) yanına gətirdilər.

Popkorn küçələrdə böyümüşdü deyə, hər cür qıfılı açmaqda ustalaşmışdı. O, dəmir qarmağın köməyiylə maşının arxa qapısını açdı, sonra məni ön və arxa oturacaqların arasına uzatdılar. Bundan sonra uşaqlar xəstəxanaya qayıtdı. Onları heç kim görmədi.

Roza Nənə bir azdan gəlib, maşınına oturdu, motor yalnız on-on beş dəfə xırıldayıb-guruldayandan sonra işə düşdü. Maşın böyük bir gurultuyla yola düşdü. Bu köhnə avtomobillər başqa aləmdir. Yerindən tərpenəndə elə hayküy qopur ki, elə bil yarmarka günündə çalacuxurlu yolla şütüyürsən.

Roza Nənə, deyəsən, maşın sürməyi kaskadyor dostundan öyrənmişdi: o, nə işiqfora əhəmiyyət verirdi, nə səkilərə, nə də yol qovşaqlarına, üstəlik, kələ-kötür yolda maşın da atılıb-düşürdü. Kabinə titrəyib-əsir, Roza Nənə isə durmadan siqnal verirdi. Yeri gəlmişkən, xeyli yeni söz öyrəndim: o, yoluna

çıxan hər kəsi söyür, lənət yağdırırdı. Fikirleşdim ki, rinqdə gülüş – əla həyat məktəbidir.

Fikrimdə tutmuşdum ki, maşın dayananda dikəlib: “Roza Nənə, ku-ku!” – qışqıracağam. Ancaq yol o qədər uzandı ki, məni yuxu tutdu.

Yuxudan ayılıanda ətrafda hələ də qaranlıq və sükut hökm sürürdü. Gördüm ki, maşında heç kəs yoxdur, özüm də yaş palazın üstündə uzanmışam. İlk dəfə fikirleşdim ki, deyəsən, axmaqlıq eləmişəm.

Maşından endim. Qar yağırdı. Ancaq bu, “Şelkunçik”dəki “Qar dənəciklərinin rəqsi” kimi xoş təsir bağışlamırdı. Soyuqdan tir-tir əsirdim.

Qarşımda böyük, işıqlı bir ev gördüm. Evə doğru addımladım. Özümü çox pis hiss edirdim. Birtəhər əlimi uzadıb, qapının zəngini basdım və elə oradaca toxunma palazın üstünə yığıldım.

Roza Nənə məni elə bu vəziyyətdə gördü.

– Nə?.. necə?.. – o, nəşə demək istədi. Sonra mənə tərəf əyilib, pıçıldadı: – Əzizim.

Onda fikirleşdim ki, bəlkə də buraya gəlməkdə düz eləmişəm.

Roza Nənə məni qonaq otağına gətirdi. Otağa böyük, bəzədilmiş yolka qoyulmuşdu, baxanda adamın gözü qamaşırdı. Roza Nənənin evi çox xoşuma gəldi. Kaminin yanında isindim, sonra adama bir fincan şokolad içdik. Bəlkə gözləyirdi ki, əvvəlcə özümə gəlim, sonra söyüb-danlasın. İsinib şokolad içəndən sonra, doğrudan da, yüngülləşdim. Ancaq çox yorulmuşdum.

– Oskar, xəstəxanada hamı səni axtarır. Orada əsl həngamə qopub. Atanla anan bilmirlər neyləsinlər. Artıq polisə də xəbər veriblər.

– Buna təəccüblənmirəm. Onlara elə gəlir ki, məni qandallasalar, onları sevməyə başlayacağam...

– Onların günahı nədir?

– Onlar məndən qorxurlar. Mənimlə danışmağa ürək eləmirlər. Məndən qorxurlar deyə, özümü idbar adam kimi hiss edirəm. Məgər mən belə qorxuncam? Doğrudanmı

bu qədər eybəcərəm? Bəlkə mən idiotam, özümün xəbərim yoxdur?

– Oskar, onlar səndən yox, sənin xəstəliyindən qorxurlar.

– Onlarla danışmısınız?

– Hə. Onlar bizim dostluğumuza qibtə eləyirlər. Yox, qibtə eləmirlər, kədərlənirlər. Səninlə dostluq eləyə bilmədiklərinə görə kədərlənirlər.

Çiyimi çəkdim, ancaq qəzəbim bir qədər soyumuşdu. Roza Nənə bir fincan da isti şokolad gətirdi.

– Bilirsən, Oskar... Əlbəttə, nə vaxtsa öləcəksən. Ancaq axı valideynlərin də öləcəklər.

Onun sözlərinə təəccübləndim. Heç vaxt bu barədə düşünməmişdim.

– Elədir, onlar da öləcək. Özü də tək-tənha. Öləndə isə özlərini tənbeh edəcəklər ki, yeganə övladları ilə, sevimli Oskarla dil tapa bilməyiblər.

– Belə danışmayın, Roza Nənə. Ürəyim ağrıyır.

– Bir az da onları fikirleş, Oskar. Ölüməndən qaçmaq olmaz. Sən çox ağıllı oğlansan, bunu başa düşürsən. Ancaq bir şeyi başa düşürsən ki, tək-cə sən ölməyəcəksən. Hamı öləcək. Haçansa valideynlərin də öləcək. Mən də öləcəyəm.

– Elədir. Ancaq mən sizdən tez gedəcəyəm.

– Hə, sən tez gedəcəksən. Amma bu, əsas vermir ki, istədiyini eləyəsən. Tez gedəcəksən deyə, başqalarını unutmaq haqqın yoxdur.

– Başa düşdüm, Roza Nənə. Onlara zəng eləyin.

Tanrı, sonrasını qısaca danışacağam. Yazmaqdan əlim yoruldu. Roza Nənə xəstəxanaya zəng vurdu, tezliklə atamla anam yanıma gəldilər və biz Milad bayramını birlikdə keçirdik.

Onlar gələndə dedim:

– Bağışlayın, unutmuşdum ki, haçansa siz də öləcəksiniz.

Deyəsən, bu sözlərimdən sonra onların əhvalı düzəldi, bundan sonra özlərini əvvəlki kimi aparmağa başladılar. Milad axşamı çox yaxşı keçdi.

Axırda Roza Nənə televizorda Milad messasına və ketç turnirinə baxmaq istədi. O dedi ki, hər il messadan qabaq güləş səhnələrinə baxmaqdan həzz alır. Onun hazırladığı kasetə baxdıq. Çox təsirli idi. Mefista Janna d'Arka qarşı! Triko və velosiped leqqinsi. "Arvadlar qan eləyir!" – atam dedi. Onun rəngi allanmışdı, deyəsən, ketç xoşuna gəlmişdi. Rəqiblər bir-birinin çənəsinə amansız zərbələr endirirdilər. Onların yerinə mən olsaydım, çoxdan canımı tapşırışdım. "Bu, məşqdən asılıdır, – Roza Nənə izah elədi, – nə qədər çox zərbə alsan, o qədər dözümlü olursan. Həmişə ümidli olmaq lazımdır!" Doğrudan da, axırda Janna d'Ark qələbə çaldı, baxmayaraq ki, görüş başlayanda buna inanmaq olmurdu. Bir sözlə, baxsaydın, sənin də xoşuna gələrdi.

Yeri gəlmişkən, Tanrı, doğum günün mübarək! Bu gün Roza Nənənin böyük oğlunun çarpayısında yatdım. Onun oğlu Konqoda baytar işləyir, filləri müalicə edir. Mən yatağa uzananda Roza Nənə dedi ki, ata-anamla barışsam, bu, sənin doğum gününə ən yaxşı hədiyyə olar. Doğrusu, mənə, bu, elə də böyük hədiyyə deyil, amma köhnə dostun Roza Nənə belə deyirsə...

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P.S. Az qala yadımdan çıxmışdı, bugünkü istəyim: qoy atamla anam həmişə belə qalsınlar. Elə mən özüm də. Milad bayramı çox yaxşı keçdi. Xüsusilə də, Mefistin Janna d'Arkla tutaşması. Bağışla, messaya baxa bilmədim, çünki tez yuxuya getdim.

Əziz Tanrı!

Artıq altmış yaşım var və mən dünənki həngamənin altını çəkirəm. Açıq, bu gün bərbad vəziyyətdəyəm.

Dünən xəstəxanaya qayıdanda sevindim. Yaşlı adamam, bu yaşda səyahət etmək həvəsi

qalmır. Əminəm, bundan sonra palatani tərk etmək həvəsim olmayacaq.

Dünənki məktubumda yadımdan çıxdı yazam ki, Roza Nənənin evindəki rəfdə Peqqi Blyunun heykəlciyini gördüm. Kimə, nəyə istəsən, and içə bilərəm. Elə bil Peqqinin özü idi. Sadəcə, gipsdən düzəldilmişdi. Eyni zərif üz cizgiləri, eyni geyim. Dərisinin rəngi də eyni idi. Roza Nənə deyir ki, – düzgün başa düşdümse, – bu, sənin anan, Müqəddəs Məryəmdir; heykəlcik çoxdandır onların ailəsindədir. Roza Nənə onu götürməyimə icazə verdi. Onu çarpayımın yanındakı tumbanın üstünə qoymuşam. İstənilən halda, nə vaxtsa Roza Nənəyə qayıdacaq, axı onu övladlığa götürmüşəm.

Peqqi Blyu özünü yaxşı hiss edir. Bu gün öz diyircəkli kreslosunda məni yoluxmağa gəlmişdi. Düzdür, dedi ki, heykəlcik onun deyil, amma birlikdə gözəl vaxt keçirdik. Əl-ələ tutub, "Şelkunçik"i dinlədik, keçmiş xatırladıq.

Səninlə çox danışa bilmirəm, çünki qələmi tutmaq get-gedə çətinləşir. Burada hamı xəstədir, hətta doktor Düsseldorf da. Hamısı da şokolad, qaz qaraciyərindən paştet, şəkərli şabalıd və şampən şərabının ucbatından. Bunları personala uşaqların valideynləri hədiyyə edib. Çox istərdim ki, gəlib mənə baş çəkəsən. Öpürəm. Hələlik,

Oskar

Əziz Tanrı!

Bu gün yaşım daha on il əlavə olundu, artıq səksən yaşım var. Bütün günü düşünüb-daşınmışam.

Əvvəlcə Roza Nənənin bayram hədiyyəsi ilə məşğul oldum. Yadıma gəlmir, sənə demişəm, ya yox? Bu, Saxara səhrasından gətirilmiş bitki toxumudur. Bu bitki vur-tut birçə gün yaşayır. Toxuma su dəyən kimi cücərir, böyüyür, yarpaqlanır, gül açır, toxum tökür və solmağa başlayır. Axşama kimi hər şey qurtarır.

Əla hədiyyədir, sağ ol, yaxşı düzəltmişən. Bu gün səhər saat yeddidə ata-anam, Roza Nənə və mən toxumu suladıq. Yeri gəlmişkən, atamla anam Roza Nənənin evində qalırlar, çünki onun evi xəstəxanaya yaxındır. Hə, bitkinin bütün həyatı gözlərim önündə keçdi. Çox həyəcanlanmışdım. Əlbəttə, bu, çox balaca və sıxsqa bitkidir, baobabla müqayisəyə gəlməz. Ancaq bircə günün içərisində dayanmadan, cəsərlə öz bitki borcunu yerinə yetirdi. Özü də bunu böyük bitkilərdən pis eləmədi.

Bu gün Peqqi Blyu ilə birlikdə Tibbi lüğəti vərəqlədik. Bu, onun sevimli kitabıdır. Peqqi xəstəliklərlə maraqlanır, fikirləşir, görəsən, gələcəkdə daha hansı xəstəliyə tutula bilər. Mənsə başqa maraqlı məqalələr axtarıb tapmağa çalışırdım. Həyat, Ölüm, İnam, Tanrı haqqında olan məqalələri. İstər inan, istər inanma, orada belə məqalələr yoxdur. Yəqin, bu onu göstərir ki, həyat, ölüm, inam və sən özün – xəstəlik sayılmırsınız. Hər halda, bu, yaxşı xəbərdir. Ancaq bu cür sanballı kitabda ən ciddi suallara cavab verilsəydi, pis olmazdı.

– Roza Nənə, təəccüblüdür, Tibbi lüğətdə yalnız hansısa nasazlıqlardan, ayrı-ayrı adamların problemlərindən danışılır. Burada Həyat, Ölüm, İnam, Tanrı kimi hamını maraqlandıran məsələlər barədə heç nə yazılmayıb.

– Oskar, belə şeyləri Fəlsəfə lüğətindən oxuya bilərsən. Ancaq nəzərə al ki, orada da qaneedici cavablar tapmaya bilərsən. Orada hər sualın beş-altı cavabı var.

– Necə yəni?

– Hamını maraqlandıran suallar elə sual olaraq qalır. Hamısı sir pərdəsi ilə örtülüdür. Bütün cavablara “ola bilsin” əlavə etmək lazım gəlir.

– Demək istəyirsiniz ki, Həyatla bağlı vahid qənaət yoxdur, eləmi?

– Demək istəyirəm ki, Həyatla bağlı müxtəlif qənaətlər var, deməli, vahid qənaət yoxdur.

– Mən də elə bu barədə düşünürdüm, Roza Nənə, yəqin ki, həyatı, sadəcə, yaşamaq lazımdır, vəssalam.

Doktor Düsseldorf gəlib çıxdı. Həmişəki kimi, döyülmüş itə oxşayırdı. Onun çatılmış sıx qara qaşları bu təəssüratı daha da gücləndirir.

– Siz qaşlarınızı darayırınsız, doktor Düsseldorf? – ondan soruşdum.

O, təəccüblə ətrafa boylandı, elə bil Roza Nənədən və ata-anamdan soruşmaq istəyirdi ki, sualı düz eşidib, yoxsa yox? Axırda sakitləşib kirmişcə “hə” dedi.

– Doktor Düsseldorf, müqəssir kimi gəzib-dolaşmaq lazım deyil. Qulaq asın, açıq danışacağam, mən özümü yaxşı aparmağa çalışmışam, siz də bir doktor kimi əlinizdən gələni etmişiniz. Özünüzü günahkar saymayın. Neyləmək olar, insanlara bəd xəbərlər verməli olursunuz, adları latınca olan xəstəliklərdən danışırınsız... Rahat olun. Siz Tanrı – Ata deyilsiniz, təbiətə hökm edə bilməzsiniz. Siz, sadəcə, təmir işləri ilə məşğul olursunuz. Bu qədər gərgin olmağa dəyməz, belə şeyə çox da əhəmiyyət verməyin, yoxsa işləyə bilməzsiniz. Bir özünü baxın.

Mənim sözlərimdən sonra doktor Düsseldorfun rəngi qaçdı, sanki bilmədən yumurta udmuşdu. Sonra güldü. Bu, əsl gülüş idi. O, məni qucaqladı:

– Haqlısan, Oskar. Bu sözlərinə görə sağ ol.

– Dəyməz, doktor. Həmişə qulluğunuzdayam. Nə vaxt istəsəniz, buyurun gəlin.

Belə-belə işlər, Tanrı. Həmişə yolunu gözləyirəm. Çəkinmə, gəl. Palatamda çoxlu adamlar olsa belə. Mənə, doğrudan da, xoş olardı.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

Əziz Tanrı!

Peqqi Blyu xəstəxanadan çıxdı. Ata-anasının yanına qayıtdı. Axmaq deyiləm, bilirəm ki, daha onu görməyəcəyəm. Heç vaxt.

Sənə yazmırdım, çünki ürəyim sıxılırdı. Bütün ömrümü Peqqiylə birlikdə yaşamışam. Amma indi tək-tənhayam. Keçəl, zəifləmiş, yorğun – yataqdan qalxmıram. Qocalıq nə pis şeydir.

Daha səni sevmirəm,

Oskar

Əziz Tanrı!

Sağ ol ki, gəldin.

Özü də lap vaxtında gəldin, çünki heç özümü yaxşı hiss etmirəm. Dünənki məktubuma görə mənə acığın tutmayıb ki?..

Yuxudan ayılında, elə bil doxsan yaşım vardı. Qara baxmaq üçün başımı pəncərəyə sarı çevirdim.

Elə bu vaxt ürəyimə damdı ki, sən gəlmisən. Yer üzündə yalnız mən oyaq idim. Hələ quşlar da yatırdı, hətta növbətçi tibb bacısı da mürgüleyirdi. Amma sən gecənin bir aləmində səhər yaratdın. Bu, çətin idi, ancaq sən bunu bacardın. Dan yeri ağarmağa başladı. Sən göyləri ağ, sarı, mavi rənglərlə süslədin, qaranlığı ortadan qaldırdın və dünyanı canlandırdın. Bir an da olsa dayanmırdın. Səninlə mənim fərqi də elə bundadır: sən yorulmaq bilmirsən! Tutduğunu buraxmırsan. Həmişə iş başındasan. Buyur, bu, gündüz! Bu, gecə! Bu, bahar! Bu, qış! Bu, sənə Peqqi Blyu! Bu, Oskar! Bu da sənə Roza Nənə!

Baş a düşdüm ki, burada olmusan və bu sirri mənə sən vermisən: hər dəfə gözünü açanda dünyaya elə bax, elə bil birinci dəfədir görürsən.

Sənin məsləhətinə qulaq asıb, elə də elədim. İlk dəfə. Gün işığına, rənglərə, ağaclara, quşlara, heyvanlara tamaşa elədim. Hiss elədim ki, ciyərlərimə dolan hava məni nəfəs almağa sövq edir. Dəhlizdən səslər eşitdim. Səslər, elə bil kilsə qübbəsinin altından gəlirdi. Özümü sap-sağlam hiss etdim. Sevinc bütün varlığımı sardı. Yaşamaq sevinci. Heyrətdən dilim tutulmuşdu.

Tanrı, hər şeyə görə sağ ol. Mənə elə gəlirdi ki, əlimdən tutub, məni düz sirlərin

mənbəyinə gətirmisən, buradan sirlərə tamaşa eləyirəm. Sağ ol.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

P. S. Arzum budur: mənə göstərdiklərini atamla anama da göstərə bilərsən? Roza Nənəyə göstərməyə ehtiyac yoxdur: deyəsən, onun hər şeydən xəbəri var. Vaxtın olsa, xahiş edirəm, Peqqiyə də göstərərsən...

Əziz Tanrı!

Bu gün yüz yaşım tamam oldu. Roza Nənəylə eyni yaşdayıq. Çox yatıram, amma özümü yaxşı hiss edirəm.

Bu gün atamla anama izah etməyə çalışdım ki, həyat – çox qərribə, əyləncəli hədiyyədir. Əvvəlcə bu hədiyyənin qiymətini şişirdilər: insanlar elə bilir, onlara əbədi həyat verilib. Sonra isə heç bir dəyər vermirlər, fikirləşirlər ki, həyat çox qısdır, heç nəyə yaramır. Bəziləri, hətta ondan qurtulmağa da hazırdır. Yalnız axırda başa düşürlər ki, həyat hədiyyə deyilmiş, sadəcə, müvəqqəti istifadə üçün verilibmiş. Bax, həyata onda dəyər verməyə başlayırlar. Artıq yüz yaşındayam, bilirəm, nə danışım. Qocaldıqca, həyatdan daha çox həzz almağa başlayırsan. Estet və sənətkar olmaq lazımdır. On-iyirmi yaşlı yel-beyin öz həyatıyla oynaya bilər, ancaq yüz yaşındasansa, artıq yerindən tərپənə bilmirsənsə – intellektini köməyə çağırmalısən.

Bilmirəm, onları inandıra bildim, ya yox.

Onlara da baş çək. İşini başa çatdır. Bağışla, yorulmuşam.

Hələlik. Öpürəm,

Oskar

Əziz Tanrı!

Yüz on yaşındayam. Bu, çoxdur. Deyəsən, vaxtım çatıb.

Oskar

Əziz Tanrı!
Oğlan öldü.

Mən həmişə Çəhrayı Xanım olaraq qalacağam, artıq heç vaxt Roza Nənə olmayacağam. Mən yalnız Oskar üçün Roza Nənə idim.

O, bu gün səhər keçindi. Onun ata-anasıyla qəhvə içməyə çıxmışdıq. Canını tapşıranda yanında deyildik. Məncə, bizim çıxmağımızı gözləyirdi, bizə yazığı gəlirdi. Sanki bu amansız ölüm səhnəsini görməyimizi istəmirdi. Əslində, biz onun yox, o bizim qeydimizə qalırdı.

İçim sızıldayır, elə bil ürəyimdən daş asılıb, görəsən, Oskar orada necə yaşayır? Gərək axşama kimi özümü saxlayam, ağlamayam. Çünki mənim dərdimi onun ata-anasının dözülməz ağrıları ilə müqayisə etmək olmaz.

Oskarı rastıma çıxardığın üçün çox sağ ol. Ondan ötrü məzəli əhvalatlar uydurur, zarafat eləməyə çalışırdım. Onun sayəsində gülüşün, sevincin nə olduğunu öyrəndim. Onun sayəsində Sənə iman gətirdim. Ürəyim sevgilə, şəfqətlə doludur. Oskar mənə elə şeylər bəxş etdi ki, ömürboyu bəsimdir.

Hələlik,

Roza Nənə

P.S. Son günlər Oskar tumbanın üstündə bir vərəq saxlayırdı. Məncə, sənə aiddir. Vərəqdə yazılıb: "Məni oyatmağa yalnız Tanrının ixtiyarı var".

YEVGENİ YEVTUŞENKO

1932-ci ildə Sibirdə doğulub. “Birinci qar”, “Alma”, “Vəd”, “İntim lirika”, “Zəriflik”, “Bir nömrəli yol” kimi, Rusiyada son dərəcə maraqla qarşılanan onlarla poetik məcmuənin, eyni zamanda məşhur «Ölüm gəlməmiş ölmə» romanının müəllifidir. Əsərlərinin motivləri əsasında bir neçə film çəkilib. SSRİ Dövlət Mükafatına, Rusiya Dövlət Mükafatına, “Azad Rusiyanın müdafiəçisi” medalına, həmçinin digər nüfuzlu beynəlxalq ədəbi mükafatlara layiq görülüb. 2008-ci ildə Rusdilli Yəhudilərin Ümumdünya Konqresinin təşəbbüsü ilə Nobel mükafatına namizədliyi irəli sürülüb. Hazırda Amerikada yaşayan 84 yaşlı şair İspaniya və Amerika Akademiyalarının fəxri üzvüdür.

Yevgeni Yevtuşenko

Əfqan qarışqası

Rus oğlu üzüqoylu qalib əfqan çölündə.
Müsəlman qarışqalar daraşib üz-gözünə.
Çox çətindir sürünmək...

Kimdir gələn qarğışa,
Ölənün qulağına pıçıldayır qarışqa:
“Sən bilmirsən harada canını tapşırımsan,
Bircə bilirsən bunu – yaxınlıqdadı İran.
Əlindəki silahla niyə gəlmişdin bura,
Sən hara – İslam hara?
Nə verəcəkdin bizə – acların ölkəsinə?
Özünüzdə durublar kolbasa növbəsinə,
Azımdır ölən sizdə, nə tez unutdun bunu?
Keçən davada ölən o iyirmi milyonu?”

Rus oğlu üzüqoylu qalib əfqan çölündə.
Müsəlman qarışqalar daraşib üz-gözünə.
Ölənə diriltməyə, ayağa qaldırmağa
Provaslav qarışqalar gələr kömək olmağa.
Amma... yetimin, dulun çoxaldığı ölkədə
Provaslav qarışqa da başlayıb azalmağa.

1983

Həsəd

Ürəyimdə gizli qalan
Sirri açmağa nə var.
Hardasa yaşayan bir oğlan uşağı var, –
Ona həsəd aparıram.
Həsəd aparıram
onun davasına, –
Onun kimi səmimi, cəsarətli deyiləm.
Həsəd aparıram
onun gülüşünə, –
Mən uşaq olan zaman
belə gülə bilmirdim.
O, özünə zülm edir, o davakardı yaman –
Üz-gözü şiş içində
Üz-gözü cırmaq-cırmaq, –
Mənsə həmişə qorxaq,
nəse güdən bir axmaq.
Kitablarda üstündən

Orijinaldan tərcümə: Əlisəmid Kür

keçdiyim bütün yollar
onun gözündən qaçmaz –
O, burda da güclüdü.
O, şəri bağışlamaz, –
O, amansız, səmimiyyət aşığı.
Mən qələm çaldığım yerdə
“Dəyməz!” deyəndə,
O, qələmi götürəcək;
Deyəcək: “Dəyər!”.
Nəyisə açmırsa, o, Doğrayacaq
Mənsə üzünü görmədiyim
Heç nəyi doğramaram.
O, sevdisə birini –
Ölənəcən sevəcək.
Guya mən sadələvhəm,
Daha həsəd çəkmirəm.
“Axı hamı səhv edir,
Hamı belə yaşamaz.”
Nə qədər ki, özümə oxşamıram.
Yenə təkrar edirəm,
“Hərənin öz taleyi...”
Unutmayam gərək mən
Hardasa balaca bir oğlan yaşar,
O, uğur qazanacaq, –
Çox işdə, –
Nəinki mən.

1955

Şərəflə qarşılamaq
hər anı – bu da haqdı,
dibindən çalxalanır
zaman – durğunluq vaxtı.

Şərəflə, yetərinçə
sədəqə paylayanlar,
basıb səni bardağa,
ağzını tıxayarlar.

Vaxtdan qorxan – yıxılar,
can vermə qorxaqlığa.
itirmək – qorxuludur
hər nə var, – bir anlığa.

Hər şey yox olub – itşə
mümkün deyilsə, nolar
toxdaqlıq ver özünə:
“Belə yaşamaq olar”.

1976

Nə birinci, nə də sonuncu dəfə

Nə birinci, nə də sonuncu dəfə
Sən əzab çəkirsən... ömrün naxşızı,
başqa əsarətlər səni yormasın,
öz ağrının qulu olmaq yaxşıdı.
Nə birinci, nə də sonuncu dəfə
Sən haqlı deyildin, haqsız incidin,
özündən incidin, küsdün özündən
alçalan yollarla alçalıb getdin...
Sən mənim gözümdə yox olub itdin,
Özündən inciyən – özündən küssün
Başqa yolun yoxdu, inadı saxla
Nə birinci, nə də sonuncu dəfə,
Dizini qucaqla, özünə ağla.

1976

Mən pulqabıyam

Məni itiriblər yolda.
Tək qalmışam günün günorta çağı...
Gözünüzə görünmürəm, adamlar,
Ayaqlarınız,
üstümdən addımlayır,
Sağımdan-solumdan keçir.

Nolub,
daha sizə sözüm yoxdu!
Tozdu hər yan,
məni sizdən gizlədəndi,
Ayaqlarınız qaldıran
həmən tozdu,
hiyləgərdir...
Yaxşı baxın, yaxşı baxın,
Sizə baxmaq qalacaq,
Nəyim var verəcəm Sizə,
Qoruduğum hər nə var –
daha Sizindi.

Mən özüm-özümü atmışam bura –
Nəyinizə gerek sahibim kimdi?!
Fikrinizə gəlməsin,
sapa bağlayıb məni,
tullayıb bura
çəpərin dalında qəhqəhə çəkən
hansısa Niniçka,
Gülə-gülə deyəcək
“Aldatdım sizi!”
Sizin yerinizə utana bilər
pəncərədən baxan kiminsə üzü...
Mən yalan deyiləm,
Doğrudan doğruyam.
Bilsəniz, bilsəniz canımda nə var!
Bircə ondan qorxuram,
deyəsiniz: “Oğruyam!”
Bax, indicə – bu saat
günün günorta çağı
Kimi gözləyirəm,
O, – gəlməyəcək.
Kimi gözləmirəm –
Tapacaq məni.

1953

145

2016

ŞƏMS TƏBRİZİ

Əsl adı – Şəmsəddin Məhəmməd ibn Məlikdaddır.

Məşhur türk mütəsəvvüfü Cəlaləddin Rumini Mövlana məqamına yüksəldən, ona ilahi eşq yolunu açan bu böyük sufi 1185-ci ildə Təbrizdə anadan olub.

Tarixi qaynaqlarda Şəms Təbrizi barədə o qədər də geniş məlumat rast gəlinmir. Onun kimliyi daha çox Mövlananın divanından, bir də Cəlaləddin Ruminin oğlu Sultan Vələd və onun yaxın dostu, "Ariflərin mənqələri" əsərinin müəllifi Əflaki Dədənin yazdığı əhvalatlardan öyrənilir.

Əflaki Dədənin yazdığına görə, Şəms Təbrizi qara bir keçəyə bürünər, tez-tez səfərlərə çıxar, son dərəcə qənaətlə yaşayarmış. O qədər qənaətlə ki, illik xərci bircə dinarmış. Yeddi gündə bir yarım çörəyi kəllə-paça suyuna doğrayıb yeməklə gününü keçirərmiş.

Qaynaqlarda Şəms Təbrizinin dərin hikmət və kəramət sahibi olduğu barədə bir-birindən maraqlı əhvalatlara rast gəlirik. Əflaki Dədə Sultan Vələdin danışdığı, atası Cəlaləddin Rumidən eşitdiyi bir əhvalatı nəql edir:

Şəmsin Kimya adında xanımı varmış. (Bəzi mənbələrə görə Kimya xanım Mövlananın yaxını imiş, Şəmslə onu evləndirən də elə Cəlaləddin Ruminin özü olub).

Bir gün Şəmsin çox əsəbi halda Məram bağlarına tərəf getdiyini görəndə, Mövlana mədrəsədəki qadınlara buyurur ki, tez Kimya xanımı tapın, bəlkə gələ, Şəmsi ovundura.

Mövlana özü də Şəmsin çadırına doğru gedir ki, xanımı gələnə qədər tək qalmasın. İçəri girəndə mat qalır. Qadınlar hələ Kimyanı çağırmağa macal tapmamış, görür, Kimya çadırda Şəmsin yanında oturub, Şəmsin də eyni açılıb.

Mövlana onları baş-başa qoyub çadırdan çıxır, amma dərhal Şəmsin onu çağırıldığını eşidib yenidən içəri girir. Bu dəfə də mat qalır, Şəmsi tək görünmə: “Kimya xanım necoldu?” – deyir.

Şəms gülümsünür: “Tanrı məni o qədər sevir ki, istədiyim qiyafədə yanıma gəlir, – deyir. – Sən görən anda Kimya qiyafəsində gəlmişdi”.

Şəms Təbrizi və Mövlananın dostluğu iki bədəndə eyni ruh kimi, həm Mövlananın şeirlərində, həm də görənlərin, eşidənlərin söylədiklərində birmənalı şəkildə öz əksini tapıb. Bu iki nəhəng Haqq aşiqinin bir-birinə duyduğu sevgi və sayğı o həddə çatıb ki, onlara həsəd aparanlar, bu dostluğu qısqananlar, axırda Şəmsin şəhadətinə səbəb olmuş, dedi-qodularla dolu söyləntilərin meydana çıxmasına şərait yaratmışdılar.

Şəms 1247-ci ildə Konyada dünyadan köçüb. Bu barədə də dürlü-dürlü rəvayət və ehtimallar var ki, aradan yüzillər keçməsinə rəğmən, bu gün də ən maraqlı sənət əsərlərinə mövzu olacaq dərəcədə diqqət çəkməkdədir.

Şəms Təbrizinin özəl olaraq qələmə aldığı heç bir əsəri bizə gəlib çatmayıb. Ancaq Haqq vergisi olan bir mürrüşd kimi, onun söylədiklərini müridləri qələmə almış, ayrı-ayrı hikmətləri müxtəlif müəlliflərin əsərlərinə düşmüşdür. “Məqalat” Şəms Təbrizi irsinin hansı formadasa bir toplusudur. Şəms Təbrizidən qalan ən qiymətli mənəvi xəzinə iki Tanrı dostunun bir ruhda qovuşması, onların ilahi qatında bütövləşməsi nümunəsidir.

Şəmsə görə budur dostluq: “Gerçək dost Allah kimi məhrəm olmalıdır. Dostun çirkinliklərinə və xoşa gəlməyən cəhətlərinə dözmək, onun xətələrindən inciməmək lazımdır. Dost dostdan üz çevirməməli, onun sözünü yerə salmamalıdır. Mərhəməti bol olan Allah eyiblərinə, günahlarına, nöqsanlarına görə bəndələrindən üz döndərmədiyi, şahənə bir şəfqətlə onların nazını çəkdiyi kimi, dost da dosta eyni münasibəti bəsləməlidir. Əvəz gözləmədən, heç bir təmənnə güdmədən edilən dostluq belə olur”.

ƏHMƏD OĞUZ

“Qarşılaşdığım hər hadisədən, qazandığım hər təcrübədən sonra heç bir kitabda yazılmayan, sadəcə, can dəftərimə nəqş edilmiş qaydalara yeni birini də əlavə etdim. Onların hamısına bir ad verdim: “Ürəyi geniş və ruhu gəzgin sufilərin 40 qaydası”. Bu qaydalar mənim üçün təbiət qanunları qədər köklü, onlar qədər dünyəvidir. Bu qaydaların 40-nı da tam başa gətirmək ömrümün uzun illərini aldı. Neçəsini silib yenidən yazdım. İndi artıq əlavə olunacaq nə bir vergül qaldı, nə bir nöqtə. Nə bir hərf, nə də yeni bir söz. Artıq bu 40 qayda tam bitkinləşdiyindən ömrümün, həyatımın son fəslindəyəm”.

Şəms Təbrizi

148

2016

SUFİLƏRİN 40 QIZIL QAYDASI

1. Yaradanı hansı kəlmə və sözlərlə izhar etməyimiz öz özümüzü necə gördüyümüze ayna tutar. Əgər Tanrı dedinsə, ilk öncə ağılına qorxulacaq, utanılacaq bir varlıq gəlirsə, deməli, sən özün də qorxu və utanc içindəsən. Tanrı deyincə hər şeydən əvvəl eşq, mərhəmət və şəfqət yadına düşürsə, demək, sən könlün də bu duyğularla doludur.

2. Haqq yolunda irəliləmək ürək işidir, ağıl işi deyil. Bələdçin daima ürəyin olsun, çiyinin üstündəki qafan yox. Nəfsini bilənlərdən ol, silənlərdən yox.

3. Quran dörd səviyyədə oxuna bilər. İlk səviyyə zahiri mənadır. Sonrakı batini məna. Üçüncü batininin batimidir. Dördüncü səviyyə o qədər dərin ki, izah etməkdə söz acizdir.

4. Kainatdakı hər zərrədə Allahın sifətlərini görə bilərsən, çünki o, camedə, məsciddə, kilsədə, havrada deyil, hər an hər yerdədir. Allahı görüb yaşayan olmadığı kimi, Onu görüb ölən də yoxdur. Kim Onu tapırsa, sonsuzadək Onda qalır.

5. Əqlin kimyasıyla eşqin kimyası başqadır. Ağıl təmkinlidir, qədəmlərini qorxa-qorxa basar, “aman, özünü gözlə!” – deyə ehtiyatlanar. Halbuki, eşq belə deyil. Onun dediyi bircə budur: “Burax başını, qoy getsin”. Ağıl hələm-hələm yıxılmaz, eşq isə özünü içindən oyar, xarabaya çevirər. Xəzinə və dəfinələr də xarabalıqda olur. Nə varsa, sınıq könüldə var.

6. Bu dünyadakı çəkişmə, qınaq və düşmənliklərin çoxu dildən qaynaqlanır. Sən

sən ol, çox da sözlərə uyma. Eşq diyarında dil zətən öz hökmünü itirir. Aşiq dilsiz olur.

7. Bu həyatda tək başına inzivada¹ qalmaq, sadəcə, öz səsinin əks-sədasını eşitməklə Haqqı kəşf edə bilməzsən. Özünü ancaq başqa bir insanın aynasında tam olaraq görə bilərsən.

8. Başına nə gəlirsə gəlsin, bədbinliyə qapılma. Bütün qapılar qapansa belə, axırda O sənə heç kimin bilmədiyi gizli bir çıxır açar. Sən indi görməsən də, dar keçidlər arxasında necə cənnət bağçaları var. Şükr et! İstədiyini əldə edincə şükr etmək asandır. Sufi diləyi hasil olmadığında da şükr edər.

9. Səbir etmək eləcə durub gözləmək deyil, irəli görüşlü olmaq deməkdir. Səbir nədir? Tikana baxıb gülü, gecəyə baxıb gündüzü təxəyyül edə bilməkdir. Allah aşıqları səbri gülməşəkər kimi dadlı-dadlı əmə, həzm edər və bilirlər ki, göydəki Ayyaranın Dolğun Aya (Yumru Ay) çevrilməsi üçün zaman gərəkdir.

10. Hansı yönə, hansı tərəfə gedirsən get – şimal, cənub, şərq, qərb – çıxdığın hər səfəri üçün doğru bir səyahət kimi təsəvvür elə! Öz içində yol gedən adam axırda bütün erzi dolaşmış olur.

11. Əbə (mamaça, uşaq doğuzduran) bilir ki, sancı çəkilmədən doğum olmaz, uşağa yol açılmaz. Səndən yepyeni və təptəzə bir “sən” zühur edə bilməsi üçün zorluqlara, sancılara hazır olmalısən.

12. Eşq bir səfərdir. Bu səfərə çıxan hər yolçu istəsə də, istəməsə də, tərəpəndırnağa dəyişir. Bu yola düşənlərin dəyişməyəni yoxdur.

13. Bu dünyada göydəki ulduzlar sanı saxta hacı-xoca, şıx-şeyx var. Həqiqi mürşid

“gəl məni gör, heyran ol” deyən yox, səni öz dünyana baxmağa və nəfsini yenib özündəki gözəllikləri bir-bir kəşf etməyə yönəldəndir.

14. Haqqın qarşına çıxardığı dəyişikliyə dirənmək (müqavimət göstərmək) yerinə ona təslim ol! Qoy həyat sənə rəğmən deyil, sənənlə bərabər axsın. “Pərənim pozular, həyatımın altı üstünə çevrilər”, – deyər əndişələnmə. Həyatın altının üstündən yaxşı olmayacağını hardan bilirsən?

15. Allah içəridə və dıxarıda hər an hamımızı tamamlamaqla məşğuldur. Hər birimiz təklikdə tamamlanmamış bir sənət əsəriyik. Yaşadığımız bir hadisə, başımıza gələn hər qəza-qədər əskiklərimizi doldurmaq təriqiylə zühur etməkdədir. Rəbb hər birimizin nöqsanını ayrı-ayrılıqda islah edir, çünki bəşəriyyət deyilən əsərin əsas hədəfi qüsursuzluqdur.

16. Allah ki, qüsursuzdur, Onu sevməyə nə var. Çətin olan xətasıyla, savabıyla fani insanları sevməkdir. Unutma ki, adam bir şeyi ancaq sevdiyi ölçüdə bilər bilər. Deməli, bir başqasına qucaq açmadan, Yaradandan ötrə yaradılanı sevmədən nə layiqincə bilər bilər, nə də layiqincə sevər bilirsən.

17. Əsas kirlilik dıxarıda deyil, içəridə; kismədə (əyin-baş) deyil, qəlbədə olur. Ondan başqa hər ləkə, nə qədər pis görünürsə görünsün, yuyuldu-yaxandı, təmizlə, suyla arınır. Yumaqla çıxmayan yeganə ləkə qəblərdə yağ bağlamış kin, həsəd və bəd niyyətdir.

18. Neçə qatı və qarmaqarışıqlığıyla bütün kainat insanın içində gizlənmişdir. Şeytan, çölümüzə bizi başdan çıxarmaq üçün fürsət gözləyən qorxunc bir məxluq deyil, içimizin doğurduğu bir səsdır. Şeytani özündə, içində ara; çölündə, başqasında ax-

¹inziva – xəlvət, hər yerdən təcrid olunmuş guşə, dərvişlərin zikrə qapıldığı yer

tarma və unutmama ki, nəfsini bilən Rəbbini bilir. Başqalarıyla deyil, ancaq öz-özünü əlləşən insan, axırda mükafat olaraq Yaradana tanıyır.

19. Başqalarından hörmət, izzət və ya sevgi gözləyirsənsə, ilk öncə bunları bir-bir özün-özünə borclusan. Özünü sevməyən adamı başqasının sevməsi mümkün deyil. Sən özünü sevdiyin halda dünya sənə tikan yollasa da sevin. Demək, yaxında gül yollayacaq.

20. Yolun haraya gedib çıxacağını düşünmək, boşuna baş yorma deməkdir. Sən, sadəcə, atacağın ilk addımı atmaqla mükəlləfsən. Ondan sonrası öz-özünə gələcək.

21. Hər birimiz fərqli surətlərlə sifətləndirildik. Əgər Allah hamının bir-bir eyni olmasını istəsəydi, heç şübhəsiz, onu da eləyərdi. Fərqliliklərə hörmət etməmək, öz həqiqətlərini başqalarına yeritməyə səy göstərmək, Haqqın müqəddəs nizamına sayğısızlıq əlamətidir.

22. Həqiqi Allah aşıqı bir meyhanaya girdimi, həmin yer ona namazgah olar.

Əyyaşın girdiyi namazgahsa onun üçün meyhanədir ki, var. Bu həyatda nə eləyirikse eləyək, niyyətimizdir fərqi yaradan, nə surət, nə də görk olanlar yox.

23. Yaşadığınız həyat – əlinizdə tutmağa verilmiş rəngarəng və əmanət oyuncaq kimidir. Kimi bu oyuncağı o qədər ciddiyyə alır ki, ağlayır, pərişan olur onun üçün. Kimi də əlinə alar-almaz orasını-burasını qurdalayıb qırıb atar oyuncağı. Ya çox qiymət verər, ya da qiymət bilmərik. Aşırılıqlardan (həddi aşmaq) uzaq dur! Sufi nə ifratdadır, nə təfritdə (həddən aşağı, ifratın əksi), Sufi daima orta yerdədir.

24. Madam ki, insan əşrəfi-məxluqatdır, yeni varlıqların ən şərəflisidir, atdığı hər addımda Allahın yer üzündəki xəlifəsi olduğunu xatırlayaraq, adına layiq soyuqqanlıqla hərəkət etməlidir. İnsan yoxsul olsa, iftiraya məruz qalsa, həbsə düşsə, hətta əsir olsa belə, yenə alınacaq, gözükünlü tox bir xəlifə kimi davranmalıdır.

25. Cənnəti və cəhənnəmi, nə olur olsun, gələcəkdə arama. İki də bu an burada mövcuddu. Nə zaman bir kəsi gəlir-çıxar ummadan, təmənnəsiz sevməyi bacarırsansa, cənnətdəyik əslində; nə vaxt kimlərlə də dava-dalaşa düşsək, nifrətə, həsədə və kinə bulaşsaq, kəlləmayallaq cəhənnəmə yuvarlanırıq.

26. Kainat bütövlükdə yekvücd, tək varlıqdır. Hər kəs və hər şey görünməz tellərlə bir-birinə bağlıdır. İraq-iraq, kimsənin ahına düşər olma, heç kəsin, illah da özündən zəifin qəlbini qırma. Unutma ki, dünyanın o biri ucunda tək bir insanın kədəri bütün bəşəriyyəti bədbəxt edə bilər və bir adamın səadəti hər kəsin üzünü güldürə bilər.

27. Bu dünya bir dağ kimidir, ona necə səslənsən, o da əks-səda verib həmin səsi sənə qaytarar. Ağzından xeyirli bir söz çıxarsa, əks-səda verən söz də xeyirli olar.

Ağzından şər çıxarsa, üstünə qayıdan da şər olar. Belədirsə, kim ki, sənin barəndə pis danışır, sən o insan haqda qırx gün-qırx gecə ancaq gözəl sözlər de. Qırx günün sonunda görəcəksən hər şey dəyişib. Sənin könlün dəyişirsə, dünya dəyişər.

28. Keçmiş – zehinlərimizi bürüyən sisduman karvanı, gələcək isə başdan-başa bir xəyal pərdəsi... Nə gələcəyimizi biləmmərik, nə də keçmişimizi dəyişdirə bilmərik. Sufi daima içində olduğu anın həqiqətini yaşayar.

29. Qismət-qəder həyatımızın öncədən yazılıb-cızılması demək deyil. Buna görə “neynək, qismətimiz beləymiş”, – deyib boyun bükmək cəhəlet əlamətidir. Qismət yolun hamısını deyil, sadəcə, qovşaqları, ayrımları özündə ehtiva edər. Mənzil bəllidir, amma bütün döngələr və dönüşlər yolçuya aiddir. Belə olan halda nə həyatının hakimisən, nə də həyat qarşısında çarəsizsən.

30. Həqiqi sufi elə bir kimsədir ki, başqaları tərəfindən qınansa, lağa qoyulsa, haqqında dedi-qodu söylənsə, hətta iftiraya uğrasa belə, ağzını açıb kimsə barədə bir kəlmə də olsa pis söz söyləməz. Sufi nöqsan görməz, nöqsan örtər.

31. Haqqa yaxınlaşa bilmək üçün məxmər kimi bir ürəyin olmalıdı. Hər insan bu və ya başqa şəkildə yumşalmağı öyrənə bilər. Kimi bir qəza keçirər, kimi ölümcül bir xəstəlik, kimi ayrılıq acısı, kimi maddi sıxıntı çəkər. Hamımızın həyatında qəlbimizi incəltməyə fürsət verən qəfil hadisələr baş verir. Kimimiz bundan görüb-götürər, bir hikmət hasil edib yumşalar, kimimiz isə, yazıqlar olsun ki, daha da sərtləşərək çıxar.

32. Tanrıyla arandakı bütün pərdələri bir-bir qaldır ki, Ona saf bir eşqlə bağlana biləsən. Öz qayda-qanunun olsun, amma bu qaydalardan başqalarını xor görmək, ya da

mühakimə etmək üçün istifadə eləmə. Ələlxüsus, bütlərdən uzaq dur, dost! Və heç bir vəchlə doğru bildiklərini bütləşdirmə. İncanın böyük olsun, amma incanın böyüklük iddiasında olma.

33. Bu dünyada hər kəs bir şey olmağa çalışarkən, sən bir “heç” ol. Mənzilin yoxluq olsun. İnsanın gil qabdan fərqi olmamalıdır. Gil qabı tutan onun xarici görünüşü yox, içindəki boşluqdu, eləcə insanı ayaq üstə saxlayan da mənlilik zənni deyil, heçlik şüurudur.

34. Haqqa təslimiyyət nə zəiflik, nə də məğmunluq deməkdir. Tam əksinə, belə bir təslimiyyət son dərəcə güclü olmaq zərurəti yaradır. Təslim olan insan dərin dəryaların coşqun sularında çırpınmağı buraxıb, əmin-ərxayın bir məkanda yaşayar.

35. Bu həyatda ancaq təzadlarla irəliləyə bilərik. Mömin içindəki münkirlər¹, Tanrıya inanmayan adam isə, içindəki inananla tanış olmalıdır. Kamil insan mərtəbəsinə varana qədər Adəm oğlu adaq-qadaq irəliləyər və ancaq təzadlara vaqif olduğu ölçüdə yetkinləşər.

36. Hiylədən, kələkdən qorxun olmasın. Əgər biri sənə tələ qurub zərər vermək istəyirsə, Allah da ona tələ qurar. Başqasına quyu qazanın özü düşər quyuya. Bu, qarşılıqlı əsasına dayanan bir nizamdır. Nə bir qətrə xeyir qarşılıqsız qalar, nə bir qətrə şər. Onun (Tanrının) xəbəri olmadan yarpaq belə qımıldaya bilməz. Sən, sadəcə, buna inan.

37. Allah – qılı qırx saçağa ayırıb fövqəl diqqətlə çalışan zərgər kimidi. O qədər dəqiqdir ki, onun sayəsində nə olacaqsa, tam zamanında olur. Nə bir saniyə tez, nə bir saniyə gec. Hər insan üçün bir aşıqolma zamanı var, bir də ölmə zamanı.

38. "Yaşadığım həyatı dəyişdirməyə, özümə dönməyə hazırım?" – öz-özünə bu sualı vermək heç vaxt gec deyil. Neçə yaşında olursan ol, başına nə gəlmiş olursa olsun, tamamilən yenilənmək həmişə mümkündür. Tək bircə gün belə dünənkinin düpbədüz təkrarıdırsa, o ömrə yazıq. İnsan hər an, hər nəfəsdə yenilənməli, yepyeni bir həyata doğulmaq üçün ölmədən öncə ölməlidir.

39. Nöqtələr sürəkli dəyişsə də, "bütün" eynidir. Bu dünyadan köçən hər oğrunun yerinə bir oğru doğular. Ölənlər hər dürüst

insanın yerini bir dürüst insan tutar. "Bütün" heç bir zaman pozulmaz, hər şey yerli-yerində, öz mərkəzində qalar. Bir gündən o biri günə hər şey eyni qalmaz həm də... Ölənlər sufinin yerinə bir sufi yenə doğular.

40. Bir ömür ki, eşqsiz keçdi, demək, bihudə yaşanmışdır. "Əcəba, ilahi eşqəmi can atmalıyam, məcazi eşqəmi, səmavi eşqəmi könül verməliyəm, dünyəvi eşqəmi, yoxsa cismani eşqə?" – deyə sorma. Ayırmalar yeni ayırmalar doğurur. Eşqin isə heç bir sifətə, təyinə ehtiyacı yoxdur. Başdan başa bir dünyadır eşq. Ya tam ortasında – mərkəzindəsən, ya da dışarısında – həs-rətində.

¹münkir – inkar edən

HARUKİ MURAKAMİ

153

2016

Haruki Murakaminin (1949) əsərləri yapon dünyasına açılan pəncərədir. İlk romanları həyat və duyğular haqqında olsa da, öz ölkəsini kənardan görəndən sonra vətəninin, xalqının mədəniyyətindən, adət-ənənələrindən yazmağa daha çox üstünlük verib.

“Pinbol 1973” (1980), “Qoyun ovu” (1982), “Norveç meşəsi” (1987), “Dens, Dens, Dens” (1988), “Kafka çimərlikdə” (2002) və başqa əsərləri yüzdən çox dilə tərcümə olunub, ona dünya şöhrəti qazandırılıb.

“Küləyin nəğməsini dinlə” (1979) Murakaminin ilk romanıdır. Müəllifinə mükafat qazandıran bu əsər 150 min tirajla satılıb.

KÜLƏYİN NƏĞMƏSİNİ DİNLƏ

Siçovul – 1

“İdeal ümitsizlik olmadığı kimi, ideal mətn də yoxdur”.

Bunu mənə tələbəlik illərində təsadüfən tanış olduğum bir yazıçı demişdi. Bunun nə demək olduğunu illər sonra başa düşdüm, amma həmin vaxt bu, ən azı, bir təskinlik idi. İdeal mətnlər olmur – vəssalam. Bununla belə, hər dəfə nəse yazmaq istəyəndə mənə ümitsizlik bürüyürdü. Çünki haqqında yazı biləcəyim mövzular çox məhdud idi. Məsələn, fil haqqında mən hələ nəse yazı bilərdim, amma fillə nə cür davranmaq haqqında – heç nə. Bax belə.

Səkkiz il bu dilemma qarşısında yam. Düz səkkiz il. Az müddət deyil. Amma nəse yeni bir şey öyrənməyə davam edirsənsə, qocalmaq o qədər də ağırlı olmur. Əlbəttə ki, əgər mücərrəd fikirləşsək.

İyirmi yaşından başlayaraq həmişə məhz elə bu cür yaşamağa çalışıram. Aldığım ecazkar təcrübənin müqabilində rast gəldiyim ağırlı zərbələr, kələk və anlaşılmazlıq sayahesaba gəlməz. Kimlərsə peyda olub, mənimlə söhbət edirdilər, körpüdən keçirlərmiş kimi hay-küylə üstümdən adlayıb, bir də geri qayıtmırdılar. Mən isə dinməzcə oturmuşdum. İyirmi doqquz yaşımı bax beləcə qarşıladım.

İndi isə düşünürəm: söyləməyin vaxtı artıq çatıb.

Düzdür, bu heç bir problemi həll etməyəcək, hətta qorxuram ki, bu hekayəmdən sonra hər şey olduğu yerində də qalsın. Əvvəl-axır, hansısa mətnin yazılması heç də özünümüalicə vasitəsi deyil – olsa-olsa, özünümüalicə istiqamətində atılmış zəif bir addımdır. Di gəl, hər şeyi olduğu kimi söyləmək cəhənnəm əzabıdır.

Nə qədər səmimi olmağa çalışırsam, doğru sözlər bir o qədər qaranlıqda itib batır.

Özümü təmizə çıxarmağa çalışmıram. Burada yazılanlar – bu gün bacardığımı, ən azından, yaxşıdır. Əlavə ediləsi bir şey yoxdur. Hə, bir də nə fikirləşirəm. Əgər haçansa gələcəyə – məsələn, on il qabağa düşsəm, bəlkə onda xilas olmuş özümü tapa bildim? Bax, bəlkə onda mənim fillərim düzənliyə qayıdacaq və dünya üçün indi bacardığımdan daha gözəl sözlər tapacağam.

* * *

Yaradıcılığa gəldikdə isə, Derek Hartfildən çox şey öyrənmişəm. Hətta demək olar, hər şeyi. Hartfildin özü isə, əfsus ki, bir yazıçı kimi bütün mənalarda qısır idi. Oxusanız, özünüz görərsiniz. Oxunaqsız mətn, axmaq mövzular, yöndəmsiz süjetlər. Amma bütün bunlara baxmayaraq, o, mətndən silah düzəldə bilən azsaylı yazıçılardan biri idi. Hesab edərdim ki, Heminqvey və ya Fitzgerald kimi müasirləri ilə yanaşı qoyulsa, yəqin ki, döyüşü heç də uduzmadı. Sadəcə olaraq, Hartfild ömrünün sonuna kimi aydınlaşdırı bilməmişdi ki, rəqibi kimdir. Əslinə qalsa, onun qısrılığının kökündə elə bu dururdu. Səkkiz il, iki ay bu nəticəsiz döyüşü apardı, sonra isə öldü. 1938-ci ilin iyununda, bir günəşli bazar günü sağ əlində – Hitlerin portreti, sol əlində isə – çətir, Empayr Steyt Bildinqin damından aşağı atıldı. Ölümü

də həyatı kimi elə bir xüsusi söz-söhbətə səbəb olmadı.

Hartfildin birinci kitabı əlimə təsadüfən düşmüşdü – onları heç vaxt təkrar nəşr etməmişdilər. Mən onda məktəbin orta pilləsinin ikinci sinfinə keçmişdim və qasığımdakı dəri xəstəliyindən əziyyət çəkirdim. Həmin kitabı mənə bağışlayan əmim üç ildən sonra bağırsağ xərçənginə tutuldu. Onu eninə-uzununa doğradılar, bütün giriş və çıxışlarına plastik borucuqlar soxdular – və o, bütün bu məşəqqətləri çəkib öldü. Axırncı dəfə görəndə o, bürüsmüş, qəhvəyi rəngli hiyləgər meymuna oxşayırdı.

Mənim üç əmim vardı – biri də Şanxayın etəklərində öldü. Müharibə qurtarandan iki gün sonra özü qoyduğu minaya düşmüşdü. Sağ qalan yeganə əmim fokusçu idi və indi də bütün ölkəni gəzib qaynar su mənbələrində çıxışlar edir.

Hartfild yaxşı mətn haqqında belə demişdi: “Mətnin yazılması prosesi yazanla onun ətrafı arasındakı məsafənin təsdiqindən başqa bir şey deyil. Burada hisslər yox, ölçü xətkəsi lazımdır.” (“Əgər kefiniz yaxşıdırsa, bunun nəyi pisdir?”, 1936-cı il.) Əlimə xətkəş alıb ehtiyatla ətrafıma göz gəzdirməyə başladım. Prezident Kennedinin öldürüldüyü il idi – deməli, artıq 15 il keçib. Düz 15 il hər şeyi atmaqla məşğul olmuşam. Necə ki, mühərriki xarab olmuş təyyarənin çəkisini yüngülləşdirmək üçün əvvəlcə yükü, sonra oturmaqları, sonra isə onsuz da bədbəxt olan bort bələdçisini atırlar, mən də düz 15 il mümkün olan hər şeyi atdım – əvəzində isə praktiki olaraq heç nə qazanmadım.

Bunu düzgün etdiyimə inanmıram. Rahatlanmağına rahatlandım, bunu danmaq olmaz, amma “ölümlə qarşılaşandan sonra məndən nə qalacaq” fikrindən vahimələnirdim. Kremasiyadan sonra təkçə sümüklərimi? “Qəlbin qara olanda ancaq qara yuxular

görürsən. Lap qara olanda isə, ümumiyyətlə, yuxu görmürsən.” Mənim rəhmətlik nənəm həmişə belə deyərdi.

Nənəmin öldüyü gecə birinci gördüyüm iş – əlimi uzadıb sakitcə onun gözlərini bağlamaq oldu. Həmin an onun 79 il gördüyü yuxu daş yolu döyəcəyən qısa yay yağışı kimi sakitcə sona yetdi. Yerində heç nə qalmadı.

Və bir daha mətn haqqında. Sonuncu dəfə.

Mətnin yazılması, mənim üçün ağırlı prosesdir. Olur ki, ay ərzində düzəməli bir şey yazılmır. Elə də olur üç gün-üç gecə yazırsan – sonra isə yazdığını hərə bir tərəfə yozur.

Bununla belə, mətnin yazılması – xoşagələn prosesdir. Ona məna vermək daha asandır, nəinki məşəqqətli həyata.

Yeni etmə vaxtımda bu fakt diqqətimi çəkəndə o qədər təəccübləndim ki, düz bir həftə key kimi dolandım. Mənə elə gəlirdi, bir balaca da beynimi işə salsam, dünya öz dəyərlərini dəyişəcək və zaman başqa istiqamətdə axacaq... Hər şey mənim istədiyim kimi olacaq. Əfsus ki, bunun tələ olduğunu çox sonralar anladım. Onda dəftərçəmi xətləyib iki hissəyə böldüm, sağ tərəfə bu vaxt ərzində əldə etdiklərimi yazdım, sol tərəfə isə bütün itirdiklərimi – ayaqladıqlarımı, atdıqlarımı, qurban verdiklərimi, satdıqlarımı... Heç axıra qədər yazıb qurtara bilmədim.

Bizim nəyisə dərk etməyə çalışmağımızla, gerçək anladığımız arasında dərin uçurum durur. Nə qədər uzun xətkəmiz olsa da, onu ölçə bilmərik. Və mənim bu kağızla çatdırı biləcəyim – adi siyahıdan başqa bir şey deyil. Roman da deyil, ədəbiyyat da – ümumiyyətlə, heç incəsənət də. Sadəcə, şaquli xətlə ikiyə bölünmüş dəftərçədir.

Əgər sizə incəsənət və ədəbiyyat lazım olsa, onda gərək yunanları oxuyasınız. Axı əsl incəsənətin yaranması üçün mütləq quldarlıq quruluşu lazımdır. Qədim yunanlarda qullar sahələrdə işləyir, yemək hazırlayır, qaleralarda avar çəkirdilər, şəhər sakinləri isə

Aralıq dənizinin günəşi altında öz vaxtlarını seir yazmağa və riyazi hesablamalara sərf edirdilər. İncəsənət belə yaranır.

Gecənin bir yarısı soyuducuda eşələnən adam nə yazı bilər axı? Bax elə beləsini.

Özüm haqqında deyirəm.

2

Əhvalat 1970-ci ilin 8 avqustunda başladı və 18 gündən sonra, yəni elə həmin ilin 26 avqustundaca bitdi.

3

BÜTÜN VARLILAR – ƏCLAFDIRLAR!

Dirşeyini bara söykəyib başını mənə tərəf çevirən Siçovul bu sözləri qaşqabaqlı görkəmlə bağırdı. Ola bilsin, mənim arxamdakı hansısa qəhvəüyüdə aparata müraciət edirdi. Çünki onunla barın arxasında yanaşı oturmuşduq və mənim eşitməyim üçün bağıрмаğa ehtiyac yox idi. Amma kimə bağıрмаğından asılı olmayaraq Siçovul rahatlandı və həmişə olduğu kimi, qurman görkəmi ilə pivəni sümürməyə başladı. Ərtafımızda heç kim Siçovulun bağırtısını eşitmədi. Darısqal bar müştəri ilə dolu idi, hamı da elə onun kimi bağıırırdı. Batan gəmini xatırladırdı.

– Müftəxorlar! – Siçovul başını buladı. – Axı o əclafın özləri heç nə bacarmır. Yağlı sifətlərini görəndə lap ürəyim qalxır.

Mən pivəni dodağımdan ayırmadan dinməz-söyləməz başımı yellədim. Siçovul bunu deyib susdu, tonqalda qızdırırmış kimi, gah o tərəfə, gah bu tərəfə çevirə-çevirə arıq barmaqlarını diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı. Səbrimi basıb gözlərimi tavana zillədim. On barmağının onunu da bir-bir təftiş edib qurtarmayınca söhbət alınmayacaqdı. Həmişə belədir.

Bu yay Siçovulla 25 metr uzunluğunda bir hovuz tutumu pivə içdik və “Ceyz Bar”ın döşəməsini beşsantimetrlik yerfındığı qabığı ilə örtükdük. Bunu etməsəydik, çətin ki, sağ qalayıdık – yay bu qədər cansıxıcı idi.

“Ceyz Bar”ın divarında nikotindən sapsarı saralmış qravür asılmışdı. Boşluq olanda, darıxanda saatlarla ona baxmaqdan doymurdum. Qravürdəki təsvir Rorşax testi üçün işə yaraya bilərdi. Məsələn, mən, iki yaşıl meymun görürdüm – onlar qabaq-qabağa oturub havası boşalmış tennis toplarını bir-birlərinə atırdılar.

Bunu barmen Ceyə deyəndə, o, diqqətlə qravürə baxıb laqeydliklə dedi:

– Meymundu da...

– Bəs sən nə görürsən? – əl çəkmədim.

– Soldakı meymun – sənsən, sağdakı – mən. Mən sənə pivə atıram, sən mənə – pul.

Pivənin sonuncu qurtumunu artıq deyilənin təsiri altında içdim.

– Ürəyim qalxır onları görəndə!

Siçovul barmaqlarının təftişini bitirib söhbətə qayıtmışdı.

Siçovul varlıları heç də birinci dəfə deyildi ki, söyürdü – onlara, doğrudan da, dəhşətli dərəcədə nifrət edirdi. Özü isə heç də kasıb ailədən deyildi – amma hər dəfə bunu yadına salanda cavabında deyirdi: “Mən günahkar deyiləm, belə alınıb!” Hər dəfə (pivəni çox içəndə) mən deyirdim:

“Yox, sənsən günahkar!” – sonra isə özümü pis hiss edirdim. Hər halda, Siçovulun sözlərində həqiqət var idi.

– Varlıları niyə sevmədiyimi bilirsən?

İlk axşam idi ki, Siçovul mövzunu bir az genişləndirmək fikrinə düşmüşdü.

Mən başımı buladım – yəni, bilmirəm.

– Ona görə ki, ümumiyyətlə desək, varlılar beyinlərini işlətmirlər. Fənər və xətkəş olmasa, dallarını da qaşıya bilməzlər.

“Ümumiyyətlə desək” – Siçovulun sevimli ifadəsi idi.

– Aydınadır.

– Bu əclaf əsas şeylər haqqında düşünmürlər. Özlərini yalandan elə göstərirlər ki, guya düşünürlər. Bilirsən niyə?

– Niyə?

– Bu onlara lazım deyil. Düzdür, varlı olmaq üçün bir az baş lazımdır. Ondan artıq yox. Bu, peyk kimidir, ona da benzin lazım deyil. Fırlansın özüyçün. Amma mən elə

deyiləm, sən də elə deyilsən. Yaşamaqdan ötrü biz hər şey haqqında fikirləşməliyik. Sabahkı havadan tutmuş, vanna tıxacının ölçüsünədək. Düzdümü?

– Aha.

– Bax belə.

İstədiklərinin hamısını deyəndən sonra, Siçovul cibindən salfet kağızı çıxarıb darıxan adam görkəmi ilə fınxırıb burnunu sildi. Heç vaxt bilməmişəm, o, nə vaxt ciddi danışır, nə vaxt yox.

– Amma əvvəl-axır hamı öləcək, – qarmaq atdım.

– Hə, o heç. Hamı nə vaxtsa öləcək. Amma bundan ötrü ən azı əlli il yaşamaq lazımdır. Düşünərək əlli il yaşamaq, düşünmədən beş min il yaşamaqdan daha üzücüdür. Dəqiq elədir.

Hə, düz deyir...

4

Siçovulla üç il əvvəl yazda, hər ikimiz universitetə qəbul vaxtı tanış olmuşuq. İkimiz də möhkəm vurmuşduq, indi heç yadımda da deyil ki, səhər saat beşdə onun "Fiat-600"-nə niyə minmişdik. Ola bilsin, hansısa ümumi tanışımızın yanına getmək istəmişik.

Hər halda, kefirmiz ala buludda idi. Sürətölçənin əqrəbi isə saatda 80 km. göstərirdi. Parkın hasarını aşırıb, rododendronların ləklərini şumlayıb, var-gücümüzlə daş sütuna çırpılıb bir zədə də almamağımızı ancaq taleyin üzümüzə gülməsi ilə izah etmək olar.

Mən şokdan özümə gəlib sınımış qapını ayağımla itələyərək bayıra çıxdım. Kapot on metr qabağa uçub meymunların qəfəsinin yanına düşmüşdü, "Fiat"ın qabağı isə sütunun formasında əyilmişdi. Yuxudan kobudcasına oyadılmış meymunlar qəzəblənmişdilər. Siçovul iki əli ilə sükandan yapışıb yerindən tərənəmirdi, ona görə yox ki, harasısa zədələnmişdi, ona görə ki, bir saat bundan qabaq yediyi pitsanı cihaz panelinin üstünə qusurdu. Mən maşının damına çıxıb lyukdan içəri baxdım.

– Necəsən?

– Pis deyiləm... Bir az çox içmişəm. Qusuram...

– Çıxa bilərsən?

– Dartsan, hə.

Siçovul mühərriki söndürdü, paneldən siqaret qutusunu götürüb cibinə soxdu. Sonra ehmalca mənim əlimdən yapışıb bayıra çıxdı. Biz "Fiat"ın damında oturub artıq ağarmağa başlayan göy üzünə baxa-baxa bir neçə siqaret çəkdik. Yadıma nəyə görə Riçard Bertonun baş rolda çəkildiyi tankçılar haqqında film düşmüşdü. Bilmirəm Siçovul nə barədə düşünürdü.

– Hə-ə-ə... – beş dəqiqədən sonra o dedi. – Bəxtimiz gətirdi. Fikir ver, cızıq da yoxdur. Belə şey mümkündürmü?

– Heç demə mümkündür, – mızıldadım. – Amma, yəqin, maşın ələ gəlməz?

– Cəhənnəm olsun. Maşını təzədən almaq olar. Amma bəxti satın almaq olmaz!

Mən təəccüblə ona baxdım.

– Nədi, sən varlısan?

– Oxşayıram, hə?

– Bu əladır ki...

Siçovul cavab vermədi, ancaq narazılıqla başını buladı. Sonra yenə dedi:

– Hər halda, bizim bəxtimiz gətirdi.

– Bu dəqiqdir...

Siçovul krossovkasının dabanı ilə siqareti söndürdü, kötüyünü iki barmağının arasından çirtmə ilə meymunların qəfəsinə vızıldatdı.

– Qulaq as, – o dedi, – bəlkə bir komandada birləşək? Biz nə ələyiriksə, çox gözəl alınır!

– Nədən başlayırıq?

– Gəl pivədən başlayaq.

Biz yaxınlıqdakı avtomatdan yarım bağlama pivə aldığımız, dəniz sahilinə getdik. Çimərlikdə uzanıb hamısını içdik və dənizə baxmağa başladığımız. Hava əla idi.

– Mənə "Siçovul" de, – o dedi.

– Niyə "Siçovul"? – təəccübləndim.

– Artıq yadımda deyil. Çoxdan belə deyirlər. Əvvəl dəhşətli dərəcədə xoşuma gəlmirdi, indi öyrəşmişəm. Hər şeyə öyrəşirsən.

Biz boş bankaları dənizə atdıq, dalğa qırana sığınıb, paltolarımızı başımıza çəkərək bir saat mürgülədik. Ayılında hiss elədim ki, bədənim qəribə, izah olunmaz bir həyat enerjisi ilə dolur. Ecakar duyğu idi.

– Yüz kilometr qaça bilərəm, – Siçovula dedim.

– Mən də, – Siçovul dedi.

Amma bələdiyyəyə parkın təmiri üçün pul ödəməli olduq – üç il möhlət və üstəgəl faizlə.

5

Siçovulun heç nə oxumaması məni təəccübləndirmişdi. İdman qəzetlərini və reklam vərəqlərini saymasaq, hər hansı çap mətnini oxuduğunu görməmişdim. Vaxt öldürmək üçün bir kitab götürəndə, milçək milçəköldürənə baxan kimi, o da mənim oxuduğuma baxırdı.

– Sən niyə kitab oxuyursan?

– Bəs sən niyə pivə içirsən?

Birlikdə stavrida marinadı və tərəvəz salata yeydik. Mən suala sualla cavab verəndə, heç Siçovula tərəf baxmırdım da.

O, dərin fikrə getdi. Beş dəqiqədən sonra dilləndi:

– Pivənin nəyi yaxşıdır? Büsbütün sidiyə çıxır, heç nə qalmır. Elə bil kimisə kartda son qəpiyinə qədər udmusan. – Bunu deyib gözünü mənə zillədi, mənə hələ də çeynəyirdim. – Bəs sən niyə kitab oxuyursan?

Mən stavridanın axırıncı tikəsini pivə ilə udub, boşqabı yığışdırdım. Yanımda oxuyub başa çatdırmadığım “Hisslərin tərbiyəsi” kitabı vardı. Götürüb vərəqlədim.

– Ona görə ki, Flober artıq ölüb!

– Diriləri oxumursan ki?

– Diriləri oxumağın xeyri yoxdur.

– Niyə?

– Çünki ölülərə hər şeyi bağışlamaq olar.

Mən barın üstündəki kiçik televizora tərəf döndüm – “Yol 66” mahnısını oxuyurdular.

Siçovul yenə fikrə getdi.

– Bəs dirilərə hər şeyi bağışlamaq olmaz?

– Dirilərə? Bu barədə fikirləşməmişəm...

Axı sənin başına oyun açsalar, onları necə

bağışlaya bilərsən? Yəqin ki, bağışlamazsan...

Cey yaxınlaşıb, qarşımıza hərəməz üçün bir şüşə də pivə qoydu.

– Bağışlamayıb neyləyəcəksən ki?

– Başımı balısa basıb yatacağam.

Siçovul çaşqınlıqla başını yellədi.

– Qəribədir... O qədər də başa düşmürəm...

Ona pivə süzdüm. Büzüşüb fikrə dalmışdı.

Sonra dilləndi:

– Axırıncı dəfə keçən yay kitab oxumuşam.

Nə adı, nə müəllifi yadımda deyil. Niyə oxuyurdum, o da yadımda deyil. Nəsə bir roman idi, qadın yazmışdı. Qəhrəmanı da qadın idi, təqribən otuz yaşlı məşhur modelyer. Qısa, bu qadın özünü inandırır ki, sağalmaz xəstədir.

– Xəstəliyi nə idi?

– Yadımda deyil. Yəqin, xərcəng. Özgə daha hansı sağalmaz xəstəlik var ki? Kəsəsi, qadın dənizə kurorta gedir və bütün yolu masturbasiya ilə məşğul olur; vannada, meşədə, yataqda, dənizdə – bir sözlə, hər yerdə.

– Dənizdə də?

– Aha. Təsəvvür eləyirsən? Hələ həvəsləri də var belə şeydən yazmağa. Guya məşğul olmağa başqa heç nə yoxdur.

– Demə da...

– Məni bağışla, amma belə kitablara qusmağım gəlir.

Başımınla təsdiqlədim.

– Onun yerinə olsaydım, başqa cür roman yazardım.

– Məsələn, nə cür?

Siçovul barmağını fincanın kənarında gəzdirdi.

– Yaxşı, tutalım, bu cür. Mən gəmidə gedirəm, o da Sakit okeanın ortasında batır. Mən xilasedici halqadan yapışmış, gecə okeanda ulduzlara baxa-baxa yırğalanıram. Sakit, gözəl gecədir. Birdən haradansa mən tərəfə gənc bir qadın üzüb yaxınlaşır, onun da xilasedici halqası var.

– Heç olmasa, gözəldir?

– Aydın məsələdir.

Pivədən bir qurtum alıb, başımı yellədim.

– Nəsə axmaq şeyə oxşayır.

– Yox, sən dalına qulaq as. Deməli, biz okeanda yırğalana-yırğalana həyatımızdan

danışıriq. Haradan gəlmişik, hara gedirik, nə ilə maraqlanıriq, əvvəl kimlə yatmışıq, televizorda nəyə baxırıq, dünən nə yuxu görmüşük və sairə. Sonra pivə içirik.

– Dayan bir... Pivə haradan çıxdı?

Siçovul bir az fikirləşdi.

– Pivə də suda üzürdü. Bankalarda. Gəminin yeməxanası vardı, oradan tökülmüşdü suya. Yağda sardin balığı da. Mən bilən, pis deyil?

– Aha.

– Və bu an hava işıqlaşmağa başlayır. Nə edəcəyik? – o, məndən soruşur. Deyir, mən ada olan yerə üzmək istəyirəm. Mənsə ona deyirəm: bəlkə heç yaxınlıqda ada yoxdur! Hamısından yaxşısı elə burda üzə-üzə pivə içməkdir, bir də gördün xilasedici təyyarə uçub gəldi. Amma o, mənə qulaq asmır və tək üzüb gedir.

Siçovul ah çəkib pivədən qurtuldu.

– Qadın iki gün, iki gecədən sonra öz adasına çatır. Məni, kefli vəziyyətdə təyyarə ilə xilas edirlər. Bir neçə ildən sonra biz təsadüfən haradasa yeni tikilən binaların arasındakı kiçik barda rastlaşırıq.

– Pivə içirsiz, düzdür?

– Qəmli əhvalatdır, elə deyilmi?

– Bundan qəmlisini eşitməmişəm...

6

Siçovulun romanında iki müsbət cəhəti qeyd edərdim. Birincisi, orada seks səhnələri yoxdur, ikincisi, heç kim ölmür. Adamları ölməyə və qadınlarla yatmağa məcbur olmaq lazım deyil – onsuz da elə hamısı bununla məşğuldur. Cinsləri belədir.

* * *

– Sənin fikrincə, mən haqlı deyildim? – qadın soruşdu.

Siçovul pivədən içib, astaca başını yellədi.

– Ümumiyyətlə desək, hamı haqsızdır.

– Niyə elə fikirləşirsən?

Siçovul mızıldayıb üst dodağını yaladı. Cavab gəlmədi.

– Mən o adaya üzüb çatana kimi qollarım, az qala, qırılıb düşmüşdü! Elə bilirdim öləcəyəm, halım o qədər pis idi. Beynimdə bircə fikir dolaşırdı: sən haqlısan, mənse yox? Mən nəyə görə əziyyət çəkməliydim, sənə suda yırgalanıb kefe baxmalıydın?

Qadın əsəbi halda gülüb, bədbin görkəmlə gözlərini əlləri ilə qapadı. Özünü itirmiş Siçovul boş-boşuna ciblərini eşələyirdi. Üç ildə birinci dəfə idi ki, siqaret çəkmək istəyirdi.

– Sən istəyirdin ki, mən ölüm?

– Belə də... Bir az.

– Dəqiq “bir az”?

– Xatırlamıram...

Sükut uzandı. Siçovul onun pozulmasının vacibliyini duydu.

– Bilirsən, adamlar oxşar doğulurlar.

– Bunu kim deyib?

– Con F. Kennedi.

7

Uşaqlıqda çox qaradınmaz olmuşam. O qədər qaradınmaz ki, valideynlərim narahat olub, məni tanış psixiatrın yanına apardılar.

Həkim təcridə, üzünə dənizə baxan evdə yaşayırdı. Mən bol gün işığı düşən qəbul otağındakı divanda oturdum. İncə davranışlı, ortayaşlı ev sahibəsi mənə soyuq portağal şirəsi ilə iki kökə gətirdi. Üstünün şəkər tozunu yerə tökməməyə çalışaraq, bir kökənin yarısını yeyib, portağal şirəsinin hamısını içdim.

– Yenə içirsən? – həkim soruşdu. Mən başımı buladım. Qəbul otağında ikimiz idik. Divardakı portretə ürəkə pişiyə oxşayan Motsart tənə ilə mənə baxırdı.

– Çox-çox qədimlərdə, – həkim sözə başladı, – xeyirxah bir keçi yaşayırdı...

Sən bir girişə bax! Mən gözlərimi yumdum və xeyirxah keçini təsəvvür etməyə çalışdım.

– Keçinin boynundan ağır metal saat asılmışdı. O da hər yerdə həmin saatla gəzirdi. Gəzirdi və tənəyə olurdur. Özü də ağırlıq bir tərəfə qalsın, saat heç işləmirdi də. Bir dəfə keçinin yanına tanış dovşan gəlib dedi: “Bura bax, keçi! Sən niyə bu xarab saatı boy-

nunda gəzdirirsən? Həm ağırdır, həm də xeyirsiz". "Ağır olmağına ağırdır, – keçı cavab verdi, – ancaq ağır və xarab olsa da, mən ona öyrəşmişəm."

Həkim öz portağal şirəsindən içib, təbəssümlə üzümə baxdı. Mən sakitcə söhbətin davamını gözləyirdim.

– Demək, bir dəfə dovşan keçinin ad gününə üstü ləntlə bağlanmış kiçik bir qutu gətirdi. Qutunun içində isə təptəzə, par-par parıldayan, çox yüngül və əla işləyən saat vardı. Keçi çox sevindi, dərhal onu boynuna taxıb, hamıya göstərmək üçün qaçıb getdi.

Bu yerdə nağıl gözlənilmədən başa çatdı.

– Sən keçisən. Mən dovşanam. Saat – sənın qəlbindir.

Özümü aldadılmış hiss elədim, amma razılıqla başımı yellədim.

Həftədə bir dəfə, bazar gününün ikinci yarısında, qatardan düşüb avtobusa minərək həkimin evinə yollanırdım, müalicə vaxtı qəhvəli ruletlər, alma piroqları, şirin kökələr, ballı bul-kalar üyüdürdüm. Bir il belə müalicədən sonra diş həkiminə müraciət etməli oldum.

– Sivilizasiya – məlumatın ötürülməsidir, – həkimim deyirdi. – İfadə eləyə bilməyəcəyin nəşə varsa, deməli, o "nəşə" yox kimidir. Belə baxırsan ki, var, amma əslində yoxdur. Bax, məsələn, sən acmısan. Sən deyən kimi ki, "yemək istəyirəm!", mən dərhal sənə kökə verəcəm. Götür. (Götürdüm.) Və ya heç nə deməsən, kökən də olmayacaq. (O, üzünə yaramaz adam ifadəsi verib boşqabı kökə qarışıq stolun altında gizlətdi.) Sıfır! Başa düşdün? Danışmaq istəmirsən. Amma yemək istəyirsən axı! Sən indi bunu sözsüz ifadə etməlisən. Əl-qol hərəkəti ilə. Göstər görüm.

Mən qarnımı tutub, üzümə əzab ifadəsi verdim. "Bu o deməkdir ki, sənın qarnın ağrıyır! – həkim güldü. – Sancılanmısan..."

Sonra biz ordan-burdan söhbət edirdik.

– Hə, indi mənə pişiklərdən bir şey danış.

Başımı o tərəf bu tərəfə döndərdim, guya fikirləşdiyimi göstərirdim.

– Hə, ağılına birinci nə gəlir?

– Dördayaqlı heyvan...

– O ki fildir!

– Yox, ondan xeyli balaca...

– Yaxşı, özgə nə?

– Adamların evində yaşayır. Kefi olanda siçan tutur.

– Bəs nə yeyir?

– Balıq.

– Bəs kolbasa?

– Kolbasa da...

Təqribən bu cür söhbət eləyirdik.

Həkim düz deyirdi. Sivilizasiya – məlumatın ötürülməsidir. İfadə etməyə və ötürməyə heç nə qalmayanda sivilizasiya da sona yetəcək. Çık! – və sönəcək.

Yazda, 14 yaşım tamam olanda başıma qəribə bir iş gəldi. Birdən-birə danışmağa başladım – özü də elə bil bəndi vurub uçmuşdum. Nələr danışdığımı indi yadıma sala bilmirəm, amma üç ay dil-boğaza qoymadım, on dörd ilin əvəzini çıxırdım elə bil. İyulun ortasında dayananda temperaturum qırxa qalxdı və üç gün məktəbə getmədim. Sonra hərərim azaldı və mən, nəhayət ki, nə zəvək, nə də qaradınmız – ən adi bir oğlan oldum.

8

Səhər saat altıda oyandım – yəqin, susuzluqdan. Kənar evdə ayılında özümü başqasının bədəninə soxulmuş ruh kimi hiss edirəm. Dözməyib ensiz çarpayından qalxdım, qapının yanındakı sadə əlüzyuyana yaxınlaşdım, bir neçə stəkan suyu at kimi içib təzədən yerimə uzandım.

Açıq pəncərədən dənizin bir hissəsi görsənirdi. Təzə çıxmış günəşin şüaları oynaşan dalgaların üstündə əks olunurdu. Diqqətlə baxanda bir neçə çirkli yük gəmisi görmək olurdu, adama elə gəlirdi ki, üzməkdən beziblər. Gün qızmar olmalı idi. Ətrafdakı evlər hələ yuxulayırdılar – tək-cə dəmiryolu relslərinin tək-tük taqqıltısı, bir də zorla sezilən radiogimnastika musiqisi eşidilirdi. Əynimi geyinmədən çarpayının başlığına söykəndim, siqaret yandırıb, yanımda uzanan qıza baxdım.

Qızın bədənini cənuba açılan pəncərədən düşən şüaların nuruna qərq olmuşdu. O, yüngül örtüyü üstündən atıb şirin yuxuya getmişdi. Nəfəsi vaxtaşırı dərinləşir, düzgün formalı döşləri qalxıb enirdi. Gün altında möhkəm qaralmış dərisi rəngini təzə-təzə itirməyə başlamışdı, çimərlik paltarından qalan izlərdə çürüyən bədənini xatırladan qərribə bir ağılıq vardı.

Siqareti çəkib qurtardım, on dəqiqəyə yaxın onun adını yadıma salmağa çalışdım. Faydası olmadı. Ən əsası o idi ki, heç cür yadıma sala bilmirdim, onun adını nə vaxtsa bilmisəm, ya yox. Bu cəhdlərdən əl çəkib əsnədim və ona bir də baxdım. İyirmi yaşdan bir az cavan görsənirdi, daha çox arıq demək olardı, nəinki əksinə. Ovcumu açıb boyunu ölçdüm. Ovcum bədənində səkkiz dəfə yerləşdi, dabanına isə bir baş barmaq boyda məsafə qalırdı. Təqribən 158 santimetr. Sağ döşünün altında on iyənə böyüklüyündə xal vardı, elə bil sous tökülmüşdü dərisinin üstünə. Qasığı daşqından sonra çayda artan qumotu kimi xırda tükərlə örtülmüşdü. Üstəlik, sol əlində də dördcə barmağı vardı.

9

Qız aylana qədər üç saat keçdi. Ayıldandan sonra isə beş dəqiqə lazım oldu ki, hadisələrin arasındakı əlaqələri başa düşməyə başlasın. Bu beş dəqiqəni mən əllərimi çarpazlayıb oturmuşdum, üfüqdəki ağır buludun şərqi tərəf təcridən formasını dəyişərək sürünməsinə izləyirdim.

Boylananda gördüm ki, qız örtüyü yerdən qaldıraraq boğazına qədər bürünüb, mədəsinin dərinliyindən qalxan viski qoxusu ilə mübarizə apararaq heç bir şey ifadə etməyən gözləriylə mənə baxır.

- Sən kimsən?
- Yadında deyil?

Qız başı ilə yox dedi. Mən siqaret yandırdım, ona da təklif elədim, heç fikir də vermədi.

- Danışa bilərsən?
- Haradan başlayım?
- Lap əvvəldən.

Mən bu “əvvəl”in harada olduğunu bilmirdim, heç bilmirdim də ki, onunla nə cür danışım. Alınar, alınmaz?.. On saniyə fikirləşəndən sonra başladım:

– Gündüz isti olsa da, yaxşı idi. Günorta hovuzda çimdim, sonra evə qayıtdım, bir az mürgüleyib, yemək yedim. Saat doqquza yaxın olardı. Maşına mindim, gəzməyə çıxdım. Sahilə çatdım, maşındakı radionu qurdum, oturub dənizə baxdım. Mən tez-tez belə edirəm. Yarım saatdan sonra kimisə görmək istədim. Dənizə uzun müddət baxanda adamlar üçün darıxırsan, adamlara uzun müddət baxanda isə – dəniz üçün. Qərribədir. Qısa, “Ceyz Bar”a getmək qərarına gəldim. Birincisi, pivə istəyirdim, ikincisi isə, mən orada, adətən, dostumla görüşürəm. Düzdür, dostum orada deyildi, pivəni tək içəsi oldum. Bir saata üç şüşə içdim.

Bu yerində dayandım ki, siqaretin külünü töküm.

– Təsədüfən, “Qaynar damda pişik”¹ əsərini oxumamısan?

Cavab gəlmədi. Qız tavana baxırdı, örtüyə elə bürünmüşdü ki, sahilə atılmış su pərisinə oxşayırdı.

– Sadəcə, mən tək içəndə həmişə bu əsər yadıma düşür. Necəydi orası?.. “Deyəsən, indi mənim başımda nə isə şıqqıldayacaq və hər şey yoluna düşəcək”... Əslində, heç də elə olmur. Heç nə şıqqıldamır. Nə isə, gözləməkdən bezib, onun evinə zəng elədim. İstəyirdim onu içməyə çağırım. Telefona qadın cavab verdi. Mən təəccübləndim – bu heç onun üslubunda deyildi. Evə lap əlli qız gətirsə də, lap lül-qəmbər olsa da, telefonu həmişə özü götürür. Başa düşürsən? Mən də özümü elə apardım ki, guya ora düşməmişəm, üzr istədim və dəstəyi asdım. Kefim bir az pozuldu, heç bilmirəm niyə. Bir şüşə də içdim. Kefim düzəlmədi. Əlbəttə, axmaq vəziyyətdi, amma belə olur hər dəfə. İçdim qurtardım və Ceyi

¹“Qaynar damda pişik” – Amerika dramaturqu Tennesi Uilyamsın pyesi

səslədim. Fikirləşirəm ki, pulunu verim, evə gedim, beysbolun nəticələrini öyrənəm və yığılıb yatım. Cey mənə deyir: get üzünü yu. Onun fikrincə, istəyirsən lap bir yeşik pivə iç, sonra üzünü yudunsa, maşın sürə bilərsən. Daha neynəyim, getdim tualetə. Düzünü desəm, əl-üzümü yumaq istəmirdim. Yalandan getdim. O əlüzyuyanın su axan yeri xarabdır, su qalır, getmir. Ləzzət eləmir. Amma dünən nəyə görə su axırdı. Əvəzində isə sən yerdə uzanmışdın.

Qız köks ötürüb, gözlərini yumdu.

– Bəs sonra?

– Səni qaldırdım, tualetdən çıxartdım, hamıdan soruşdum ki, kim səni tanıyır. Heç kim tanıyırdı. Sonra Ceylə mən sənin yaranla məşğul olduq.

– Yaramla?

– Sən yığılanda başın nəyinsə küncünə dəymişdi. Fikir vermə, qorxulu bir şey yoxdur.

Qız başını yırğaladı, əlini örtüyün altından çıxartdı və yüngülcə alnındakı yaraya toxundu.

– Biz Ceylə müzakirə elədik ki, sənənlə nə edək. Sonda belə qərara gəldik ki, mən səni maşınla evinə aparım. Çantanda eşələndik, portmanat, bir dəstə açar, sənənin adına yazılmış açıqça tapdıq. Portmanatından pul götürüb borcunu ödədim, açıqçada yazılmış ünvanı gətirdim. Açarınla qapını açıb, yatağa uzandırdım. Vəssalam. Hesab portmanatın içindədir.

Qız dərinədən nəfəs aldı.

– Bəs sən niyə burada qaldın?

– ?

– Niyə mənə uzandıran kimi yoxa çıxmadın?

– Mənim bir tanışım kəskin alkoqol zəhərlənməsindən ölüb. Viski içib, hamı ilə xudahafizləşib, gümrah vəziyyətdə evə gedib, dişlərini fırçalayıb, pijamasını geyinib və yatıb. Səhər isə bumbuz imiş. Dəfnini çox dəbdəbəli keçirdilər.

– Sən elə buna görə bütün gecəni mənim yanımda oturmusan?

– Əslinə qalsa, saat dördə yaxın getmək istəyirdim. Yatdım qaldım. Səhər ayıldım, yenə getmək istədim. Amma getmədim.

– Niyə?

– Düşündüm ki, bütün bunları sənə danışmaq lazımdır.

– Ağılım getdi lap, alicənablığa bir bax!

Çiyrimi qısdım ki, onun zəhər dolu sözləri yanımdan ötüb keçsin. Sonra gözümü buludlara zillədim.

– Mən dünən... nəse danışdırdım?

– Bir az.

– Nədən?

– Hər şeydən...Yadımda deyil. Ciddi bir şey yox idi.

Qız gözlərini yumub, boğazını arıtladı.

– Bəs açıqça?

– Çantandadı.

– Onu oxumusan?

– İşim-gücüm qurtarıb.

– Dəqiq oxumamısan?

– Niyə oxumalıydım ki?

Bunu hirsle dedim. Onun sözlərində nəse məni haldan çıxarırdı. Amma onları bir tərəfə qoysaq, etiraf etməliyəm ki, qız mənə hansısa uzaq xatirələri oyadırdı. Əgər bizi daha təbii hadisələr bir araya gətirseydi, vaxtımızı çox yaxşı keçirə bilərdik. Mənə elə gəlirdi. Amma hansı vəziyyəti təbii hesab etmək olar? Təxəyyülüm pis işləyirdi.

– Saat neçədir?

Tələsmədən durub, stolun üstündəki saata baxdım, bir stəkan su süzüb, qayıtdım.

– Doqquz.

Qız başını zorla tərpətdi, divara söykənib oturdu, stəkanı birnəfəsə boşaltdı.

– Mən dünən çox içmişdim?

– Sənin yerində olsaydım, ölərdim.

– Ölürəm elə.

Qız siqaret yandırdı, tüstünü ah qarışığı buraxıb, kibrit dənəsini gözlənilmədən açıq pəncərədən körfəz tərəfə atdı.

– Paltarımı ver.

– Hansını?

– Fərqi yoxdur. Ancaq yalvarıram, heç nə soruşma.

Mən şkaflın qapısını açdım, bir az eşələndim, qolsuz mavi donu seçib, ona uzatdım. O, donu birbaşa çılpaq bədənə

keçirdi, kürəyindəki bəndi özü bağladı, bir də ah çəkdi.

- Getməliyəm.
- Hara?
- Hara gedəcəm, işə...

Elə bil demədi, tüpürdü. Sonra səndirleyib ayağa durdu. Mən çarpayının kənarında oturub heç nə fikirləşmədən onun yuyunmağına, saçlarını daramasına baxırdım. Otaq yığılmışdı, ancaq müəyyən həddə qədər, o həddən o tərəfə laqeydlik başlayırdı – o laqeydlik ki, içərinin ab-havasına hopub əsəblərimi oynadırdı. Altı tatamilik otaq ucuz standart mebellə doldurulmuşdu. Yerdə qalan boşluq bir adamın uzanması üçün kifayət edərdi – elə bu boşluqda da qız dayanıb saçlarını darayırdı.

- Nə işdir elə?
- Sənə dəxli yoxdur.
- Əslində, düz deyir...

Mən dinməz-söyləməz siqaret sümürürdüm. Qız arxasını mənə çevirib güzgüyə baxırdı, barmaqlarının ucuyla gözlərinin altının qarasını ovuşdururdu.

- Saat neçədir? – yenə soruşdu.
- On dəqiqə işləyib.
- Gecikirəm artıq. Sən də geyin, evinə get. – Qız qoltuğunun altına odekolon pışıldatdı.
- Evin var?
- Var, – donquldanıb maykanı başıma keçirtirdim. Çarpayıda oturduğum yerdən bir də pəncərəyə nəzər saldım.

- Hara getməlisən? – soruşdum.
- Liman tərəfə. Nədi ki?
- Apararam ki, gecikməyəsən.

O, darağı əlindən buraxmadan gözünü mənə zillədi, elə bil bu dəqiqə ağlayacaqdı. Ağlasa, – ürəyimdə fikirləşdim, – özünə gələcək. Amma ağlamadı.

- Qulaq as, gör sənə nə deyirəm. Ola bilsin, çox içmişdim, kefli idim. Yəni başıma nə zibil gəlibsə, ona özüm cavabdehəm. – Bunu deyib əlindəki darağı ovcuna şappıldatdı. Mən sakitcə gözləyirdim ki, sonra nə deyəcək.
- Elədir, yoxsa elə deyil?
- Elədir, hə...

– Onda, qızın huşu özündə deyilsə, onunla yatmaq – alçaqlıqdır!

- Mən axı heç nə eləməmişəm...
- Hirsini boğub, bir az susdu.
- Yaxşı, bəs onda mən niyə çılpaq idim?
- Özün soyundun ki.
- İnanmıram!

O, darağı çarpayıya atdı, portmanatı, dodaq boyasını, başağrı dərmanını, o biri xırım-xırdanı çantasına doldurmağa başladı.

– Bax, sən deyirsən ki, heç nə eləməmişən. Sübut eləyə bilərsən?

- Bəlkə özün nə cürsə yoxlayasan?
- Necə?!

Deyəsən, doğrudan hirsələnmişdi.

- Mən and içirəm.
- İnanmıram!
- Sən, sadəcə, mənə inanmalısən, – dedim. Və dərhal kefim pozuldu.

Bu xoşagəlməz söhbəti bitirib qız mənə bayıra itələdi, özü də arxamca çıxıb, qapını bağladı.

* * *

Asfalt yol çayın kənarı ilə uzanırdı. Biz həmin yolla maşını saxladığım yerə qədər kəlmə kəsmədən getdik. Mən qabaq şüşəni salftlə silənədək, o, maşının ətrafına dolandı və kapotda iri fırça ilə çəkilmiş ağ rəngli inək başına zilləndi. İneyin burnunda böyük halqa vardı, dişləri ilə ağ qızılgül tutub çox bayağı görkəmlə irişirdi.

- Bunu sən çəkmişən?
- Yox, məndən qabaq çəkiblər.
- Bəs niyə inək?
- Doğrudan ey, – mən dedim.

O, iki addım geri çəkildi və inək başına baxdı. Sonra dodaqlarını büzdü, elə bil mənimlə söhbət elədiyinə sonradan peşman olmuşdu. Maşına oturdu. İçəri dəhşət isti idi. Limana qədər susdu, dəsmalla tərini sildi, fasiləsiz siqaret çəkdi. Birini yandırır, üç qüllab vurur, sonra filtrinə baxırdı, elə bil yoxlayırdı ki, görsün, dodaq boyasının rəngi üstündə qalıb, yoxsa yox, sonra siqareti külqabına basıb yenisini çıxarırdı.

– Bura bax, yenə dünənkindən soruşum. Mən orda nədən danışdım? – maşından çıxhaçıxdı qəfil soruşdu.

- Müxtəlif şeylərdən...
- Heç olmasa, nəyisə yadına sal.
- Kennedi haqqında.
- Kennedi?
- Con F. Kennedi haqqında.
- Qız başını yelləyib ah çəkdi.
- Heç nə yadımda deyil.

O, maşından çıxanda arxanı göstərən güzgüyə dinməz-söyləməz min iyenlik əsginas dürtüdü.

10

Dəhşətli isti idi. Havada soyutma yumurta bişirmək olardı. Mən “Ceyz Bar”ın ağır qapısını adətım üzrə kürəyimlə itələyib açdım, kondisionerli havanı ciyərimə çəkdim. Tütün, viski, qızardılmış kartof, qoltuqaltı və kanalizasiyanın dayanıqlı qoxuları alman ruletinin qatları kimi bir-birinin üstünə qalaqlanmışdı.

Həmişəki kimi barın düz axırındakı yerimi tutub kürəyimi divara söykədim və içəridəkiləri nəzərdən keçirdim. Gözümün öyrəşmədiyi forma geyinmiş üç fransız dənizçisi və onlarla birlikdə iyirmi yaşlı iki qız, vəssalam. Siçovul yox idi.

Pivə sifariş verdim, yanında da ət və qarğıdalı ilə sendviç. Sonra kitabı çıxartdım ki, Siçovul gələne kimi vaxtımı öldürüm.

On dəqiqədən sonra içəri hədsiz dərəcədə açıq-saçıq paltar geyinmiş, iki qreypfrut yekəliyində dolu döşləri olan, təqribən otuz yaşlarında bir qadın girdi. Məndən bir stul aralıda oturdu, elə mənim kimi zala göz gəzdirib “Qimlet”¹ sifariş verdi. Bir qurtum içib ayağa durdu və nəfəsi kəsilənədək telefonla danışdı, sonra çantasını çiyinə aşırıb tualetə getdi. Qırx dəqiqə ərzində bu üç dəfə təkrar olundu. Bir qurtum “Qimlet”, uzun telefon söhbəti, tualet.

Qarşımda barmen Cey peyda oldu. “Dalın hələ ağırımır?” – turşumuş üzlə soruşdu. Çinli

olsa da, yapon dilində məndən yaxşı danışdı. Üçüncü dəfə tualetdən qayıdan qadın ərtafa göz gəzdirdi, yanımda oturub yavaşca soruşdu:

- Bağışlayın, Allah xatirinə, xırdanız olmaz?

Başımı tərpətib, cibimdəki bütün xırdaları barın üstünə tökdüm. On üç dənə on iyenlik.

- Minnətdaram. Çox kömək elədiniz. Yoxsa barmeni artıq bezdirmişəm – xırdala, xırdala...
- Dəyməz... Məni lazımsız yükəndən xilas elədiniz.

O, nəzakətlə baş əydi, xırdaları cəld götürüb telefona qaçdı. Mən kitabı ördüm. Cey mənim xahişimlə kiçik televizoru barın üstünə qoydu, mən də pivə içə-içə beysbol oyununun birbaşa yayımına baxmağa başladım. Oyun o qədər də maraqlı deyildi. Təkcə dördüncü setdə iki pitçerin² altı atışını qaytardılar, özü də iki hit hərəsi bir xal gətirdi. Meydançadakı oyunçulardan biri bu rüsvayçılıqdan huşunu itirib otun üstünə sərildi. Pitçerləri dəyişən vaxt reklam göstərdilər. Altı çarx dalbadal – pivə, sığorta, vitamin, aviaşirkət, kartof çipsləri və gigiyenik salfetlər haqqında.

Deyəsən, qadınlarla uğursuzluğa düşər olan fransız dənizçisi mənim arxamda əlində pivə dayanıb fransız dilində soruşdu ki, nəyə baxıram.

- Beysbola, – ingiliscə cavab verdim.
- Beysbol?

İki kəlmə ilə qaydaları izah elədim. Bax bu kişi topu atır, bu birisi dəyənəklə topu vurur; bir dairə qaçsa – xal qazanır. Dənizçi beş dəqiqə gözünü televizordan ayırmadı, reklam başlananda isə soruşdu ki, musiqi avtomatında niyə Conni Alidinin valı yoxdur.

- Populyar deyil, – mən dedim.
- Fransız müğənnilərindən hansı populyardır?

- Adamo.
- O, belçikalıdır.
- Onda Mişel Polnareff.
- Merde³.

Bunu deyib öz stoluna getdi.

¹qimlet – cin ya araqla hazırlanmış kokteyl

²pitçer – beysbolda topa zərbə vurub oyunu başlayan

³merde – fransız dilində söyüş

Beşinci set başlayanda qadın, nəhayət, geri qayıtdı.

– Çox sağ ol. Gəl səni nəyəsə qonaq edim.

– Yox, lazım deyil ...

– Borcumu qaytarmasam, dincəlmərəm – xasiyyətim belədir.

Mehriban gülümsünmək alınmadı və mən razılıqla başımı yellədim. O, Ceyi barmağı ilə çağırırdı: “Ona pivə, mənə qimlet”. Cey başını üç dəfə silkələyib piştaxtanın arxasında yoxa çıxdı.

– Gözlədiyən kimdirsə gəlmir, eləmi?

– Hə, nəsə...

– Qadındır?

– Kişi.

– Deyəsən, mənimki də gəlmir.

Boynumu büküb razılaşdım.

– Bura bax, mənə neçə yaş verərsən?

– İyirmi səkkiz.

– Yalan deyirsən.

– İyirmi altı.

Güldü.

– Bu mənim üçün o qədər də vacib deyil.

Səncə, mən ərdəyəm, yoxsa yox?

– Tapsam, mənim üçün nəsə olacaq?

– Tap, baxarıq.

– Ərdəsiz.

– Hə-ə-ə... yarısını düz dedin. Keçən ay ayrılışam. Sən ayrılış qadınla nə vaxtsa söhbət eləmişən?

– Yox. Amma bir dəfə əsəbi inək görmüşəm.

– Harada?

– Universitetin laboratoriyasında. Beş nəfər onu auditoriyaya soxmuşduq.

O, ürəkdən güldü.

– Sən tələbəsən?

– Aha.

– Mən də nə vaxtsa tələbə olmuşam. Altmışlarda. Yaxşı vaxtlar idi...

– Harada?

Cavab vermədi, güldü, qimletdən bir qurtum aldı, nəyisə xatırlayıb saatına baxdı.

– Yənə zəng eləmək lazımdır, – çantasını götürüb ayağa qalxdı.

Onun yoxa çıxmağından sonra mənim

cavabsız qalan sualım axmaqcasına havada süzməyə davam edirdi.

Pivənin yarısını içib Ceyi çağırırdım və borcumu ödədim.

– Qaçmağa hazırlaşırısan? – o soruşdu.

– Hə.

– Özündən yaşlı qadınları sevmirsən?

– Yaşın məsələyə dəxli yoxdur. Əgər Siçovul peyda olsa, salam deyərsən.

Mən bardan çıxanda qadın telefon söhbətini qurtarıb artıq dördüncü dəfə tualetə gedirdi.

* * *

Evə çatanacan nə vaxtsa eşitdiyim bir mahnını zümrümə etdim. Adı heç cür yadıma düşmürdü. Çox köhnə mahnıdır. Maşın sahilə dayanmışdı, mən isə gecə qaranlığında dənizə baxıb mahnının adını yadıma salmağa çalışırdım.

Bu, “Mikki Maus Klubunun Mahnısı” idi. Sözləri belədi:

Bax, gör necə şəndir mahnı şifresi: Em-ay-si – key və vay – em ou yu es si!

Bəlkə, doğrudan da, yaxşı vaxtlar imiş.

11

AÇIQ

Salam! Hamının axşamı xeyir olsun! Kefiniz necədir? Mənim kefim əladır. O qədər əladır ki, yarısını sizinlə bölüşə bilərəm. Danışır “En-İ-Bi” radiosu, “Sevimli sifarişlər” proqramı! Bu gün şənbədir və sizinlə doqquza qədər birlikdəyik – düz iki saat! Siz ən müxtəlif mahnılar eşidəcəksiniz. Qəmli mahnılar, nostalji mahnılar, şən mahnılar. Oynamaq istəyəcəyiniz, tüpürmək istəyəcəyiniz, qusmaq istəyəcəyiniz mahnılar eşidəcəksiniz. Ən müxtəlif mahnılar! Bizə zəng edin. Nömrəmizi bilirsiniz. Amma nömrələri səhv salmayın. Başqa yerə düşməyin. İşə düşməmək üçün. Başınıza iş gəlməsin heç bir gün. Eh, qafiyə alınmır... Yeri gəlmişkən: bir saatdır ki, sizin sifarişləri qəbul edirik. On telefon bir dəqiqə də susmayıb. Onların səsinə qulaq asmaq istəyirsiniz?

.....Eşitdiniz? Dəhşət, elə deyilmi? Bir sözlə, bizə zəng edin, barmaqlarınız çürüyənəcən. Hə, keçən həftə elə ürəkdən zəng eləmişdiniz ki, avtomatlar atmış, işığımız sönmüşdü. Amma indi hər şey qaydasındadır. Biz dünən xüsusi kabel çəkirmişik. Kabel deyil e, fil ayağıdır. Fil ayağın görəndə ölüb getdi zürafə. Eh, yenə alınmır... Qıtası, heç nədən çəkinmədən, başınız xarab olana kimi bizə zəng edin. Studiyadakıların hamısının başı xarab olsa da, avtomat xarab olmayacaq. Danışdıq? Bu gün bayır od tutub yanır – qoy rok onu sərirlətsin! Musiqi elə onun üçün yaranıb. Bizim gözəl qızlarımız kimi. O'key, birinci mahnı! Sakitcə ona qulaq asın, əla mahnıdır. İstini yaddan çıxarın!

Beləliklə, Bruk Benton, "Corciyada yağışlı gecə"!

BAĞLI

.....u-f-f-f-f..... İstidi!.....
 Dəhşət!.....
Kondisioner tam gücü ilə işləyir?.....Yox, doğrudan cəhənnəmdir.....Ey, bəsdir, mən elə onsuz da suyun içindəyəm.....
Bax belə, ləzzət.....
Bura bax, mən içmək istəyirəm! Kimsə mənə soyuq kola gətirsin Nə? Tualaletə çatdıra bilmərəm? Sən mənim sidik kisəmi tanıyırsan! Mənim sidik kisəmdən yoxdur!
Sağ ol, Mi tyan, sən mələksən Buz kimidir!.....
Nəyənin açım bəs?.....
Axmaq qız! Dişimilə açmalıyam mən bunu?Oy, indi mahnı qurtaracaq, catdırmayacam! Öz axmaq zarafatlarını yığışdır!..... AÇMAĞA BİR ŞEY VERİN!!!
Zibill!.....

ACIQ

Əla mahnıdır, razısız? Əsl musiqidir! Bruk Benton, "Yağışlı Corciya". Məncə, bir az sərirlədi elə bil. Yeri gəlmişkən, sizin fikrinizcə, bu gün neçə dərəcə isti olar? Otuz yeddi

dərəcə... Hətta yay üçün də bu çoxdur. Qaynar qazandır. Qızla qucaqlaşmaq otuz yeddi dərəcə istidə tək oturmaqdan daha sərindir. O'key, bəsdir danışdıq! Növbəti valı qoyuruq. Kridens Kliavoter Revayval, "Yağışı kim dayandırar" mahnısı ilə. Getdik, beybi!

BAĞLI

.....Ey, lazım olmadı daha. Mən onu mikrofonun altlığı ilə açdım.....
O o o o..... Kayf!.....
Qorxma. Hiçqırıq olmayacaq. Narahat olma.....
Beysbolda nə baş verir?
 .Oyunu o biri kanalla verməlidirlər
Bir dayan görüm, necə yəni? Radio verilişləri studiyasında bir dənə də radio yoxdur? Buna görə həbs eləmək lazımdır hamını!.....
Başa düşdüm. Oldu. Bir sözlə, növbəti dəfə pivə olacaq. Amma çox soyuq olsun.....
Oy, deyəsən, gəlir... İndi hiçqırıq başlayacaq.....
Hıkk!.....

12

Səkkizə on beş dəqiqə işləmiş telefon zəng çaldı.

Həmin an hörmə kresloda oturub duzlu krekerlə pivə içirdim.

– Ey, salam. Radio "En- İ- Bi"-dir danışan, "Sevimli sifarişlər" verilişindən. Sən indi bizi dinləyirdin?

Bir qurtum pivə ilə ağızımda qalan krekerin qalıqlarını tələsik uddum.

– Radio?

– Bəli. Radio. Sivilisasiyanın törəməsi.....Hıkk!.....Texniki düşüncənin zirvəsi. Soyuducudan balaca, televizordan ucuz, toz-sorandan dəqiq. Sən indi nə ilə məşğul idin?

– Kitab oxuyurdum...

– Hi-hi-hi!.. İş tapmışsan da... Radioya qulaq asmaq lazımdır! Kitab oxuyanda adam lap tənha olur. Razısan?

– Aha...

– Bax, məsələn, sən spagetti bişirirsən, onda nəşə oxumaq olar. Anladın?

– Aha...

– Di yaxşı..... Hık!..... Bunu aydınlaşdırdıq. İndi de görüm: sən nə vaxtsa hiçqırığıni boğa bilməyən diktora qulaq asmısan?

– Yox.

– Demək, birinci dəfədir qulaq asırsan. Radioqəbuledicilərinin yanında olan bütün dinləyicilər kimi. Yeri gəlmişkən, heç bilirsən efirdən birbaşə niyə sənə zəng edirəm?

– Yox.

– Bir məsələ var... Bir qızdan sifariş gəlib.....Hık!.....səninçün mahnı səsləndirmək. Bilirsən, kimin sifarişidir?

– Yox.

– Mahnının adı “Kaliforniya qızları”dır. Biç Boyz ifa edir. Köhnə mahnıdır. Hə, indi başə düşdün ?

Bir az fikirləşib, dedim ki, bilmirəm.

– Hm-m-m... Çətindir, hə? Tapa bilsən, sənə əsl firma futbolkası göndərəcəyik. Yadına sal!

Fikrimi yenə toplamağa çalışdım. Yaddaşımın uzaq guşəsində nəşə bir ilişəcək tapdım.

– Nə oldu?...”Kaliforniya qızları”, Biç Boyz. Nəşə xatırlayırsan?

– Beş il bundan qabaq sinif yoldaşım olan bir qızdan belə val almışdım.

– O qızı necə, xatırlayırsan?

– Məktəblə ekskursiyaya getmişdik, qız isə kontakt linzasını yerə salıb itirmişdi. Mən onu tapmağa kömək elədim, “sağ ol” əvəzində o mənə qulaq asmaq üçün bu valı verdi.

– Belə... Kontakt linza... Bəs valı geri qaytardın ona?

– Yox, itirdim...

– Yo-o-o, belə olmaz! Eynisini al və qaytar. Qızlara nəşə vermək bir şeydir.....Hık!.....onlardan nəşə almaq isə başqa şey! Anladın?

– Hə.

– Yaxşı. Beş il bundan qabaq məktəb ekskursiyasında kontakt linzasını itirən qız! Əlbəttə ki, siz indi bizə qulaq asırsınız! Hə, adı nədir qızın?

Mən adını dedim.

– Hə, deməli belə. O deyir ki, eyni valdan alıb sizə verəcək. Əladır, elə deyilmi? Neçə yaşın var?

– İyirmi bir.

– Gözəl yaşdır! Tələbəsən?

– Hə.

–Hık!.....

– Nə?

– Deyirəm, hansı ixtisas üzrə?

– Biologiya.

– O-o-o... Heyvanları sevirsen?

– Sevirəm.

– Nəyə görə?

– Bəlkə ona görə ki, onlar gülmürlər...

– Heç bilmirdim!... Heyvanlar gülmürlər?

– İtlər və atlar bir az gülmürlər.

– Ho ho... Nə vaxt?

– Keşləri yaxşı olanda.

Ömrümdə birinci dəfə hiss elədim ki, əşəbiləşməyə başlayıram.

– Hə, deməli.....hık!.....itdən komik çıxar?

– Sizdən hökmən çıxar.

– Ha-ha-ha-ha ha!...

13

“Kaliforniya qızları”

Şərq sahilindəki qızların
Geyimi mənim ağılımı alır.
Cənubdakı qızların yerişindən
Ayağım altından yer qaçır.

Mənim istəyim, arzularım
Orta Qərbin fermer qızları
Şimalda sənə soyuq olmaz.
Əla öpüşürlər şimal qızları.
Amma heç biri sizə çatmaz,
Kaliforniya qızları!..

14

Üç gündən sonra poçtla mənə futbol maykası göndərdilər.
Bax beləşini.

15

Növbəti günün səhəri təzə maykama əynimə keçirdim – bədənimi dalayırdı, amma xoş idi – və limanın yaxınlığında gəzməyə başladım. Yoluma kiçik bir val mağazası çıxdı. Mağazada heç kim yox idi – təkə satıcı qız piştaxtanın arxasında oturub cansıxıcı görkəmlə qəbzləri sayıb kola bankasını sümürürdü. Val düzülən rəflərə baxanda anladım ki, qızı tanıyıram. Bir çeçələ barmağı olmayan, bir həftə qabaq tualetdə yığılıb qalan həmin qız idi. Salam verdim. Qız özünü itirib əvvəl mənə, sonra futbolkama baxdı – və kolanı axıradək boşaltdı.

– Burada işlədiyimi haradan bildin?

– Bu tam təsadüfdür. Mən val almağa gəlmişəm.

– Hansını?

– Biç Boyz. “Kaliforniya qızları”.

Qız mənə şübhə ilə baxıb ayağa durdu, geniş addımlarla rəfə yaxınlaşdı və yaxşı təlim görmüş itlər kimi valla qayıtdı.

– Bu yarayar?

Başımınla təsdiqlədim və əllərimi cibimdən çıxartmadan mağazaya nəzər saldım.

– Bir də Bethoven. Üçüncü fortepiano konserti.

Bu dəfə iki valla qayıtdı.

– Kimin ifasında: Qlen Quld, yoxsa Bakhauz ?

– Qlen Quld.

Qız valın birini piştaxtaya qoydu, o birini geri apardı.

– Yenə nəse lazımdı?

– Maylz Devis. “Çit paltarlı qız” olan.

Bu sifariş ondan daha çox vaxt tələb etdi – amma bu da yerinə yetirildi.

– Sonra nə?

– Mən bilən bəsdir. Minnətdaram.

Hər üç valı piştaxtanın üstünə qoydu.

– Bunların hamısına qulaq asacaqsan?

– Yox, bunlar hamısı hədiyyədir.

– Geniş qəlbin varmı?

– Guya ...

O, çiyinləri ilə yöndəmsiz bir hərəkət edib, qiyməti dedi: 555 iyen. Pulu ödəyib, valları götürdüm.

– Çox maraqlıdır... Sənin sayəndə bu gün nahara qədər üç val satdım.

– Çox gözəl.

Köks ötürdü, piştaxtanın arxasına keçib, növbəti qəbz qalağını götürdü.

– Həmişə burada tək oturursan?

– Bir qız da var. İndi nahardadır.

– Bəs sən?

– O qayıdıb mənə əvəz edəcək.

Cibimdən siqaret çıxartdım, yandıraraq onun gördüyü işə baxmağa başladım.

– Bura bax, bəlkə bir yerdə nahar edək?

Gözünü qəbzlərdən ayıraraq başını yellədi.

– Mən tək yeməyi xoşlayıram.

– Mən də.

– Sən də?

O, zəhlətökən qəbzləri bir kənara itələdi və pafona Harperz Bizarın axırıncı valını qoydu.

– Mənə niyə dəvət edirsən ki?

– Hərdən ənənəni pozmaq lazımdır.

– Təkə poz. Mənlə işin olmasın.

Yenə qəbzlərdən yapışaraq işə başladı.

Mən razılıqla başımı tərpətdim.

– Deyəsən, mən artıq sənə demişəm: sən yaramazın yaramazısan. – Sonra yumru dodaqlarını büzdü və dörd barmağı ilə qəbzləri qatlanmış yerindən cırdı.

16

Mən “Ceyz Bar”a daxil olanda Siçovul bara söykənib, qaşlarını çataraq Henri Ceymsin telefon məlumat kitabı qalınlığındakı romanını oxuyurdu.

– Maraqlıdır?

Siçovul kitabdan qopub başını yellədi.

– O qədər də yox. İndi ancaq elə oxumaqla məşğul oluram. “O söhbətdən sonra”. Oxumamısan?

– Yox.

– Roje Vadim. Fransız kinorejissoru. Biri də var: “İnkişaf Etməmiş İntellekt Əks Anlayışların Birgə Qavranılması Zamanı Uğurlu Fəaliyyətdən İbarət Olur”.

– Bunu kim yazıb?

– Yadımda deyil. Həqiqətə oxşayıb?

– Oxşamır.

– Niyə?

– Bax, turalım, sən gecə saat üçdə yuxudan ac ayılırsan və başını soyuducuya soxursan – o isə boşdur. Sən onda öz inkişaf etmiş beyninlə nə edəcəksən?

Siçovul bir az fikirləşib, qəhqəhə çəkdi. Mən Ceyi çağırıb, qızarmış kartof sifariş elədim. Sonra içində val olan zərfin birini çıxarıb Siçovula təqdim elədim.

– Bu nədir belə?

– Ad gününün hədiyyəsi.

– Ad günüm bir aydan sonradır.

– Bir aydan sonra mən burada olmayacağam.

Siçovul əlində paket fikrə daldı.

– Hə?.. Sən olmayacaqsan, heyif. – Zərfi açıb bir müddət vala baxdı. – Bethoven. Fortepiano və orkestr üçün üç nömrəli konsert. Qlen Quld, Leonard Bernsteyn. Hm-m-m... Buna qulaq asmamışam. Bəs sən?

– Mən də.

– Çox sağ ol... Ümumiyyətlə desək, mən çox sevindim.

17

Mən onu üç gün axtardım. Biç Boyzun valını mənə verən qızı. Məktəbin inzibati şöbəsinə girib məzunların siyahısını xahiş etdim və onun telefon nömrəsini tapdım. Amma həmin nömrəyə zəng alınmadı, avtomat cavab verdi, dedi ki, bu nömrə daha mövcud deyil. Mən məlumat bürosuna müraciət etdim. Telefonçu qız düz beş dəqiqə onun adını axtardı, sonda dedi ki, onun kitablarında bu cür ad yoxdur. “Bu Cür Ad” – xoşuma gəldi. Mən təşəkkür eləyib, dəstəyi asdım.

Növbəti gün keçmiş sinif yoldaşlarıma zəng edib soruşdum ki, kimsə onun haqqında nəşə bilirmi. Heç kim heç nə bilmirdi, bəziləri belə bir qız olduğunu heç xatırlamırdı da. Zəng elədiklərimin axıncısı dedi ki, mənimlə, ümumiyyətlə, danışmaq istəmir və dəstəyi asdı. Heç bilmədim niyə.

Üçüncü gün yenə məktəbə getdim və onun buraxılışdan sonra hara qəbul olduğunu

öyrəndim. Bu, hansısa ucqar əyalətdə yerləşən qadınlar üçün adi bir ali məktəbin ingilis dili şöbəsi idi. Ora zəng edib özümü Makkormik salat sousunun satış üzrə agentini kimi təqdim etdim ki, qız mənə anket tədqiqatı üçün lazımdır, siz mənə onun ünvanını və telefon nömrəsini verə bilərsinizmi? Üzr istəyirəm, amma bu çox vacib məsələdir. “Axtararıq, – mənə dedilər, – on beş dəqiqəyə zəng edin”. Mən bir banka pivə içdim və yenidən zəng etdim. Dedilər ki, o, bu ilin martında məktəbdən çıxmaq ərizəsi verib. Xəstəliyə görə. Nə xəstəlidir? O artıq sağalıb? Salat yeyə bilər? Akademik fasilə götürüb, yoxsa birdəfəlik gedib? – bu suallara cavab almadım.

– Məni onun köhnə ünvanı da qane edər, – dedim, – bəlkə axtarasınız?

Köhnə ünvanı tapdılar – məktəbin yaxınlığındakı bir pansionat imiş. Mən ora zəng elədim. Səsinə görə komendant ola biləcək birisi cavab verdi.

– Yazda buradan çıxıb, hara gedib, bilmirəm, – mızıldanıb dəstəyi asdı. Elə bil demək istəyirdi ki, heç bilmək də istəmirəm.

Bununla da, məni onunla bağlaya biləcək axırıncı bağ da qırıldı.

Mən evə qayıtdım, bir banka pivə açıb, təkliddə “Kaliforniya qızları”na qulaq asmağa başladım.

18

Telefon zəng çaldı.

Mən əlimdə açıq kitab yarıyuxulu vəziyyətdə hörmə kreslodə uzanmışdım. Bir az bundan qabaq qısa leysan yağış bağdakı ağacları islatmışdı. Yağışdan sonra dəniz qoxuyan rütubətli cənub küləyi əsdi. Eyvandakı dibçəklərdə bitkilərin yarpaqları titrədi, arxasınca da pərdələr yelləndi.

– Allo, – qadın səsi eşidildi. Bu elə səsləndi ki, elə bil kimsə nazik stəkani cırıldayan stolun üstünə qoydu. – Mən yadımdayam?

Cavab verməzdən qabaq guya bir az fikirləşdim.

– Vallar necə, satılır?

– Pis... Böhran... Heç kim vala qulaq asmir.

– Aha.

O, dirnaqları ilə dəstəyi döyəclədi.

– Sənin nömrəni tapana qədər, az qala, başım xarab olmuşdu.

– Doğrudan?..

– “Ceyz Bar”da soruşdum. Barmen sənin dostundan soruşdu. Uzun, bir az da qərribə oğlandı. Molyeri oxuyurdu.

– Aydınır.

Sükut.

– Hamı soruşurdu ki, hara yoxa çıxmısan. Bir həftədir gəlmirsən, onlar artıq fikirləşirlər ki, yəqin, xəstələnmişən.

– Heç bilmirdim məni belə çox istəyirlər...

– Hələ də mənə acıqlanırsan?

– Nəyə görə?

– Sənə çoxlu axmaq sözlər demişəm. Üzrxahlıq etmək istəyirdim.

– Məndən narahat olma. Amma bu səni belə üzürsə, bir yerdə parka gedib göyərçinləri yemləyə bilərik.

O, köks ötürdü və mən alışqanın şıqqıltısını eşitdim. Arxa planda Bob Dilan “Neşvill Skay-layn” oxuyurdu. Zəng, yəqin, mağazadan edilmişdi.

– Yox, əslinə qalsa, məsələ səndə deyil. Sadəcə olaraq, mən belə danışmamalıydım, – o, tez-tələsik dedi.

– Sən özünə qarşı çox tələbkarsan!

– Belə də, çalışıram.

O susdu.

– Bu gün görüşə bilərik?

– Olar.

– Axşam səkkizdə “Ceyz Bar”da.

– Yaxşı.

– Mən, sadəcə... işə düşmüşəm.

– Anladım.

– Minnətdaram.

O, dəstəyi asdı.

19

Mənim iyirmi bir yaşım var. Bu haqda çox danışmaq olar.

Kifayət qədər cavanam, amma əvvəl daha cavan idim. Bu xoşuma gəlməsə, sadəcə

olaraq, bazar gününü gözləyib, Empayr Steyt Bildinqin damından özümü aşağı ata bilərəm.

Böyük Depressiya haqqında çəkilən filmlərin birində belə bir zarafat eşitmişdim:

“Mən Empayr Steyt Bildinqin yanından keçəndə həmişə çətirimi açıram. Yuxarıdan hey adam tökülür”.

Mənim iyirmi bir yaşım var və ən azından, hələ ölməyə hazırlaşmıram. İndiyə qədər üç qızla yatmışam.

Birincisi mənimlə bir sinifdə oxuyurdu. On yeddi yaşımız vardı və elə bilirdik bir-birimizi sevirik. Qaranlıq kolluqların arasında o, qəhvəyi rəngli ayaqqabılarını, ağ corablarını, açıq-yaşıl rəngli donunu və böyük ölçülü gülməli tumanını soyunardı. Bir az tərəddüddən sonra isə saatını çıxarırdı. Bütün bunlardan sonra biz “Asaxi Simbun” qəzetinin bazar nömrəsinin üstündə bir-birimizin qoynuna girərdik.

Məktəbi bitirəndən bir-iki ay sonra isə gözlənilmədən ayrıldıq. Səbəbini unutmuşam – elə bir səbəb idi ki, indi heç yadıma da düşmür. O vaxtdan onu bir dəfə də olsun görmədim. Hər dəfə, yuxum gəlməyəndə yadıma düşür, vəssalam.

İkinci qız – hippie idi. On altı yaşında, cibində bir qəpiyi yox, başının üstündə dam yox, üstəlik, döşləri də kiçik – amma ağıllı və gözəl gözləri vardı. Ona “Sindzyuku” metro stansiyasının yanında rast gəlmişdim, həmin vaxt orada nümayiş vardı, bütün nəqliyyat buna görə dayanmışdı.

– Burda çox qalsan, polis səni tutacaq, – ona dedim. O, bağlı turniketinin qabağında çömbəlib oturmuşdu, zibil yeşiyindən götürdüyü idman qəzetini oxuyurdu.

– Nə olsun, – dedi. – Orada, heç olmasa, yemək verirlər.

– Ey, ora pis yerdir!

– Öyrəşərəm!

Siqaret yandırır, birini də ona verdim. Gözlərimiz gözyaşardıcı qazdan qızarmışdı.

– Bu gün bir şey yeməsən?

– Səhər...

– Bura bax, mən sənə yemək alaram. Gedək çıxış tərəfə.

– Sən niyə mənə yemək alırsan ki?

– Ona görə ki... – Bilmirdim nə deyim, amma onu turniketinin yanından qaldırıb, çıxışını polis kəsmiş küçə ilə Medziro¹ tərəfə apardım.

İnanılmaz dərəcədə qaradınmız olan bu qız mənzilimdə bir həftə yaşadı. Hər gün nahar vaxtı oyanır, əlinə keçəndən yeyir, siqaret çəkir, kitab vərəqləyir, televizora zillənir, hərdən də könülsüz, candərdi mənimlə sevişirdi. Bütün əmlakı – ağ parçadan çanta, onun içindəki qalın plaş, iki mayka, cins şalvar, üç çirklili tuman, bir qutu tompandan ibarət idi.

– Sən haradansan? – bir dəfə soruşdum.

– Sən bilməzsən, – cavabı belə oldu.

Günlərin bir günü mağazadan bir torba ərzaqla qayıdanda, qızı yerində tapmadım. Ağ çantasını da. Stolun üstündə bir ovuc xırda pul, bir qutu siqaret və mənim təzə yuyulmuş futbolkam var idi. Bir də, kağız parçasında yazı. Bir sözdən ibarət: “zəhləm-getmiş”. Deyəsən, mənim haqqımda idi.

Üçüncü qızla – fransız dili fakültəsinin tələbəsi ilə universitet kitabxanasında tanış oldum. Növbəti ilin yaz tətillərində özünü tennis kortunun yaxınlığındakı kiçik, qotur meşədə asdı. Meyidini növbəti semestr başlayanda tapdılar, ona qədərsə meyid iki həftə ağacda yellənmişdi. İndi, hava qaralanda, heç kim o meşəyə yaxın getmir.

20

O, narahat adamlar kimi “Ceyz Bar”da oturub “Cincer el”² süzülmüş stəkanda kokteyl çubuğu ilə buzları oynadırdı.

– Elə bildim, daha gəlməyəcəksən, – mən yanında oturandan sonra, elə bil daxilən rahatlanıb dedi.

– Necə yəni, söz verim, gəlməyim? İşim vardı!

– Nə iş?

– Ayaqqabı. Ayaqqabı təmizləyirdim.

– Bunlarımı? – O, şübhə ilə mənim ketlərimə baxdı.

– Yox, atamın ayaqqabılarını! Bu bizim ailədə bir ənənədir. Uşaqlar həmişə atalarının ayaqqabılarını təmizləməlidirlər.

– Niyə?

– Necə deyim... Çəkmələr – nəse bir rəmzdür! Təsəvvür elə: ata hər axşam məhkum kimi saat səkkizdə evə qayıdır. Mən onun ayaqqabılarını təmizləyirəm və təmiz vicdanla gedirəm pivəmi içməyə.

– Yaxşı ənənədir...

– Doğrudan?

– Hə, əlbəttə! Atalara hörmət etmək lazımdır.

– Mən hörmət edirəm. Ən azı ona görə ki, onun ancaq ikicə ayağı var.

O güldü.

– Sənin əla ailən var.

– Heç demə... Pulun miqdarını nəzərə almasam, o qədər gözəldir ki, gözlərim yaşarır.

O hələ də kokteyl çubuğu ilə stəkanın dibində qurdalanırdı.

– Mənim ailəm səninkindən daha kasıb idi...

– Nədən bilirsən?

– İydən. Varlı – varlığını, kasıb isə kasıbı iyindən tanıyır.

Cey bir şüşə pivə gətirdi və mən stəkanımı doldurdum.

– Valideynlərin harada yaşayırdı?

– Danışmaq istəmirəm.

– Niyə?

– Təربiyəli insanlar öz evlərində nə baş verdiyini danışmağı xoşlamırlar.

– Sən təربiyəlisen?

Qız on beş saniyə fikirləşdi.

– İstərdim olam. Ciddi deyirəm. Kim istəməzdi ki?!

– Hər halda, danış.

– Niyə?

– Birincisi, sən əvvəl-axır bunu kiməsə danışmalısən, ikincisi isə, mən heç kimə demərəm.

O gülümsündü, siqaret yandırdı, gözünü dinməz-söyləməz barın düzəldildiyi taxtanın

¹Medziro – Tokioda rayon

²“Cincer el” – spirtsiz, zəncəfilli sərirləşdirici içki

üstündəki naxışlarda gəzdirdi, siqaretdən üç qüllab alıb tüstünü buraxdı.

– Atam beş il əvvəl beynindəki şişdən öldü. Düz iki il zülm çəkdi, dəhşət idi. Biz bütün pullarımızı son qəpiyinəcən ona xərclədik. Axırda o qədər üzüldük ki, ailəmiz dağıldı. Əslində, burada qeyri-adi heç nə yoxdur.

Başım la təsdiqlədim.

– Bəs anan?

– Yaşayır haradasa. Yeni ildə açıqça göndərir.

– Deyəsən, onu sevmirsən?

– Deyəsən...

– Bəs bacı, qardaş?

– Bir bacım var. Biz ekizik.

– Bəs o hardadır?

– Otuz min işıq ili aralıda.

Bunu deyib əsəbi halda güldü və stəkanını böyrü üstə yıxdı.

– Nə olub mənə, ailəm haqqında iyrenc şeylər danışırım? Ürəyim sıxıldı lap.

– Fikir eləmə. Buna oxşar əhvalatlar hamıda var.

– Sənin də varındı?

– Mənim də. Hərdən sevimli oyuncağımı qucaqlayıb ağlayıram...

– Sənin sevimli oyuncağın nədi ki?

– Üz qırmaq kremi.

Bu dəfə onun gülüşü şən səsləndi. Bəlkə də, illərdir belə gülməyibmiş.

– Bura bax, – dedim, – sən niyə limonad içirsən? Qadağa qoymusan?

– Hm, bu gün içmək fikrim yoxdu...Yaxşı, sən deyən olsun!

– Nə içəcəksən?

– Ağ çaxır, amma soyuq olsun.

Mən Ceyi çağırıb, ağ çaxırla pivə sifariş elədim.

– Deyə bilərsən, adam ekiz olanda özünü necə hiss edir?

– Qəribə hissdır. Eyni sifət, eyni inkişaf səviyyəsi, eyni ölçülü lifçik... Bezdirir bu.

– Tez-tez qarışıq salırdılar sizi?

– Hə, tez-tez. Səkkiz yaşımıza qədər. Sonra mənim barmaqlarımın sayı doqquz oldu və heç kim daha bizi qarışıq salmadı.

Çıxışdan qabaq diqqətini cəmləşdirən pivo kimi əllərini çox səliqə ilə yan-yanaya qoydu. Onun sol əlini tutub işığa yaxınlaşdırdım və diqqətlə nəzərdən keçirdim. Kiçik bir əl, kokteyl stəkanı kimi soyuq. Əldəki dörd barmaq çox gözəl və tamamilə təbii görünürdü, elə bil anadan olandan dörd imişlər. Bu təbiilik möcüzə kimi idi. Hər halda, altı barmaq bu qədər təbii görsənməzdi.

– Səkkiz yaşım da çeçələ barmağımı tozsoranın mühərrik yerinə soxdum. O saat qopartdı.

– İndi haradadır?

– Kim?

– Çeçələ barmağın.

– Yadımda deyil. – O güldü. – Hələ mənə bu cür sual verən olmamışdı, sən birincisən.

– Çeçələ barmağın olmaması adamı narahat edir?

– Əlcək geyinəndə, hə.

– Vəssalam?

O, başını yellədi:

– Desəm ki, heç narahat eləmir, düz olmaz. Başqalarını yoğun boyun və ya tüklü ayaq necə narahat edirsə, elə o cür.

Mən başım la təsdiqlədim.

– Bəs sən nə işlə məşğulsan? – soruşdu.

– Universitetdə oxuyuram. Tokioda.

– Tətilə gəlmisən?

– Aha.

– Nə öyrənirsən?

– Biologiya. Heyvanları xoşlayıram.

– Mən də xoşlayıram.

Pivənin qalanını içib, bir ovuc çips götürdüm.

– Bilirsən.. Bhaqalpurda məşhur bir bəbir varmış, üç ilə üç yüz əlli indus yeyibmiş.

– Doğrudan?

– Bir də: “Bəbir qənimi “ ləqəbli ingilis polkovniki Cim Korbett isə səkkiz ildə, həmin bu bəbiri də saysaq, yüz iyirmi bəbir və pələng öldürüb. Sən bundan sonra da heyvanları xoşlayacaqsan?

O, siqaretini söndürdü, çaxırdan içdi və heyranlıqla mənə baxdı:

– Yox, sən çox orijinal adamsan!

21

Üçüncü rəfiqəmin ölümündən bir-iki həftə sonra Jül Mişlenin¹ “İfritə” kitabını oxuyurdum. Əla kitabdır. Orada ləzzətli bir yer vardı:

“Ali hakim Remi Lorenski tonqalda səkkiz yüz ifritə yandırtmışdı və özünün vahimə yayan siyasəti ilə hədsiz fəxr edirdi. Bir dəfə o demişdi: “ Ədalətli olmağımla o qədər məşhürəm ki, bu günlərdə tutulmuş on altı ifritə cəlladı gözləməyib özlərini asıblar”... Dəhşətdi!

22

Telefon zəng çaldı.

Gördüyüm vacib işdən qopa bilmirdim: hovuzda gün altında qıpqırmızı yanmış üzümü xüsusi losyonla sərnləyirdim. Yalnız onuncu çağırışdan sonra üzümə çəkdiyim pambıqları qopardım, stuldan durub, dəstəyi götürdüm.

– Salam, mənəm.

– Salam.

– Nə eləyirdin indi?

– Heç nə.

Bütün sifətim yanırdı; üzümü boynuma atdığım dəsmalla sildim.

– Dünənki axşama görə çox sağ ol. Çoxdan belə əylənməmişdim.

– Çox yaxşı.

– M-m-m... Soyutma ət xoşlayırsan?

– Xoşlayıram.

– Mən nəse çox bişirmişəm. Heç bir həftəyə də yeyib qurtara bilməyəcəyəm. Kömək eləyirsən?

– Niyə də yox?

– Onda bir saata gəl. Geciksən, hamısını zibil vedrəsinə atacağam. Başa düşdün?

– Aha.

– Gözləməyi heç sevmirəm.

Bunu deyib dəstəyi atdı, ağzımı açmağa da imkan vermədi. Mən divana sərildim, radioda verilən hit-parada qulaq asa-asa on dəqiqə tavana baxdım. Sonra qaynar duşun altında üzümü tərtəmiz qırxdım. Kimyəvi

təmizləmədən elə indi götürdüyüm köynəyimi və bermud stilli qısa şalvarımı geyindim. Əla axşam idi. Dəniz sahili boyu günün batmasına tamaşa edə-edə maşınla gəzdim, şoseyə çıxmazdan əvvəl iki şüşə soyuq çaxır, bir qutu siqaret aldım.

* * *

Stolun üstünü boşaldıb tərtəmiz, ağappaq boşqabları düzənədək, mən meyvə bıçağı ilə çaxır şüşəsini açdım. Soyutma ətin buğu otağı başına götürmüşdü.

– Heç bilmirdim belə isti olacaq. Cəhənnəmdir...

– Cəhənnəmdə daha istidir.

– Nədir, olmusan orada?

– Olanlar danışib. İstidən başın xarab olanda, səni bir az sərni yerə keçirirlər. Özünə gəldin – bir də istiyə.

– Saunadakı kimi?

– Düppələmdüz. Amma elələri də var ki, onları geri qaytarmırlar, çünki başları artıq düzəlmir.

– Neyləyirlər onda onlarla?

– Cənnətə yollayırlar. Divarları ağartmağa. Cənnətdə divarlar ideal ağ rəngdə olmalıdır. Bir balaca ləkə düşdü – olmaz. Cənnətdi axı! Ona görə də səhərdən axşama kimi ciyərlərini xarab edib divar rəngləyirlər.

Daha heç bir sual vermədi. Mən ciddi-cəhdlə şüşənin içində qalan tıxac qırıqlarını çıxartdım və çaxır stəkanlara süzdüm.

– Soyuq çaxır – isti ürək, – qədəhləri toqquşduranda o dedi.

– Bu haradandır?

– Reklamdan. Soyuq çaxır – qaynar ürək. Görməmişən?

– Yox.

– Televizora baxmırsan?

– Az-az. Əvvəllər çox baxırdım. Lessi haqqında film çox xoşuma gəlirdi. Hələ birinci it olan vaxtlar.

– Hə də, sən axı heyvanları xoşlayırsan.

– Aha.

¹Jül Mişle (1798-1874) – fransız tarixçisi, “Fransa tarixi” çoxcildli kitabın müəllifi. “İfritə” kitabında kilse tərəfindən ifritə kimi təqib olunan qadınların müdafiəsinə qalxıb.

– Amma mənim vaxtım çox olsaydı, səhərdən axşamacan baxardım. Hər şeyə. Bax, məsələn, dünən bioloqla kimyaçı arasında disput göstərirdilər. Baxmadın?

– Yox.

Çaxırdan bir qurtum alıb, başını silkələdi, elə bil yadına salırdı.

– Orada Paster haqqında danışdılar. O, elmi intuisiya gücünə malik imiş.

– Elmi intuisiya Gücü?

– Hə də... Alimlər, adətən, belə fikirləşirlər: A bərabərdir B-yə, B bərabərdir C-yə – deməli, A bərabərdir C-yə. Bunu sübut etmək tələb olunurdu. Doğrudumu?

Mən təsdiqlədim.

– Amma Paster belə olmayıb. Onun beynində A birbaşa C-yə bərabər olub. Sübutsuz-filansız. Tarix onun haqlı olduğunu artıq təsdiq edib. O, ömrü boyu saysız-hesabsız, çox qiymətli elmi kəşflər edib.

– Hə, məsələn, çiçək xəstəliyinə qarşı peyvənd...

O, stəkanını stola qoyub qəzəblə mənə baxdı.

– Çiçəyə qarşı peyvənd – Cennerindir! Sən universitetə necə qəbul olunmusan?

– Hə, yadıma düşdü, anticismlər! Bir də, aşağı temperaturlu sterilizasiya.

– Doğrudur.

O, qalib görkəmlə güldü, amma dişlərini göstərmədi. Çaxırını içib, yenisini süzdü.

– Disputda bunu elmi intuisiya adlandırdılar. Səndə bu hissiyyat var?

– Praktiki olaraq, yox.

– Bəs olsaydı?

– Olsaydı, yəqin, nədəsə istifadə eləmək olardı. Məsələn, qızla yatan vaxtı lazım ola bilərdi.

Gülüb, mətbəxə keçdi, geriye bir qazan soyutma ət, bir qab salat və doğranmış çörəklə qayıtdı. Açıq pəncərədən, nəhayət ki, sərın gəldi. Biz tələsmədən valın musiqisi altında şam yeməyinə başladıq. O, çoxlu sual verirdi – əsasən universitet və Tokiodakı həyat barəsində. O qədər də tutumlu söhbət deyildi. Pişiklər üzərində eksperimentlər (“Yox, nə danışsın? Biz onları öldürmürük! Bu, psixoloji

təcürbələrdir!” – mən yalan deyirdim, iki aya balaları ilə birlikdə otuz altı pişik öldürmüşdüm), nümayişlər və tətillər haqqında... Polis qıran dişimi də göstərdim.

– Ondan qisas almaq istəmirsən?

– İşim-gücüm qurtarıb...

– Niyə ki? Sənin yerinə olsaydım, onu axtarıb tapardım və çəkilə bütün dişlərini qıradım.

– Birincisi, mən – elə mənəm. İkincisi isə, hər şey onsuz da qurtarıb. Üçüncüsü, hamısının sifəti bir-birinə oxşayır; onu necə tapa bilərəm?

– Belə çıxır ki, heç bir mənası olmadı?

– Nəyin mənası?

– Sənin dişinin sındırılmasının.

– Belə çıxır ki, yox.

O, məyusluq bildiren inilti səs çıxartdı və soyutma əti ağzına ötürdü.

Qəhvədən sonra biz darısqal mətbəxdə qabları yuduq, stolun yanına qayıtdıq və Manhattan Caz Kvartetinin sədaları altında siqaret yandırdıq.

Onun əynində geniş, qısa şalvar və düşünün gilələrini açıq-aydın göstərən nazik parçadan köynək vardı. Üstəlik, bir neçə dəfə ayaqlarımız stolun altında bir-birinə toxunmuşdu – hər dəfə də mən bir az qızarmışdım.

– Şam yeməyi necə, xoşuna gəldi?

– Çox.

O, yüngülcə alt dodağını dişlədi.

– Səndən nəse soruşmayanadək özün niyə heç nə demirsən?

– Nə bilim...Vərdiş eləmişəm... Həmişə ən vacib şeyi deməyi unuduram.

– Sənə bir məsləhət vermək olar?

– De gəlsin.

– Bu vərdişdən canını qurtarmalısın. O sənə baha başa gələ bilər.

– Hə, bəlkə də. Amma bu, ölünənaldən aldığı maşın kimidir: bir yerini düzəldirsən, dərhal başqa yeri gözüne sataşır.

O güldü və başqa val qoydu – indi Marvin Qey oxumağa başladı. Saatin əqrəbləri səkkizə yaxınlaşırdı.

– Bəs çəkmələr; bu gün təmizləməmək olar?

– Yatmazdan qabaq təmizləyərəm. Dişlərimlə birlikdə.

O danışa-danışa arıq dirsəklərini stolun üstünə qoydu, çənəsini ovcuna dirəyib rahatladı və düz üzümə zilləndi. Bu, məni əsəbiləşdirirdi. Gözümü yayındırmaq üçün siqaret yandırdım, bir neçə dəfə süni maraqla nəzərimi pəncərəyə yönəltdim – bütün bu hərəkətlər, yəqin ki, məni daha da gülməli edirdi.

– Bax indi inanmaq olar, – o dedi.

– Nəyə?

– Sən mənə heç nə eləməmişən o dəfə.

– Niyə belə düşünürsən?

– Deyim?

– Lazım deyil.

– Belə də bilirdim. – O güldü, mənə çaxır süzdü və birdən nəsə xatırlamış kimi pəncərədən qaranlığa baxdı.

– Bilirsən, hərdən nə haqqında düşünürəm? Heç kimə mane olmadan yaşamaq pis olmazdı! Sənin fikrincə, bu mümkündür?

– Bilmirəm...

– Bax, de görüm, mən sənə mane olmuram ki?

– Tamamilə.

– Mən indini nəzərdə tuturam.

– Hə də, elə indi.

O, sakitcə əlini uzadıb mənim əlimi götürdü, bir az saxlayıb buraxdı.

– Sabah gedirəm.

– Hara?

– Hələ bilmirəm. Harasa sakit və sərin bir yerə. Bir həftəliyə.

Mən başımı tərpətdim.

– Qayıdan kimi zəng edəcəyəm.

* * *

Maşını evə sürəndə ömrümdə birinci dəfə qızla görüşməyim yadıma düşdü. Bu, yeddi il əvvəl olmuşdu. Görüşün əvvəlindən sonuna kimi ona dəfələrlə eyni sualı verirdim: “Darıxmırsan?”

Biz onunla baş rolda Elvis Presli oynayan filmə baxırdıq. Orada bir mahnı vardı, sözləri belə idi:

Biz küsülü idik,
Mən məktub yolladım,
Üzrxahlıq edirdim,
Yetişmədi məktubum.

Qayıtdı üstümə,
Qayıtdı geri,
Ünvan da düz deyildi,
adam da başqa adam...
Vaxt çox tez keçir.

23

Yatdığım üçüncü qız mənim penisimi “raison d'etre” adlandırır. “Varlığın mənası”.

* * *

Nə vaxtsa mən insanların “raison d'etre” dedikləri şeylər haqqında kiçik bir esse yazmaq istəyirdim. Yazmağına yazmadım, amma özümdə çox maraqlı bir vərdiş yaratdım – dünyadakı hər şeyi onun rəqəm ekvivalentinə çevirmək. Bu vərdiş səkkiz ay məndən əl çəkmədi. Elektrik qatarında gedəndə sənişinləri saydım. Pillekənlə düşəndə – pillələri. Saymağa bir şey tapmayanda nəbzimi ölçdüm. Qeydlərimə istinadən, bu vaxt ərzində, yəni 1969-cu ilin on beş avqustundan növbəti ilin üç aprelinədək 358 müəhazirə dinlədim, 54 dəfə cinsi əlaqəyə girdim və 6921 siqaret çəkdim. Mən tam ciddi hesab edirdim ki, bu cür rəqəm ekvivalentləri insanlara nəsə ötürür. Və bu “nəsə” varsa, onda şübhəsiz ki, mən də varam! Amma məlum oldu ki, çəkdiyim siqaretlərin və qalxdığım pillələrin sayı heç kimə lazım deyilmiş. Onları penisimin ölçüsü də maraqlandırmırmış. Beləcə “raison d'etre” dediklərimi gözəndən itirdim və tək-tənha qaldım.

Onun öldüyünü eşidib 6922-ci siqaretimi çəkdim.

24

Həmin axşam Siçovul pivə içmədi, bu da heç yaxşı əlamət deyildi. Pivə əvəzinə bir dəfəyə buzla beşqat viski boşaldı.

Biz yarıqaranlıq küncdə qoyulmuş pinbolda¹ oynamaqla vaxtımızı öldürürdük. Müəyyən miqdar xırda pulun əvəzində bu qurğu sənə elə həmin miqdarın müqabilində öldürülmüş vaxt təklif edirdi. Siçovul isə hər şeyə çox ciddi yanaşırdı. Ona görə də altı oyunda mənim iki qələbəm möcüzə sayıla bilərdi.

– Ey, axı sənə nə olub?

– Heç nə, – bu da Siçovulun cavabı.

Piştaxtaya yaxınlaşıb içdik; mən – pivə, o – viski. Sonra başladıq musiqi avtomatındakı vallara bir-bir qulaq asmağa; – sakitcə, bir söz belə demədən.

– Sənə bir işim düşüb.

– Nə iş?

– Bir adamla görüşməliyəm...

– Qadınla?

Bir az tərəddüd edib təsdiqlədi.

– Onda niyə mənə işin düşüb?

– Bəs kimə düşməli ki? – Siçovul tez-tələsik dedi və altıncı viskisini ötürdü. – Sənin kostyumun, qalstukun var?

– Var. Ancaq...

– Onda, sabah saat ikidə. Bura bax, qadınlar, ümumiyyətlə, nə yeyirlər?

– Ayaqqabı altlığı.

– Eee, cəhənnəm ol...

25

Siçovulun sevimli yeməyi təzəcə bişirilmiş kökə idi. Dərin boşqaba bir neçəsini qoyub onları bıçaqla dörd yerə bölürdü, üstünə də bir şüşə koka-kola tökürdü.

¹pinbol (“Çin bilyardı”) – oyun avtomatı növü

²Cin Seberq (1938-1979) – amerikan kinoaktrisası. 17 yaşında Janna Dark rolunu oynayıb. Sonralar Fransada bir çox filmlərə çəkilib.

Siçovulun evinə birinci dəfə gedəndə o, bu dadsız-duzsuz yeməyi may günəşinin ilıq şüaları altında, təmiz havaya çıxarılmış stolda mədəsinə doldururdu.

– Bu yeməyin bir yaxşı cəhəti var, – o mənə izah etdi, – özündə həm yeməyi, həm də içməyi birləşdirir.

Böyük, sıx ağaclı bağda hər biçimdə, hər rəngdə çoxlu quş var idi. Onlar ciddi-cəhdlə bütün çəmənlüyə səpilməmiş popkornu dənələyirdilər.

26

Üçüncü rəfiqəm barəsində danışmaq istəyirəm.

Olmayan adam haqqında danışmaq həmişə çətin olur. Cavan yaşda ölən qadın haqqında isə lap çətindi. Axı onlar əbədi cavan qalırlar... Yaşamağa davam edən bizlərsə qocalırıq. Hər il, hər ay, hər gün. Mənə hərdən elə gəlir ki, hər saat qocalıram. Ən dəhşətlisi odur ki, bu, doğrudan da, belədir.

O heç də gözəl deyildi. Belə də ifadə olar: “Heç də gözəl” Əslində belə səslənməlidir: “O, layiq olduğu qədər gözəl deyildi”.

Məndə onun birçə fotosu var. Arxasında yazılıb: “avqust, 1963-cü il”. Kennedinin başının güllə ilə deşildiyi il. Dənizdə, hansısa bir bağ yerində torpaq bəndin üstündə oturub, candərdi gülümsəyir. Cin Seberq² stilində qısa vurulmuş saçlar (əslində, boynuma alım ki, onun saç düzümü daha çox Auşvitsi xatırladırdı) və qırmızı damalı uzun don. Bütün bunlarda bir yöndəmsizlik var, amma onun gözəlliyini gizlədə bilmir. O gözəlliyi ki, ürəyin ən dərin guşələrinə işləyir. Yarıaçıq dodaqlar. Xırda, bir az dik burun. Bir teli geniş alına düşüb, bilinir ki, özü belə edib. Yanaqları azca şişkindir, birində isə – sızanağın çətinliklə sezilən izi qalib...

Fotoda on dörd yaş var. İyirmi bir ilə yerləşən həyatının ən gözəl anı. Bütün bunların hara yox olduğunu ancaq güman etmək olar.

Hansı səbəbə, hansı məqsədlə... Bilmirəm. Heç kim də bilmir.

* * *

“Mən universitetə göylərdən vəhy almaq üçün daxil olmuşam”, – o bir dəfə çox ciddi görkəmlə dedi. Saat dörd idi, biz yataqda çılpaq uzanmışdıq. Maraqlandım ki, göylərdən vəhy almaq nə cür olur? “ Məgər bunu izah etmək olar?” – o dedi. Bir az keçəndən sonra isə əlavə etdi: “Göydən enir, mələklərin qanadları kimi.”

Mən göydən birbaşa universitet həyətinə enən mələk qanadlarını təsəvvürümdə canlandırmağa çalışdım. Uzaqdan onlar kağız salfetlərə oxşayırdılar.

* * *

Onun niyə öldüyünü heç kim izah edə bilmədi. Mənə elə gəlir ki, heç onun özü də bunu axıra kimi dərk etmədi.

27

Axmaq bir yuxu gördüm.

Mən böyük qara quş idim, cəngəlliyn üstü ilə günbatana tərəf uçurdum. Dərin yaradan axan qan qanadlarıma yapışib laxtalanırdı. Göyün qərb səmtini qorxunc qara buludlar tutmuşdu. Xırda yağışın qoxusu ətrafı bürümüşdü.

Çoxdandır yuxu görməmişdim. Bunun yuxu olduğunu anlamaq üçün vaxt lazım oldu. Çarpayidan sıçrayıb isti suyun altında iyirənc tərmi yudum, səhər yeməyini qızarmış çörək və alma şirəsi ilə elədim. Boğazım tütün və pivədən qıcıqlanırdı, elə bil ora çirklə pambıq dürtmüşdülər. Qabları əyüzyuyana atıb, qarderobdan qəhvəyi-yaşılı kostyumu, ideal ütülənmiş köynəyi və qara qalstukunu çıxartdım, hamısını qonaq otağına aparıb, kondisionerin qabağında oturdum.

Televiziya xəbərlərində tənənəli surətdə ən qızmar yay günü vəd etdilər. Mən televizoru söndürdüm, qardaşımın otağına gedib böyük qalağın içərisindən bir neçə kitab çıxartdım, əlimdəki kitablarla birlikdə divana səriltdim.

İki il əvvəl böyük qardaşım səbəb-filan demədən bir qalaq kitab və bir rəfiqəsini burada qoyub Amerikaya qaçdı. Hərdən mən o qızla nahar edirdim. O deyirdi ki, qardaşım mən bir-birimizə çox oxşayırdıq.

– Nədə? – mən təəccüblə soruşurdum.

– Hər şeydə, – o cavab verirdi.

Bəlkə, doğrudan da, elədir. Ola bilsin, məsələ on il növbə ilə təmizlədiyimiz ayaq-qabılarda imiş.

Saat on ikini göstərirdi. İsti haqqında nifrətlə düşünüb qalstukunu bağladım, pencəyimi geyindim.

Vaxtım çox, işim yox idi. Heç hara tələsmədən maşınla şəhəri hərləndim. Mənim əyri-üyrü, uzunsov şəhərim dənizdən dağlara qədər uzanırdı. Kiçik çay, tennis kortu, qolf meydançası, böyük mülklər sırası, divar, daha bir divar, bir neçə səliqəli restoran, dükən, köhnə kitabxana, eşşəkqulağı basmış düzənlik və ərazisində meymun qəfəsləri olan park. Şəhər heç dəyişmişdir.

Əyri-üyrü şəhərətrafı yolda bir az dövrə vurub çay kənarı ilə dənizə endim. Çayın mənəsinə yaxın yerdə dayanıb ayaqlarımı islatmaq üçün maşından çıxdım. Tennis kortunda gündən qaralmış iki qız ağ papaq və qara eynəklərdə tennis topunu qovalayırdılar. Günəş səmadakı ən yüksək nöqtəsini keçib, bir az da insafsızcasına yandırmağa başlamışdı – onlar isə dayanmadan raketkalarını yelləyir, tər bütün meydançaya dağılırdı.

Beş dəqiqə tamaşa edib geri, maşına qayıtdım, oturmağa yayxanıb gözlərimi yumdum. Dalğaların səsi top səsinə qarışırdı. Zəif cənub küləyi əsdi, özü ilə bir az dəniz, bir az da qaynar asfalt qoxusu gətirdi. Mən uzaq bir yayı xatırladım. Qız bədəninin istisini, köhnə rok-n-rolu, camaşıraxanadan yeni gəlmiş düyməli köynəyimi, hovuzun paltardəyişmə otağındakı siqaret tüstüsünü, ürəyimə dammış ürkək hissləri... Əbədi davam edəcəyinə inandığım şirin yuxumu. Amma yay gəldi (hansı il idi, görəsən?) – yuxu isə geri qayıtmadı.

Düz saat ikidə “Ceyz bar”ın qabağında dayandım. Siçovul yol kənarında oturub Kazan-zakisin “İsanın son nəfsi” əsərini oxuyurdu.

– Rəfiqən hanı? – soruşdum.

Bir söz demədi, kitabı örtüb maşına oturdu, qara eynəyini gözüne taxdı.

– Rəfiqəm olmayacaq.

– Necə olmayacaq?

– Belə də, olmayacaq.

Mən nəfəsimi dərdim, qalstuku dartıb, pencək qarışıq arxa oturacağa atdım və siqaret yandırdım.

– Hə, yaxşı, hara gedək?

– Zooparka.

– Olsun...

28

İndi də öz şəhərimdən danışıram. Doğulduğum, böyüdüyüm, birinci dəfə qızla yatdığım şəhərdən.

Qabaqda dənizdir, arxada dağlar, yan tərəfində iri liman. Şəhər kiçikdir. Limandan geri qayıdanda şoseyə çıxarkən siqaret yandıranın heç mənası yoxdur. Kibriti yandıranınla çatmağın bir olur.

Yetmiş minə qədər əhalisi var. Beş il bundan qabağın rəqəmidir, amma o vaxtdan indiyə inanmıram dəyişsin. Orta statistik ailə ikimərtəbəli, bağ sahəsi olan evdə yaşayır, bir, bəzən iki avtomobili olur.

Bu rəqəmləri fikirləşib tapmamışam, bunları hər maliyyə ilinin axırında meriyanın statistika şöbəsi elan edir. Mənim xoşuma gələn ikimərtəbəli evlər haqqındakı hissədir. Siçovul üstündə oranjereyə olan üçmərtəbəli evdə yaşayırdı. Maili qazılmış yeraltı qarajda onun "TR 3"¹-ü ilə atasının "Mercedes"-i mehribancasına qonşuluq edirdilər. Qəribəsi bu idi ki, evdə yeganə rahatlığı olan yer elə qaraj idi. O qədər böyük idi ki, kiçik təyyarə üçün anqar da ola bilərdi. Qaraj köhnəlmiş və ya əlindən bezilmiş əşyalarla dolu idi; televizor və soyuducu, stol və divan, servant və stereo-sistem. Biz burada pivə ilə çoxlu xoş saatlar keçirmişik.

Siçovulun atası haqqında, demək olar, heç nə bilmirdim. Bir dəfə də görməmişdim. Ondan atası haqqında soruşanda isə qətiyyətlə

dedi: "Məndən xeyli böyükdür, bununla belə əsl kişidir".

Şayiələrə görə, Siçovulun atası müharibəyə qədər varlı olmayıb. Müharibə ərəfəsində gərgin əziyyətlər bahasına kimya-əczaçılıq zavodunu alıb və başlayıb həşəratlara qarşı məlhəm satmağa. Onun effektivliyi hələ sübut olunmayıbmış, amma cəbhə xətti cənuba doğru irəliləyirmiş, məlhəm də sürətlə satılmağa başlayıbmış. Müharibə bitəndən sonra məlhəmi anbarlara doldurub şübhəli qida preparatları satmaya başlayıb. Koreyadakı müharibədən sonra isə keçib yuyucu məişət vasitələrinə. Özü də deyirdilər ki, bütün hallarda onun istifadə etdiyi maddələrin tərkib hissələri həmişə dəyişməz qalıb. Hər şey ola bilər.

İyirmi beş il əvvəl yapon əsgərlərinin həşəratlara qarşı məlhəm sürtülmüş meyitləri Yeni Qvineyanın cəngəlliklərində bir-birinin üstünə qalaqlanmışdı. Bu gün isə hər tualetdə olan borutəmizləyici vasitənin üstünə elə həmin ticarət markası vurulub.

Siçovulun atası var-dövlətini belə qazanmışdı.

Əlbəttə ki, dostluq etdiklərimin arasında kasıb ailədən olanı da vardı. Onun atası şəhər avtobusunda sürücü işləyirdi. Yəqin, varlı avtobus sürücüləri də olur – amma dostumun atası kasıb sürücülərdən idi. Valideynləri, demək olar, evdə olmurdu, ona görə mən tez-tez dostuma qonaq gedirdim. Atası həmin vaxt ya sükan fırladırdı, ya da cıdırda otururdu, anası isə dolanışlıq dərdindən səhərdən-axşamədək kiminsə işini görürdü.

Oğlan mənimlə bir sinifdə oxuyurdu, düzdür, dostluq üçün səbəb gec düşmüşdü. Bir dəfə tualetdə yanaşı dayanmışdıq. Sakitcə işimizi görüb, eyni vaxtda əlimizi yuduq.

– Məndə bir şey var! – o, əlini şalvar cibində qurulayıb dedi. – Baxmaq istəmirsən?

Cibindən fotosəkil çıxarıb mənə uzatdı. Çılpaq qadın iki qatlanıb özünə pivə şüşəsi yerləşdirirdi.

– Əladı, hə?

– Əladan da əla!

– İstəyirsən bizə gəl. Məndə elələri var ki, lap ağılın gedəcək.

¹"TR 3" – 1955-1962-ci illərdə İngiltərədə istehsal olunmuş kabriolet

Onunla bax belə dostlaşdıq.

Bizim şəhərdə müxtəlif adamlar yaşayır. On səkkiz ildə burada çox şey öyrənmişəm. Şəhər mənim ürəyimdə elə dərin köklər salıb ki, demək olar, bütün xatirələrim onunla bağlıdır. Ancaq universitetə qəbul olub şəhəri tərk elədiyim həmin yaz qəlbimə bir rahatlıq çökdü.

İndi şəhərə yaz və yay tətilləri vaxtı gələndə isə ancaq pivə içməklə məşğul oluram.

29

Siçovul bütün həftəni elə görkəmdə gəzirdi ki, elə bil gəmiləri batmışdı. Bunun günahı ya yaxınlaşan payızda, ya da həmin qızda idi... Qız barəsində bir kəlmə də danışmırdı.

Siçovul uzun müddət görsənməyəndə mən Ceyi bezdirirdim:

– Bura bax, sən bilərsən, Siçovula nə olub?

– Heç özüm də baş açmıram... Bəlkə, yay qurtarır, ona görə?

Payız yaxınlaşanda Siçovul həmişə depressiyaya düşürdü. Barın dalında oturub kitaba zillənirdi, danışmağa çalışanda isə könülsüz cavab verirdi. Yarıqaranlıq küçələrdə külək bir az soyuyanda və payızın çətin sezilən qoxusu duyulanda, o birdən-birə pivəni unudub buzlu viskiyə keçir, içməyə başlayırdı, musiqi avtomatına fasiləsiz xırda pullar atır, pinbola əzab verirdi, o vaxta qədər ki, maşın onunla oynamaqdan imtina edirdi – və buna görə Cey Siçovul sarıdan narahat olmağa başlayırdı.

– Deyəsən, ona elə gəllir ki, hamı onu atıb gedir, – Cey dedi. – Mən onu başa düşürəm.

– Necə ki?

– Yəni hamı gedir – kimi işləməyə, kimi universitetə qayıdır... Sən də gedirsən?

– Hə, gedirəm.

– Bax, görürsən?..

Başımı tərpətdim.

– Bəs o qız?

– Bir az keçəndən sonra, yaddan çıxacaq. Sözümlü yadında saxla.

– Onların arasında nə baş verib ki?

– Kim bilir...

Cey yarımçıq işlərinə girişdi. Mən daha heç nə soruşmadım. Avtomata bir az xırda pul atıb, bir neçə mahnı seçdim və pivəmin yanına qayıtdım. On dəqiqədən sonra Cey yenə qarşımda peyda oldu.

– Bura bax, Siçovul səninlə heç nə haqqında danışmayıb?

– Yox.

– Qəribədir.

– Niyə?

Cey sildiği stəkanı əlində tutub fikrə daldı.

– O, səninlə mütləq məsləhətləşməlidir.

– Bəs nəyi gözləyir?

– Bu asan deyil. Qorxur ki, onu məsxərəyə qoyarsan.

– Mən onu məsxərəyə qoymaram.

– Amma kənardan elə görsənir. Özü də çoxdan. Sən yaxşı oğlansan, amma, necə deyim, bəzi şeyləri diqqətə layiq olmayan və ya boş-boşuna vurnuxma kimi qəbul eləyirsən. Amma demirəm ki, bu pisdir.

– Başa düşürəm.

– Hər halda, səndən iyirmi yaş böyüyəm, bu illərdə çox şeylər görmüşəm. Mənə elə gəlir ki, sizin...

– Nənəmişsən?

– Hə.

Gülməkdən, az qaldı, pivə nəfəs yoluna getsin.

– Yaxşı, özüm onunla danışmağa çalışaram.

– Bax, bu düzgün fikirdir.

Cey siqaretini söndürdü və öz işinə qayıtdı. Mən əlimi yumağa getdim. Əlüzyuyandakı güzgüdə əksim mənə baxırdı. Qayıdıb bir şüşə də pivə içdim ki, məni bürüyən xoşagəlməz hisslərdən canımı qurtarım.

30

Vaxt vardı hamı özünü soyuqqanlı görünməyə çalışan oğlanlara oxşatmaq istəyirdi.

Məktəbi qurtarmağa az qalmış özümü elə aparmağa başladım ki, ürəyimdə fikirləşdik-

lərimin ən azı yarısından çoxu hiss olunmasın. Niyə bu qərara gəldiyimi indi heç xatırlamıram – amma bir neçə il bu qaydaya əməl elədim. Sonra isə birdən anladım ki, düşündüklərimin yarısından çoxunu sözlə ifadə etməyi yadırgamışam. Bunun soyuqqanlıqla nə əlaqəsi ola biləcəyi mənə o qədər də aydın deyil. İngilis dilində buna “cool” deyirlər, tərcümədə “sərin” alınır – əgər elə o mənadadırsa, onda məni düz bir il buzu əridilməmiş köhnə soyuducu ilə müqayisə etmək olar.

Mən vaxt bataqlığında çapalayıram, yuxulayan beynimi tütün və pivə ilə qıcıqlandırır bu sətirləri yazmaqda davam edirəm. Bir neçə dəfə isti duş qəbul edirəm. Gündə iki dəfə üzümü qırxır, dayanmadan köhnə vallara qulaq asıram. Bax indi arxa tərəfdən çoxdan unudulmuş Piter, Pol və Merinin səsləri gəlir: "Don't think twice, it's all right."

31

Sabahı gün Siçovulla şəhərin kənarındakı hotellərdən birinin hovuzunda görüşməyi qərarlaşdırdıq. Yay sona çatırdı, ora gedib çatmaq da elə asan deyildi – ona görə hovuzda çox adam yox idi, haradasa bir on nəfər. Yarısı hoteldə qalan amerikalılar idi – hovuzda üzmək əvəzinə fədakarcasına qaralırdılar. Hotel zadəgan mülkü üslubunda tikilmişdi. Otluqla örtülmüş həyətinə hovuzu əsas bınadan ayıran xətt boyu çəhrayı kollar əkilmişdi. Bu xətt o qədər də hündür olmayan, üstündən dəniz, körfəz və şəhərə gözəl mənzərə açılan təpəyə qədər uzanırdı.

Siçovulla 25 metrlik hovuzda bir neçə dəfə ötüşdük, sonra yanaşı qoyulmuş şezlonqlara oturub soyuq kola açdıq. Nəfəsimi dərib siqaret yandırdım. Siçovul isə sakit nəzərlərlə hovuzda üzən amerikalı cavan qıza tamaşa edirdi.

Buludsuz səma ilə özlərindən sonra ağ, elə bil donmuş izlər buraxan bir neçə reaktiv təyyarə uçdu.

– Adama elə gəlir, – Siçovul yuxarı baxıb dedi, – biz balaca olanda daha çox təyyarə

uçurdu. Özü də daha çox iki füzelyajlı, pərli amerikan təyyarələri olurdu.

– P 38?

– Yox, sənişin. Nəhəng. P 38 nədi onun yanında... Bir ara lap aşağıdan uçurdular, hərbi nişanlarını görmək olurdu. Hələ DC 6, DC 7 də yadımdadı, bir dəfə “Seyber” də görmüşdüm!

– E-e, bu çoxdan olub...

– Hə, Eyzenhauerin vaxtında. Onda bizim körfəzə kreyser də girmişdi. Şəhərdə ayaq basmağa yer qalmamışdı, hər yerdə dənizçilər idi. Patrul yadımdadı?

– Aha.

– İndi hamısı yoxa çıxıb... Ancaq bu o demək deyil ki, mənim hərbcilərdən xoşum gəlir.

Mən başımla təsdiqlədim.

– Amma “Seyber” əla təyyarə idi! Napalm atmayana qədər. Sən nə vaxtsa napalm atılmasını görmüsən?

– Görmüşəm, müharibə filmlərində.

– Adamlar daha nə icad eləmişlər! Amma bunu çox yaxşı fikirləşib tapıblar. Kim bilir, bəlkə bir on ildən sonra kimsə napalmı xatırlayıb nostalji hisslər keçirəcək.

Mən güldüm və ikinci siqareti yandırdım.

– Təyyarələri xoşlayırsan, eləmi?

– Nə vaxtsa pilot olmaq istəyirdim. Sonra gözlərimi xarab elədim və fikrimi dəyişdim.

– Aydındır...

– Göy üzünü sevirəm. Nə qədər istəsəm, ona baxa bilərəm – bezdirmir. Baxmaq istəməyəndə isə, sadəcə, baxmıram.

Siçovul beş dəqiqəyə yaxın susub, sonra birdən yenə danışmağa başladı:

– Hərdən lap adamın ürəyi partlayır. Varlı olduğunu və buna oxşar nələrisə dərk eləyəsən... Elə olur ki, qaçmaq istəyirsən. Başa düşürsən?

– Necə yəni “qaçmaq”? – mən təəccübləndim. – Ancaq... Əgər, doğrudan da, istəyirsənsə, qaç ...

– Yəqin, bu daha yaxşı olardı. Tanımadığın bir şəhərə gedib hər şeyi sıfırdan başlamaq... Bunun nəyi pisdir ki?

– Nədi, universiteti də atacaqsan?

– Atmışam artıq. Geri qayıtmağa heç həvəsim yoxdur.

Siçovulun qara eynəyin arxasında gizlənmiş gözləri hələ də üzən qızı izləyirdi.

– Bəs nəyə görə atdın?

–E-e-e... Bezdirdim, ona görə. Əvvəl çox həvəslidim. İndi inanmağım gəlmir. Hamının işinə qarışırdım. Hətta polislər də məni buna görə döymüşdülər. Ancaq vaxt gəlir ki, hər öz yerinə qayıdır. Mənim sə qayıtmağa yerim yoxdur. Bilirsən, belə bir oyun var – hamı stulların ətrafında qaçışır, sonra oturlar – amma birinə stul çatışmır.

– Bəs indi neyləməyə hazırlaşırısan?

Siçovul fikirli-fikirli dəsmalla ayaqlarını silirdi.

– İstəyirəm kitab yazam. Nə fikirləşirsən?

– Götür yaz, burda nə var ki.

Siçovul başı ilə təsdiqlədi.

– Nə cür kitab yazmaq istəyirsən?

– Yaxşısını. Mənim standartlarıma uyğun.

Axı özümü istedadlı saymıram... Amma, hər halda, yazıçılığın mənasını onda görürəm ki, özün nəse öyrənəsən. Düz demirəm?

– Düz deyirsən.

– Özünçün yazmalısən. Ya da, deyək, cırcıramalar üçün.

– Cırcıramalar üçün?

– Aha.

Siçovul çılpaq sinəsindən sallanan, üstündə prezident Kennedinin portreti olan yarım-dollarlıq dəmir pulu oynatdı.

– Neçə il əvvəl bir qızla Nara şəhərinə getmişdik. Dəhşət isti gün idi, onunla üç saat təpələrin arasında gəzişdik. Yolda isə rastımıza ancaq kolların içindən pırlıltıyla havaya qalxan quşlar, bir də tapdaladığımız otların arasında durmadan oxuyan cırcıramalar çıxırdı. Başqa heç nə. Bir sözlə, çox isti idi. Biz yorulduq, xırda ot bitmiş döşdə oturdun. Bir az özümüzü küləyə verib, tərimizi soyutduq. Aşağıda dərin xəndək, ondan arxada isə büsbütün ağaclıq olan sudan çıxmış adaya oxşar qədim kurqan var idi. İmperator qəbri idi. Onu nə vaxtsa görmüsən?

Mən başımı tərpətdim.

– Bax onda mən düşündüm: bu nəhəng şey nə üçün düzəldilib? Əlbəttə, hər qəbirdə bir mənə var. Hamımız nə vaxtsa öləcəyik – bu da xatirə kimidi. Amma bu çox nəhəng idi. Böyük ölçülər hərdən əşyaların mənasını inanılmaz dərəcədə dəyişir. Əslində, heç qəbirə də oxşamırdı. Bu, dağ idi. Xəndəkdə isə qurbağalar üzürdü, sugülü bitmişdi, ətrafındakı hasarı hörümçək toru basmışdı. Mən sakitcə kurqana baxır, xəndək tərəfdən əsən küləyin səsinə dinləyirdim. Onda hiss elədiyimi sözlə təsvir etmək mümkün deyil. Hətta hiss etmədim – məni elə bil nəyəse bükdülər. Tamam, başdan-ayağa. Elə bir duyğu idi ki, sanki cırcıramalar, qurbağalar, hörümçəklər, külək – hər şey bütöv bir varlığa çevrilib Kosmosdan axırdı!

Siçovul qazı qaçmış kolasını içdi.

– Bax belə. Mən indi nəse yazmaq istəyəndə, həmin yay gününü, ağaclar bitmiş kurqanı xatırlayıram. Fikirləşirəm ki, cırcırama, hörümçək, qurbağa yaşıl ot və külək üçün yazmaq əla olardı.

Siçovul susdu, əllərini başının altına qoyub göyə zilləndi.

– Bəs... bəs sən nəse yazmağa cəhd etməmiş?

– Yox. Bircə sətir də.

– Heç bircə sətir də?

– Siz – torpağın duzusunuz...

– Nə?

– Əgər duz gücünü itirərsə, onu nə ilə duzlu edərsən?¹

Siçovul Belə Söylədi.

Göy üzünü axşama yaxın buludlar aldı. Biz hovuzdan kiçik hotel barına keçib, Mantovaninin oxuduğu italyan mahnılarının sədalari altında soyuq pivə içməyə başladım. Geniş pəncərələrdə limanın işıqları əks olunurdu.

– O rəfiqənlə məsələ nə yerdə qaldı? – nəhayət, soruşdum.

Siçovul əlinin dalı ilə ağızının köpüyünü sildi, gözünü tavana dikib fikrə daldı.

– Ümumiyyətlə desək, bu barədə sənə heç nə danışmaq istəmədim. Çox axmaq bir vəziyyətdi...

¹Mattanın İncili, 5, 13.

– Axı mənimlə danışmaq istəyirdin?
– İstəyirdim. Amma axşam bir az fikirləşdim – daha istəmirəm. Dünyada elə şeylər var ki, onları onsuz da dəyişə bilmərik.

– Məsələn.

– Məsələn, ağrıyan dişlər. Gözəl günlərin birində qəfildən sənin dişin ağrımağa başlayır və kim nə desə də, təskinlik versə də, keçib getmir. Onda başlayırsan özün özünə hirsələnməyə. Sonra başlayırsan başqalarına hirsələnməyə ki, onlar niyə özləri özlərinə hirsələnmirlər. Başa düşürsən?

– Axıra qədər yox, – dedim. – Amma bir az dərinə fikirləşsək, hamı eyni vəziyyətdədir. Biz hamımız xarab olmuş təyyarədəyik. Düzdür, bəxti gətirənlər də, bəxti gətirməyənlər də var. Dəliqanlılar var, zəiflər var. Varlılar da, kasıblar da var. Amma heç kimin fəvqəladə, qeyri-adi gücü yoxdur. Hamı eynidir. Nəyisə olanlar qorxu içindədilər ki, onu itirərlər; heç nəyi olmayanlar isə qorxurlar ki, heç vaxt heç nələri olmayacaq. Hamı bərabərdir. Buna kim vaxtında fikir versə, gərək bir balaca da güclü olmağa çalışsın. Ya da özünü elə göstərsin, başa düşürsən? Əslinə qalsa, heç harda güclü insan yoxdur – ancaq özünü elə göstərənlər var.

– Sual olar?

Başımı tərpətdim.

– Sən, doğrudan, buna inanırsan?

– Hə.

Siçovul bir müddət gözlərini pivə stəkanına zilləyib susdu. Sonra çox ciddi soruşdu:

– Sonra deməyəcəksən ki, zarafat edirdim?..

Maşınla Siçovulu evlərinə aparıb düşürdüm, geri qayıdanda “Ceyz Bar”a girdim.

– Danışdınız?

– Danışdıq.

– Çox şükür, – Cey qarşıma böyük qabda qızardılmış kartof qoydu.

Əsərlərinin çoxluğuna baxmayaraq Derek Hartfild həyat, arzu, sevgi bərsində açıq mətnlə nadir hallarda yazırdı. Özünün nisbətən ciddi yarımavtobioqrafik “Göy qurşağının ətrafında bir yarım dövrə” (1937) kitabında – çünki bu kitabda yadplanetlilər və ya bədheybət varlıqlar yoxdur – Hartfild oxucunu ironiya və sinizm, zarafat və paradoksla çaşdırır ki, ən məhrəm fikirlərini sonra bir neçə xəsis cümlə ilə ifadə eləsin.

“Otağında olan ən müqəddəs kitab – telefon kitabçasına – əlimi basıb and içirəm ki, ancaq həqiqəti deyəcəyəm. Həyat – mənasızdır. Amma, əlbəttə, xilas yolu da var. Demək olmaz ki, həyat əzəldən mənasızdır. Onu tamam mənasız eləmək üçün böyük səy göstərmək, üzücü mübarizə aparmaq lazımdır. Bu mübarizəni necə aparmaq, həyatımızı hansı üsullarla mənasız eləmək haqqında burada yazmağın yeri yoxdur – bu çox uzun çəkə bilər. Əgər kimsə bunu mütləq öyrənmək istəyirsə, qoy Romen Rollanın “Jan Kristoff” əsərini oxusun. Orada hər şey yazılıb”.

Niyə “Jan Kristoff” Hartfild bu qədər özünə çəkirdi – bunu anlamaq çətin deyil. Bu hədsiz dərəcədə uzun roman insan həyatını ciddi xronoloji ardıcılıqla, doğulandan ölənə qədər təsvir edir. Hartfild belə bir fikrin tərəfdarı idi ki, roman məlumat daşıyıcısı funksiyasını yerinə yetirməlidir, məsələn, diaqramlar kimi – və bu məlumatın həqiqiliyi ilə kitabın həcmi tərs mütənasibdir. Tolstoyun “Hərb və sülh”ünü, adətən, tənqid edirdi. Əlbəttə ki, həcminə görə yox – Kosmos İdeyasının zəif ifadə edildiyinə görə. Bu qüsurə görə romandan alınan təəssürat Hartfild üçün dağınıq və təhrif olunmuş idi. Onun istifadə etdiyi “Kosmos İdeyası” ifadəsi isə, adətən, “qısıq” mənasında səslənirdi.

Sevimli kitabı isə, dediyinə görə, “Flamand köpəyi”¹ idi. “Doğrudanmı, siz düşünürsünüz ki, – o deyirdi, – it rəsm əsəri naminə ölə bilər?”

Bir müsahibə zamanı reportyor Hartfilddən soruşub:

¹“Flamand köpəyi” – ingilis qadın yazıçısı Uidanın (1839-1908) sentimental uşaq povesti.

– Sizin kitabın qəhrəmanı Uord iki dəfə Marsda, bir dəfə də Venerada ölür. Burada bir uyğunsuzluq görmürsünüz ki?

Hartfild cavab verir:

– Sizin kosmik fəzada vaxtın gedişindən xəbəriniz var?

– Yox, – reportyor deyir. – Belə şeylərdən heç kimin xəbəri yoxdur!

– Axı hamının bildiyi şeylərdən yazmağın nə mənası var?

* * *

Hartfildin yazdıqlarının arasında “Mars quyuları” adlı bir hekayə var – onun üçün kifayət qədər qeyri-adi, Rey Bredberidən əvvəl yazılıb. Çoxdan oxumuşam, təfərrüatı yadımda deyil. Burada ancaq süjet xəttini danışacağam.

Marsın səthinə ağılagəlməz miqdarda dibsiz quyular səpələnib. Belə məlum olur ki, bu quyular Mars sakinləri tərəfindən on min illər bundan qabaq qazılıb. Ən maraqlısı isə odur ki, bu quyular yeraltı çaylarla kəsişirlər. Mars sakinlərinin quyuları nə üçün qazdığı heç kimə aydın deyil. Bu quyulardan başqa heç bir abidə qalmayıb; nə yazılı mətnlər, nə evlər, nə qab, nə dəmir, nə qəbir, nə raket, nə şəhərlər, nə ticarət avtomatları. Hətta əlüzüyanlar da qalmayıb. Təkcə quyular. Alimlər heç cür qərara gələ bilmirlər, bunu sivilizasiya adlandırsınlar, ya yox. Amma quyular vicdanla düzəldilib, on min illər ərzində birçə kərpic də yerindən oynamayıb.

Əlbəttə, macərə axtaranlar da, tədqiqatçılar da quyulara enirlər. Amma quyular o qədər dərin, yan tunellər o qədər uzundu ki, kəndir kifayət eləmir və hamı geri qayıtmağa məcbur olur. Kəndirsiz gedənlərdən isə heç kim geri qayıtmır.

Amma bir dəfə quyuya cavan oğlan – kosmik sərgərdan enir. O, kosmosun ənginliyindən bezir və heç kimin görə bilməyəcəyi bir yerdə ölmək istəyir. Aşağı endikcə quyu ona daha rahat görünməyə, bədəni isə tədricən izah olunmaz bir qüvvə ilə dolmağa başlayır. Bir kilometr dərinlikdə o, bir tunel görür. Uzun, əyri-üyrü koridorla

məqsədsiz-filansız elə hey irəli gedir. Saati dayanır, vaxt hissi itir. Bəlkə iki saat keçir, bəlkə də iki gün. O nə aclıq, nə yorğunluq hiss edir, amma daxilində azman bir güc qaynayır. Birdən gün işığı görünür. Tunel iki quyunu birləşdirirmiş – yuxarı qalxıb üzə çıxır. Bir kənarda oturub hüdudsuz səhraya və günəşə baxır. Amma nəsə qaydasında deyil: küləyin qoxusundamı, günəşdəmi... Narıncı rəngli günəş yüksəkdə durmuş, həm də elə bil batırmış.

– İki yüz əlli min ildən sonra günəş sönəcək! – külək ona pıçıldaıyır. – Çıx! – və söndü. İki yüz əlli min il çox azdır. Mənə fikir vermə, mən, sadəcə, küləyəm. İstəyirsən məni lap marslı adlandır. Pis səslənmir. Amma sözlər mənim üçün heç bir məna daşımır...

– Amma sən danışırısan axı?!

– Mən? Sənsən danışan! Mən ancaq sənə təlqin edərdim.

– Günəşə nə olub?

– Qocalıb. Bu yaxınlarda öləcək. Əlimizdən heç nə gəlməz, biz gücsüzük – sən də, mən də.

– Niyə belə tez?

– Yox, tez niyə ki? Sən quyuya girib çıxana qədər bir milyard yarım il vaxt keçib. Vaxt yel kimi uçur – sizdə belə deyirlər, deyəsən. Sənin endiyin quyu əyilmiş vaxtın yanından keçir. Biz onunla səyahət edə bilirik. Kainatın yaranmasından – sonunadək. Ona görə bizim üçün nə olum, nə də ölüm yoxdur. Ancaq Külək var.

– Bir sualıma cavab verərsən?

– Məmnuniyyətlə.

– Nələr öyrənə bilmisən?

Külək qəhqəhə çəkir, hava yüngülcə titrəyir. Marsın səthi isə yenidən əbədi sükuta qərğ olur. Oğlan cibindən tapança çıxarır, lüləsini gicgahına dayayıb, tətii çəkir.

33

Telefon zəng çaldı.

– Mən qayıtmışam, – o dedi.

– Gəl görüşək.

– Bu gün olar?

- Əlbəttə.
- Saat beşdə YWCA-in¹ girişinin yanında.
- Orada nə edirsən?
- Fransız dili öyrənirəm.
- Fransız dili?!
- Oui².

Dəstəyi asdım, duş qəbul edib pivə açdım. İçib qurtarmağa macal tapmamış leysan başladı.

Həmin yerə çatanda leysan dayandı, amma qapıdan çıxan qızlar şübhə ilə göyə boylanıb gah çetirlərini açır, gah bağlayırdılar. Maşını girişin qarşısında saxladım, mühərriki söndürüb, siqaret yandırdım. Qapının hər iki yanındakı dirəklər səhradakı qəbir daşları kimi yağışdan qaralmışdılar. Çirkli və tutqun YWCA binasının yanında ucuz, müxtəlif firmalara hissə-hissə kirayəyə verilən təzə bir tikili yerləşmişdi. Damından nəhəng soyuducu reklamı asılmışdı.

Önlük taxmış otuz yaşlarında solğun bənizli bir qadın gülümsər görkəmlə əyilib soyuducunun qapısını elə açdı ki, mən içərini görə biləm.

Buzluqda bir litrlik dondurma bağlaması, bir qutu krevet vardı. Aşağı gözdə yumurta, yağ, “kamamber” pendiri, sümüksüz vetçina saxlanılırdı. Üçüncü gözdə balıq, toyuq budu, ən aşağı gözdə isə pomidor, xiyar, qulançar və qreypprut yerləşdirilmişdi. Qapının bölmələrinə üç şüşə koka-kola və pivə, bir qutu da süd qoyulmuşdu.

Maşında oturub qızın çıxmasını gözləy-gözləy bunları hansı ardıcılıqla yeyəcəyimi fikirləşməyə başladım. Belə çıxırdı ki, dondurma yeməyə yerim qalmayacaq. Ədvaların olmaması isə ölümə bərabər idi.

O, yeddiyə işləmiş peyda oldu, əynində qısaqol çəhrayı köynək, ağ mini-yubka vardı. Saçları başının arxasında dəstələnmişdi. Bir həftədə elə bil üç yaş artırmışdı – saç düzümündən də ola bilirdi, əvvəllər onda heç vaxt görmədiyim eynəkdən də.

– Leysanı gördün?! – o, maşına otururkən səsi hərəkətlə yubkasını düzəldib dedi.

- İsladın?
- Bir az.

Hovuzdan sonra yaddan çıxıb qalmış çimərlik dəsmalını arxa oturacaqdan götürüb ona verdim.

Üzünü, saçlarını qurulayıb, dəsmalı geri qayıtdı.

– Mən bu yaxında qəhvə içirdim, leysan yağın vaxtı. Elə bil daşqın idi!

- Amma bir az sərirlədi.
- Heç olmasa...

Əlini şüşədən bayıra çıxarıb temperaturu təyin etməyə çalışdı. Bizim aramızda nə işə qaydasında deyildi. Keçən dəfəki görüşdən sonra nəşə dəyişmişdi.

- Necə getdin? – soruşdum.
- Heç hara getməmişdim. Sənə yalan demişdim.
- Niyə?
- Sonra danışaram.

34

Hərdən olur ki, yalan danışırım.

Axırıncı dəfə bu, keçən il olmuşdu.

Yalan danışmağı o qədər də sevmirəm. Yalan və susmaq – müasir cəmiyyətdə xüsusi bir şiddətlə yayılmış iki ən ağır günahdır.

Başqa bir tərəfdən isə, əgər biz bütün ili ancaq həqiqəti danışsaydıq – özü də yalnız həqiqəti və həqiqətdən başqa heç nəyi – nə bilmək olar, bəlkə də həqiqət öz dəyərini itirərdi...

* * *

Keçən il payızda rəfiqəmlə yatağa girdik, sonra yaman acdıq.

- Yeməyə bir şey var? – mən soruşdum.
- İndi baxaram, – o cavab verdi.

O, əynini geyinmədən, elə çılpaq vəziyyətdə soyuducunu açdı, köhnəlmiş çörək tapdı, tez-tələsik kolbasa və kahı ilə sendviç düzəltdi, qəhvə dəmlədi, hamısını mənə gətirdi. Oktyabr ayı idi, gecələr soyuq olurdu. Təzədən

¹YWCA – Gənc Qadınlar Xristian Cəmiyyəti – Beynəlxalq Xeyriyyə Təşkilatı

²oui – hə (fransızca)

yatağa girəndə konservləşdirilmiş qızıl balıq bankası kimi bumbuz idi.

- Heyif, xardal olmadı...
- Əladır!

Biz yorğana bürünüb, sendviçləri yeyə-yeyə televizorda köhnə “Kvay çayı üzərində körpü”¹ filminə baxırıdık.

Lap axırda, körpünü partladanda o inildədi.

– Onda bəs niyə bu qədər can yandırır tikirdilər? – barmağını matı-mutu qurumuş Alek Qinnese tuşladı.

- Bu onlar üçün şərəf məsələsi idi.
- Hm, – o, ağız dolu vəziyyətdə bir müddət insan şərəfi barəsində fikrə daldı. Həmişə belə olurdu – onun beynində baş verənləri heç təsəvvürümə belə gətirə bilmirdim.

- Bura bax, sən məni sevirsen?
- Əlbəttə.
- Evlənmək də istəyirsən?
- Nədi, elə indi?
- Nə vaxtsa... Sonralar.
- İstəyirəm, əlbəttə ki.

– Mən soruşana qədər sən bu sözləri deməmişdin.

- Yadımdan çıxmışdı demək...
- Neçə uşaq istəyirsən?
- Üçünü.
- Oğlan olsunlar, ya qız?
- İki qız, bir oğlan.

O, sendviçinin qalanını qəhvə ilə udub diqqətlə üzümə baxdı.

- Yalançı!
- Belə də dedi.

Ancaq elə deyildi. Mən bircə şeyi yalan demişdim.

35

Biz limanın yanındakı kiçik restorana girdik, yüngülvari yemək yeyib “Bladi Meri” və burbon sifariş elədik.

- Həqiqəti bilmək istəyirsən? – o soruşdu.
- Mən, məsələn, keçən il inək yarmışdım, həkimlər kimi, – dedim.
- Nə olsun?
- Qarnını yardım. Mədəsindən bir qalaq

ot çıxdı. Onu polietilen torbaya qoyub evə gətirdim, stolun üstünə qoydum. Sonralar nəse bir xoşagəlməz hadisə baş verəndə, bu ot qalağına baxıb fikirləşirdim: “Görəsən, niyə inək bu iyrenc, mənfur qalağı yenə və yenə qaytarıb çeynəyir?”

- O güldü, dodaqlarını büzüb, mənə baxdı.
- Başa düşdüm. Heç nə deməyəcəyəm. Başımla təsdiqlədim.

- Tək bircə şey soruşacağam. Olar?
- Olar.

– Adamlar niyə ölür?

– Bu, təkamül prosesidir. Ayrı-ayrı fərdlərdə lazım olan qədər enerji yoxdur, bu, nəsillərin dəyişməsi ilə həyata keçirilir. Amma, əslinə qalsa, bu, çoxsaylı nəzəriyyələrdən ancaq biridir.

- Həmin o təkamül indi də davam edir?
- Yavaş-yavaş.
- Niyə davam edir?
- Burada da müxtəlif fikirlər mövcuddur.

Yəqinliklə bircə şey demək olar: kosmosun özü təkamül prosesindədir. Hansısa bir istiqamətin, məqsədin olub-olmaması ayrı bir məsələdir. Təkamül edən kosmosdur, biz isə bu prosesin bir hissəsiyik.

Viskini əlimdən stola qoyub, siqaret yandırdım.

- Həmin enerjinin haradan alınmasını isə heç kim bilmir.
- Heç kim?
- Heç kim.

O, ağı süfrəni gözdən keçirir, barmağı ilə stəkandakı buzu oynadırdı.

- Bax, mən öləcəyəm, yüz il keçəcək, heç kim də məni xatırlamayacaq.
- Yəqin ki, elə də olacaq, – mən dedim.

* * *

Biz restorandan çıxıb qərribə aydınlığı olan alatoranlığa qərç olduq və limandakı sakit anbarların yanı ilə addımladıq. O, yanımla gedirdi, saçlarının ətrini hiss eləyirdim. Söyüd yarpaqlarını xışıldadan külək yayın sonra çatdığını xatırladırdı. Bir az gedəndən sonra

¹ “Kvay çayı üzərində körpü” – Amerika-İngiltərə istehsalı olan film (1957)

əlimi əlinə aldı, beş barmağı da yerində olanla.

– Tokioya nə vaxt qayıdırsan?

– Gələn həftə. İmtahan...

Sükut.

– Qışda yenə gələcəyəm. Milad bayramına.

Ad günüm 24 dekabrda.

O, fikirli-fikirli başını tərpətdi. Sonra soruşdu:

– Sən Oğlaq bürcündənsən?

– Hə. Bəs sən?

– Mən də. 10 yanvar.

– Nəyə görə o qədər də uğurlu bürc sayılır. İsa peyğəmbər də Oğlaq bürcündəndir.

– Aha.

Əlimi daha rahat tutmağa çalışdı.

– Mənə elə gəlir sənsiz darıxacağam.

– Biz ki, yenə görüşəcəyik...

O dillənmedi.

Yanıdan keçdiyimiz anbarlar bir-birindən köhnə idi, kərpiclərin arasını tünd-yaşıl, sürüşkən mamır basmışdı. Hündür, tutqun pəncərələr ağır çərçivələrlə bağlanmışdı; paslı qapıların üstündə firmaların adı yazılmış lövhələr asılmışdı. Birdən dəniz qoxusu gəldi, anbarların sırası bitdi. Söyüd xiyabanı da sona yetdi, elə bil ağacları ağrıyan diş kimi çəkdilər. Biz ot basmış dəmiryolunu keçdik, sahibsiz qalmış bəndin daş pillələrində oturub, dənizə baxmağa başladım.

Yükünü boşaltdığından su xətti üzə çıxmış çirkli bir yunan gəmisi oradan aralanırdı. Dəniz küləyi onun göyərtəsinin ağ rəngini qırmızı pasla əvəzləmişdi, yanları sanki balıqçulaqları ilə qaysaq bağlamışdı. Kəlmə kəsmədən uzun-uzadı dənizə, göyə və gəmilərə baxdıq. Dənizdən əsən axşam küləyi otları asta-asta tərpədirdi, alatoranlıq isə yavaş-yavaş rəngi qaçmış gecəyə çevrilirdi. Tərsənənin üstündə sayrışan ulduzlar görünməyə başladı.

Bir xeyli susandan sonra sol əlini yumruq kimi sıxıb, bir neçə dəfə sağ əlinin ovcuna çırpıdı. Sonra nəzərləri ruh düşkünlüyü ilə qızarmış ovcuna dikildi.

– Hamıya nifrət edirəm, – tək qalmış adamlar kimi dedi.

– Mənə də?

– Bağışla, – o, pərt oldu. Əlini yenə dizinin üstünə qoydu. – Sən elə deyilsən.

O, təbəssümlə başını tərpətdi, xəfifcə titrəyən əlləri ilə odu siqaretinə yaxınlaşdırdı. Saçlarına dolan tüstünü külək alıb apardı.

– Tək oturanda mənəmlə danışan başqa-başqa adamları eşidirəm. Bəzilərini tanıyıram, bəzilərini yox... Atam, anam, məktəb müəllimlərim, ayrı-ayrı adamlar.

Mən başımı tərpətdim.

– Hamısı da murdar-murdar sözlər danışır. İstəyirik ki, sən öləsən və sairə. Ya da lap iyrenc şeylər...

– Nə cür?

– Demək istəmirəm.

O, iki qullab alıb siqareti dəri səndəli ilə söndürdü, barmaqlarının ucu ilə göz qapaqlarını yüngülcə sıxdı.

– Səncə, mən xəstəyəm?

– Heç bilmirəm, – çaşqınlıqla başımı yellədim. – Amma bu səni narahat edirsə, özünü həkimə göstər.

– Yaxşı, yaxşı. Fikir vermə.

İkinci siqareti yandırdı. Sonra gülməyə cəhd elədi, amma gülüşü alınmadı.

– Sən bu barədə danışdığım birinci adamsan.

Mən onun əlindən tutdum. Əlləri hələ də xəfifcə titrəyirdi. Barmaqlarının arasında soyuq tər damcıları vardı.

– Amma, əslində, yalan danışmaq da istəməzdim...

– Başa düşürəm.

Yenə susduq, bəndə çırpılan dalğaların səsi altında sakitcə oturduq. O qədər oturduq ki, heç qədəri yadımda da qalmadı.

Onun ağladığını görəndə, əlimi göz yaşları içindəki yanağında gəzdirib çiyinlərini qucaqladım.

Yayın ətrini çoxdan yaddan çıxartmışdım. Dənizin qoxusu, uzaqdakı gəmilərin fit səsi, qız dərisinin təması, limon qoxuyan saçlar, axşam küləyinin həniri, ürkək ümidlər və yay yuxusu üçün darıxmışdım. Amma indi hər şey bir az başqa cür idi. Fərqlər xırda olsa da –

düzəldilməsi ümumən mümkün deyildi. Orijinalın üstündən həmişəlik sürüşmüş kalka kimi.

36

Onun evinə çatmaq üçün bizə yarım saat lazım oldu.

Əla axşam idi. Ağlayandan sonra kefi ağlagəlməz şəkildə yaxşılaşmışdı. Evə çatana kimi, yolumuzun üstündəki bütün dükanlara girib əlimizə nə keçdi alırdıq. Çiyələkli diş məcunu, güllü çimərlik dəsmalı, bir neçə mozaik danimarka pannosu, altırəngli diyircəkli qələm dəsti. Bütün bunları üzüyuxarı daşıya-daşıya hərdən dayanıb limana baxırdıq.

- Sən maşını elə orada da qoydun?
- Sonra götürərəm.
- Sabah səhər gec olmaz?
- Fərqi yoxdur!

Yolun yerdə qalan hissəsini tələsmədən getdik.

– Mən bu gün tək qalmaq istəmirəm, – üzünü yola döşənmiş daşlara tutub dedi.

Başımı razılıqla tərpətdim.

– Amma onda sən çəkmələri təmizləyə bilməyəcəksən.

- Eybi yox, qoy hərdənbir özü təmizləsin.
- Maraqlıdır, təmizləyəcək, ya yox?
- Bəs necə? O, çox məsuliyyətli adamdır!

* * *

Sakit gecə idi.

Yerində yavaşca çevrilib, burnunu sağ çiyinəmə dirədi.

- Soyuqdur.
- Necə yeni “soyuqdur”? Otuz dərəcədi!
- Bilmirəm. Soyuqdur, vəssalam.

Ayaqlarımız tərəfə sürüşmüş örtüyü çəkib, onu çiyinlərinəcən bürüdüm. Qızı yüngül titrətmə tutmuşdu.

- Özünü pis hiss eləyirsən?
- Başını buladı.
- Qorxuram.
- Qorxursan? Nədən?
- Hər şeydən. Bəs sən qorxmursan?
- Qətiyyəni.

O susdu – elə bil ovcunda cavabımın çəkisini yoxlayırdı.

- Seks istəyirsən?
- İhı.
- Bağışla. Bu gün olmaz.

Mən onu qollarımdan buraxmadan başımı razılıqla tərpətdim.

- Mən bu gün əməliyyatdan çıxmışam.
- Abort?
- Hə.

O, çiyinimi qucaqlayan əlini boşaltdı, barmağı ilə küreyimdə bir neçə dairə çəkdi.

- Qəribədir... Heç nə xatırlamıram.
- Nə?..
- O oğlanı deyirəm. Tamam unutmuşam. Üzünü də xatırlamıram.

Onun saçlarını sıgalladım.

– Mənə elə gəlirdi vurulmuşam ona. Düzdür, bu uzun çəkmədi. Sən nə vaxtsa sevmisən?

- Aha.
- Üzü də yadıncadı?

Mən hər üç rəfiqəmin üzünü yadıma salmağa çalışdım. Qəribə işdir – heç birinin üzünü dəqiq xatırlamırdım.

- Yox, – dedim.
- Qəribədir, hə? Çox maraqlıdır, niyə?
- Yəqin, belə daha rahatdır.

Başını sinəmdən qaldırmadan razılıqla tərpətdi.

– Bura bax, əgər sən çox həvəsindənsə, biz bunu başqa cür də edə bilərik...

- Lazım deyil. Hər şey yaxşıdır.
- Doğrudan?
- İhı.

O yenidən məni bərk- bərk qucaqladı. Döşlərinin giləsinə qabırğalarımın altında hiss edirdim. Yamanca pivə içmək istədim.

– Bax, bir neçə il bundan qabaq hər şey necə tərsinə getdisə, eləcə də davam edir.

- “Bir neçə” – nə qədərdir?
- On iki, ya on üç il. Atam xəstələnəndən bəri. O vaxtdan yadımda heç nə qalmayıb. Murdarçılıqdan başqa. Başımın üstündə həmişə bəd küləklər əsib.

- Külək istiqamətini dəyişir.
- Doğrudan elə fikirləşirsən?

– Nə vaxtsa dəyişməlidir axı!

Sözlərimi qum kimi özünə hopdurub, ağızımda vur-tut acı tam qoyaraq, bir müddət susdu.

– Mən bir neçə dəfə bu cür düşünməyə çalışdım. Amma heç cür alınmır. Sevməyə də çalışdım, bir az səbirli olmağa da. Alınmır – vəssalam...

Biz qucaqlaşmışız, daha heç nə danışmırdıq. Başını sinəmə qoymuşdu, dodaqları döşümün giləsinə toxunurdu. O, uzun müddət tərənəmədi, elə bil yatmışdı. Uzun müddət susdu. Uzun müddət. Mən hərdən mürgüləyirdim, hərdən tavana baxırdım.

– Ana...

Pıçılıtlı ilə dedi, elə bil yuxu görürdü. O yatmışdı.

37

Salam, işləriniz necədir? “En-İ-Si” radiosuna qulaq asırsınız, “Sevimli sifarişlər” proqramıdır. Şənbə axşamıdır yenə. İki saat əla musiqi. Öz aramızdır, yayın qurtarmasına bir şey qalmayıb. Necə idi? Yaxşımı keçirtiniz?

Birinci valı qoymazdan əvvəl sizi bu yaxınlarda aldığım bir məktubla tanış edəcəyəm. Oxuyuram.

“Salam.

Mən hər həftə böyük məmnuniyyətlə sizin verilşə qulaq asıram. İnanmağım da gəlmir ki, bu payız xəstəxana həyatımın üç ili tamam olacaq. Vaxt doğrudan da çox tez keçir. Əlbəttə, kondisionerli otağımın pəncərəsindən az şey görünür, fəsillərin dəyişməsi mənim üçün az əhəmiyyət daşıyır, amma bir fəsil gedib, yerinə başqa fəsil gələndə ürəyim sevinclə döyünür.

Mənim on yeddi yaşım var, nə oxuya, nə televizora baxa, nə gəzə bilərəm – heç yatağımda çevrilə də bilmirəm. Üç ilimi belə keçirmişəm. Bu məktubu mənim əvəzimdən böyük bacım yazır, o həmişə yanımdadır. Mənə qulluq eləmək üçün universiteti atıb. Əlbəttə, ona çox minnətdaram. Yataqda keçirdiyim üç ildə bir şeyi başa düşdüm; hətta

ən axmaq vəziyyətdə də nəyisə öyrənmək mümkündür. Bax elə buna görə yaşamağa dəyər – heç olmasa, bir az.

Mənim xəstəliyim – onurğa beyni xəstəliyidir. Çox ağır xəstəlikdir. Düzdür, sağalmaq ehtimalı var. Üç faiz... Bunu mənə həkimim, çox gözəl insan deyib – bu xəstəliklərdən sağalma statistikasına belədir. Onun sözlərinə görə, yeni pikçerin “Nəhənglər”i böyük hesabla udmağından daha asandır, amma onları, sadəcə, udmaqdan bir az çətindir.

Hərdən düşünəndə ki, heç vaxt sağalmayacam, məni dəhşət bürüyür. Elə bir dəhşət ki, kimisə köməyə çağırmaq istəyirəm. Bütün həyatını daş kimi tavana baxaraq çarpayıda uzanmaq – kitab oxumadan, təmiz havada gəzmədən, eşqə düşmədən – onillərlə uzanmaq, elə buradaca qocalmaq və sakitcə ölmək – bu, dözülməzdir. Hərdən gecə yarısı ayılıram və mənə elə gəlir ki, onurğam əriyir. Bəlkə doğrudan da elədir? Yox. Bədsir qəmli şeylərdən danışdım. Bacımın hər gün yüz dəfələrlə məsləhət gördüyü kimi, ancaq yaxşı şeylər haqqında düşünməyə çalışacağam. Gecə isə necə lazımdırsa, elə də yatacağam. Ona görə ki, axmaq fikirlər beynimə, adətən, gecələr gəlir.

Xəstəxananın pəncərəsindən liman görünür. Öz-özümə təsəvvür edirəm ki, hər səhər çarpayıdan dururam, limana gedirəm və dənizin qoxusunu ciyərlərimə çəkirəm. Əgər bunu bircə dəfə edə bilsəydim – heç olmasa, bir dəfə, mənə bir dəfə kifayət edərdi – bəlkə, onda başa düşərdim ki, dünya niyə belə qurulub. Mənə elə gəlir. Əgər bunu, heç olmasa, bir azca başa düşə bilsəydim – onda ölənə kimi öz hərəkətsizliyimə bəlkə də dözə bilərdim.

Hələlik. Xoşbəxt olun”.

İmzasız.

Mən bu məktubu dünən saat dördə almışam. Bufetimizdə qəhvə içəndə oxudum. Axşam isə işdən sonra limana getdim və oradan dağlar tərəfə baxdım. Əgər sən olan xəstəxanadan liman görsənirsə, onda limandan da sənə xəstəxananı görsənə bilər, düzdürmü?

Doğrudan da, mən çoxlu işıq gördüm. Onların hansının sənin palatanda yandığı aydın deyildi. Bəzi işıqlar kasıb evlərdə, başqaları dəbdəbəli imarətlərdə yanırıdı. Mehmanxanalarda, məktəblərdə, idarələrdə də işıqlar yanırıdı... Düşündüm ki, müxtəlif adamlar nə qədər də çoxmuş! Bunu birinci dəfəydi, hiss edirdim. Və bunu düşünəndə birdən-birə gözlərim yaşardı. Özü də çoxdandır ağlamırdım. Elə bilmə, sənə yazığım gəldiyimdən ağlayırdım, yox. Ayrı şey demək istəyirəm. Bircə dəfə deyəcəyəm, ona görə də diqqətlə dinlə.

Mən Sizin Hamınızı Sevirəm!

Əgər on il keçəndən sonra da bu verilişi, qoyduğum valları və mənə xatırlayacaqsansa – onda elə indi dediyim sözləri də xatırla. Bu qızın istəyini yerinə yetirək. Elvis Presli, “Uğurlar olsun sənə, mənim gözəlim”. Bu mahnı sona yetdikdən sonra, mən düz bir saat əlli dəqiqə yenidən itəbənzer təlxək olacağam.

Diqqətinizə görə çox sağ olun.

38

Tokioya yola düşdüyüm gün “Ceyz Bar”a getdim – birbaşa, əlimdə də çanta. Bar hələ işə başlamamışdı, amma Cey mənə içəri buraxdı və pivə süzdü.

– Bu gün axşam avtobusu ilə çıxıram.

Kartof təmizləyən Cey başını tərpətdi.

– Darıxacaq sənsiz. Meymunları da qovmaq lazım olacaq, – barmağını barın üstündəki qravürə tuşlayıb dedi. – Siçovul isə lap darıxacaq.

– Elədi.

– Tokioda həyat daha şən keçər.

– Hər yer eynidir.

– Yəqin ki... Mən bu şəhərdən axırınıcı dəfə Tokio olimpiadası vaxtı çıxmışam.

– Sevirsən bu şəhəri?

– Özün dedin ki, hər yer eynidir.

– Doğrudur.

– Amma bir neçə ildən sonra Çinə getmək istəyirəm. Heç olmamışam orada. Limanda gəmi görəndə, o saat beynimə bu fikir gəlir.

– Mənim əmim Çində həlak olub.

– Hə?.. Orada çox adam həlak oldu. Amma yenə hamı bir-birinə qardaş kimidir.

Cey mənə bir pivəyə də qonaq elədi. Hələ kartof da qızartdı, qablaşdırıb yolum üçün qoydu.

– Sağ ol.

– Nuş olsun. Çox qərribə hissidir... Elə tez böyüyürsünüz ki... Mən sənə tanıyanda hələ orta məktəbdə oxuyurdun.

Başımı tərpətib, gülə-gülə sağollaşdım.

– Yaxşı yol, – Cey dedi.

* * *

“26 avqust”, – barın divarındakı təqvimdə bu tarix yazılmışdı. Aşağısında da aforizm :

“Nəsə bağışlayanda heyifsilənməyən həmişə qazanar”.

Bilet alıb skamyada oturdum, avtobus yaxınlaşana kimi uzun müddət şəhərin işıqlarına baxdım. Gecə əridikcə işıqlar sönməyə başladı. Lap axırda ancaq küçə fənərləri və neon reklamlar qaldı. Dənizdən əsən külək uzaqdan çətinliklə eşidilən gəmi fitinin səsini gətirdi.

Avtobusun girişinin yanında biletləri yoxlayan iki konduktor dayanmışdı. Biri biletimə baxıb dedi: “İyirmi birinci yer”.

Avtobusa minib, 21 C yazılan yerdə oturdum və hələ də isti olan qızardılmış kartofu yeməyə başladım.

Yanımdan çox şey ötüb-keçir – heç kim onları tuta bilməz.

Bax beləcə də yaşayırıq.

39

Bu yerdə hekayəm sona yetir, amma, əlbəttə ki, epiloqu da var.

Mənim iyirmi doqquz yaşım tamam oldu, Siçovulun isə otuz. O qədər də çox deyil. Yolu genişləndirəndə “Ceyz Bar”ı yenidən tikdilər, çox səliqəli bir yerə çevrildi. Amma, bütün bunlara baxmayaraq, Cey, həmişəki kimi, hər gün bir vedrə kartof təmizləyir, müştərilər isə yenə pivə içib donquldanırlar

ki, əvvəllər, köhnə vaxtlar indikindən daha yaxşı idi.

Mən evlənmişəm, özüm də Tokioda yaşayıram.

Sem Pekinpanın¹ yeni filmi çıxanda arvadımla kinoteatra gedirik, geri qayıdanda isə yolumuzu Hibiya parkından salırıq, iki banka pivə içib göyərçinləri popkornla yemləyirik. Sem Pekinpanın filmlərindən ən xoşuma gələn “Alfredo Qarsianın başını gətir” filmidir, arvadım isə “Mühafizə”ni xoşlayır. O biri filmlərdən “Kül və almaz” mənim, “Coanna bacı” isə arvadımın xoşuna gəlir. Uzun müddət bir yerdə yaşayanda zövqlər də eyniləşməyə başlayır.

Xoşbəxtəmmi? Əgər məndən bu barədə soruşsanız, yaqin, “hə” deyərəm. Axı arzu – elə bu cür olur. Siçovul hekayə yazmağa davam edir. Hər il Milad bayramında mənə bir neçə nüsxə göndərir. Keçən il ruhi xəstəxanada işləyən aşpaz, inişil isə – “Karamazov qardaşları”nın motivləri əsasında yazılmış məzhəkəçilər truppası haqqında hekayə idi. Onun hekayələrində yenə də seks səhnələri yoxdur və heç bir personaj ölmür.

Əlyazmanın birinci səhifəsində həmişə “Ad günün mübarək!”, sonra isə: “Milad bayramın mübarək” – yazılır.

Axı mən 24 dekabrda anadan olmuşam.

Sol əlində dörd barmağı olan qızı bir daha görmədim. Qışda şəhərə gələndə, o artıq val mağazasındakı işindən çıxmışdı, kirayə qaldığı otaqdan da köçmüşdü. İnsan burulğanı və zamanın axarı onu izsiz-soraqsız udmuşdu.

Yayda öz şəhərimə gələndə, həmişə anbarların yanındakı yolla gedirəm, bəndin daş pillələrində oturub, dənizə baxıram. Hərdən mənə elə gəlir, bu dəqiqə ağılamağa başlayacağam – amma gözümdən yaş gəlir. Bax belə.

“Kaliforniya qızları” olan val hələ də rəfin bir küncündə durur. Yay gələndə ona qulaq asıram. Sonra pivə içib, Kaliforniya haqqında düşünürəm. Vallar olan rəfin yanında stol

durur, üstünə artıq mumiyyəyə dönmüş ot qalağını qoymuşam. İneyin mədəsindən çıxan həmin otdu. Fransız dili fakültəsində oxuyan həlak olmuş qızın şəklini isə köçəndə itirdim.

“Biç Boyz” qrupu uzun fasilədən sonra yeni albom buraxıb.

Sizə heç kim çatmaz, Kaliforniya qızları!..

40

Və Derek Hartfild haqqında sonuncu dəfə.

Hartfild 1909-cu ildə Ohayo ştatında kiçik bir şəhərdə anadan olub. Orada da böyüyüb. Atası azdanışan bir teleqrafçı, anası isə şirniyyat ustası və ulduz falına baxan bala-caboy, kök arvad olub. Hartfild qaradınməz uşaq kimi böyüyüb, dostları olmayıb, bütün boş vaxtını komiks və bulvar jurnalları oxumaqla, ya da anasının bişirdiyi kökələri yeməklə keçirib. Məktəbi bitirəndə bir ara poçt şöbəsində işləyib, amma tezliklə roman yazmaq həvəsi onun üçün yeganə dəyərlə arzuya çevrilib. 1930-cu ildə sayca beşinci olan “Qəribə nağıllar” hekayəsinin əlyazmasını 20 dollara satıb. Növbəti il ayda 70 min söz yazmış, daha bir ildən sonra onun məhsuldarlığı 100 minə çatıb, ölümündən qabaq isə artıq 150 minə çatmış. Deyilənlərə görə, hər yarım ildən bir yeni “Reminqton” yazı makinası almış. Hartfildin əsərləri əsasən macərə və fantastik janrlarda olub. Bu nöqteyi-nəzərdən onların ən səciyyəvisi qırx iki hissəli “Uordun sərgüzəştləri”di. Bu əsərin səhifələrində Uord üç dəfə həlak olur, beş min düşmən öldürür, marslıları da hesablasaq, üç yüz yetmiş beş qadının qəlbini fəth edir. Bu seriyanın bəzi hissələrini tərcümədə oxumaq mümkündür. Hartfild çox şeyə nifrət edib. Poçta, məktəbə, nəşriyyata, qadınlara, itlərə – o qədər ki, hamısını sadalamaq olmur. Sevdidiyi isə üç şey olub: odlu silah, pişiklər və anasının bişirdiyi kökələr. O, Paramaunt kinostudiyası və FTB-nin elmi-tədqiqat idarəsindən sonra, Ştatların ən yaxşı odlu silah kolleksiyasına

¹Sem Pekinpa (1925-1984) – amerikalı kinorejissor. 60-cı illərdə Pekinpanın filmləri Hollivudda ən qəddar filmlər kimi məşhur idi.

sahib idi. Bu kolleksiyaya bəlkə də tək-cə zenit qurğuları və tank əleyhinə qumbaraatanlar daxil deyildi. Əvəzində isə bu kolleksiyaya onun qürur mənbəyi daxil idi – 38 kalibrli, dəstəyi mirvari ilə bəzədilmiş, barabanında bircə güllə olan revolver. “Nə vaxtsa mən onu alnıma sıxacağam”, – Hartfild tez-tez deyərmiş.

Amma 1938-ci ildə, anasının ölümündən sonra Nyu-Yorka gedib, Empayr Steyt Bildinqə qalxaraq özünü damdan atmış, qurbağa kimi asfalta yapışmışdı.

Onun qəbir daşında vəsiyyətinə görə Nişdədən bir sitat həkk olunub:

“Biz gün işığında gecənin dərinliyini anlamaq qüdrətdəyikmi?”

Hartfild haqqında (sözardı əvəzinə).

Demək olmaz ki, Derek Hartfildin kitablarına rast gəlməsəm, yazmağa başlamayacaqdım. Amma bir şeyi bilirəm: onda mən tamam başqa bir yolun yolçusu olardım.

Yuxarı sinifdə oxuyanda, Hartfildin yumşaq üz qabıqlı bir neçə kitabını almışdım – onları Kobe bukinist dükənlərinə əcnəbi dənizçilər verirdilər. Bir nüsxəsinin qiyməti 50 iyen olurdu. Əgər bütün bunlar kitab dükənində baş verməsəydi, çətin ki, mən bu kağız qalağını kitab adlandırardım. Yöndəmsiz üzlüklər, saralmış səhifələr... Onlar Sakit okeanı hansısa yükdaşıyan və ya hərbi gəmilərdəki dənizçilərin yastıqlarının altında keçirdilər ki, sonra mənim stolumun üstündə peyda olsunlar.

* * *

Bir neçə ildən sonra özüm okeanın o üzünə keçdim. Mənim qısa səfərimin Hartfildin məzarını ziyarət etməkdən başqa məqsədi yox idi. Məzarın yerini onun yaradıcılığı ilə maraqlanan (yeganə şəxs) Tomas Makklerin məktubundan öyrəndim. “Məzar çox kiçikdir, dabadan da kiçik. Bax ha, ötüb keçməyəsən”, – o mənə yazmışdı. Nyu-Yorkda tabuta oxşayan böyük avtobusa mindim və səhər saat yeddidə Ohayo ştatındakı kiçik şəhərçiyə çatdım. Bu dayanacaqda məndən başqa heç kim düşmədi. Ot basmış sahəni keçib,

qəbiristanlığa girdim. O, ölçülərinə görə şəhərdən heç də geri qalmırdı. Sərçələr başımın üstündə cikkildəyir, havada dairələr cızırdılar.

Hartfildin məzarını düz bir saat axtarırdım sonra tapdım. Bir az aralıdan qopartdığım tozlu qızılgülləri onun məzarının üstünə qoyub, əllərimi dua edirmiş kimi birləşdirdim, sonra oturub siqaret yandırdım. May günəşinin ilıq şüaları altında həm həyat, həm ölüm mənə səadət kimi görünürdü. Üzümü tutub gözlərimi yumdum – və bir neçə saat sərçələrin nəğməsinə dinlədim. Bu hekayə elə oradan başlayıb. Amma hara gətirib çıxardığını heç özüm də anlamıram. “Kosmosun mürəkkəbliyi ilə müqayisədə, – Hartfild yazır, – bizim dünyamız soxulcan beyninə oxşayır”.

Mən istərdim ki, belə də olsun.

* * *

Sonda Tomas Makklerin gərgin zəhmətinin bəhrəsi olan “Qısır ulduzlar əfsanəsi” kitabını (Thomas McClure; "The Legend of Sterile Stars", 1968) xatırlatmalıyam, Hartfildin əsərlərindən danışanda orada yazılanlardan istifadə etmişəm. Cənab Makklerə öz minnətdarlığımı bildirirəm.

**May 1979-cu il
Haruki Murakami**

Kate Atkinson Böyük Britaniyada üçüncü dəfə "ən yaxşı romançı" adına layiq görüldü

Kosta Kitab Mükafatının 2016-cı il qalibləri məlum olub. Bu mükafat hər il beş kateqoriya üzrə – ilin ən yaxşı romanı, ən yaxşı debüt romanı, bioqrafiya, poeziya və uşaqlar üçün yazılmış kitablara görə Birləşmiş Krallıq və İrlandiya vətəndaşı olan, ingiliscə yazan müəlliflərə verilir.

Üçüncü ildir ki, Kate Atkinson roman kateqoriyasında qalib olur.

K. Atkinson bu dəfə "Xarabalıqlarda Tanrı" romanına görə qalib seçilib. Münsiflər kitabı yüksək qiymətləndirib, hətta onu "dahiyanə roman" adlandıırıblar. Yazıçı adı çəkilən mükafatı ilk dəfə 1995-ci ildə "Gizli muzeydə", 2013-cü ildə isə "Həyatdan sonra həyat" romanlarına görə alıb.

Kosta mükafatının debüt roman kateqoriyasında Andrey Mixael Hurleynin "Loney" romanı qısa siyahıdakı digər əsərlərdən üstün olub.

Kosta Bioqrafiya kateqoriyası da maraqlıdır. Bu kateqoriya həm müəllif üçün, həm də haqqında bəhs edilən şəxsdən ötrü geniş publikaya çıxmaq baxımından önəmlidir. Həmin kateqoriya üzrə qalib seçilən A. Vulf "Təbiətin kəşfi: "Elmin itkin qəhrəmanı Alexander Von Humboldtun səyahəti" kitabını tanınmış

rus səyyahı, coğrafiyaşünas və təbiətşünas Von Humboldt haqqında yazıb.

Kosta şeir mükafatı "40 sonet" kitabının müəllifi şair Don Patersona verilib. Münsiflərin bəyanatına görə, "bu poetik silsiləyə sonetin ənənəvi formasına uyğun olmayan, yüksək ustalıqla yazılmış eksperimental şeirlər daxildir". Onu da qeyd edək ki, Don Paterson həm də T.S. Eliot mükafatını iki dəfə qazanmış yeganə şairdir.

Nəhayət, Kosta uşaq kitabı mükafatı France Hardingeyin romanına verilib.

Müsabiqənin şərtlərinə görə hər bir qalib 5 min funt sterlinqlə mükafatlandırılır. Münsiflərin seçdiyi qaliblərdən əlavə, mükafatlandırma mərasimində, həmçinin ictimaiyyətin onlayn səsverməsi ilə seçilmiş ən yaxşı hekayə də elan edilir.

Şoloxovun rəqibləri 50 ildən sonra məlum oldu

Qaydaya görə, İsveç Akademiyası Nobel mükafatına real namizədlərin adlarını, müzakirələri əlli il gizli saxlayır, bu isə o deməkdir ki, 1965-ci ildə Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatının qalibi olmuş Mixail Şoloxovun rəqiblərinin adını artıq açıqlamaq mümkündür.

Heç demə, Şoloxovun rəqibləri Pablo Neruda, Nabokov və Borxes olublarmış.

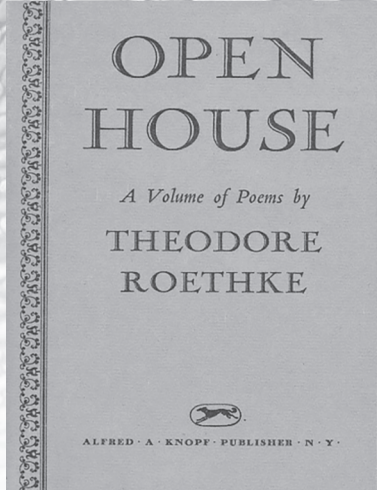
Şoloxovun qalib seçilməsi anonim verilmiş yekdil qərara görə baş tutub. Seçim vaxtı Nobel Komitəsinin sədri Anders Österlinq deyib:

“Sakit Don” klassik şedevrdir, hər oxuyanda bunu hiss edirik. Bu misilsiz əsərin namizədliyini, gec də olsa, birmənalı şəkildə dəstəkləyirik”.

1965-ci ildə Şoloxovun bu mükafatı məşhur rus şairi Anna Axmatova ilə bölüşməsi də müzakirə edilibmiş.

Lakin A.Österlinq bu fikri qətiyyətlə rədd edərək deyib ki, bu iki yazıçı arasında dildən başqa ümumi bir şey yoxdur. O, həmçinin mükafatın növbəti – 1966-cı ildə Migel Anxel Asturiasla Xorxe Luis Borxes, həmçinin Şmuel Josef Aqnon Nelli Saç arasında bölünməsi təklifini də rədd edib.

M.Şoloxovun rəqiblərindən yalnız Pablo Neruda 1971-ci ildə Nobel mükafatını qazana bilib.

Min tirajlıq kitabın zamanla artan dəyəri

Tanınmış amerikalı şair Teodor Rötkenin (1908-1963) ev muzeyi axtarış elan edib. Axtarış şairin "Açıq ev" adlı ilk poetik toplusunun 1000 nüsxəsini tapmaq üçündür.

Oxuculardan xahiş olunur ki, 1941-ci ildə çap olunmuş həmin min nüsxədən kimdə varsa, muzeylə əlaqə saxlasın. Əvəzində isə pul mükafatı vəd edilir.

Kitabdakı şeirlər üslub və lirizm baxımından qiymətli hesab olunur. Eyni

zamanda kitabın hər nüsxəsi şairin özü tərəfindən nömrələnib ki, bu da kitabın dəyər və unikallığını daha da artırır.

Alman miqrantlarının oğlu olan Rötke, Amerika universitetlərində müəllimlik edib, birinci kitabından sonra sağlığında altı şeir kitabı da çıxıb.

1954-cü ildə başqa bir şeir kitabına görə o, Pulitzer, 1959 və 1965-ci illərdə ABŞ Milli Kitab Mükafatını qazanıb.

Müraciətdə deyilir ki, o illərdə şairin amerikalı əsgərlərin də sevimlisi olduğu nəzərə alınsa, kitablardan bəziləri onların çantalarında uzaq ölkələrə, həmçinin Asiya torpaqlarına da getmiş ola bilər.

**Böyük Britaniyanın
“The Telegraph” qəzeti bu
əsərləri Asiyanın 10 ən yaxşı
romanı elan edib**

Cao Xueqin

– “Qızıl köşkün rəyası” (1791)

Kiçik həcmli romanda iki kübar çinli ailəsi arasındakı faciəvi sevgi hekayəsindən danışılır. Əsər o dövrün feodal hökmranlığının bədii təsvirinə görə də yüksək qiymətləndirilir.

Rohinton Mистри –

“Əla tarazlıq” (1995)

Roman 1970-ci illərdə Hindistanda siyasi qarşıdurmalar, işgəncə və həbslər dövründə yaşamış, bir-birindən kəskin fərqlənən dörd xarakter barədə hekayətlərdir.

**Akutaqava Rünoske –
“Rasyomon” (1915)**

150-dən çox hekayə müəllifi olan yapon yazıçısı Rünoske “Rasyomon”u 17 yaşında, universitetdə oxuyarkən çap etdirib.

“Min bir gecə”

Şəhrizadın dilindən danışılan bu ərəb xalq nağıllarında mistik, fantastik, romantik və digər janrlar birləşib. Bu nağıllar Tolstoy, Duma, Konan Doyl, Prust, Borxes və başqa böyük yazıçılara təsir göstərmiş bir ədəbiyyat fenomenidir.

Rut Praver Jabvala –

“Toz və isti” (1975)

Həm “Buker”, həm də “Oskar” mükafatlarını qazanmış yeganə şəxs kimi tanınan xanım Rut, əsər boyu Hindistanı gəzir (müəllif Almaniyada doğulub, böyüyüb),

ögey nənəsi haqda və 1920-ci illərin Britaniya hökuməti barədə həqiqətləri öyrənməyə çalışır.

G.V. Desani –

“H. Hatter haqqında hər şey” (1948)

Keniya doğulub Hindistanda boya-başa çatmış müəllif bu kitabı yarı ingilis, yarı hind dilində yazıb. Əsər ingilis-malay əsilli bir kişinin müdriklik axtarışında yaşadığı macəralardan bəhs edir. Qərb ədəbiyyatının nüfuzlu siması T. S. Eliot bu modernist romanı "olduqca fərqli" bir mətn hesab edib.

Haruki Murakami –

“Qurulma quşun tarixçəsi” (1994)

Toru Okadanın pişiyi Tokionun kənarında itir. Onun gözüne iki bacı görünür, reallıq və xəyali aləmi qarışdırır, labirintlərə düşür, hallüsinasiyalardan keçir.

Yukio Misima –

“Bahar qarı” (1969-71)

Bu əsər Misimanın 1970-ci ilin noyabrında intihar etməzdən əvvəl öz nəşrinə verdiyi bir neçə romandan biridir. Romanda 20-ci əsr Yaponiyasında qarbləşmə zamanı cərəyan edən aristokrat ailənin aqibəti təsvir olunur.

Salman Rüşdi –

“Gecəyarının uşaqları” (1980)

Əsər “Bukerlər bukəri” mükafatına layiq görülüb. Romanda müstəmləkə dövründən sonrakı Hindistan təsvir olunur. Burada Hero Sinai təhkiyəçi və xarakterlərdən biridir. Onun həyatı və Hindistanın ikinci müstəqillik qazanması hadisələri paralel inkişaf edir.

Arundati Roy –

“Kiçiklərin tanrısı” (1997)

Xanım Roy bu yeganə romanına görə Buker mükafatına layiq görülüb. Romanda 1960-90-cı illərin hadisələri, kommunizm və kasta sistemi ustalıqla təsvir olunur.

Bu onluqdan əlavə, “növbəti rəqiblər” adıyla siyahıya beş kitab da əlavə edilib:

“Ev və dünya” – Rabindranat Taqor (1916)

“Bir dəlinin gündəliyi” – Lu Xun (1918)

“Qapalı mülkiyyət” – Timoti Mo (1986)

“Dünyanı saxlayan” – Bharati Mukherje (1993)

“Uyğun oğlan” – Vikram Set (1993)

197

2016

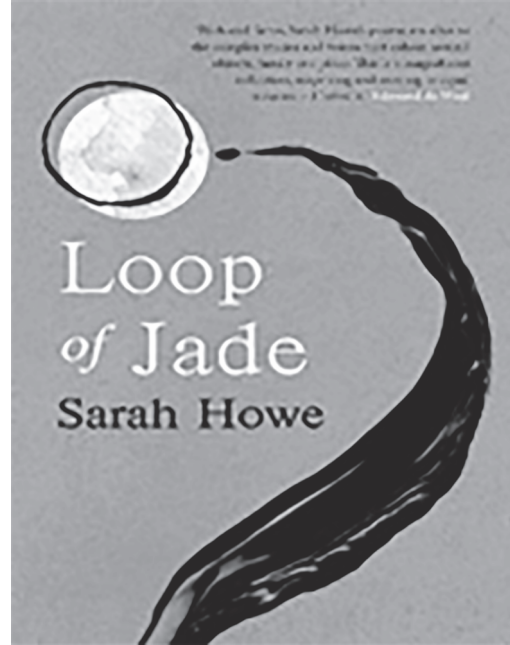
T.S. Eliot şeir mükafatı təqdim olundu

Nüfuzlu T.S.Eliot mükafatının builki qalibi Sara Hoyuenin debüt şeir kitabı oldu. Kitab "Loop of Jade" ("Nefritin ilməsi") adlanır. İlk dəfədir ki, debüt kitab bu mükafatı qazanır.

Sara Hoyue 1983-cü ildə Honq-Konqda doğulub. Anası çinli, atası ingilisdır.

Onun şeirləri bu yaxınlarda Londonda daha bir mükafat – "Sunday Times/PFD" – İlin gənc yazarı mükafatını qazanıb.

Qeyd edək ki, keçən il T.S.Eliot mükafatının qalibi "Fire Songs" ("Od nəğmələri") şeirlər kitabına görə David Hersent olmuşdu.

Mariya Svetayevanın sağlığında nəşr edilmiş kitabları hərraca çıxarılıb

Marina Svetayevanın sağlığında "Svetayeva bütünlüklə" adı ilə işıq üzü görmüş seçilmiş əsərləri "Litfond"un hərrac evində 8 milyon rubla satılıb. Əsərin başlanğıc dəyəri 4,5 milyon rubl olub.

Seçilmiş əsərlərə 18 kitab daxildir. Xatırladaq ki, onlardan bəziləri SSRİ dönəmində qadağan edilmişdi.

Svetayevanın kitablarından başqa hərraca 430 adda sənət nümunəsi də çıxarılıb. Onların arasında adı Azərbaycan oxucusuna yaxşı tanış olan holland səyyahı Adam Olearinin yol qeydlərindən ibarət

kitabı da yer alıb. Hərracda iştirak edən müştərilərdən biri başlanğıc qiyməti 1,3 milyon rubl olan həmin əsəri 3,4 milyona alıb.

ABŞ mərkəzi kəşfiyyat idarəsi Boris Pasternakın “Doktor Jivaqo” əsəriylə bağlı 99 adda gizli sənədi ictimailəşdirib

Kəşfiyyat orqanının saytında dərc edilmiş direktivlərdə qeyd olunur ki, Amerikanın xüsusi xidmət idarəsi kitabın maksimum yüksək tirajla nəşr olunmasına dəstək vermiş.

1957-ci ilə aid sənədlərdən birində xidmət orqanında başqa sovet yazıçılarından daha çox Pasternakın romanına diqqət ayırmaq tövsiyə edilir. Bundan başqa, qeyd edilir ki, “Doktor Jivaqo” Nobel mükafatına da təqdim olunmalıdır. Çünki bu, dəmir pərdənin aradan

qaldırılmasına kömək edər.

Eyni zamanda, MKİ-nin direktivlərindən birində SSRİ-də rəsmi və qeyri-rəsmi qadağan edilmiş bir sıra bədii və publisistik əsərlərin yayılmasına da yardımçı olmaq tapşırığı yer alıb.

Xatırladaq ki, Boris Pasternak “Doktor Jivaqo” romanını 1955-ci ildə bitirib. Sovet nəşriyyatları onu antisovet əsər sayaraq çapından imtina ediblər. Roman ilk dəfə 1957-ci ildə İtaliyada işıq üzü görüb. Ardınca da bir sıra ölkələrdə – Niderland, Böyük Britaniya və ABŞ-da nəşr olunub. Yazıçı 1958-ci ildə Nobel mükafatına layiq görülsə də, sovet hakimiyyətinin təzyiqləri altında mükafatdan imtina edib. 30 il sonra mükafat yazıcının oğlu Yevgeni Pasternaka təqdim edilib.

Hazırladı: Zahid Sarıtorpaq

XƏZƏR 1 /2016
Dünya ədəbiyyatı dərgisi
Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi

Çapa imzalanıb:30.03.2016. Kağız formatı: 60x84 1/8.
Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi: 25. Sifariş 28. Tiraj: 300.

Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi
Bakı, Ə.Topçubaşov küçəsi, 74

Təqdim olunmuş hazır fayldan
“Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” müəssisəsinin mətbəəsində
çap olunmuşdur.
Ünvan: Bakı, AZ 1052, Fətəli Xan Xoyski küç., 121^A